

EKSPRESSIIVIVERBIT JA KOLORATIIVIKONSTRUKTIO

KAUNOKIRJALLISUUDESSA

Kontrastiivinen analyysi suomesta, ruotsista ja venäjistä

Sini Knuutila
Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta
Suomen kielen tutkinto-ohjelma
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2017

Tampereen yliopisto
Suomen kielen tutkinto-ohjelma
Viestintätieteiden tiedekunta

KNUUTILA, SINI: Ekspressiiviverbit ja koloratiivikonstruktio kaunokirjallisuudessa.
Kontrastiivinen analyysi suomesta, ruotsista ja venäjistä

Pro gradu -tutkielma, 118 sivua + liitteet (41 sivua)
Lokakuu 2017

Tämä laajahko katsaus ekspressiiviverbeistä keskittyy suomen-, ruotsin- ja venäjänkielisiin deskriptiivisiin ja onomatopoeettisiin verbeihin ja koloratiivikonstruktioihin. Aineistona on näillä kielillä kirjoitettua kaunokirjallisuutta käännösvastatineen. Suomenkielistä kirjallisuutta edustaa F. E. Sillanpään romaani *Nuorena nukkunut*, ruotsinkielistä Tove Janssonin *Trollvinter* ja venäjänkielistä kirjallisuutta puolestaan Mihail Bulgakovin *Sobatše serdtse*. Teokset valikoituivat mukaan siksi, että niiden kieli on erityisen värikästä ja kuvailevaa, joten ekspressiivisiä verbejäkin oli lupa odottaa löytyvän runsaasti.

Verbejä tutkitaan ja analysoidaan kontrastiivisella otteella. Tutkielma sisältää sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia elementtejä; verbien ja niiden ekspressiivisyystyyppien suhteen tehdään laskennallisia johtopäätöksiä kielittäin ja teoksittain, mutta sen lisäksi verbien semanttisia kenttiä ja äänteellistä variaatiota tarkastellaan omissa luvuissaan. Äänteellinen variaatio on jaettu edelleen kielikohtaisten ja kieliuiversaalien piirteiden tutkimiseen. Aineiston koloratiivikonstruktiot käännösvastatineen käsitellään erikseen.

Jo tutkimuksen alkumetreillä kävi ilmi, ettei kaikkia esimerkiksi alun perin suomenkielisiä onomatopoeettisia verbejä ole käännetty kohdekieleen onomatopoeettisella verbillä. Usein näin toki on, mutta tutkimuksessa ilmeni myös runsaasti tapauksia, joissa ilmeikäs ekspressiivinen verbi onkin käännetty aivan neutraalilla verbillä, neutraali alkuperäinen verbi on saanut ekspressiivisen käännösvastatineen tai verbi on muuttanut ekspressiivistä luonnettaan käännösvaiheessa onomatopoeettisesta deskriptiiviseksi tai päinvastoin. Joskus myös verbirakenne on hylätty niin, että käännöksessä onkin esimerkiksi substantiivi tai asiaa ei ole mainittu lainkaan. Tutkielman loppupuolella esitellään tämäntyyppisiä tapauksia ja pohditaan niiden syitä.

Tutkimus jatkaa omalta osaltaan suomalaisen ekspressiivisanaston tutkimusperinnettä mutta liittyy sen myös monitieteellisellä tavalla osaksi ruotsin ja venäjän kielen tutkimusta, käännöstiedettä ja kirjallisuudentutkimusta. Kirjoittajan vilpiton toive on, että tämä tutkimus lähentäisi näitä yhtäältä niin kaukana mutta toisaalta niin lähellä toisiansa olevia tieteenaloja. *Vänskap är det starkaste vapnet!*

Avainsanat: ekspressiivisyys, onomatopoeettisuus, deskriptiivisyys, koloratiivikonstruktio, leksikologia, sanasemantiikka, fonosemantiikka

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	4
1.1 Tutkimuksen taustaa	4
1.2 Tutkimuksen tavoitteet, metodit ja aineisto	6
1.3 Tutkielman rakenne	8
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	9
2.1 Ekspressiivisyys	9
2.1.1 Onomatopoeettisuus.....	11
2.1.2 Deskriptiivisyys	13
2.2 Koloratiivikonstruktio.....	14
2.3 Ekspressiiviset sanat osana sanastontutkimusta.....	16
2.4 Ekspressiiviset sanat meillä ja maailmalla	18
2.4.1 Ekspressiivisanojen tutkimus suomen kielestä	21
2.4.2 Ekspressiivisanojen tutkimus ruotsin kielestä	25
2.4.3 Ekspressiivisanojen tutkimus venäjän kielestä	28
2.4.4 Venäjän vaikutus eräiden ims. kielten ekspressiivisanastoon.....	32
2.5 Kaunokirjallisuuden kääntämisestä	34
2.5.1 Yleisiä huomioita	34
2.5.2 Ekspressiiviset sanat kääntämisen erikoistapauksena.....	35
2.5.3 Kääntämisen haasteita ja kielten eroja suomessa, ruotsissa ja venäjässä ...	38
3 EKSPRESSIIVIVERBIT TUTKIMUSAINEISTOSSA	47
3.1 Sillanpää: Nuorena nukkunut	47
3.2 Jansson: Trollvinter.....	50
3.3 Bulgakov: Sobotše serdtse.....	52
3.4 Ekspressiiviverbien esiintymät koko aineistossa	53
4 ANALYYSI JA TULOKSET.....	57
4.1 Aineiston ekspressiiviverbien semanttiset kentät	57
4.1.1 Ihmisen tai eläimen liikkuminen.....	58
4.1.2 Puhuminen, nauru ja itku	60

4.1.3 Syöminen ja juominen	63
4.1.4 Puun, lasin ja metallin ääni	64
4.1.5 Luonnonäänet.....	66
4.2 Aineiston ekpressiiviverbien äänteellinen variaatio	67
4.2.1 Kieliuiversaalit piirteet.....	68
4.2.1.1 Pieni, hento ja nopea <i>i</i>	68
4.2.1.2 Suuret ja mahtavat <i>a</i> , <i>o</i> ja <i>u</i>	70
4.2.1.3 Rujo ja ronski <i>r</i>	71
4.2.1.4 Suhiseva ja soliseva <i>s</i>	72
4.2.1.5 Mumiseva ja mussutettava <i>m</i>	73
4.2.1.6 Muita havaintoja	73
4.2.2 Kielikohtaiset piirteet.....	74
4.2.2.1 Suomen ekpressiiviverbeille ominaiset piirteet.....	75
4.2.2.2 Ruotsin ekpressiiviverbeille ominaiset piirteet	78
4.2.2.3 Venäjän ekpressiiviverbeille ominaiset piirteet	82
4.3 Aineiston verbien käännöksistä ja kääntämättömyydestä.....	84
4.3.1 Ekpressiivisestä verbistä neutraaliksi	85
4.3.2 Neutraalista verbistä ekpressiiviseksi.....	87
4.3.3 Verbi on muuttanut ekpressiivistä luonnettaan	89
4.3.4 Verbirakenne on hylätty.....	91
4.3.5 Käännösten aateli – onnistuneimmat ratkaisut	91
4.4 Koloratiivikonstruktio aineistossa.....	94
4.4.1 Koloratiivitapaukset.....	94
4.4.2 Koloratiivikonstruktioiden käännösvastineet.....	97
4.4.2.1 Koloratiivikonstruktioiden käännösvastineet <i>Nuorena nukkuneessa</i> ..	97
4.4.2.2 Koloratiivikonstruktioiden käännösvastineet <i>Taikatalvessa</i>	100
5 YHTEENVETO JA POHDINTAA	104
5.1 Vastaukset tutkimuskysymyksiin	104
5.2 Löydöksiä tutkimuskysymysten ulkopuolelta	106
6 LOPUKSI	111
LÄHTEET	115
Aineistolähteet	115

Kirjallisuuslähteet.....	115
LIITTEET	119
LIITE 1. Ekspressiiviset verbit käännösvastineineen alun perin suomenkielisessä aineistossa (Sillanpää: Nuorena nukkunut).....	119
LIITE 2. Koloratiivikonstruktiot käännösvastineineen <i>Nuorena nukkuneessa</i>	131
LIITE 3. Ekspressiiviset verbit käännösvastineineen alun perin ruotsinkielisessä aineistossa (Jansson: <i>Trollvinter</i>)	132
LIITE 4. Koloratiivikonstruktiot käännösvastineineen <i>Taikatalvessa</i>.....	138
LIITE 5. Ekspressiiviset verbit käännösvastineineen alun perin venäjänkielisessä aineistossa (Bulgakov: <i>Sobatše serdtse</i>).....	139

1 JOHDANTO

*"Tässä ihmisen ja satakielen tiet kohtaavat
jälleen: kumpikin pyrkii olemaan
ymmärrettävä elävällä, ilmeikkäällä
ja muiden lajitoverien huomiota
herättävällä tavalla."*

Eve Mikone, 2002

1.1 Tutkimuksen taustaa

Puro solisee metsän siimeksessä. Järvellä laineet liplattavat. Aurinko helottaa täydeltä terältä. Elokuinen iltapäivä on seesteinen, mutta tuuli tanssahtelee puissa: hongat humisevat ja haavat havisevat. Kas, jänis hyppelehtii polun poikki. Oravakin hamuaa jo tammenterhoja talven varalle. Lauma peuroja kirmaa tähtikäpäiden poikki. Jossain kaukana leivonen livertää. Tallustaapa paikalle itse metsän herrakin, karhu. Se syödä mutustaa mustikoita tyytyväisenä, kunnes äkkää marjastajan ja pötkii pakosalle. "Kuka kumma täältä on taas vohkinut kaikki mehevimmät marjat?" marjastaja mutisee itsekseen.

Kauneinta suomen kielessä on mielestäni se, miten jotkin sanat onnistuvat kuvaamaan täydellisesti sitä, mitä ne tarkoittavatkin. Puro *solisee*, haapa *havisee* ja karhu *mutustaa* mustikoita. Kun sitten lähdin yliopistoon opiskelemaan kieliä, opin, että merkin ja tarkoitteen välinen suhde onkin arbitraarinen, mielivaltainen. *Pöytä* on *p-ö-y-t-ä*, koska niin on kieliyhteisössä sovittu. Onneksi päädyin Eve Mikosen luentokurssille *Ekspressiiviset sanat*, joka avasi silmäni jälleen. Osalla kielen leksikosta on kuin onkin äänteellinen motivaatio. Osa sanoista toden totta pyrkii kuvaamaan tarkoitettaan äänneasullaan. Rauha laskeutui jälleen humanistin sisimpään: kieli ei ole matemaattinen, irrallinen tai aukoton järjestelmä. Kieli on elämää ja elämä kieltä. Sanoja voi kummuta siitä, mitä korva kuulee ja silmä näkee.

Ajatus äänteillä tarkoitettaan kuvaavista sanoista jäi kuitenkin hautumaan vielä pitkäksi toviksi. Sivusin aihetta jo kandidaatintutkielmassani (Knuutila 2010) murrenäkökulmasta, mutta kun myöhemmät opintoni kuljettivat minut suomen kielestä yhä edemmäs venäjän, ruotsin ja kirjallisuustieteiden pariin, ajatukset

erityislaatuista ekspressiivistä sanoista alkoivat pala palalta palata. Yhtäkkiä olin täynnä kysymyksiä: jos suomeksi puro *solisee*, mitä se tekee ruotsiksi tai venäjäksi? Eikö *solina* olekaan *solinaa* kielestä riippumatta? Miten samasta äänilähteestä motivoitu verbi voi ollakin eri kielissä erinäköinen? Onko *kilkatus* sittenkään niin läpinäkyvä merkityksensä välittömästi paljastava sana kuin se suomalaisen korvaan kuulostaa? Entä onko toisten kielten ekspressiivisiä sanoja mahdollista ymmärtää osaamatta kieltä? Onko jokaisessa maailman kielessä oma äänneillä kuvaamisen järjestelmänsä? Vai olisivatko jotkin merkityskomponentit sittenkin universaaleja, kaikkiin ihmiskieliin päteviä? Miten ekspressiivisanan oikeastaan edes tunnistaa tekstin keskeltä – merkityksen vai muodon perusteella?

Kysymystulva ei ollut laantumaan päin, joten viimeistään graduseminaarissa suunta oli selvä. Päätin ryhtyä kartoittamaan, millaisia ekspressiiviset verbit ovat suomen-, ruotsin- ja venäjänkielisessä kaunokirjallisuudessa. Minua kiinnosti tietää, millaisin keinoin juuri nämä kielet luovat ekspressiivisiä merkityksiä ja mitkä keinoista olisivat kenties yleistettävissä universaaleiksi äännesymbolisiksi elementeiksi. Valitsin aineistoksi kaunokirjallisuutta, koska sieltä aavistin värikkäitä verbejä löytyvän. Valitsin kolme teosta, joista yksi oli kirjoitettu alun perin suomeksi, yksi ruotsiksi ja yksi venäjäksi. Näiden alkuperäisteosten ohella otin mukaan tarkasteluun kunkin teoksen käännökset kahteen muuhun tutkimuskieleen. Yhteensä ekspressiiviset verbit tuli kerätyksi täten yhdeksästä teoksesta. Näiden 1948 verbin pohjalta muodostin analyysiosuudessa kuvan kunkin kielen ekspressiivisestä järjestelmästä. Lisäaspektina tutkin suomen kielen koloratiivikonstruktiota¹: minua kiinnosti selvittää, millaisiin ratkaisuihin kääntäjät ovat sen suhteen tulleet. Suuremmassa mittakaavassa tarkasteltuna tutkimukseni pyrkii osaltaan vastaamaan kautta aikain tutkijoita askarruttaneeseen kysymykseen "*Mistä sanat tulevat?*". Käsillä oleva tutkimus kuuluu siis leksikologian ja tarkemmin sanasemantiikan piiriin.

Pidemmittä puheita toivotan lukijani tervetulleeksi gradun mittaiselle seikkailulle värikkäiden verbien kaunokirjalliseen satumetsään, jossa kaupungin hälinä kaikkoaa ja luonto täyttää aistit. *Puro solisee* on venäjäksi muuten *пучей журчум* (*rutšej žurtšit*) ja ruotsiksi *bäcken sorlar*.

¹ maata köllöttää, seistä pönöttää, juosta jolkottaa

1.2 Tutkimuksen tavoitteet, metodit ja aineisto

Tutkimusaineistoni koostuu kolmesta kaunokirjallisesta teoksesta ja niiden käännöksistä. Yksi teoksista on kirjoitettu alun perin suomeksi, yksi ruotsiksi ja yksi venäjäksi. Näin minulla oli tutkittavanani yhteensä yhdeksän teosta. Keräsin kaikista teoksista ekspressiiviset verbit ja koloratiivikonstruktiot taulukoihin (ks. liitteet). Aina käännös ei ollut ekspressiivinen, vaikka alkuperäinen verbi olisikin ollut, tai joskus käännetty variantti oli eri tavalla ekspressiivinen kuin alkuperäinen sanavalinta. Olen poiminut verbin taulukkoon aina, kun jokin varianteista (alkuperäinen tai käännetty verbi) on ollut ekspressiivinen.

Tutkimuksessani vertailin laatimieni taulukoiden avulla ekspressiivisiä verbejä suomessa, ruotsissa ja venäjässä. Tällä menetelmällä toivoin saavani tietoa ekspressiivisten sanojen luonteesta ja muodostuskeinoista kussakin tutkimuskielessä. Ekspressiiviverbien foneettisen asun ohella halusin selvittää ja vertailla myös niiden semanttisia kenttiä aineistossani. Kutsun tutkimustani kontrastiiviseksi analyysiksi kvalitatiivisin metodein, joskin tutkielman kolmannessa luvussa verbit esitellään kvantitatiivisessa katsauksessa.

Minua kiinnosti ennen kaikkea selvittää, noudattavatko eri kielet erilaisuudestaan huolimatta jonkinlaista samaa kaavaa tietynlaisten esimerkiksi tiettyä ääntä jäljittelevien merkitysten luomisessa vai operoiko kukin kieli täysin omalla tavallaan. Malttamattomille valaistakoon, että näihin kysymyksiin sain tutkielman edetessä vastaukset *kyllä* ja *kyllä*, eikä varsinaisesta vastakkainasettelusta ole mielekästä puhua, mutta palaan tuloksiin tarkemmin tuonnempana.

Tutkimuksen edetessä verbitaulukoista muodostui varsinainen tutkimusaineistoni. Niiden laatiminen tuntui toisinaan tuskien taipaleelta, mutta työ kannatti: taulukot mahdollistivat tässä tutkimuksessa esitetyn analyysin ja toivon niistä olevan iloa myös ekspressiivisiin verbeihin kohdistuvissa mahdollisissa jatkotutkimuksissa. Taulukoista tuli varsin kattavat, sillä niitä varten valitut teokset olin poiminut sillä ennakko-oletuksella, että tiesin kyseisten kirjailijoiden suosivan värikästä kieltä ja poikkeuksellisen ilmeikkäitä sanavalintoja. Osuin oikeaan: kaikista kolmesta teoksesta ja niiden käännöksistä löytyi ekspressiiviverbejä erittäin runsaasti, yhteensä 1948 kappaletta. Luin teokset kannesta kanteen, mutta jälkiviisaana toteamuksena sanottakoon, että ehkäpä jo puolet kustakin teoksesta olisi riittänyt pätevän analyysituloksen saamiseksi.

Koloratiivikonstruktioiden osalta en ollut yhtä onnekas; niitä löytyi vain marginaalisesti ekspressiiviverbeihin verrattuna (0,8 % tutkimuksen verbeistä on koloratiivikonstruktiossa). Alun perin venäjän kielellä kirjoitetun teoksen suomennoksesta koloratiivikonstruktiot puuttuivat kokonaan. En kuitenkaan halunnut pudottaa koloratiivikonstruktioiden tutkimista pois tutkielman aihepiiristä, koska löytämäni koloratiivikonstruktioita tapaukset käännösvastineineen olivat sinänsä mielenkiintoisia. Koloratiivikonstruktio ei suomen kielen rakenteista missään tapauksessa ole myöskään niitä frekventeimpiä, joten olen iloinen jokaisesta 15 löytämästäni koloratiivikonstruktioista. Olin myös päättänyt keskittyä tutkimuksessani selvytyden vuoksi vain ekspressiivisiin verbeihin, enkä esimerkiksi laajentaa substantiiveihin puhumattakaan kaikista teosten ekspressiivisistä sanoista, ja verbien lomaan pieni sivuraide koloratiivikonstruktioihin sopi erinomaisesti.

Oheisesta taulukosta 1 käy ilmi aineistomateriaaliksi valitsemani teokset käännöksineen ja kääntäjäineen.

TAULUKKO 1. Valittu aineisto

Kieli	Teos	Kirjailija	Kääntäjä
suomi	<i>Nuorena nukkunut</i>	Frans Emil Sillanpää	–
ruotsi	<i>Silja</i>	Frans Emil Sillanpää	Fredrik Therman
venäjä	<i>Усопшая в молодости, или последний побег старого родословного дерева</i>	Франс Эмил Силланпяя	Владимир Смирнов
translitteraatio	<i>Usopšaja v molodosti, ili poslednij pobeg starogo rodoslovnogo dereva</i>	Frans Emil Sillanpää	Vladimir Smirnov
suomi	<i>Taikatalvi</i>	Tove Jansson	Laila Järvinen
ruotsi	<i>Trollvinter</i>	Tove Jansson	–
venäjä	<i>Волшебная зима</i>	Тове Янссон	Людмила Брауде
translitteraatio	<i>Volšebnaja zima</i>	Tuve Jansson	Ljudmila Braude
suomi	<i>Koiran sydän</i>	Mihail Bulgakov	Esa Adrian
ruotsi	<i>En hunds hjärta</i>	Mihail Bulgakov	Lars Erik Blomqvist
venäjä	<i>Собаачье сердце</i>	Михаил Булгаков	–
translitteraatio	<i>Sobatše serdtse</i>	Mihail Bulgakov	–

Varsinaisiksi **tutkimuskysymyksiksi** olen rajannut seuraavat viisi:

1. Noudattavatko ekspressiiviverbit kieliuniversaalia kaavaa?
2. Onko suomen, ruotsin ja venäjän ekspressiiviverbeissä kielikohtaisia eroja?
Jos, niin mitä?
3. Millaisia semanttisia kenttiä aineistoni ekspressiiviverbeillä on?
4. Miten suomen koloratiivikonstruktio on käännetty ruotsiin ja venäjään?
5. Ovatko ekspressiiviverbit transparentteja eli käykö niiden merkitys ilmi niiden ulkoasusta?

1.3 Tutkielman rakenne

Johdannosta tutkielmani etenee teoriakatsaukseen luvussa 2 *Teoreettiset lähtökohdat*, jossa paneudun ekspressiivisistä sanoista tehtyyn aiempaan tutkimukseen kunkin tutkimuskielen näkökulmasta. Myös koloratiivikonstruktiosta ja kaunokirjallisuuden kääntämisestä olen laatinut erilliset lukunsa teoriaosuuteen. Teorian jälkeen esittelen aineistoni verbit ekspressiivisyys-neutraaliustyyppittelyineen ja edelleen onomatopoeettisiin ja deskriptiivisiin ekspressiiviverbeihin jakaen luvussa 3 *Ekspressiiviverbit tutkimusaineistossa*. Laajemmin verbeihin pääsee tutustumaan liitteissä, joissa kunkin teoksen ekspressiiviverbit käännösvariantteineen sijaitsevat taulukoihin lueteltuina. Analyysin ja tulosten vuoro on – vähemmän yllättäen – luvussa 4 *Analyysi ja tulokset*. Aineiston ekspressiivisiä verbejä tarkastellaan semanttisia kenttiä hahmotellen ja äänteellistä variaatiota kartoittaen. Äänteellisen variaation tutkimus etenee edelleen kieliuniversaaleiden ja kielikohtaisten piirteiden etsintään. Lisäksi neljäs luku avaa kaunokirjallisen aineistoni ekspressiiviverbien käännösratkaisuja (ja ratkaisemattomuuksia). Tutkimuskysymyksiin vastaa siis osaltaan sekä neljäs luku että viides, *Yhteenvedoa ja pohdintaa*. Neljännessä luvussa kukin aihepiiri saa perinpohjaisemman ja tarkemman katsauksen, kun taas viidennessä luvussa tiivistän vastaukset kertauksenomaisesti. Viidennessä luvussa on myös erillinen osuus, jossa pohdin tutkimuksen löydöksiä varsinaisten tutkimuskysymysten ulkopuolelta. Kuudes luku *Lopuksi* avaa tutkimuksen jatko- ja laajennusmahdollisuuksia.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

"Ekspressiivisanat eivät kuulu kiinteästi kielen järjestelmään."

Ferdinand de Saussure, 1916

2.1 Ekspressiivisyys

Sana *ekspressiivinen* tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan ilmeikästä, ilmaisuvoimallista tai ilmaisullista. Kielitieteeseen se on valjastettu kuvaamaan sanoja, joiden äänneasu pyrkii kuvaamaan jollakin tavalla niiden tarkoitetta. Useimmiten tällaiset sanat ovat verbejä tai verbeistä johdettuja substantiiveja. Anneli Hännisen määritelmän (2005: 28) mukaan ekspressiivisana on tilannesidonnainen, äänteellisesti motivoitu sana, jolla on selvä tarkoite ja joka tarkoitteensa lisäksi kuvailee puhujan asennetta, tunteita ja arvotuksia. Rakenteeltaan suurin osa suomen ekspressiivisanoista on Hännisen (mp.) mukaan *CVC*-tyyppisiä. Lisäksi niille on tyypillistä laaja äänteellinen variaatio, jossa taka- ja etuvokaalien sekä suppeiden ja väljien vokaalien vaihtelulla on selvä funktio (mp.). Esimerkkinä tästä Hänninen (mp.) käyttää adjektiiveja *kimeä* ja *kumea*.

Esimerkki ekspressiivisestä verbistä on vaikkapa *ryömiä*, joka tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan liikkumista "hitaasti ruumis hyvin lähellä jonkin pintaa tai sitä koskettaen". Tarkemmin tarkasteltuna kyseinen verbi on paitsi ekspressiivinen myös deskriptiivinen. Termiä *ekspressiivinen* käytetään nimittäin nykytutkimuksessa kattoterminä *deskriptiiviselle* ja *onomatopoeettiselle* (Mikone 2002a: 17). Termi ekspressiivinen ei siis itsessään ota kantaa siihen, onko jokin tietty sana onomatopoeettinen vai deskriptiivinen (Jarva 2003: 61). Tutkija voi halutessaan tehdä tarkemman luokituksen sanan ekspressiivisestä luonteesta. Tässä tutkimuksessa tarkastelen sekä onomatopoeettisia että deskriptiivisiä verbejä.

Ekspressiivisten sanojen luokittelu deskriptiivisiin ja onomatopoeettisiin on verrattain uutta suomalaisessa kielentutkimuksessa, ja niinpä esimerkiksi *Iso suomen kieliooppi* (§ 154, jatkossa ISK) puhuu vain deskriptiivisistä sanoista, joihin laskettaisiin onomatopoeettiset ja muut äänteellisesti motivoidut sanat. Nämä taas olisivat "luonteeltaan ekspressiivisiä" (ISK § 154). Toisaalta esimerkiksi Eve Mikone

(2002a: 15) toteaa väitöskirjansa johdannossa (2002a: 15), että "Tutkimukseni on saavuttanut päämääränsä, jos – – deskriptiiviset ja onomatopoeettiset sanat ymmärretään eri ryhmiksi." Heikki Leskinen (2001: 10) mainitsee, ettei termin *ekspressiivinen* käyttö kattoterminä ole suinkaan ongelmaton, sillä ekspressiivisyyttä esiintyy myös muussa sanastossa². Leskisen (mp.) mukaan vanha kaksiosainen termi *deskriptiivis-onomatopoeettinen* on osuva, mutta yksinään termin *deskriptiivinen* käyttö on omiaan sekoittamaan tilannetta. *Ekspressiivisanat*-termiä puoltaa Leskisen (mp.) mukaan ilmauksen lyhyiden lisäksi se, että sekä onomatopoeettiset että deskriptiiviset sanat pyrkivät tarkoitteen jäljittelyn ja kuvailun ohella ekspressiivisyyteen eli vahvaan ilmaisuvoimaan. Omassa tutkimuksessani olen päätenyt verrattain kankean *deskriptiivis-onomatopoeettisen* sijaan käyttämään yhteisnimitystä *ekspressiivinen*.

Leskinen (2001) toteaa, että ekspressiivisanaston tutkimusta hankaloittaa termiviidakon lisäksi kysymys siitä, miten ekspressiivisanat tunnistetaan ja erotetaan kielen muusta sanastosta. Tapahtuuko erottelu merkityksen vai äännerakenteen nojalla? Kaikille ekspressiivisanoille yhteisiä äänteellisiä tuntomerkkejä tuskin voidaan osoittaa, mutta on löydettävissä piirteitä, jotka ovat niille erityisen tyypillisiä. Hännisen (2005) tapaan myös Leskinen (2001) esittelee ekspressiivisanoille ominaisen *CVC*-ytimen, jota voidaan kehyskonsonantteja tai sisävokaalia vaihtamalla muunnella semanttisten vivahde-erojen aikaansaamiseksi (*murista-surista, kolista-kopista*). Äänneasussa ilmenevän variaation lisäksi ekspressiivisanoissa esiintyy usein äänteiden ja äänneyhtymien epätavallista käyttöä; neutraalissa sanastossa harvinaisimmat äänteet ja äänneyhtymät ovat ekspressiivisanastossa frekventimpiä. Ero on siis kvantitatiivinen. Neutraalille sanastolle jopa täysin vieraat äänteet ja äänneyhtymät ovat ekspressiivisanastossa mahdollisia. Tällaisen äänteellisen innovaation lähteenä voivat olla naapurikielet tai -murteet. Ekspressiivisanat voivat myös säilyttää muista yhteyksistä kadonneita äännesegmenttejä. (Leskinen 2001: 11.)

Omassa tutkimuksessani olen päättänyt, kuten mainittua, käyttää yhteisnimitystä *ekspressiivinen*, jolla tarkoitan sekä onomatopoeettisia että deskriptiivisiä verbejä. Ekspressiiviset sanat neutraaleista olen erottanut sekä niiden merkityksen että niiden äännerakenteen nojalla. Olen siis pyrkinyt ottamaan huomioon molemmat aspektit parhaan kykyni mukaisesti. Sana on aina samaan

² Esimerkiksi interjektiot ovat luonteeltaan ekspressiivisiä (ISK § 856).

aikaan sekä semanttinen että foneettis-morfologinen kielen osanen, enkä halua keinotekoisesti erottaa näitä puolia myöskään ekspressiivisten sanojen kohdalla. Mukaan aineistoon olen hyväksynyt täten verbit, jotka mielestäni täyttävät ekspressiivisen verbin tunnusmerkit sekä semanttisesti että äännerakenteellisesti. Tämä tukee muun muassa Mikosen (2002a: 29) näkemystä siitä, että onomatopoeettisten ja deskriptiivisten sanojen pysyvin kriteeri on niiden muodon (motivoitunut äänneasu, äännesymboliikka) ja merkityksen yhteys. Vasta analyysiosuudessa erottelen verbien foneettis-morfologisia elementtejä ja pyrin yhdistämään niitä kategorisesti tiettyihin merkityssegmentteihin.

2.1.1 Onomatopoeettisuus

Ekspressiiviset sanat jaetaan siis onomatopoeettisiin ja deskriptiivisiin. Jako ei suinkaan ole selvälinjainen. Aistihavainnoissa varsinkin ääni ja liike ovat usein niin sidoksissa toisiinsa, että niitä voidaan kuvata samoilla tai samanlaisilla sanoilla (Hinton, Nichols & Ojala 1994: 3–4). Omassa tutkimuksessani ekspressiivisten verbien jaottelulla on kuitenkin relevantti asema verbien merkitysten hahmottamisessa, ja tästä syystä pidän sitä tarpeellisena tämän tutkimuksen kannalta.

Hänninen (2005: 27) on luonnehtinut onomatopoeettisen sanan kuvailevan ensisijaisesti ääntä, kun taas deskriptiivinen sana kuvailee muiden aistien kuin kuulon avulla havaittavia ilmiöitä, esimerkiksi liikkeitä. Mikone (2002a: 17) on samoilla linjoilla: hänen mukaansa ONOMATOPOEETTISELLA verbillä tarkoitetaan ekspressiivistä verbiä, jonka ensisijaisena motivaattorina toimii nimenomaan ääni tai kuulohavainto. Tähdentäisin, että käsittääkseni onomatopoeettisissa verbeissä nimenomaan verbin primäärin merkityksen on kytkeydyttävä ääneen. Mikosen mukaan (mts. 18) se, että joihinkin toimintoihin kuuluu luonnostaan ääni, ei vielä tee näitä toimintoja tarkoittavista sanoista automaattisesti onomatopoeettisia. Mikone (mts. 17) mainitsee esimerkkeinä onomatopoeettisista verbeistä *pamahtaa* ja *paukahtaa*. Selvimät onomatopoeettiset sanat ovat hänen mukaansa erinäiset eläinten äännähdyksiä imitoivat sanat, kuten *röh* ja *vuh*. Tällaisia taipumattomia onomatopoeettisia interjektioita, joilla jäljitellään luonnon, ympäristön, ihmisten ja eläinten tuottamia ääniä, kutsutaan useimmiten *imitatiiveiksi* (Jääskeläinen 2013: 6).

Imitatiivit ovat Jääskeläisen (mp.) mukaan vakiintuneet ekspressiivisten sanojen alaluokaksi.

Onomatopoeettisissa sanoissa on Mikosen (2002a: 111) mukaan pohjimmiltaan kyse imitatiivisesta äännesymboliikasta eli siitä, että jokainen kieli pyrkii omalla foneemistollaan ja rakennevalikoimallaan mahdollisimman osuvaan äänen kuvailuun. Yksi tärkeimmistä tutkimuskysymykseni onkin selvittää, millaisella foneemistolla ja rakennevalikoimalla suomi, ruotsi ja venäjä luovat onomatopoeettisia ja deskriptiivisiä verbejä. Mikone (mp.) tähdentää, että onomatopoeettisten sanojen muodolla ja tarkoitteella on ikonin suhde ja että tämä piirre erottaa ne neutraaleista sanoista. Mikone on tutkinut suomen ja viron ekspressiivistä sanastoa, mutta niin ikään ruotsin kieltä tutkinut Östen Dahl (2007: 23) toteaa, että onomatopoeettiset verbit ovat puhekielelle ominaisia ja luonteeltaan ikonisia.

Ikonisuuteen pyrkiminen lienee onomatopoeettisille verbeille ominaista universaalisti, eli onomatopoeettinen verbi pyrkii kielestä riippumatta kantamaan foneemiasussaan merkityksensä. Yhteisestä pyrkimyksestä huolimatta eri kielet vain tulevat eri ratkaisuun tarkoitteen imitoinnissa. Eri kielillä on erilaiset resurssit käytössään äänien imitoinnissa, ja lisäksi eri kielten puhujat saattavat kokea eri ainekset eri tavalla ikonisiksi. Esimerkkeinä ruotsin onomatopoeettisista verbeistä Dahl (2007: 23) mainitsee verbit *prassla* ('rapista'), *rassla* ('rämistä'), *fnissa* ('tirskaa'), *fnittra* ('hiehittää'), *susa* ('suhista'), *vissla* ('viheltää') ja *plaska* ('loiskia'). Hän (mp.) mainitsee myös, että englanniksi ruotsin *fnittra* on *giggle* ja venäjäksi *hihakat*'. Kaikki verbit tarkoittavat samaa ja koetaan yhtä lailla onomatopoeettisiksi, mutta silti niissä on yhteistä vain vokaaliaines, kuten Dahlin (mp.) toteaa. Tämä ei liene sattumaa: vokaali *i* viittaa Dahlin mukaan (mp.) onomatopoeettisissa sanoissa pienuuteen. Hihitys on pientä naurua.

Vastaavia *i*-vokaalisia pientä naurua kuvaavia verbejä on helppo keksiä myös suomen kielestä: *hiehittää*, *kikattaa*, *tirskaa*, *kihertää*. Ekspressiivisiä ja samalla onomatopoeettisia niistä tekee äänneasun lisäksi merkitys; verbissä *vihertää* (esim. luonto keväällä tai ihminen kateudesta) ei ole mitään ekspressiivistä, vaikka sana on yhtä konsonanttia vaille samanmuotoinen kuin *kihertää*. Siksi ekspressiivisten verbien erottamisessa neutraaleista on tärkeä ottaa merkitysaspekti mukaan foneettis-morfologisen havainnon tueksi.

2.1.2 Deskriptiivisyys

Mikosen (2002a: 18) mukaan sanan tunnistaa DESKRIPTIIVISEKSI siitä, ettei se ole tyyliltään neutraali (semanttinen selitys), mutta kuitenkin siltä puuttuu ensisijainen äänen kuvaamisen merkitys, joka taas on onomatopoeettisten sanojen pääpiirre. Haastavaksi tunnistamisen tekee se, että kuten Mikone (mp.) huomauttaa, myös deskriptiivisessä sanassa voi olla äänen merkityskomponentti mukana. Ensisijaisena motivaattorina tulee olla kuitenkin jokin muu aistihavainto, kuten näköhavainto. Esimerkiksi monet liikeverbit (*kömpiä, tallustella, hilata*) ovat deskriptiivisiä. Esimerkkiverbien toiminnasta voi kuulua ääntä, mutta primääri merkitys kytkeytyy joka tapauksessa näköhavaintoon, ei kuulohavaintoon; tämä erottaa deskriptiivisen verbin onomatopoeettisesta. Yleisimmät deskriptiiviverbillä kuvattavat toiminnot kytkeytyvät Mikosen (mp.) mukaan liikkumiseen, syömiseen, juomiseen, puhumiseen ja työskentelyyn.

Puhumiseen liittyvät deskriptiiviset verbit kuten *jäkättää* ovat erityisen harmaalla alueella, kun pohditaan verbin ekspressiivisyyden luonnetta: jäkättämisestä kuuluu varmasti ääntä, mikä taas viittaisi onomatopoeettisuuden suuntaan, mutta lopulta vaakakuppi kallistuu enemmän mielikuvaan jostakin tietyllä *tavalla* (ei tietyltä kuulostavasta) puhuvasta henkilöstä, minkä vuoksi *jäkättää* on mielestäni deskriptiiviverbi. Tässä tapauksessa raja on kuitenkin niin hiuksenhieno, että voidaan kyseenalaistaa, onko verbin toteaminen muuksi kuin ekspressiiviverbiksi välttämättä tarpeen. Ekspressiivinen verbi on ilman muuta, koska sen merkitys viittaa ilmaisuvoimaisuuteen, liioitteluun ja affektiivisuuteen: teini voisi sanoa äitinsä *jäkättävän*, kun äiti komentaa siivoamaan huoneen, vaikka tietokonepeli on kesken. Verbin semanttisen puolen lisäksi myös sen äännerakenne tukee ekspressiivisyyttä: *jäkä-* ei ole frekventti sanavartalo neutraalissa sanastossa. Kielitoimiston sanakirja antaa *jäkä*-vartalolle vain 12 tulosta, joista kaksi liittyy jäkätykseen ja loput 10 ovat erinäisiä *jäkälä*-sanan³ johdoksia tai siitä muodostettuja yhdyssanoja. *Jäk*-haulla mukaan tulee *jäkittää*, joka on pysähdyksissä olemista kuvaava deskriptiivinen verbi.

Jääskeläisen (2013) mukaan deskriptiiviset verbit eroavat onomatopoeettisista myös affektiivisuudellaan; ne ovat yleensä ottaen affektiivisempia kuin puhtaasti onomatopoeettiset verbit. Esimerkiksi tietynlaisia ihmisiä kuvaavat deskriptiivisanat

³ *Jäkälän* etymologinen tausta on osittain hämärän peitossa, mutta Häkkinen (2004: 299) epäilee sen olevan vanha omaperäinen kasvin nimi. Sanan vastineita esiintyy karjalan (*jäkälä*), lyydin (*d'ägäl*) ja pohjoissaamen (*jeagil*) kielissä.

saattavat olla affektiivisia kuvatessaan jonkin ominaisuuden liiallisuutta tai puutetta. Jääskeläinen toteaa Mikosen (2002a) ja Jarvan (2003) tapaan, että deskriptiivinen sana pyrkii kuvaamaan äänneasullaan muuta kuin kuulon avulla saatua vaikutelmaa. Onomatopoeettisuus on hänen mukaansa perustason jäljittelyä, kun taas deskriptiivisyys edustaa sekundääristä äänteellistä motivaatiota, koska äänellä jäljitellään jotain, joka ei alun perin ollut ääntä. Toisaalta myös Jääskeläinen toteaa, ettei jako onomatopoeettisiin ja deskriptiivisiin sanoihin ole lainkaan selväpiirteinen tai aina edes relevantti, mutta kattotermi *ekspressiivinen* on hyvin käyttökelpoinen. (Jääskeläinen 2013: 8–9.)

2.2 Koloratiivikonstruktio

KOLORATIIVIKONSTRUKTIO on suomen kielelle ja etenkin sen ekspressiivisille verbeille hyvin ominainen verbirakenne, joka koostuu neutraalista verbistä ja välittömästi sen jäljessä seuraavasta ekspressiivisestä verbistä. ISK:n (§ 450) mukaan koloratiivikonstruktion jälkimmäinen osa on deskriptiivinen ja sitä edeltävä neutraali verbi A-infinitiivissä (*kävellä löntystää*). Lisäisin kuitenkin, että neutraalin verbin yhteydessä oleva verbi voi olla yhtä hyvin onomatopoeettinenkin, kuten konstruktiossa *nauraa hohottaa*. Tässä lienee toisaalta kyse siitä, että ISK yhdistää termiin *deskriptiivinen* sekä onomatopoeettiset että deskriptiiviset sanat.

Hamunen (2012: 107) on erottanut koloratiivikonstruktion variantteja kaiken kaikkiaan neljä⁴. Hänen aineistossaan yleisin on *juosta jolkotti* -tyyppinen variantti, jossa A-infinitiiviä seuraa yksikön tai monikon kolmannessa persoonassa taipunut finiittiverbi. Muut variantit ovat *jolkotti juosta*, *juoksi jolkotti* ja *jolkotti juoksi*. Myös ISK (§ 450) huomioi, että koloratiivikonstruktiossa voi olla kaksi verbiä finiittimuodossa: *juoksi vilisti*.

Kaunokirjallisuudessa koloratiivikonstruktion tapaa useimmiten muodossa A-infinitiivi + yksikön kolmannen persoonan indikatiivin imperfekti, esimerkiksi *kävellä löntysti*, mutta se voi olla myös A-infinitiivi yhdistettynä johonkin muuhun persoona- tai aikamuotoon, esimerkiksi *nauraa hohottavat* tai *olemme istua nököttäneet* [– – *tässä jo toista tuntia*]. Koloratiivikonstruktion törmää useimmiten

⁴ Sen sijaan Jarva (2003: 76–77) erottaa kolme koloratiivikonstruktiotyyppiä.

puheessa tai kaunokirjallisuudessa; asiateksteihin tai muuten neutraaliin tyyliin se ei kuulu, kuten eivät ekspressiiviset verbit useimmiten muutenkaan.

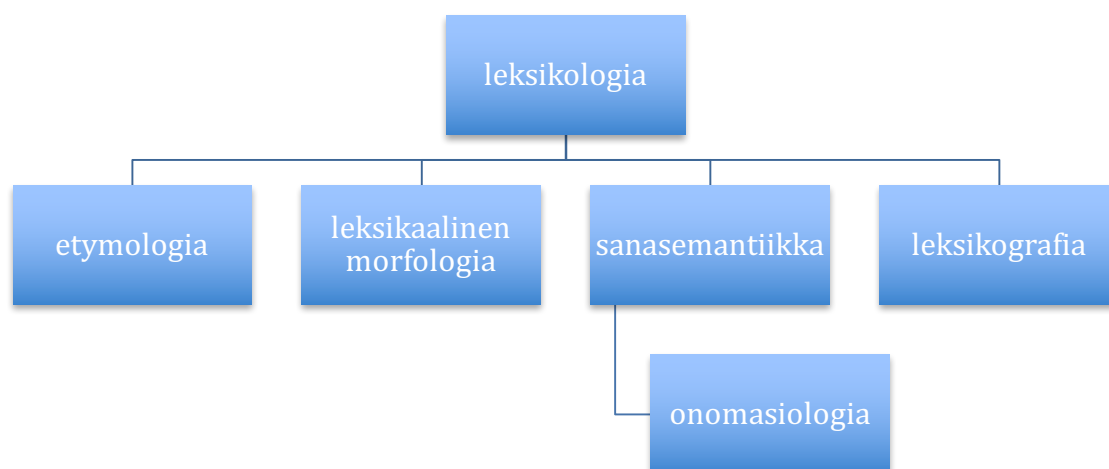
Koloratiivikonstruktion havaitsi jo kielitieteilijä Ahti Rytönen savolaismurteisiin kohdistuneilla keruumatkoillaan 1920- ja 30-luvuilla (Hamunen 2012: 107). Rytönen myös lanseerasi termin *koloratiivinen konstruktio*. Koloratiivikonstruktio on eri yhteyksissä todettu itäiseksi tai savolaiseksi rakenteeksi (Hamunen 2012: 107). Kohtasin koloratiivirakenteita kuitenkin myös omassa kandidaatintutkielmassani (Knuutila 2010), jonka aineisto koostui erään hämäläispitäjän murteen verbeistä. Toki rakennetta saattaa esiintyä itäisissä murteissa runsaammin. Hamunen (2012: 107) mukaan lounaismurteissa koloratiivikonstruktio on harvinaisin. Myös yleiskielessä se on hänen mukaansa (mts. 108) huomattavasti murteita harvinaisempi ja muodoltaan ja merkitykseltään köyhempi. Monologisvoittoinen tarinankerronta on Hamunen (mp.) mukaan otollista maaperää koloratiivikonstruktiolle, koska se on omiaan elävöittämään narraatiota.

Kaunokirjallisuudessa on niin ikään kyse narratiivisesta kerronnasta, joten koloratiivikonstruktio sopii genreen vallan mainiosti. Koska tutkimukseni lähdeaineistona on nimenomaan kaunokirjallisuus, onkin luonnollista, että osa aineistoni ekspressiivisistä verbeistä esiintyy koloratiivikonstruktiossa. En halunnut jättää tätä mielenkiintoista seikkaa huomiotta, vaan olen kerännyt aineiston kaikki koloratiivikonstruktiot mukaan tutkimukseen ja verrannut niihin ruotsin- ja venäjänkielisiä käännösvastineita. On ollut antoisaa huomata, miten monenlaisia ratkaisuja kääntäjät ovat löytäneet kiertäessään suomen koloratiivikonstruktion.

Mikone (2002a) huomauttaa, että koloratiivikonstruktiossa deskriptiivisanojen merkityksen kuvailevuus korostuu entisestään. Rakenteen neutraali verbi tuo deskriptiivisen verbin merkityksen selvemmin esille, koska merkitys ikään kuin kahdentuu. Koloratiivikonstruktio (*lyödä läimäyttää*) auttaa Mikosen mukaan ymmärtämään deskriptiivisen verbin (*läimäyttää*) keskeistä ominaisuutta. (Mikone 2002a: 29.) Juuri näin näyttää tapahtuvan kaikissa koloratiivikonstruktiossa: jo pelkkä *laputtaa* viittaa keskeiseltä merkitykseltään juoksemiseen (ellei sitä tee pysäköinninvalvoja), mutta *juosta laputtaa* selventää, korostaa ja ikään kuin alleviivaa merkitystä entisestään. Koloratiivikonstruktion mukanaan tuoma merkityksen korostuminen palvelee hyvin ekspressiivisen verbin käyttötarkoitusta eli ilmeikkyyden ja vivahteiden tuomista kaunokirjalliseen ilmaisuun ja puhekieleen.

2.3 Ekspressiiviset sanat osana sanastontutkimusta

Ekspressiivisten sanojen tutkimus nojaa pohjimmiltaan leksikologiaan eli sanastoppiin. LEKSIKOLOGIA (kuvio 1) käsittää kielen sanavaraston teoreettisen tarkastelun ja sanayksiköiden rakenteiden sekä niiden historiallisen kehityksen tutkimuksen (Varantola 2001: 216). Leksikologia voidaan jakaa edelleen osa-alueisiin, jotka ovat etymologia, leksikaalinen morfologia eli sananmuodostusoppi, sanasemantiikka eli sanojen merkitysoppi sekä leksikografia eli sanakirjan kirjoitus (Häkkinen 1989: 9). Näistä lähimpänä ekspressiivisiä sanoja on sanasemantiikka, jotka tutkii suhteita, jotka vallitsevat sanojen ja niiden kielenulkoisten referenttien välillä – pyrkiväthän ekspressiiviset verbit olemaan transparenteja eli kuvaamaan foneemiasullaan kielenulkoista referenttiään. Yksi sanasemantiikan tärkeimmistä osa-alueista on puolestaan onomasiologia eli nimitysoppi, joka pyrkii selvittämään, millä sanoilla tiettyihin referentteihin on mahdollista viitata (Häkkinen 1989: 9). Esimerkiksi synonyymien tutkimus on osa onomasiologiaa (mp.).

KUVIO 1. Leksikologia osa-alueineen

Ekspressiivisten sanojen tutkimus on kuitenkin laajemmaltikin osa leksikologiaa kuin vain sanasemantiikan osalta. Niin ikään leksikologiaan kuuluva etymologia⁵ tutkii sanojen ikää ja alkuperää sekä sanojen äänneasussa, merkityksessä ja keskinäisissä

⁵ Sana *etymologia* itse tulee kreikan kielen sanasta *etymon*, 'totuus'. Etymologisen tutkimuksen alkuperäinen tavoite oli paljastaa totuus eli kunkin sanan alkuperäinen semanttinen motivaatio. (Häkkinen 1989: 12.)

suhteissa tapahtuneita muutoksia (Häkkinen 1989: 9). Kaisa Häkkisen (2004: 15) mukaan suomen kielen sanaston etymologinen rakenne jakautuu niin, että omaperäisiä ja lainattuja sanavartaloita on suurin piirtein yhtä paljon. Suurimman lainakerroksen muodostavat ruotsalaiset lainat (mp.). Suomen kielen produktiivisin sananmuodostuskeino on johtaminen eli derivaatio, mutta johdoksiin käytetyt sanavartalot voivat olla aivan yhtä hyvin omaperäisiä kuin lainattujakin⁶ (Häkkinen 2004: 15). Häkkinen (1989: 13) toteaa, että sanoilla voi olla myös äänteellisesti motivoitu tausta, mutta tällaiset sanat edustavat vain pientä ja vähemmän tutkittua osaa kielen leksikossa. Häkkisen (mp.) mukaan äänteellinen motivaatio saattaa myös aikaa myöten haalistua, eli sana muuttuu niin neutraaliksi, ettei sen ekspressiivistä taustaa voi välttämättä tunnistaa. Ekspressiivinen etymologia on Häkkisen (mts. 100) mukaan muun muassa monilla normaalileksikkoon vakiintuneilla linnun nimillä kuten *alli*, *naakka*, *tiira* ja *varis*.

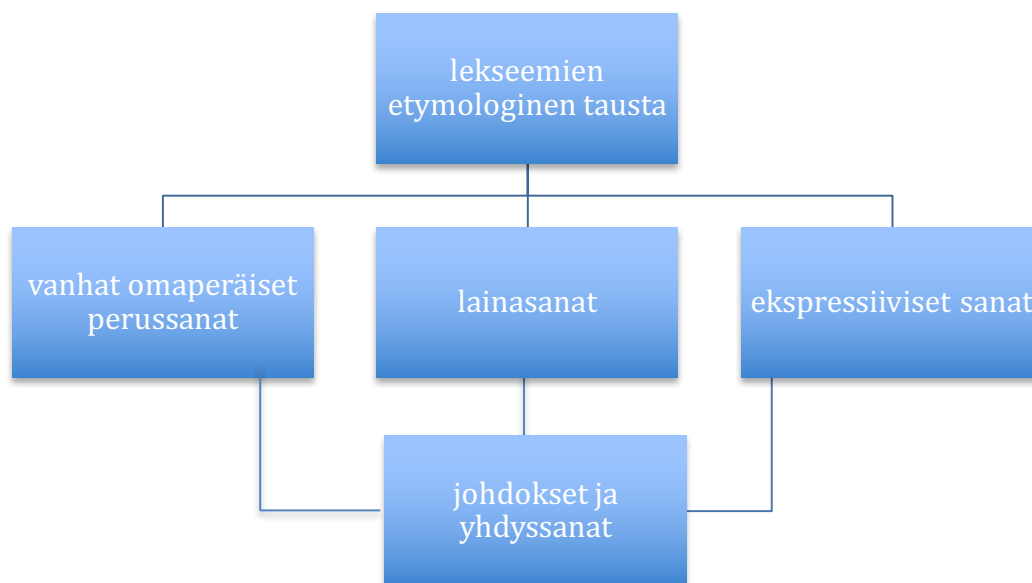
Kaisa Häkkisen lisäksi Ulla-Maija Kulonen mainitsee deskriptiivis-onomatopoeettisen alkuperän olevan kolmas laji sanojen alkuperätyyppien luokittelussa (1996: 24; ks. myös kuvio 2 seuraavalla sivulla). Kaksi muuta lajia ovat Häkkisenkin (1989; 2004) mainitsevat lainasanat sekä vanhat omaperäiset perussanat (Kulonen 1996: 12, 21). Kaisa Häkkinen (2004) on arvellut sanan olevan ekspressiivistä alkuperää erityisesti silloin, kun viitettä lainaamiseen tai vanhoihin omaperäisiin sanoihin ei löydy. Näin on esimerkiksi suomen sanojen *karvas* (Häkkinen 2004: 370), *kukkula* (mts. 501) ja *siru* (mts. 1162) kohdalla. Myös Matti Larjavaara (2002: 444) toteaa, että fennistiikassa on ollut etenkin 1970-luvulle tultaessa hyväksyttyä selittää sana ekspressiiviseksi silloin, kun sille ei ole keksitty lainälähtöä, kun sitä ei ole voitu juontaa kielen kantamuodoista ja kun muoto ja merkitys ovat vaikuttaneet sopivanlaisilta.

Kulonen (199: 25) toteaa, että deskriptiivisanat ovat tyypillisesti kielen nuorinta sanastokerrostumaa, vaikkeivät ne olekaan perusainekseltaan nuoria verrattuna nuorimpiin lainasanakerrostumiin. Kulonen (mts. 27) ottaa esille myös, että eläinten ääniä matkivat sanat saattavat olla eri kielissä äänteellisesti täysin erilaisia, ja tämä johtuisi niistä vuosituhansia vanhoista konventioista, jotka eri kielten äännerakenteilla on. Konventiot heijastuvat nykyisessä onomatopoeettisessa ja deskriptiivisessä sanastossa (mp.). Tätä Kulosen toteamusta tukee myös se, että

⁶ Mielestäni johdoksia ja yhdyssanoja voi muodostaa yhtä lailla myös ekspressiivisistä sanavartaloista: *hihityskohtaus*, *haukotuttaa*.

monesti ekspressiivinen sanasto on lähisukukielissä samantyyppistä (mts. 25). Oma tutkimukseni pyrkii osaltaan tuomaan näkyväksi suomen, ruotsin ja venäjän äännerakenteiden konventioita.

Häkkinen (2004: 7) huomauttaa, että sanojen ikää ja alkuperää tutkittaessa on aina otettava huomioon kolme asiakokonaisuutta: sanan äänne- ja muotorakenne, merkitys ja levikki. Nämä kokonaisuudet eivät ole keskenään vaihtoehtoisia, vaan ne on aina otettava kaikki huomioon samalla kertaa (mp.). Omassa tutkimuksessani otan kyllä huomioon ekspressiivisten sanojen äänne- ja muotorakenteen sekä merkityksen, mutta kielensisäinen levikki on tämän tutkimuksen tarkoituksperiin nähden toissijainen kriteeri. Levikin ottaa huomioon mm. ekspressiivisyyttä ja venäläisperäisyyttä suomen murteiden sanastossa tutkinut Vesa Jarva (2003).

KUVIO 2. Sanojen alkuperätyypit

2.4 Ekspressiiviset sanat meillä ja maailmalla

Kaikissa maailman kielissä esiintyy äänneillä tarkoitettua jäljitteleviä sanoja. Erityisen runsaaksi ekspressiivinen sanasto tiedetään aasialais-, afrikkalais- ja australialaiskielissä (Pajunen 1997: 477). Pajusen (1997: 478, ks. myös Shibatani 1990) mukaan erityisesti japanissa on poikkeuksellisen paljon imitatiiveja: ääniä ja asenteita imitoivilla redublikaatiomuodoilla voidaan ilmaista muun muassa

lapsekkuutta, epäluotettavuutta, hajaannusta, melua ja halpuutta. Pajunen (1997: 477–478) kritisoikin Hintonin, Nicholsin ja Ohalan teosta *Sound Symbolism* (1994) siitä, ettei se ota tarpeeksi huomioon Aasian, Afrikan ja Australian alkuperäiskieliä vaan keskittyy englanttiin, jonka ekspressiivinen sanasto on huomattavasti köyhempi.

Pajunen toteaa, että äännesymboliikan kielellinen ilmenemismuoto on usein kielikohtainen, vaikka joitakin yleistysyksiä voidaankin esittää. Äännesymboliset muodot on kielissä koodattu erillissysteemeillä, joilla on omat fonologiset, morfologiset ja syntaktiset piirteensä. Pajusen mukaan lyhyt *ö* on suomen äännesymbolisissa juurissa hyvin tyypillinen (*hölynpöly, hökkeli, mökä, höperö*). Hän lisää myös, että kielihistorian kannalta katsoen nuorimmat äänteet ovat tyypillisesti vahvimmin äännesymboliikan käytössä, eli kyse ei ole pelkästään äänteiden frekvenssistä vaan myös niiden iästä. (Pajunen 1997: 479.)

Ekspressiivisille sanoille on kielestä riippumatta ominaista pyrkimys transparenttisuuteen, läpinäkyvyyteen. Ne siis pyrkivät kuvaamaan tarkoitetaan mahdollisimman tarkasti foneemiasullaan. Mikäli sana on täysin transparentti, eikö sen tulisi silloin olla kaikkien ihmisten ymmärrettävissä äidinkielestä riippumatta? Yhdyn Pajusen (1997) näkemukseen siitä, että kielissä lienee äännesymbolisia erillissysteemejä, jotka avautuvat kenties vain äidinkieliselle tai kieltä hyvin osaavalle. Tutkimuksessani otan kantaa myös suomen, ruotsin ja venäjän ekspressiivisen sanaston transparenttisuuden asteeseen. Mielestäni nimenomaan pyrkimys transparenttisuuteen on kaikissa maailman kielissä se ekspressiivisten sanojen elementti, joka viime kädessä erottaa ne neutraaleista sanoista. Joskus transparenttisuus on voinut toki kadota, kuten Häkkisen mukaan (1989: 13) joissakin suomenkielisissä linnun nimissä on käynyt, mutta pyrkimys transparenttisuuteen on kuitenkin alkujaan ollut lintujen nimien taustalla.

Ekspressiivisten sanojen transparenttisuuspyrkimyksen taustalla on tavoite yhdistää sanan muoto ja merkitys eli referentti ja siihen viittaava symboli. Ferdinand de Saussure havaitsi jo 1900-luvun alussa, että sanojen merkityksellä ja muodolla on aina tietynlainen yhteys (Saeed 2009: 5). Kaikille suomea hallitseville tulee tietty miellelyhtymä, jos kuulevat foneemit *p* ja pitkä *u* peräkkäin lausuttuna. "Monivuotisessa kasvissa, jossa on tavallisesti vasta ylempää haarainen vahva runko" (Kielitoimiston sanakirja) eli *puussa* ei kuitenkaan ole mitään varsinaista merkkiä, joka ohjaisi kutsumaan sitä juuri sanalla *puu*. Sana on siis kieliyhteisön solmima sopimus (Saeed 2009: 12). Referentillä on symboli (*p* ja pitkä *u*), jota kaikki suomen

kielen puhujat ovat sitoutuneet käyttämään. Kukaan ei voi mielivaltaisesti alkaa kutsua autoa *puuksi*, koska se sana on varattu jo toiselle tarkoitteelle. Saussure uskoi vahvasti tällaiseen merkityksen arbitraarisuuteen eli siihen, että kaikilla tarkoitteilla olisi sopimuksenvarainen kielellinen merkki, ja jos tällä merkillä olisi jotakin äänteellistä yhteyttä tarkoitteeseensa, kyse olisi sattumasta (Pajunen 1997: 477; Hinton, Nichols & Ohala 1994: 1). Minkäänlaista luonnollista yhteyttä ei siis olisi olemassa (Pajunen 1997: 477). 2000-luvun kielitieteellisessä keskustelussa näin jyrkkä näkemys tuntuu vieraalta, vaikka Saussure onkin varmasti oikeassa siinä, että valtaosa kielen leksikosta perustuu arbitraarisuuteen.

Nykyaikaista näkemystä edustavan Kaija Kuirin (2004) mukaan minkä tahansa kielen sanoissa on myös ikonisia ja indeksisiä piirteitä huolimatta siitä, että ne ovat perusluonteeltaan symboleja. Hän nostaakin onomatopoeettiset sanat tyyppiesimerkeiksi ikonisista sanoista: foneemit pyrkivät paljastamaan sanan merkityksen. *Sihistä* viittaa erilaiseen ääneen kuin *suhista*; tuuli ei voi *sähistä* puissa, mutta *suhista* se voi. Äännettä *m* on Kuirin mukaan havaittu käytettävän pyöreää muotoa kuvailevissa sanoissa, äännettä *k* terävää muotoa kuvailevissa ja äännettä *i* pientä kuvailevissa. Onomatopoeettisissa sanoissa Kuirin mainitsee olevan aina myös hieman symbolisuutta, koska ne vaihtelevat kielestä toiseen. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten eri eläimien äännteitä imitoidaan eri kielissä. (Kuiiri 2004: 10.)

Tuoreinta tutkimusta äännesymboliikasta edustaa Hanna Gnatchuk (2015). Hän on tehnyt fonosemanttisen analyysin saksan ja englannin konsonanteista. Gnatchukin havaintojen (2015: 73) mukaan äännesymboliikalla tosiaan olisi kieliuniversaali luonne: "We have confirmed the existence of sound symbolism in the human psyche and at a textual level – – We managed to establish and arrange (systematize) the semantic qualities for each consonant – – This result is in favour of the universal character of sound symbolism." Gnatchuk (mp.) toteaa soinnillisten konsonanttien (tremulanttia *r* lukuun ottamatta) olevan frekventtejä positiivissävyisissä teksteissä ja mainitsee niitä kuvaaviksi adjektiiveiksi pleasant ('miellyttävä'), weak ('heikko'), slow ('hidas'), small ('pieni'), smooth ('pehmeä') ja kind ('sävyisä'). Soinnillisia konsonantteja ovat likvidat, nasaalit ja puolivokaalit, kuten suomessa *d, v, j, l, m, n, h* ja *η*. Soinnittomia konsonantteja sekä tremulanttia *r* kuvaavat Gnatchukin (mp.) tutkimuksessa adjektiivit unpleasant ('epämiellyttävä'), strong ('voimakas'), fast ('nopea'), big ('iso'), rough ('karkea') ja cruel ('julma'). Soinnittomia konsonantteja ovat vaikkapa suomen *p, t, k* ja *s*. "The study on the

semantic features has detected that the meanings of the sounds can be determined by considering the acoustic aspect", Gnatchuk (mp.) toteaa ykskantaan. Hänen mukaansa siis foneemien soinnillisuus tai soinnittomuus olisi äännesymboliikassa ratkaisevin piirre. Gnatchukin tutkimus koostui psykolingvistikokeilusta sekä proosan ja runouden analyysistä. Vaikka Gnatchukin saamat tutkimustulokset vaikuttavatkin relevanteilta ja hyvin perustelluilta, hän kokee äännesymboliikan tutkimuksessa ongelmalliseksi saman seikan, joka itseänikin eniten arvelutti tutkimukseen ryhtymisessä: kunnollisen, aukottoman metodin puuttumisen (a lack of appropriate methodology in the experiments of this kind). "The solutions to the most arguable questions in this linguistic area is possible by taking the correct methodological steps in order to receive the authentic results", Gnatchuk (mp.) esittää.

2.4.1 Ekspressiivisanojen tutkimus suomen kielestä

Eve Mikone (2002a: 37) on todennut, että ekspressiivisten sanojen runsautta on pidettävä itämerensuomalaisten kielten luonteenomaisena piirteenä. Esimerkiksi viron ekspressiivisten sanavartaloiden määrän on arvioitu kattavan noin viidenneksen kielen leksikosta (Mikone 2002b: 410). Heikki Leskinen (2001: 9) on laskenut ekspressiivisanojen osuudeksi *Suomen sanojen alkuperässä* (SSA) noin 17 prosenttia ja kansanomaiseen puhekieleen perustuvassa *Kiihtelysvaaran murteen sanakirjassa* hieman yli 30 prosenttia. Myös Heinike Heinsoo ja Eva Saar (2015: 55) ovat havainneet, että suomessa, virossa, inkeroisessa ja vatjassa on poikkeuksellisen rikas onomatopoeettis-deskriptiivinen sanasto. Aina tätä rikkautta ei valitettavasti ole osattu hyödyntää kielentutkimuksessa. Suomessa ekspressiivisen sanaston tutkimus alkoi varsinaisesti Ahti Rytkösen keruumatkoista Savossa 1920- ja 30-luvuilla (Savolainen 1999: 3–4). Kirjaviisaat aikalaiset eivät kuitenkaan arvostaneet Rytkösen tutkimusta, ja hänen väitöskirjansa hylättiin (Larjavaara 2002: 444). Vielä 1940-luvullakin Lauri Hakulinen on todennut, että ekspressiivisen sanaston runsaus implikoi luonnonkansan tasoa, kun taas älyvoittoista kulttuurikieltä luonnehtii ekspressiivisanojen niukkuus (Mikone 2002a: 37).

Systemaattisesti koottuja aineistoja 1900-luvun alkupuolen suomen kielestä on saatavilla vain niukasti, koska koulutettuja kerääjiä oltiin ohjeistettu merkitsemään muistiin vain ei-ekspressiivisiä ilmauksia (Leskinen 2001: 7). Leskinen (mp.) arvelee

syyksi sen, että suomesta rakennettiin 1930-luvulla salonkikelpoista sivistyskieltä, jonka olemukseen eivät rahvaanomaisiksi kuvitellut ilmaukset sopineet. Olihan jo Ferdinand de Saussure todennut, etteivät onomatopoeettiset sanat kuulu kiinteästi kielen järjestelmään (Mikone 2002a: 37). Ihmiskieli ja sen leksikko ovat kuitenkin alati muuttuvia järjestelmiä. Yhtä lailla niin ekspressiiviset kuin neutraalitkin sanat voivat syntyä tarpeeseen tai kadota tarpeettomina. Vain kuollut kieli ei kehity, joten mielestäni – ja oletettavasti myös 2000-luvun kielentutkijoiden mielestä – suomen kielen ekspressiivisten sanojen runsaus on yksinomaan positiivinen seikka ja osaltaan myös merkki suomen kielen elinvoimaisuudesta ja käyttökelpoisuudesta.

Ahti Rytkösen jalanjäljissä ekspressiivisanojen tutkimusta jatkoivat myöhemmin 1900-luvulla muun muassa Paavo Ravila, Eero Kiviniemi ja Raimo Anttila. Ravila (1952: 265) on rinnastanut ekspressiivisanat affektiivisiin sanoihin ja todennut, että epäsäännölliset ilmiöt ja poikkeamat konventionaalisista kielen sanoista ovat näissä sanoissa mahdollisia. Erityinen ilmausarvo syntyy Ravilan (mts. 266) mukaan juurikin äänneasusta, kun verrataan esimerkiksi sanoja *lirisee*, *lorisee*, *sihisee*, *suhisee*, *kuhisee*, *kohisee* ja *ratisee* sanoihin *lintu*, *joki* ja *kulkee*. Merkityksen ja äännöksen välistä suhdetta ei Ravilan (mp.) mukaan voida väittää sekundäärisesti syntyneeksi.

Ravilan ohella Anttila (1976) puhuu ekspressiivisanoista affektiivisten sanojen yhteydessä. "Muoto-opin tehtävänä on rakentaa diagrammeja merkityskentästä. Suomen deskriptiivis-affektiivis-onomatopoeettiset sanat osoittavat tämän mitä kirkkaimmin, sillä näissä konventionaali osuus on minimissään." (Anttila 1976: 131.) Anttila (mp.) esittää, että suomen sisäinen flektio pyrki painottumaan deskriptiivisiin ja onomatopoeettisiin sanoihin (*kilistä*, *kalista*, *kolista*), kun taas suffiksit olisivat affektiivisten sanojen ominta ainesta (*limu*, *limukka*, *limppari*, *limpsa*, *limpska*). Anttila (mp.) toteaa, että deskriptiivisanaston rikkaus on uralilaisten kielten erityislaatuinen piirre, ja sen tarkempi analyysi olisi antoisaa morfologian teoriaa silmällä pitäen.

Kiviniemi (1971) on tutkinut *ise*-johdosryhmään kuuluvaa *CVC*-kantaa. Hän on havainnut muun muassa *hVh*-kannan suosion olevan silmiinpistävää neutraaliin sanastoon verrattuna. Ekspressiivisanaston erityisluonne kuvastuu myös sisäkonsonanttien *r* ja *h* äänteellisen motivaation merkitsevyydessä. Välivokaali *e*:n epäsuosiota *ise*-johdoksissa Kiviniemi pitää kummastuttavana. Etuvokaali *ö*:n frekvenssi *ise*-johdoksissa on Kiviniemen tutkimuksessa puolestaan yli

kymmenkertaisesti suurempi kuin suomen vokaalistossa yleensä. Kiviniemi ei kuitenkaan usko *ise*-johdosten perustuvan pelkkään äännesymboliikkaan. (Kiviniemi 1971: 28–29.)

Maija Länsimäki on väitöskirjassaan (1987: 264) todennut, ettei äänteellinen motivaatio ekspressiivisanoissa ole mekaanista eikä suoraviivaista. Semanttisten piirteiden tulkinnassa on huomioitava sanan kokonaishahmo ja äänteiden keskinäinen kombinoituminen sen sijaan, että perustettaisiin koko tulkinta yksittäiseen äänteeseen (mp.). Äännesymboliikka ei siis tarkoita Länsimäen mukaan sitä, että tietty äänne kantaisi automaattisesti tiettyä merkitystä vaan sitä, että tiettyjä käsitteitä vain ilmaistaan tietynhahmoisin sanoin (mts. 263). Länsimäki on havainnut myös, ettei lainasanan ja deskriptiivisanan kiertyminen yhteen ole harvinaista, jos niiden äännestruktuuri tarjoaa sopivan assosiaatiopohjan (mts. 234). Esimerkiksi ekspressiiviverbi *laapottaa* pohjautuu Länsimäen (mts. 233) mukaan venäjän sanaan *lapot'* ('virsu').

Heikki Leskinen selvitti vuonna 1991, että jokapäiväisessä puheessa onomatopoeettisia ilmauksia (*ritisee-ratisee*, *litisee-lotisee*, *lätisee-lötisee*) käytetään jokseenkin synonyymisesti. Ilmausten semanttinen sisältö vaikuttaa Leskisen mukaan olevan niin väljä, ettei foneettisten piirteiden erilaisuus saa aikaan selkeää merkityseroa: kuiskuttelu voi yhtä hyvin olla *sipinää* kuin *supinaakin*. Leskinen toteaa kuitenkin, että varianttien merkitysvivahde-erot ovat mahdollisia, vaikkei onomatopoeettisten sanojen äännevaihteluiden aiheuttamia merkityksenmuutoksia voidakaan suoraviivaisesti kytkeä foneemien artikulatorisiin ominaisuuksiin. (Leskinen 1991: 369.)

Uusin ekspressiivisten sanojen tutkimusaalto alkoi vuosituhaten vaihteessa ja on jatkunut siitä lähtien. Vuonna 2000 Tarton fennougristikongressin yhteydessä pidettiin ekspressiivisanaston tutkimusta käsittelevä symposiumi, jonka pohjalta julkaistiin symposiumesitelmiin perustuva teos *Itämerensuomalaista ekspressiivisanaston tutkimusta* (2001). Teoksessa on artikkeleita muun muassa Heikki Leskiseltä, Vesa Jarvalta, Eve Mikoselta, Osmo Nikkilältä, Ulla Vanhatalolta ja Maria Zaitsevalta.

Eve Mikone on itämerensuomalaisten kielten johtavia ekspressiivisanaston tutkijoita. Väitöskirjassaan *Deskriptiiviset sanat* (2002) hän käsittelee paljon äännesymboliikkaa ja osoittaa tiettyjen äänteiden kantavan tietynlaisia merkityspiirteitä ekspressiivisissä sanoissa. Hän on tutkinut muun muassa suomen ö-

ja viron *õ*-vokaalin osallisuutta ekspressiivisen sanan merkitykseen. Mikosen mukaan monet ekspressiiviset sanat saavat pejoratiivisen merkityksen, jos niissä on runsaasti kyseisiä vokaaleja. Neutraaleissa sanoissa tällaista piirrettä ei ole: *näkö* ja *pöytä* ovat neutraaleja sanoja mutta *könytä* ja *mököttää* ekspressiivisiä ja sävyltään jokseenkin pejoratiivisia. Väitöskirjassaan Mikone myös etsii keinoja erottaa deskriptiivinen sanasto neutraalista ja paikantaa niiden aseman leksikossa. Mikone pyrki tutkimuksellaan vakiinnuttamaan termien *ekspressiivinen*, *onomatopoeettinen* ja *deskriptiivinen* käytön fennistiikassa. Siinä hän myös onnistui kohtalaisen hyvin, sillä Mikosen jälkeen ekspressiivisiä sanoja tutkineet ovat määritelleet lähes poikkeuksetta ekspressiivisen kattotermiksi ja onomatopoeettisen ja deskriptiivisen alakäsitteiksi.

Vesa Jarva kirjoitti vuonna 2003 väitöskirjan *Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa*. Tutkimuksellaan hän osoitti, että venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys liittyvät toisiinsa ja sama sana voi olla sekä ekspressiivinen että venäläisperäinen. Sanojen ja varianttien suhde näihin kahteen ominaisuuteen kuitenkin vaihtelee. Jarvan (2003: 159) mukaan jotkin sanat ovat selvemmin venäläisperäisiä kuin toiset, jotkin taas ekspressiivisempiä kuin toiset. Hän mainitsee myös (mts. 161), että ruotsalaisperäisiä lainoja on murteissa huomattavasti enemmän kuin venäläisperäisiä ja että niiden joukossa on todennäköisesti myös satoja ekspressiivisiä sanoja, vaikka enimmäkseen lainasanat ovatkin neutraaleja ja niiden äänteellinen ja semanttinen kehitys säännönmukaista. Jarva on todennut myöhemmin (2008: 21), että ensitavun vokaalinvaihtelu on suomen kielen ekspressiivisanojen tunnetuin piirre. Jarvan (mp.) mukaan ilmiö ei kuitenkaan rajaudu vain suomeen ja sen sukukieliin vaan vokaalivaihtelua ollaan havaittu muissakin kielissä.

Hiljattain (2010) Ulla-Maija Kulonen on tutkinut suomen kontinuatiivisten *U*-verbijohdosten historiaa. Hänen *Fonesteemit ja sananmuodostus* -monografiinsa tarkastelee ekspressiivisen sanaston syntyä tutkimalla kokonaisvaltaisesti *heilua*, *luisua* ja *tirskua* -tyyppisten verbien alkuperää. Hänen tutkimuksensa selvittää, miten ekspressiivistä sanastoa suomessa ja yleisemminkin itämerensuomalaisissa kielissä luodaan. Kulonen toteaa, että sanamuoteissa ja fonesteemeissa tapahtuvat muutokset todella ovat säännönmukaisia ja ennustettavia ja että äännesymboliikallakin on omat sääntönsä.

Uudempaa tutkimusta ekspressiivisistä sanoista Suomessa edustaa myös Anni Jääskeläinen. Hänen väitöskirjansa *Todisteena äänen kuva. Suomen kielen imitatiivikonstruktiot* (2013) käsittelee suomen kielen imitatiiveja eli

onomatopoeettisia interjektioita. Niitä on ennen häntä tutkittu varsin vähän. Jääskeläinen kuvaa suomen kielen imitatiivisanoja ja niiden asemaa leksikossa sekä tarkastelee imitatiivien tyypillisiä sanahahmoja ja merkityksiä. Ennen kaikkea hän tutkii, millaisissa kieliopillisissa konstruktioissa imitatiivit esiintyvät. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan itse keskity imitatiiveihin, ellei niitä esiinny onomatopoeettisissa verbeissä kuten *ammua*.

Hiljattain Taru Kokkonen (2013) on tutkinut synonyymisten nauramista ja itkemistä kuvaavien verbien merkityseroja. Tutkimus osoitti, että informantit olivat huomattavan yksimielisiä eräistä tutkittavien verbien piirteistä, kuten *hohottaa*-verbin miesagentista ja *parkua*-verbin lapsiagentista, mutta eräissä toisissa piirteissä ilmeni suurta erimielisyyttä. Tästä Kokkonen (mts. 87) mainitsee esimerkiksi *kyynelehtiä*-verbin mielenliikituksen voimakkuuden ja *porata*-verbin agentin äänenkorkeuden. Ne jakoivat mielipiteitä informanttien keskuudessa.

Vastikään ekspressiivisiä sanoja on tutkittu pedagogisesta näkökulmasta. Raija Sandberg (2014) tutki äidinkielisten neljäsluokkalaisten ekspressiivisten verbien tuntemusta kyselytutkimuksella ja havaitsi, että lukuharrastus kasvattaa yksilön leksikkoa (2014: 72). Sandberg (mp.) toteaa, että ekspressiivisen sanaston osalta lukuharrastuksen merkitys on äärimmäisen tärkeä, koska kaunokirjallisuus käyttää tyypillisesti neutraalia asiatekstiä enemmän kuvailevia ja affektiivisia ekspressiivisanoja. Mielestäni Sandbergin tutkimus antaa tärkeää tietoa opettajille ja vanhemmille, ja näkisin mielelläni tutkimusta edelleen jatkettavan suomi toisena kielenä -kontekstiin. Olen havainnut opettajan sijaisuuksia tehdessäni ja S2-erikoistumiskokonaisuutta suorittaessani, että ekspressiiviverbien ymmärtäminen on S2-oppilaille monesti haasteellista spontaanista omasta tuottamisesta puhumattakaan. S2-oppilaat tuntuvat suosivan kirjoitelmissaan neutraaleja, yksinkertaisia ja lyhyehköjä sananvalintoja. Kaunokirjallisuuden aktiivinen kuluttaminen voisi olla ratkaisu sanavaraston laajentumiseen.

2.4.2 Ekspressiivisanojen tutkimus ruotsin kielestä

Ekspressiivisanat ovat kiehtoneet selvästi enemmän itämerensuomalaisten kielten kuin esimerkiksi skandinaavisten kielten tutkijoita. Suomessa kiinnostus ekspressiiviverbeihin on herännyt myös jo aiemmin, viime vuosisadan alkupuolella.

Ruotsissa tutkimusta on tehty vasta verrattain äskettäin, mutta tällä hetkellä se vaikuttaa kasvattavan suosiotaan. Ruotsiksi ekspressiivisanoihin viitataan termillä *de ljudhärmande orden* (Dahl 2007: 23) mutta myös *onomatopoetiska ord*, *deskriptiva ord* ja *ideofoner* ovat käyttökelpoisia termejä. Adjektiivi *expressiv* viittaa ruotsinkielisissä yhteyksissä tyyliltään poikkeaviin sanoihin, jotka eivät välttämättä ole äänteellisesti motivoituja.

Ruotsin ekspressiivisanoja on tutkinut ennen kaikkea Göteborgin yliopiston Åsa Abelin. Hänen väitöskirjansa *Studies in Sound Symbolism* (1999) käsittelee ruotsin leksikkaa äännesymboliikan näkökulmasta. Siinä hän tutkii sananalkuisten konsonanttiyhtymien äännesymbolisia merkityksiä ja toteaa, että ei ole olemassa konsonanttiyhtymää eli -klusteria, joka kantaisi täysin samaa merkitystä kuin jokin toinen klusteri. Abelinin mukaan lähes kaikki ruotsin sananalkuiset konsonanttiklusterit kantavat äännesymbolista leimaa ja sananloppuisistakin klustereista monet. Nimenomaan sananalkuiset konsonanttiyhtymät ovat hänen mukaansa suurimmassa roolissa luomassa ekspressiiviseen sanaan merkitystä. Yhteensä Abelin löysi tutkimuksessaan ruotsin leksikosta 1000 äännesymbolista sanaa. Abelin selvitti myös fonesteemien produktiivisuutta ruotsin kielen ymmärtämis- ja tuottamiskokeilla. (Abelin 1999: 2.)

Abelin (1999: 11) summaa ekspressiivisten sanojen luonteen mielestäni varsin kattavasti toteamalla, että äännesymboliikkaa on sekä kielen sisällä että sen ulkopuolella, "Sound symbolism is both inside and outside of language". Ymmärrän sen niin, että jokaisen ekspressiivisen sanan taustalla on jokin aistein havaittavissa oleva seikka, jota pyritään kunkin kielen foneemivarannolla kuvaamaan. Kielensisäinen äännesymboliikka viittaa siihen, että kussakin kielessä vain tietynlaisilla fonesteemeilla on tietynlainen ekspressiivinen leima. Nämä taas ovat erilaisia kielestä riippuen.

Eräs Abelinin tutkimuskysymyksistä on ollut, ymmärtävätkö ruotsia osaamattomat ruotsinkielisiä äänellä motivoituja sanoja. Hänen tulostensa mukaan vain harvat informantit arvaavat sanan täysin oikein, mutta useat osaavat lajitella sen oikeaan semanttiseen kategoriaan. Abelin arvelee, että informanttien on helpompi veikata sanan merkitystä, kun he tietävät merkityksen ja ilmauksen olevan jollain tavalla kytköksissä toisiinsa. Abelinin mukaan on helpompaa ja ihmiselle luontaisempaa lähteä etsimään sanaa, joka tarkoittaa *nopeaa tai voimakasta liikettä* kuin sanaa, joka tarkoittaa *minun maatani*. (Abelin 1999: 257.) Äännesymboliikkaa

voidaankin Abelinin uusimpien havaintojen (2015: 22) mukaan käyttää hyödyksi myös kielen omaksumisessa:

"Sound symbolism has generally been found to facilitate early word acquisition, due to the non-arbitrary relationship between the perceived world and expression. Thus, sound symbolism can be considered fundamental in human language and language use."

Uusimmassa tutkimuksessaan Abelin (2015) on tutkinut äännesymboliikan ja ruotsalaisten tuotemerkkien yhteyttä. Hän on tehnyt aiheesta korpustutkimuksen ja selvittänyt muun muassa Patent- och registreringsverketin (PRV) tietokantaa hyödyntäen, että tietyt sananalkuiset konsonanttiklusterit⁷, kuten *ff*, *pn* ja *fn* loistavat poissaolollaan tuotemerkeissä (2015: 22, 26). Vain kolme tuotemerkkiä, jotka on rekisteröity vuoden 1885 jälkeen, alkaa klusterilla *fn* (mts. 26). Klusterilla *pj* alkaa vain kuusi tuotemerkkiä. Tämä selittyy Abelinin (mp.) mukaan näiden konsonanttiklusterien pejoratiivisella luonteella: ne tuovat ruotsalaiselle kuluttajalle vain negatiivisia mielleyhtymiä. Tämä taas ei ole myyntivoittoa tavoittelevalla yritykselle eduksi. Klusterit *fn* ja *pj* esiintyvät esimerkiksi sanoissa *fnoskig* ('typerä'), *fnask* ('huora'), *fnurra* ('sotku', 'ongelma'), *pjoskig* ('herkkähermoinen'), *pjåkig* ('huono', 'nuhruinen') sekä *pjoller* ('höpinä', 'jaarittelu') (Abelin 2015: 26).

Eräissä tuoteryhmissä taas tietynlaiset äänteet ja äänneyhtymät ovat yliedustettuja, koska ne koetaan positiivisiksi. Esimerkiksi jalokiviin liittyvät tuotemerkit alkavat usein joko klusterilla *bl*, joka symboloi Abelinin mukaan kirkasta valoa tai klusterilla *sk*, joka viittaa kovuuteen. Uusimmat tämän ryhmän tuotemerkit ovat *bling*-sananjohdannaisia. Klusteri *sk* on suosittu myös auto- ja koneteollisuuden tuotemerkeissä. Vastaavasti klusteria *fl* käytetään runsaasti viittaamassa joustavuuteen (flexibel) kumi- ja tekstiilialalla. (Abelin 2015: 23, 26.)

Abelinin ohella ekspressiivisiä sanoja ja niiden äännesymboliikkaa ruotsin kielessä on sivunnut muun muassa Kjell Möijer (1998), joka on havainnut *b*- ja *m*-foneemien tuottavan tumman tai pimeän merkitysvivahteen, kun taas *l* viittaa hänen mukaansa (1998: 26) tunteisiin, hentoisuuteen, taipuisuuteen ja suloisuuteen. Alvin Smajic (2010) ja Mikael Svensson (2012) ovat olleet kiinnostuneita onomatopoeettisten ilmausten kääntämisessä mangassa. Tutkimuksilla on

⁷ KLUSTERILLA Abelin tarkoittaa peräkkäisiä, toisiinsa liittyviä konsonantteja (esim. *fnittra*). Klusterit ovat osa fonesteemia, jolla viitataan onomatopoeettisissa sanoissa siihen äänellä motivoituun vartaloaineeseen, johon johdos voidaan liittää (esim. *kilkattaa*).

mielenkiintoinen lähtökohta, koska kuten mainittua, japani on yksi maailman rikkaimmista kielistä ekspressiivisestä näkökulmasta ja ruotsi puolestaan verrattain köyhä. Svenssonin (2012: 30) mukaan ruotsi on onomatopoeettisesti jopa englantia köyhempi. Tämä on luonnollisesti tuottanut mangakääntäjille suuria haasteita. Smajic (2010: 25) mainitsee, ettei ruotsissa ole esimerkiksi kunnollista japanin *shiin*-sanaa vastaavaa hiljaisuutta kuvaavaa onomatopoeettista ilmaisu, joten kääntäjä joutuu tyytymään substantiiviin *tystnad*, 'hiljaisuus'.

2.4.3 Ekspressiivisanojen tutkimus venäjän kielestä

Venäjänkielisessä tutkimuksessa ekspressiivisanoista käytetään useimmiten termejä *zvukopodražatel'nye slova* ('äänellä kuvaavat sanat'), *zvukopodražanija* ('äänellä kuvaaminen') ja *ideofony* ('ideofonit'). Myös termi *onomatopeja* tunnetaan. Mikone (2002b: 412) on maininnut, että *ideofoni*-termiä suositaan monien Aasian, Afrikan, Australian ja Amerikan alkuperäisväestöjen kielten tutkimuksessa, mutta se on käytännössä synonyyminen *ekspressiivisyys*-termin kanssa. Mikosen (mp.) mukaan ideofonien ja deskriptiivisanojen tutkimus on pysynyt erillisenä, vaikka tutkijoilla on monesti samoja intressejä ja kysymyksiä. Venäjän kielen tutkimus näyttää tässä sijoittuvan idän ja lännen tutkimustraditioiden väliin: toisaalta käytetään länsimaisten kielten tutkimustermejä, toisaalta taas Aasian kielten tutkimuksessa perinteisesti käytettyjä termejä. Tavallisesti ekspressiivisanojen tutkimusten yhteyteen on Venäjällä liitetty myös eittämättä niihin läheisesti kuuluvat interjektiot.

Mikosen (2002a: 42) mukaan Neuvostoliitossa luotiin 1930-luvulla valtakunnallinen tutkimushanke, jonka tavoitteena oli saada mahdollisimman kattava käsitys typologisesti toisistaan poikkeavien kielten ekspressiivisestä sanastosta. Mikone (mp.) mainitsee, että aineistonkeruuta suoritettiin muun muassa marista, udmurtista, komista, osseetista, koreasta, turkista, burjaatista ja venäjästä. Venäjän kielen osalta aineiston keräsi A. I. Germanovitš, joka kirjoitti aiheesta väitöskirjan *Междометия и звукоподражательные слова русского языка* (*Meždometija i zvukopodražatel'nnye slova russkogo jazyka*, 'Venäjän kielen interjektiot ja ääntä kuvaavat sanat') vuonna 1961. Neuvostoliiton ansiokasta tutkimusperinnettä on siis kiittäminen siitä, että ekspressiivisten verbien tutkimus Venäjällä alkoi. Alkusysäyksen antaneen Germanovitšin ohella äänteiden ja merkityksen yhteyttä tutki

Neuvostoliitossa myös S. V. Voronin (1982), joka erotteli ääntä jäljittelevät sanat korkeuden, voimakkuuden, keston, säännöllisyyden ja dissonanssin mukaan (mts. 41). Voronin (mts. 72) pitää ekspressiivisten sanojen tulkinnassa tärkeänä myös nonverwaliikkaa, josta hän käyttää termiä *emointrakinemy*. Mimiikka ilmeineen ja eleineen sekä intonaatio voi tuoda sanojen merkitykseen paljon sellaista, johon ei pelkkä foneemijärjestelmä kykene. Myöhemmät ekspressiivisten sanojen tutkijat eivät käsittäakseni ole ottaneet kantaa puhujan tapaan lausua niitä, mutta Voroninilla on pointtinsa: sanotaan, että viestinnästä sanojen osuus olisi vain kymmenisen prosenttia. Mikseipä tämä voisi päteä ekspressiivisiinkin sanoihin.

Ekspressiivisanaston tutkimus on ollut Venäjällä suosittua myös neuvostoajan jälkeen. Mikolai Timošuk on julkaissut (1994) teoksen *Onomatopeitšeskie glagoly v russkom jazike* ('*Onomatopoeettiset verbit venäjän kielessä*'). Samaja Azerovna Alijevan väitöskirja (1997) on tutkinut nykyvenäjän ääntä kuvaavaa sanastoa funktionaalis-semanttisesta näkökulmasta. Erityisesti linnun nimet ovat kiehtoneet sekä häntä että Kaisa Häkkistä. Alijeva on todennut, että ekspressiivisessä verbissä subjektilla ja predikaatilla on tiivis yhteys. Tämä on tietysti totta: aallot *liplattavat*, puro *solisee*, koski *pauhuaa* ja metsä *humisee*. Saman tarkoitteen ja verbin välisen yhteyden ovat löytäneet muutkin ekspressiivisanojen tutkijat. Alijeva puhuu tässä yhteydessä *predikaattisaktanttisesta* rakenteesta. Kaikilla ekspressiiverbeillä on hänen mukaansa elollinen subjekti (eläin, lintu tai ihminen). Mikäli ymmärsin oikein, Alijeva ei ole ottanut huomioon sitä, että esimerkiksi eloton herätyskello voi *piristä* tai sade *ropista*.

Sergei Arkadjevitš Avakov kirjoitti vuonna 2007 väitöskirjan, jossa hän vertaili venäjän ekspressiivisanoja englantiin ja saksaan. Avakov toteaa, että ekspressiiviset verbit ovat yleismaailmallisia, mutta niiden muoto vaihtelee kansasta riippuen. Ekspressiivisten verbien merkit ovat kahdenlaisia: toisaalta kielestä toiseen samanlaisia, toisaalta kielikohtaisia. Piirteet eivät ole vain rakenteellisia vaan myös semanttisia. Avakov mainitsee kuitenkin, etteivät eri kielten ekspressiiviset verbit aina kohtaa toisiaan semanttisesti. Tämä taas johtuu hänen mukaansa kielten omista kansallisista piirteistä eikä esimerkiksi ihmisten erilaisista kielellisistä kyvyistä. Avakov huomauttaa, ettei semanttinen vastaavuus useinkaan kohtaa edes läheisillä sukukielillä. Eräs Avakovin esimerkki venäjän ekspressiivisestä verbistä on sorsien

ääntelyä kuvaava *крякать* (*krjakat'*)⁸, jolla on saksaksi kolme vastinetta: *quaken*, *quarren* ja *schnattern*. Näistä jälkimmäinen on sorsien ohella myös hanhen ääntelyä, jolle taas venäjässä on varattu oma verbinsä: *гоготать* (*gogotat'*)⁹. Englannin vastine sorsan äänelle on Avakovin mukaan *quack* ja hanhen äänelle *cackle*. Avakovin tutkimus kannustaa kääntäjää pohtimaan alkuperäistä äänilähdettä sopivimman käännösvastineen löytämiseksi.

Tatiana Nikitina on tehnyt hiljattain (2012) tapaustutkimuksen venäjän ekspressiivisestä sanastosta lähtenään venäjän kielen kansallinen korpus *Natsional'nyj korpus russkogo jazyka*. Hän keskittyi venäjän nominaalimuotoihin eli infinitiiveihin, partisiippeihin ja gerundeihin. Nikitinan havainnon (mts. 24) mukaan nykyvenäjä tarjoaa otollisen ympäristön ekspressiivisille nominaalimuodoille: vaikka ne yhdistetäänkin usein suulliseen narratioon, niitä käytetään kuitenkin ahkerasti myös kirjallisessa ilmaisussa lisäväriä tuomassa. Sen sijaan afrikkalaisessa kirjallisuudessa vastaavat ideofonit loistavat Nikitinan (mp.) mukaan poissaolollaan.

Tilanne Afrikassa lienee sama kuin aikoinaan 1930-luvun Suomessa Ahti Rytkösen kerätessä ja tutkiessa suomen ekspressiivisiä verbejä: niitä ei pidetä salonkikelpoisina vaan rahvaanomaisina, eivätkä ne siksi kelpaa kaunokirjallisuuteen. Venäjällä ekspressiiviverbien käyttö sopivissa suullisissa ja kaunokirjallisissa yhteyksissä on kuitenkin suosittua, ja myös tutkimukseen ne tarjoavat typologisesti mielenkiintoisen näkökulman; venäjässä on erittäin rikas verbimorfologia (Nikitina 2012: 24).

Nikitinan havainto (2012: 24) siitä, että ekspressiivisiä nominaalimuotoja käytettäisiin paljon puheessa, on suomen kielen näkökulmasta varsin erikoinen. Suomessahan nominaalimuotoja – sekä ekspressiivisiä että neutraaleja – ollaan totuttu näkemään lähinnä kirjallisissa yhteyksissä, kun taas puheessa ne korvataan useimmiten sivulauseella.¹⁰

Nikitina kertoo (2012: 23) venäjän ekspressiivisten nominaalimuotojen muistuttavan toisinaan interjektioita ja mainitsee, että nominaalimuodoilla on jopa niitä vastaavaa verbiä laajempi käyttökonteksti. Transitivisuuden roolitkaan eivät ole ekspressiivisissä nominaalimuodoissa pysyviä:

⁸ su. *rääkkyä* t. *rääkäistä* (ankasta), ihmisestä joskus *röhähtää*, *rykäistä*, *röhäyttää* (Kuusinen, Ollikainen & Syrjäläinen 2006)

⁹ su. *kaakattaa* t. *kaakottaa*, ark. *hohottaa*

¹⁰ "Kotimatalla näin oravan istuvan puussa" vs. "Kum mää tulin kotio nim mää näin että tua puussa istu yks orava."

"Compared to their corresponding verbs, verboids are used in a broader range of contexts: verboids derived from transitive verbs can be used intransitively on the anticausative reading, and verboids derived from intransitive verbs can be used transitively on the causative reading." (Nikitina 2012: 23.)

Tampereen yliopistossa venäjän ja suomen ekspressiivisiä verbejä on vertaillut hiljattain (2011) Irina Liukkonen pro gradu -tutkielmassaan *Itku pitkästä ilosta. Deskriptiivis-onomatopoeettisten ilmaisujen semanttiset eroavuudet suomen ja venäjän kielessä – tarkastelun kohteena itkua kuvaavat sanat*. Hän on selvittänyt, millä tavoin venäjän ja suomen semanttiset kentät eroavat toisistaan itkua kuvaavissa ilmauksissa. Liukkonen toteaa, että semanttiset kenttien päällekkäisyys ja sisäkkäisyys on tyypillistä mutta luonnollista. Merkitys on sisäkkäinen silloin, kun sana käännetään eri hierarkkisella tasolla sijaitsevalla ilmaisulla. Venäjän *всхлипывать* (*vshlipyvat'*) ja *хныкать* (*hnykat'*) on molemmat käännetty Liukkosen aineistossa suomen verbillä *nyyhkyttää*, vaikka ne Liukkosen mukaan kuvaavat hieman erilaatuisia tapahtumia. Toisaalta Liukkonen on selvittänyt, ettei kovaäänisiä tapahtumia ole käännetty hiljaista ääntä kuvaavalla ilmaisulla tai päinvastoin, koska deskriptiivis-onomatopoeettisissa ilmauksissa äänen voimakkuus, kesto ja korkeus ovat tärkeitä tekijöitä. Liukkosen hypoteesinakin ollut oletamus siitä, ettei yhdelläkään venäjänkielisessä itkua kuvaavalla sanalla ole täydellistä vastaavuutta suomessa, pitää hänen mukaan paikkansa. (Liukkonen 2011: 64.)

Allekirjoitan Liukkosen esityksen siitä, etteivät verbien assosiatiiviset kentät useinkaan välttämättä täysin kohtaa. Huomasin kuitenkin Liukkosen tutkielmaan tutustuessani, ettei hän ollut ottanut huomioon kaikkia suomen puhekielen variantteja. Venäjän puhekieliselle *ныть*-verbille (*nyt'*) hän oli todennut lähimmäksi käännösvastineeksi suomen verbin *ruikuttaa* (lähelle pääsivät myös *marista* ja *valittaa*), vaikkei ollutkaan aivan tyytyväinen verbien semanttiseen vastaavuuteen (2011: 45). Liukkonen kuvaa *ныть*-verbiä ääneksi, joka syntyy ihmisen valittaessa jatkuvasti jostakin. Ilmaisulla on venäjän kielessä halveksiva sävy, ja *ныть*-verbillä kuvattava itkuinen valitus herättää pitkäkestoisuudellaan ja yksitoikkoisuudellaan kuulijassa ärsyyntymisen tunteen (mp.). Liukkosen korpusaineistossa *ныть* oli käännetty kaiken kaikkiaan yli kymmenellä suomenkielisellä variantilla, mutta suorastaan yllätyin, kun yksikään niistä ei ollut *nillittää* eikä Liukkonen itsekään maininnut sitä vaihtoehdoksi. *Nillittää* oli ensimmäinen mieleeni juolahtanut

"pitkäkestoisuudellaan ja yksitoikkoisuudellaan ärsyyntymistä aiheuttava" *нѣтъ*-verbin suomenkielinen vastine, vaikkei siihen suomeksi sisällykään välttämättä varsinaista itkua. Liukkonen (mp.) toteaa kääntäjien olleen sanakirjauskollisia, koska useimmissa tapauksissa käännösvastineena oli käytetty sanakirjan tarjoamaa vaihtoehtoa. Uteliaisuus voitti, ja tarkistin *нѣтъ*-verbin itsekin *Venäjä-suomisuursanakirjasta* (Kuusinen, Ollikainen & Syrjäläinen 2006). Toden totta: *nillittää* puuttuu *нѣтъ*-verbin käännösvastineista. Sen sijaan sanakirja tarjoaa vaihtoehdot *ruikuttaa*, *marista*, *valittaa* ja *itkeä*. Liukkosen (mts. 65) mukaan sanakirjaan turvautumisen ansiosta käännöksen kieli menettää usein teränsä eikä oikea sävy välity lähtötekstistä kohdetekstiin. Oikeille jäljille kääntäjä pääseekin Liukkosen (mp.) mukaan parhaiten tutkiessaan kontekstia ja äänen aiheuttajaa (aktanttia) eikä ilman muuta luota sanakirjaan.

2.4.4 Venäjän vaikutus eräiden ims. kielten ekspressiivisanastoon

Heinike Heinsoo ja Eva Saar ovat vastikään (2015) tutkineet ekspressiivisten verbien äännesymboliikkaa itämerensuomalaisissa kielissä – lähinnä suomessa, virossa, vatjassa ja inkeroisessa. He toteavat, että venäjän kieli on ollut vahvasti vaikuttamassa ainakin inkeroiseen ja vatjaan ja tuonut uutta ainesta myös näiden kielten ekspressiiviseen sanastoon. Vatjan ja inkeroisen ekspressiiviset sanat, joissa on *s*-alkuinen konsonanttiklusteri, ovat lähes yksinomaan lainaa venäjästä. Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi vatjan *smoksuttaa* (ve. *smokat'*, su. *mäiskäyttää*, *läimäyttää*), *šl'oputtaa* (ve. *šlepnut'*, su. *taputtaa*) ja *šnääkkiä* (ve. *šmjakat'*, su. *kähistä* 'puhua käheällä äänellä'). (Heinsoo & Saar 2015: 59.)

Toisaalta esimerkiksi inkeroisen verbillä (tuul) *šahahuttaa* (su. [tuuli] *suhisee*) ei tiettävästi ole venäläistä lainataustaa lukuun ottamatta soinnitonta postalveolaarista frikatiivia [ʃ], joka on tullut kieleen venäjän vaikutuksesta. Kyseinen foneemi vaikuttaakin olevan perin suosittu vatjan ja inkeroisen ekspressiivisissä verbeissä (esim. vat. *šipissä* 'sähähtää', ink. *šliimata* 'sivaltaa, läpsäyttää'). Niin ikään venäjästä oletettavasti lainattu *tš*-foneemi (ч), joka venäjässä ääntyy soinnittomana liudentuneena palatoalveolaarisena affrikaattana, on erittäin käytetty vatjan ja inkeroisen ekspressiivisissä verbeissä (esim. va. *tšulpahtaassa* 'syökysä', ink. *t'šolputella* 'loiskauttaa'). (Heinsoo & Saar 2015: 61.)

Heinsoon ja Saaren aineistosta (2015: 59, 62) ilmenee, että sekä inkeroinen että vatja ovat omaksuneet myös muista suomen näkökulmasta katsottuna vierasperäisiä foneemeja kuin sibilantteja. Inkeroisen verbeissä *bälättää* ja *bamahtaa* esiintyy oletettavasti venäjältä lainattu soinnillinen bilabiaalinen klusiili [b], mutta suomenkielisissä vastineissa initiaaleina on soinniton bilabiaalinen klusiili [p]. Vatjan onomatopoeettisen *drilisä*-verbin ('kilistä', 'helähdellä') foneettinen aines ei sekään olisi mahdollinen suomen- tai vironkielisessä sanastossa, koska konsonanttiklusteri *dr* ei voi esiintyä sanan alussa – tuskin keskelläkään. Venäjänkielisissä sanoissa se sen sijaan ei ole lainkaan ongelmallinen. Se esiintyy niin neutraalissa kuin ekspressiivisessäkin sanastossa: *drug* ('ystävä'), *drevnij* ('muinainen'), *drož'* ('vapina', 'värinä'), *drebezg* ('räminä')...

Lukuisat vatjan, inkeroisen ja venäjän sibilantit, soinnilliset konsonantit ja konsonanttiklusterit vaikuttavat jopa niin käyttökelpoisilta ekspressiivisten verbien foneemeilta, että on vain ihmeteltävä, miksei niitä ole laajemmin otettu aktiiviseen käyttöön suomessa ja virossa. Niitä saattaa kohdata vain satunnaisissa lainasanoissa (kuten *šakki*, *banaani*, *tsaari*). Rajan takaa löytyisi valtava materiaalipankki esimerkiksi erilaisten "suhausten" tuottamiseen, mutta suomen ja viron omaperäinen sanasto tulee toimeen käytännössä yhdellä *s*-foneemilla, soinnittomalla alveolaarisella sibilantilla [s]. Inkeroisen ja vatjan kohdalla adaptaatio selittyy pitkällä kontaktilla venäjän kielen kanssa, mutta eivät Suomi ja Virokaan maantieteellisesti kovin kaukana Venäjästä ole.

Toki lainautumiseen vaikuttaa aina myös se, kuinka paljon kansat ovat kosketuksissa toistensa kanssa. Venäjän ja Suomen raja on aina ollut suljetumpi kuin esimerkiksi Suomen ja Ruotsin. Kenties tästä löytyy syy siihen, miksi ruotsalaisia lainoja on suomessa paljon runsaammin kuin venäläisiä. Oli lainanantajakieli silti mikä hyvänsä, suomi on pyrkinyt sopeuttamaan lainat ajan mittaan omaan äännejärjestelmäänsä ja siten pysymään verrattain vapaana vierasperäisestä äännemateriaalista niin ekspressiivisessä kuin neutraalissakin sanastossa. "There are no initial consonant clusters in the (expressive) vocabulary of the Finnish language – – There are no voiced initial stops [b, d, g] in the Estonian and Finnish (expressive) vocabulary", Heinsoo ja Saarkin toteavat (2015: 58, 60).

2.5 Kaunokirjallisuuden kääntämisestä

2.5.1 Yleisiä huomioita

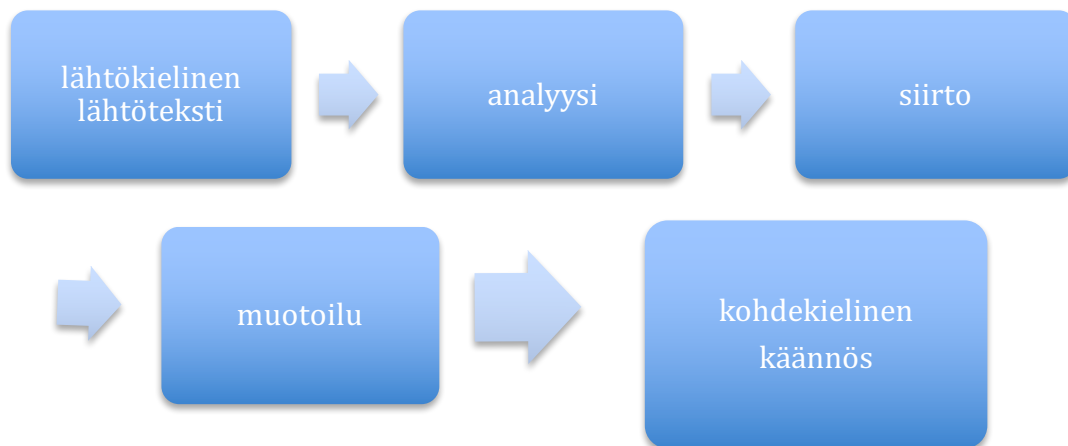
Inkeri Vehmas-Lehdon mukaan kaunokirjallisuudessa tekstin esteettinen arvo on yhtä tärkeä kuin sisältö. Käännöksen on oltava idiomaattinen ja vivahteikas, ja tekstin on oltava kaikin tavoin huoliteltu ja julkaisukelpoinen. Tästä syystä kaunokirjallisuutta on tapana kääntää vain kääntäjän omaan äidinkieleen päin. Kääntäjä tarvitsee tietoa ja kokemusta lähtökielen ja kohdekielen rakenteellisista eroista ja kielen luontevasta käytöstä. Käännöksen pitää siis toimia kunkin kielen omilla ehdoilla. Suurimpia vaikeuksia kääntäjille tuottavat kielen variaatiot, etenkin murteet. (Vehmas-Lehto 2001: 38, 41.)

Myös Marita Lappalainen mainitsee, että kääntäjän tärkeimpiä taitoja on hyvä äidinkielen taito. Omasta kielestään kääntäjällä on herkin kielivaisto ja kyky erottaa sävyt ja vivahteet, mutta kääntäjän on oltava selvillä sekä lähtö- että kohdekielen ilmaisukeinojen ja ominaisuuksien eroista. Myös sananmuodostuksen ja sanastotyön tunteminen on kääntäjälle tarpeen. Hän joutuu työssään kehittämään uusia sanoja ja joskus jopa kokonaisia sanastoja joko tilapäiseen tai pysyvään tarpeeseen. (2001: 191–192.) Kaisa Koskinen (2001: 375) nostaa esille EKVIVALENSSIN käsitteen, jolla pyritään määrittelemään alkutekstin ja käännöksen välistä samuussuhdetta. Käännöksissä edellytetään vastaavuutta kielellisten elementtien, tekstin muodon ja kommunikatiivisen funktion suhteen (mp.).

Riitta Oittisen mukaan kaunokirjallisuuden kääntäminen on ymmärrettävä sanataiteen kääntämiseksi, jossa korostuu muodon ja sisällön liitto. Sanomisen tapa on tärkeä; kyse on enemminkin uudelleenkirjoittamisesta eri tilanteita ja yleisöjä varten. Kaunokirjallisuuden kääntämisessä on myös aina otettava huomioon alkuperäisen lähdetekstin laajuus. Esimerkiksi sarjakuvan kääntäjän on huomioitava verbaalisuuden ja visuaalisuuden yhteys. Oittinen nostaa esteettisen funktion kaunokirjallisuuden kääntämisessä jopa ensisijaiseksi kriteeriksi. Kaunokirjallisuuden on myös käännettynä oltava edelleen kaunokirjallisuutta, sanataidetta. Oittinen mainitsee, että *Kalevalan* käännöksessä vietnamiin ja kreikkaan on jouduttu korvaamaan suomen alkusointu muunlaisin keinoin, koska näissä kielissä suomenkaltaista alkusointua ei käytetä kaunokirjallisuuden tehokeinona ilmeikkyyttä tuomassa. (Oittinen 2001: 165–167, 173.) Jollain toisella kohdekielen

mahdollistamalla tavalla ilmeikkyyttä pitää kuitenkin luoda, ettei käännöksen mukana katoa alkuperäisen sanataideteoksen luonne. Kuten Oittinenkin (mts. 180) mainitsee, kääntäjän työ vaatii jatkuvaa alun perin äidinkielellä kirjoitetun kirjallisuuden lukemista. Näin äidinkielen vivahteikas ilmaisu pysyy aktiivisena resurssina.

Käännösprosessia (kuvio 3) itsessään on verrattu sillan rakentamiseen. Sillan toisessa päässä on lähtökieli ja toisessa päässä kohdekieli. Ennen kuin vastarannalle päästään, lähtökielestä täytyy tehdä tarkka analyysi. Ainoastaan käännettävän tekstin monipuolinen ja läpikotainen tuntemus on riittävä edellytys onnistuneelle käännökselle. Analyysissä on tarpeen sekä tekstin huomioiminen kokonaisuutena että tarkempi kieliopillinen analyysi. Analyysiä seuraa siirtovaihe, jossa merkitys pyritään siirtämään lähtökielestä kohdekieleen mahdollisimman muuttumattomana ja semanttisesti tarkkana. Siirron jälkeen vuorossa on uudelleenstrukturoida eli muotoilu. Siinä käännettävä teksti saa lopullisen ja konkreettisen muotonsa: siirtovaiheen tarkat käännökset muotoillaan idiomaattiseksi kohdekieliseksi tekstiksi, joka kuitenkin vastaa tyyliältään mahdollisimman paljon alkuperäistä. (Ingo 1990: 108–110, 250–251.)

KUVIO 3. Käännösprosessin vaiheet Rune Ingoa (1990: 108) mukailten

2.5.2 Ekspressiiviset sanat kääntämisen erikoistapauksena

Ekspressiivisten sanojen kohdalla kääntäjän omilla valinnoilla on erityisen suuri vastuu. Kuten esimerkiksi Leskinen (2001) on todennut, ekspressiivisanoja esiintyy eniten murteissa. Murteiden kääntäminen taas on kääntäjälle aina omanlainen haasteensa. Suurinta osaa ekspressiivisestä leksikosta ei löydy sanakirjoista, vaan

kääntäjän on ensin ymmärrettävä kunnolla esimerkiksi onomatopoeettisen sanan äänilähde ja ratkaistava sitten, miten kyseistä ääntä kohdekielellä kuvattaisiin.

Toiset kielet ovat myös ekspressiivisesti rikkaampia kuin toiset, ja jos esimerkiksi englanniksi teoksessa lukee *splash*, kääntäjä on vaikean valinnan edessä: sopisiko juuri tähän kontekstiin paremmin *loiskahtaa*, *molskahtaa*, *roiskahtaa*, *läiskähtää*, *läiskyttää*, *loiskuttaa*, *loiskua*, *läiskyä*, *pärskyä*, *molskia* vai kenties jokin aivan muu vastaava suomen onomatopoeettinen verbi. Murteelliseen käännökseen kävisi jopa jokin kääntäjän oma tuotos, jota sanakirjat eivät tunne (esim. *pläiskäyttää*). Valintaan vaikuttaa esimerkiksi se, mikä aktantti (kivi, jalka tms.) osuu veteen (tai muuhun nesteeseen), kuka agentti tapahtuman aiheuttaa ja kuvataanko tapahtumaa tekijän vai kohteen (esim. veden) näkökulmasta. Vesi *läiskyy*, kun lapsi *loiskuttaa* sitä jaloillaan laiturinnokassa istuessaan. Suomen kielen morfologia mahdollistaa ekspressiivisen perusmerkityksen lisäksi myös aspektuaalisten merkityspiirteiden, kuten frekventatiivisuuden, kontinuaatiivisuuden ja momentaanisuuden tuomisen verbiin johdosten avulla. Englannin *splash*-verbin kääntäminen osoittautuukin siis ensivilkaisua haastavammaksi tehtäväksi.

Erityisen tärkeää kääntäjälle on huomata, onko ekspressiivinen sana merkitykseltään positiivinen (*turista*) vai negatiivinen (*lörpötellä*), jotta tekstin tunnelataus säilyy toivotunlaisena. Ekspressiivisanastossa korostuu kääntäjän oman kielitaidon merkitys. Kuten useat tutkijat (ks. edellä) ovat todenneet, äidinkieli on kääntäjän tärkein työväline. Sen sanaston vivahde-erojen tunteminen ja hyödyntäminen johtaa toimivaan kaunokirjalliseen ilmaisuun. Alkuperäiskielen ekspressiivinen sanasto tulisi kuitenkin pyrkiä mahdollisuuksien mukaan säilyttämään ja mukauttamaan kohdekieleen, koska ekspressiiviverbien kääntäminen neutraaleilla vastineilla johtaa tyylin rikkoutumiseen.

Vain suomelle ominaisten rakenteiden, esimerkiksi koloratiivikonstruktioiden (*mennä viipottaa*), kääntäminen ruotsiin ja venäjään on myös oma lukunsa ja teettää kääntäjälle varmasti päänvaivaa. Tutkimukseni vastaa osaltaan kysymykseen, millaisiin käännösratkaisuihin kääntäjät ovat suomen koloratiivikonstruktion kohdalla tulleet. Ekspressiivisen sanaston kääntämiseen pätee sama kuin aina fraseologismien, murre sanojen ja slangin kääntämiseen: ongelmia esiintyy silloin, kun konkreettisia vastineita toisessa kielessä ei ole (Jänis 2006: 96).

Rune Ingo (1990: 29) toteaa, että kielten kaksijakoisuus muotoon ja sisältöön on kääntäjän ikuinen haaste, johon hän joutuu joka työssä kahdesti: ensin lähtökielen

tekstiä tulkitessaan ja analysoidessaan ja sitten uutta kohdekielistä tekstiä luodessaan. Kääntämisen erikoistapauksena Ingo (mts. 45) mainitsee taideproosan ja runokielen, jotka rakentuvat paljolti assosiaatioiden ja Ingon termein *äännessä* varaan. Ingo (mp.) vertaa tällaista kieltä musiikkiin, ja kääntäjän pitäisi pystyä käännöksessään säilyttämään mahdollisimman paljon lähtötekstin sävelestä. Erityisen vaikeaa tämä on siksi, että lähtötekstin kirjoittaja on pitkään ja perusteellisesti harkinnut ratkaisujaan pyrkiessään tiiviseen ja iskevään sanontaan ja tullut käyttäneeksi kielen ilmaisuvoimaisimpia ratkaisuja, jotka samalla ovat kielen idiomaattisinta ja vaikeimmin käännettävää ainesta (mts. 46).

Ingon (1990: 46) mukaan yksittäisen kielen muodollisten ja semanttisten erikoispiirteiden varaan rakentuvaa sanaleikkiä on mahdotonta kääntää niin, etteivät joko muoto, sisältö tai pahimmassa tapauksessa molemmat kärsisi. Ingo (mts. 47) käyttää esimerkkinä vaikeasta käännöstyöstä Väinä Linnan *Tuntematonta sotilasta*. Linna käytti kielen variaatioita tehokkaasti hyväkseen henkilökuvauksessa ja aidon tunnelman luomisessa. Romaanin päähenkilöt puhuvat kukin kotiseutunsa murretta, mutta Pohjoismaiden ulkopuolella käännöksissä ei ole uskallettu käyttää murteita (mts. 49). Epäilemättä käännös osittain kärsii.

Ingo puhuu runokielen yhteydessä "äännessä" äänteiden avulla. Runot ovat tunteiden ja mielialojen tulkkeja, ja tämä ulottuu Ingon mukaan äänteisiin asti. Hän katsoo konsonanttien kuvaavan tapahtumia ja liikkeitä, kun taas vokaalit olisivat mukaan erityisesti tunnelmien, tunteiden ja mielentilojen kuvaajia. Ingo kuvailee tummien takavokaalien *a*, *o* ja *u* assosioituvan hiljaisiin, vakaviin, surumielisiin ja ikäviin asioihin. Lisäksi ne kuvaavat Ingon mukaan painoa, kokoa, syvyyttä ja vakavaa juhlallisuutta. Heleät etuvokaalit *e*, *i*, *y*, *ä* ja *ö* (varsinkin *e*, *i* ja *y*) kuvaavat hänen mukaansa hilpeyttä, iloisuutta ja onnellisuutta. Ne sopivat myös pienuuden ja ylevyyden ilmaisimiksi. Ingon esimerkit äännessä ovat *pieni*, *liten*, *petit*, *klein* ja *mini* sekä *suuri*, *stor*, *grand*, *groß* ja *maxi*. Ingo toteaa, että äänteisiin liittyvät semanttiset assosiaatiot ovat mukana runon monitasoisessa ilmaisukokonaisuudessa, jonka tehtävä on puhutella lukijan älyä ja tunteita. Kaikkien ilmaisuvoiman osioiden säilyttäminen lienee kääntäjälle mahdotonta, mutta hyvä kääntäjä pyrkii siirtämään ainakin osan niistä kohdekieleen. (Ingo 1990: 50–51.)

Ingo on varmasti oikeassa siinä, että runoudessa yksittäisetkin äänteet merkitsevät paljon. Ingon toteamukset runouden kielestä ja kääntämisestä pätevät todennäköisesti myös ekspressiivisanoihin – pyrkiväthän nekin affektiivisuuteen. En

olisi kuitenkin valmis tuomaan Ingon yleistyksiä ilman muuta proosaan, koska runoudessa tekstimassaa on paljon vähemmän ja jokainen äänne siten tärkeämmässä roolissa. Proosaan mahtuu niin neutraaleja kuin affektiivisiakin sanavalintoja. Koko teosta ei voi leimata *a*-grafeemien runsauden perusteella synkäksi; onhan *a* suomen kielen frekventein vokaali. Ingon havainnot muun muassa konsonanttien ja vokaalien erityisfunktioista ovat kuitenkin mielenkiintoisia, ja palaankin niihin tutkimukseni analyysiosuudessa. Hypoteesini on, että Ingon mainitsemia *äännemaalailun merkityskomponentteja* lienee olemassa, mutta kaikki niistä eivät päde kaikkiin kieliin ja jokaisessa kielessä lienee universaalien, tiettyjä merkityksiä luovien komponenttien ohella myös kielikohtaisia piirteitä, jotka luovat tietynlaisia semanttisia vivahteita.

2.5.3 Kääntämisen haasteita ja kielten eroja suomessa, ruotsissa ja venäjässä

On siis todettu, että kääntäminen on aina haasteellista, mikäli alkuperäisestä merkityksestä ja tyylistä ei haluta tinkiä. Kuten edelleen on todettu, erityisen vaikeaa on murteellisen ja muun muassa ekspressiivisen sanaston kääntäminen. Tässä kappaleessa nostan esille niitä kohtia, jotka tuovat tutkimuskielieni suomen, ruotsin ja venäjän keskinäiseen kääntämiseen mutkia matkaan. Ensisijaisesti peilaan ruotsia ja venäjää suomeen, ja päähuomioni kiinnitän näiden kielten verbisysteemeihin, koska ne ovat tutkimukseni kannalta kieliopin relevanteinta aluetta.

Nykyruotsin verbeillä ei ole persoonataivutusta, joten persoonapronomineja ei voi luontevasti jättää verbin yhteydestä pois toisin kuin suomessa ja venäjässä, joiden verbit taipuvat persoonissa: (*minä*) *luen*, (*я*) *читаю* [(*ja*) *tšitaju*]. Tähänkin on toisaalta poikkeus: ruotsin puhekielessä pronominin poisjättö on yleistä ("*Vet inte om det är klock...*"). Ruotsin verbeillä on neljä eri konjugaatiota, mutta niiden lisäksi on joukko epäsäännöllisiä verbejä. Verbit taipuvat myös passiivissa.

Nykyruotsin tempuksista ei kaikilla kielentutkijoilla on konsensusta, mutta Tor Hultmanin teoksen *Svenska Akademiens språklära* (2003: 262) mukaan varsinaisia tempusmuotoja katsotaan olevan vain kaksi: *presens* (esim. *gör*) ja *preteritum* (*gjorde*). Näiden lisäksi on olemassa kuitenkin niin kutsutut "yhdysaikamuodot" (sammansatta tidsformer), jotka muodostetaan temporaalisten apuverbien *ha*, *komma att* ja *skola* avulla. Näin saadaan muodostettua tempukset *perfekt* (*har gjort*), *pluskvamperfekt* (*hade gjort*), *futurum* (*kommer att göra*) ja

futurum preteritum (*skulle göra*). Perfektissä ja pluskvamperfektissä supinimuodot ovat samannäköisiä, ja vain apuverbin *ha* muoto (presens tai preteritum) erottaa tempukset toisistaan. Futurum edellyttää *kommer att göra* tai *ska göra* -rakenteen. Se ilmaisee tulevaisuudessa tapahtuvaa tekemistä. Futurum preteritum sen sijaan muodostetaan *skola*-verbin preteritum-muodolla *skulle* ja pääverbin infinitiivimuodolla. Tuloksena on rakenne, joka ilmaisee epävarmuutta (*överklig eller osannolik*) ja jota käytetään konditionaalisissa lauseliitoksissa (konditionala satsfogningar): "*Kalle skulle bli ledsn om han inte klarade provet.*" Toisinaan futurum preteritum -rakenteita voidaan kutsua konditionaaleiksi (konditionalis). (Hultman 2003: 262, 269–270.)

Suomalaisissa toisen kotimaisen kielen oppikirjoissa ruotsin konditionaalina esitelläänkin juuri *skulle* + infinitiivi -rakenne. Mielestäni tämä on kuitenkin hieman harhaanjohtavaa, koska ruotsissa ei ole konditionaali-nimistä modusta toisin kuin suomessa. Kritisaisin oppikirjoja myös siitä, että ne käyttävät muitta mutkitta ruotsin preteritumista sen vanhaa nimitystä imperfekti (*imperfekt/imperfektum*), vaikka nimitys on aikaa sitten hylätty ruotsalaisessa lingvistiikassa. Nykyruotsissa termin karttamiseen on hyvä syy: "Den äldre termen *imperfekt* betyder 'ofullbordad' och är av den anledningen mindre lämplig" (Hultman 2003: 265). Imperfekti-termi antaa siis viitteen siitä, ettei toimintaa ole suoritettu loppuun asti (ofullbordad), mutta ruotsin preteritum ei ota ollenkaan kantaa toiminnan resultatiivisuuteen.

Konditionaali ei siis ole ruotsin modus. Modustaivutus onkin ruotsissa varsin vaillinnaista: yleisesti erotetaan vain indikatiivi ja imperatiivi, tosin imperatiivinkin eräät muodot ovat sulautuneet yhteen infinitiivin kanssa ("*Titta på det här!*"). Kolmas modus, konjunktiiivi, on säilynyt lähinnä fraaseissa ja idiomeissa ("*Länge leve kungen!*") sekä verbissä *vara*, jonka konjunktiiivi on *vore* ("*Vi önskar att du vore med oss*"). Konjunktiiivin funktio on ollut tuoda hypoteettista merkitysaspektia sivulauseeseen, mutta nykykielessä se on väistynyt muiden episteemisten ilmausten tieltä.

Ruotsin partisiipit katsotaan hieman kieliopista riippuen verbeiksi (*Nationalencyklopedin*), adjektiiveiksi (Hultman 2003: 40) tai omaksi sanaluokakseen (*Svenska Akademiens grammatik*). Oma tutkimustani palvelee parhaiten partisiippien laskeminen adjektiivien tavoin käytettäviksi verbien nominaalimuodoiksi, kuten fennistiikassa. Ruotsissa partisiippimuotoja on vain kaksi: taipumaton *presensparticip* (*backande*) ja adjektiivin tavoin taipuva *perfektparticip* (*backad*). Kumpaakaan

partisiippia ei kuitenkaan voi taivuttaa komparatiivissa (*backandare) tai superlatiivissa (*backandarest), ja niiden merkitys on tiivissä yhteydessä siihen verbiin, josta ne on johdettu (*backa*). Kuten Ingokin (1990: 227) toteaa, suomi on erittäin partisiippi- ja infinitiivivoittoinen kieli ruotsiin verrattuna. Ingo (mts. 225) kuvailee suomen partisiippijärjestelmää monipuoliseksi ja käytöltään joustavaksi sekä aktiivissa että passiivissa, kun taas ruotsin partisiippijärjestelmä on hänen mukaansa hyvin aukkoinen. Ruotsin partisiippien yhteydessä ei voi käyttää määritteitä (esim. objekteja) yhtä joustavasti kuin suomessa (mp.). Yhdessä infinitiivien kanssa suomen partisiipit muodostavat monipuolisen lauseenvastikejärjestelmän, jonka muotorunsaus on silmiinpistävää (mp.).

Ingolla (1990) on paljon hyviä näkökulmia ruotsin kieleen ja sen kääntämiseen. Hän (1990: 200) mainitsee esimerkiksi, ettei ruotsissa ole yhtä syntaktista keinoa objektin aspektin ilmaiseksi, vaan on turvauduttava leksikaalisiin keinoihin, mikäli halutaan korostaa toiminnan resultatiivisuutta tai irresultatiivisuutta. "*Hän ampui hirveä*" voidaan ilmaista ruotsiksi "*Han sköt på älgen*", mutta "*Hän ampui hirven*" on käännettävä eri verbillä resultatiivisen merkityksen korostamiseksi: "*Han fällde älgen*". Aspektierot jäävät Ingon (mts. 200–201) mukaan kuitenkin usein ilmaisematta, kun suomenkielistä tekstiä ruotsinnetaan. Sekä lause "*Tuomioistuon on käsitellyt juttua*" että "*Tuomioistuon on käsitellyt jutun*" voidaan kääntää ruotsiksi "*Domstolen har behandlat målet*", mutta epäselväksi jää, onko tuomioistuon käsitellyt jutun loppuun vai ei. Tarkempi ruotsinnos olisi "*Domstolen har slutbehandlat målet*".

Ingo (1990: 203) toteaa, että ruotsin epämääräisen ja määräisen artikkelin välinen ero ilmaistaa suomessa sanajärjestyksellä: "*Pappi tuli kirkkoon*" – "*Kirkkoon tuli pappi*", "*Prästen kom till kyrkan*" – "*Det kom en präst till kyrkan*". Adjektiiviattribuutin käytössä on suuri ero (mts. 205). *Svenska kungfamiljen* on tavallisempi ilmaisu kuin *Sveriges kungfamilj*, kun taas suomeksi sanottaisiin *Ruotsin kuningasperhe* eikä *ruotsalainen kuningasperhe*. Samoin *kuninkaanlinna* on ruotsiksi *kungliga slottet*, ja *Ranskan ja Saksan raja* olisi luonnollisinta ilmaista ruotsiksi *den fransk-tyska gränsen*. Leksikko tuottaa toisaalta vaikeuksia, toisaalta helpotuksia. Suomen *isoäiti* on ruotsin sanojen *mormor* ja *farmor* hyperonyymi (mts. 220) eikä suoraa käännösvastinetta *isoäidille* ole olemassa, joten käännettäessä on selvitettävä, onko kyse äidin- vai isänpuoleisesta isoäidistä. Ruotsin lukuisat yhdysverbit (mts. 221–222) eivät nekään ole kääntäjän suosikkisanoja: *storstäda* onkin suomeksi *tehdä suursiivous* eikä suinkaan *suursiivota*. Ruotsi suosii myös yhdysadjektiiveja suomea

enemmän. Ruotsin *proteinrik mat* (mts. 222) tarkoittaa runsaasti proteiinia sisältävää ruokaa, mutta *proteiniirikas* olisi tönkkö joskin ymmärrettävissä oleva suomennos. Toisaalta myös sanastohelpotuksia suomeen päin on: *ficklampa* kääntyy suoraan *taskulampuksi*, ja samoin vaikkapa fraasi "*Mitä kello on?*" on suora käänös ruotsin vastaavasta fraasista "*Vad är klockan?*". Ruotsista on omaksuttu suomeen tuhansia käännöslainoja. Kääntämistä helpottaa myös lähtö- ja kohdekielen sanojen yhteinen distribuutio (mts. 207). Esimerkiksi suomen imperfekti ja ruotsin preteritum vastaavat myös toissijaisilta käyttöalueiltaan hyvin toisiaan, kuten Ingo osoittaa esimerkillään kohteliaisuusimperfektistä: "*Oliko muuta? – Var det något mera?*".

Ingo (1990: 223) toteaa, että usein kääntäjä on tilanteessa, jossa synteettinen suomi on luonut tiiviin ilmauksen, joka taas ruotsiksi on käännettävä analyttisemmin. Suomelle tyypilliset monijäseniset yhdyssubstantiivit ovat tapauksista tyypillisimpiä: *kaupantekoyritys* muuttuu analyttiseksi ilmaukseksi *ett försök att göra en affär* ja *työnsaantimahdollisuudesta* tulee *en möjlighet att få arbete* (mp.). Infinitiivi- ja prepositioattribuutit ovat ns. purkusysteemeistä suosituimpia. Suomen adjektiivi *lujarakenteinen* kääntyisi Ingon (mp.) mukaan luontevimmin muotoon *med stabil konstruktion* tai *stabilit konstruerad*. On kääntäjän kielikorvan vastuulla, mikä keino sopii mihinkin kontekstiin parhaiten.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi Ingo on (1990: 226) todennut, että ruotsi on huomattavasti lausevoittoisempi kieli kuin suomi. Tämä taas johtuu Ingon (mp.) mukaan ruotsin erittäin runsaasta sivulauseiden käytöstä. Kaikissa Ingon (mts. 226–227) tutkimissa tekstilajeissa (sopimus, lakikieli, kaunokirjallisuus) ruotsin yhteenlaskettu pää- ja sivulauseiden osuus ylittää suomen. Suomi sen sijaan käyttää nominaalimuotoja huomattavasti ruotsia runsaammin (mts. 227). Tähän on mielestäni luonnollinen selitys: tyhjästä on paha nyhjäistä. Suomi on infinitiivi- ja partisiippivalikoimaltaan paljon ruotsia rikkaampi kieli. Kääntäjän työssä tämä on huomioitava siten, että tekstiä on muokattava lukijalle tuttuun suuntaan. Ruotsinkielisen tekstin kaikkia sivulauseita ei siis pidä kääntää suomenkieliselle lukijakunnalle sivulauseella, vaan kääntäjä voi pohtia, olisiko jokin suomen lauseenvastikkeista mahdollinen. Muotoseikkojen pohdinta kuuluu kääntämisen muotoiluvaiheeseen (kuvio 3 kappaleessa 2.5.1). Suora käänös ruotsinkielisestä tekstistä voisi johtaa virkkeeseen "Lasse näki, että hirvi käveli metsän laidassa", mutta valmiissa suomenkielisessä käännöksessä virke saattaisi olla muotoa "Lasse näki hirven astelevan metsän laitaa".

Jos ruotsin kohdalla käännöksissä tuottaa ongelmia se, ettei ruotsin verbisysteemi ole yhtä monipuolinen kuin suomen, venäjän kohdalla ongelma on juuri päinvastainen. Venäjän erittäin monipuolinen verbisysteemi mahdollistaa monivivahteiset semanttiset erot verbien välille. Kullakin verbillä on ensinnäkin sekä imperfektiivinen että perfektiivinen aspekti, ja lisäksi merkitystä laajennetaan etuliitteillä. Myös refleksiivipäätte on mahdollinen. Venäjässä on partisiipeja, gerundeja ja monipuolinen passiivi. Jäniksen (2006: 101–102) mukaan suomi pyrkii tuottamaan venäjän aspektuaalisuutta vastaavia merkityksiä muun muassa verbijohdoksilla, infinitiivirakenteilla ja objektin sijamuodoilla, mutta täysin yhdenmukaisia merkityksiä on suomen ja venäjän verbisysteemeillä haastavaa luoda.

Verbien lisäksi suomi–venäjä-käännöksissä erityisen ongelmallista on suomen yhdyssanojen purkaminen moneksi venäjänkieliseksi sanaksi (Jänis 2006: 91–92). Ongelma on samantyyppinen kuin aiemmin mainituissa suomen synteettisten ilmaisujen muuttamisessa analyyttisiksi ruotsinkielisiksi ilmaisuiksi. Suomen *tekijänoikeusrikos* on venäjäksi käännettävä analyyttisesti *нарушение авторских и смежных прав* (*narušenije avtorskih i smežnyh prav*) (mts. 92). Jänis (mts. 90) mainitsee, että jotkut lähtökielen lekseemien merkityskomponentit voi kuitenkin huoletta jättää myös kääntämättä, eli aina kohdekielisessä ilmaisussa ei edes tarvitse pyrkiä lähtökielen tarkkuuteen. Ensisijaisena tavoitteena on oltava luonteva kielenkäyttö. Jänis (mp.) huomauttaa, ettei suomeksi ole useinkaan tarpeen korostaa henkilöiden sukupuolta, vaikka venäjän sanoihin *студентка* (*studentka*, 'naisylioppilas' tai 'naispuolinen opiskelija') ja *преподавательница* (*prepodavatel'nitsa*, 'opettajatar') sukupuoli automaattisesti sisältyykin. Suomeksi naisenkin on aivan luontevaa sanoa, että *valmistun opettajaksi*. Luonnottomampaa ja selkeästi tyyliväritteistä olisi sanoa *valmistun opettajattareksi*.

Venäjä on kauttaaltaan erittäin sukupuolittunut kieli, ja niinpä kaikki substantiivit lajitellaan maskuliiniin, feminiiniin ja neutriin. Niin adjektiivit, eräät numeraalit (*odin, odna, odno*, 'yksi') kuin eräät verbimuodotkin (mennyt aika, partisiipit) noudattavat tätä lajittelua ja taipuvat pääsanon suvun mukaan. Seuraavaksi keskityn esittelemään venäjän verbisysteemiä, koska se on tutkimukseni kannalta oleellista venäjän rakenteen osa-aluetta. Maininta kielen sukupuolittuneisuudesta on tässä kohtaa mielestäni kuitenkin tarpeen, jotta venäjän verbisysteemin kokonaisvaltainen hahmottaminen helpottuu. Päätin, että paras keino tutustuttaa venäjää mahdollisesti osaamaton lukija kielen monimutkaiseen verbisysteemiin on

esitellä yhden venäjänkielisen esimerkkiverbin erilaisia variantteja taulukossa, jossa myös translitteraatio ja suomennos ovat helposti käsillä. Tässä seuraavassa taulukossa (2) on esimerkkejä venäjän *ostaa*-verbin käyttömahdollisuuksista.

TAULUKKO 2. Venäjän 'ostaa'

Venäjäksi	Translitteraatio	Suomeksi
покупать/купить	pokupat'/kupit'	1) ostaa 2) lahjoa 3) nostaa kortti korttipelissä
Он покупает молоко.	On pokupajet moloko.	Hän (mies) ostaa maitoa.
Она покупает молоко.	Ona pokupajet moloko.	Hän (nainen) ostaa maitoa.
Они покупают молоко.	Oni pokupajut moloko.	He (miehiä tai naisia) ostavat maitoa.
Он покупал молоко на прошлой неделе.	On pokupal moloko no prošloj nedele.	Hän (mies) osti (toistuvasti) maitoa viime viikolla.
Она покупала молоко на прошлой неделе.	Ona pokupala moloko na prošloj nedele.	Hän (nainen) osti (toistuvasti) maitoa viime viikolla.
Они покупали молоко на прошлой неделе.	Oni pokupali moloko na prošloj nedele.	He (miehiä tai naisia) ostivat (toistuvasti) maitoa viime viikolla.
Он купил молоко на прошлой неделе.	On kupil moloko na prošloj nedele.	Hän (mies) osti (kerran) maitoa viime viikolla.
Она купила собаку.	Ona kupila sobaku.	Hän (nainen) osti (kerran) koiran.
Они купили собаку.	Oni kupili sobaku.	He (miehiä tai naisia) ostivat koiran.
Я куплю собаку.	Ja kuplju sobaky.	Ostan koiran. (tulevaisuudessa, verbi korostaa kertaluonteisuutta)
Я буду покупать молоко.	Ja budu pokupat' moloko.	Ostan (tulevaisuudessa) maitoa (säännöllisesti). Verbi korostaa jatkuvuutta.
Он сходил в магазин за молоком.	On shodil v magazin za molokom.	Hän (mies) kävi ostamassa maitoa kaupasta.
накупать/накупить	nakupat'/nakupit'	ostaa paljon, ostella (esim. kirjoja kirjakaupasta)
закупать/закупить	zakupat'/zakupit'	ostaa jotain varastoon röykkiöittäin (esim. koko kirjakauppa tyhjäksi)
подкупать/подкупить	podkupat'/podkupit'	yrittää lahjoa tai lahjoa toistuvasti /saada lahjotuksi (kerran)
выкупать/выкупить	vykupat'/vykupit'	lunastaa (panttivanki tai pantattu tavara)
докупать/докупить	dokupat'/dokupit'	ostaa aiemman ostetun päälle jotain lisää
прикупать/прикупить	prikupat'/prikupit'	tehdä lisäostoja korttipeleissä
купиться	kupit'sja	tulla huijatuksi, antaa jnkin hämätä itseään (puhekielinen)
Книга куплена.	Kniga kuplena.	Kirja on ostettu.
Купи молоко!	Kupi moloko!	Osta maitoa!
Покупай молоко!	Pokupaj moloko!	Osta maitoa! (tapahtuman oletetaan alkavan välittömästi eikä joskus määrittelemättömässä tulevaisuudessa)

Taulukosta 2 ilmenee, että perusmerkityksisiä *ostaa*-verbejä on venäjässä ensinnäkin kaksi, *pokupat'* ja *kupit'*, jotka muodostavat niin sanotun aspektiparin. *Pokupat'* edustaa imperfektiivistä aspektia, joka korostaa teon prosessia tai toistuvuutta. *Kupit'*

sen sijaan edustaa perfektiivistä aspektia, joka painottaa teon tuloksellisuutta tai kertaluonteisuutta, kuten *"Hän osti koiran"* -esimerkissäni käy ilmi. Jos *kupit'*-verbiä taivutetaan preesenstaivutuksen päätteillä (*ja kuplju*, 'minä ostan'), saadaan aikaiseksi merkitys tulevaisuudessa kerran ostamisesta. Mikäli haluaa kertoa ostavansa jotakin tulevaisuudessa säännöllisesti eli lisätä mukaan toistuvuuden merkityskomponentin, on mukaan otettava apuverbi ja sanottava esimerkiksi *"Ja budu pokupat' moloko každyj den'"* ('Aion ostaa maitoa joka päivä'). Kyseinen apuverbi on *byt'*-verbin (быть, 'olla') futuurimuoto, joka taipuu persoonissa. Tässä merkityksessä apuverbi vaatii pääverbiin aina imperfektiivisen aspektin, eli muoto **Ja budu kupit'* ei ole mahdollinen, koska *kupit'* edustaa perfektiivistä aspektia.

Kuten taulukosta ilmenee, *ostaa*-verbin merkitystä voi laajentaa monenlaisilla etuliitteillä, joista taulukossa on esitelty muutama (*na*, *vy*, *do*, *za*, *pri*, *pod*). Etuliitteet mahdollistavat erittäin tarkat merkitykset, jotka joskus on rajattu vain tiettyihin konteksteihin, kuten *pri* korttipeleihin. Myös etuliitteellisillä verbeillä on yleensä sekä imperfektiivinen että perfektiivinen aspekti samaan tapaan kuin kaikilla muillakin venäjän verbeillä lukuun ottamatta muutamia poikkeuksia (kuten *обещать*, *obestšat'*, 'luvata'). Verbin *kupit'* loppuun on myös mahdollista lisätä refleksiivinen *-sja*-pääte, joskin se tuottaa puhekielisen 'tulla huijatuksi' -merkityksen. Suomessa tavallinen 'käydä ostamassa' -rakenne on venäjäksi muodostettava liikeverbillä *shodit'* (*"On shodil v magazin za molokom"*) ja prepositiolla *za*, mutta prepositio saa suoran objektin ja varsinainen *ostaa*-verbi putoaa pois. Merkitys on silti *"Hän kävi ostamassa maitoa (kaupasta)"*.

Verbin preesensmuodoissa sanojen sukua ei tarvitse ajatella, vaan *on pokupajet* ja *ona pokupajet* ('hän ostaa' miehestä ja naisesta) ovat samannäköisiä. Sen sijaan menneen ajan aikamuodossa preteritissä täytyy ottaa toimijan sukupuoli huomioon. *Ona kupila sobaku* -lauseessa naispuolinen *hän* osti koiran (kerran). Perfektiivisen verbin infinitiivin tunnuksen tilalle vaihdetaan joko *-l*, *-la*, *-lo* tai *-li* sen mukaan, onko lauseen subjektina oleva sana maskuliini, feminiini, neutri vai monikko. *Kniga kuplena* ('Kirja on ostettu') -esimerkissä puolestaan kirja on feminiini, ja kun passiivilauseessa semanttinen objekti onkin kieliopillinen subjekti¹¹,

¹¹ Näin siis venäjän kielessä. Passiivilauseessa aktiivilauseen objekti muuttuu nominatiivissa olevaksi subjektiksi. (Alestalo & Hämäläinen 2008: 130.) Suomen passiivilause sen sijaan voi sisältää mitä tahansa muita lauseenjäseniä kuin subjektin (ISK § 1316). Subjektin paikalla oleva nominatiivimuotoinen objekti (esim. lauseessa *"Suodatinjauhatusta on kehitetty"*) voi tosin olla subjektimainen (ISK § 1315).

kuplena-partisiippi noudattaa *kniga*-sanan sukua eli taipuu feminiinissä. Lauseeseen on mahdollista täydentää agentti, esimerkiksi *minä*: "*Kniga kuplena mnoj*" eli huonolla suomella mutta tarkasti käännettynä lause kuuluisi "*Kirja on ostettu minun toimestani*", paremmalla suomella "*Minä olen ostanut kirjan*".

Imperatiivi on mahdollista muodostaa sekä imperfektiivisestä että perfektivisestä aspektista, mutta aspektivalinta tuottaa merkityseron. Taulukon esimerkeistä "*Kupi moloko!*" on yleisesti käytetty "*Osta maitoa!*" -kehotus, mutta imperfektiivinen aspekti "*Pokupaj moloko!*" liittää toiminnan paremmin tähän hetkeen eikä tulevaan. Sillä voidaan ilmaista ostotapahtuman alkavan pian. Ilman laajempaa kontekstia verbien merkitysten tarkka määrittely on toki vaikeaa, eivätkä venäläiset itsekään ole aina varmoja siitä, kumpaa aspektia tulisi käyttää. Lisämausteensa soppaan tuo jo mainittujen etuliitteiden lisäksi se, että *pokupat'/kupit'*-verbillä on sivumerkitykset 'lahjoa' sekä 'nostaa kortti korttipelissä'. Verbiä ei pidä kuitenkaan sekoittaa verbiin *kupat'* (купать), joka tarkoittaa 'uittaa' tai 'kylvettää'. Myös *kupat'*-verbin merkitystä voi tietysti laajentaa etuliittein ja refleksiivipäättein: *pokupat'sja* (покупаться) merkitsee 'pulahtaa nopeasti' (esim. avantoon). Jotain venäjän verbisysteemin valtavasta laajuudesta ja merkitysvivahteiden potentiaalista kertoo myös se, että suomalaisille aikuisopiskelijoille suunnatussa *Venäjän kielioppi* -kirjassa (Alestalo & Hämäläinen 2008) erilaisia verbien etuliitteitä käsitellään peräti 16 sivua.

Venäjän verbisysteemistä ei voi puhua mainitsematta erikseen liikeverbejä. Etuliitteettömät liikeverbit jaetaan ensinnäkin kahteen ryhmään: duratiivisiin ja iteratiivisiin. Duratiiviset liikeverbit¹² kuvaavat liikettä tietyllä hetkellä tiettyyn suuntaan. Kyseessä voi olla myös useita kertoja yhteen suuntaan tapahtuva liike. Preesensiä käytetään lisäksi suomen tapaan futuurin merkityksessä: "*Мы идём на концерт вечером*" (*My idjom na kontsert vetšerom*, *Menemme illalla konserttiin*). Iteratiiviset liikeverbit¹³ puolestaan osoittavat toistuvaa, edestakaista liikettä, moneen suuntaan tai ilman päämäärää tapahtuvaa liikettä tai kykyä, taitoa tai tapaa liikkua.

¹² идти (iditi), ехать (jehat'), бежать (bežat'), лететь (letet'), плыть (plyt'), нести (nesti), вести (vesti) ja везти (veziti)

su. kävellä, ajaa, juosta, lentää, uida, viedä/tuoda kantaen, viedä/tuoda/ohjata jalkaisin ja viedä/tuoda kulkuneuvolla

¹³ ходить (hodit'), ездить (jezdit'), бегать (begat'), летать (letat'), плавать (plavat'), носить (nosit'), водить (vodit'), возить (vožit')

Suomennokset samat kuin yllä; merkityserot tuodaan suomeen kontekstista riippuen eri tavoin.

Myös kerran tapahtuvaa edestakaista liikettä kuvataan iteratiivisella liikeverbillä. (Alestalo & Hämäläinen 2008: 123–125.)

Kaikki etuliitteettömät liikeverbit ovat imperfektiivisiä, mutta kun liikeverbeihin lisätään etuliite, saadaan imperfektiivisille verbeille aspektipari. Etuliitteen avulla liikeverbistä tulee siis automaattisesti perfektiivinen. Etuliitteillä saadaan laajennettua liikeverbien merkitystä entisestään siten, että voidaan osoittaa saapumista, poistumista, liikettä sisään, liikettä ulos, lähestymistä, loitontumista, liikettä ylös ja alas, liikettä monesta paikasta yhteen, liikettä tiettyyn paikkaan asti, jonkin pisteen ylitystä tai ohitusta, läpimenoa, poikkeamista matkalla, liikettä ympäri, liikettä kaikissa kohteissa käyden ja niin edelleen. (Alestalo & Hämäläinen 2008: 125–127.)

Esimerkiksi *"Мы обошли все квартиры этого дома"* (*My obošli vsje kvartiry etogo doma*) tarkoittaa *"Kiersimme tämän talon kaikki asunnot"*. Pilkottuna *obošli*-verbi paljastaa, että kyseessä on liike kaikissa kohteissa käyden (etuliite *-obo*) ja että kyse on kävelemisestä, ei esimerkiksi autolla kulkemisesta. Tekeminen on myös tapahtunut menneessä ajassa, ja tekijöitä on ollut monta. Tekemisen nk. kulkuväline ja aika käyvät ilmi *šli*-muodosta, joka on *idti*- eli *kävellä*-verbin preteritin monikko. Venäjän verbisysteemissä on kieltämättä omat monimutkaisuutensa, mutta helpotuksena todettakoon, että menneen ajan aikamuotoja on vain tuo yksi (preteriti) ja että *olla*-verbin preesens korvataan tavallisimmin ajatusviivalla. *"Minä olen opettaja"* sanottaisiin venäjäksi siis *"Я – преподавательница"* (*Ja – prepodavatel'nitsa*).

Venäjänkielistä asiatekstiä vaivaa jonkinasteinen substantiivitauti, mutta kaunokirjallisuudessa verbejä etuliitteineen ja aspekteineen hyödynnetään runsaasti. Siirryn innolla ja pelolla tutkimuksessani eteenpäin selvittämään, miten venäjän aspekteja ja etuliitteitä on hyödynnetty ekspressiivisissä verbeissä ja minkälaisiin ekspressiivisiin merkitysvivahteisiin venäjän verbisysteemi parhaimmillaan kaunokirjallisuudessa pystyy. Deskriptiiviset sanat kuvaavat varsin usein jonkinlaista liikettä (*taapertaa*, *kirmata*), ja niinpä on mielenkiintoista selvittää, millaisia äänteillä kuvaavia venäjänkielisiä liikeverbejä aineistossani on. Kiintoisa kysymys on myös, millaisiin ratkaisuihin kääntäjät ovat tulleet tulkitessaan venäjän ekspressiiviverbejä ja etsiessään mahdollisimman kuvaavia vastineita verbisysteemeiltään venäjää jokseenkin köyhemmistä suomesta ja ruotsista.

3 EKSPRESSIIVIVERBIT TUTKIMUSAINEISTOSSA

*"Sitten lipittää lapsi takaisin pirttiin
niin että pienet tallukkaat toussuavat."*

F. E. Sillanpää, *Nuorena nukkunut* (1931)

Nämä seuraavat alaluvut (3.1–3.3) käsittelevät ekspressiiviverbien lukumääriä teoskohtaisesti niin, että kullakin teoksella on oma alalukunsa. Tutkimuksen tämä osuus perustuu kvantitatiiviseen ja kontrastiiviseen analyysiin. Luvussa 3.4 taulukot tiivistetään yhteen ja esitetään kokoavampia huomioita kaikkien teosten kaikista ekspressiivisten verbien esiintymistä. Näiden nimettyjen alalukujen kvantitatiivisen analyysin jälkeen syvennytään kvalitatiiviseen analyysiin verbien semanttisten kenttien ja äänteellisen variaation merkeissä uudessa pääluvussa 4 *Analyysi ja tulokset*. Luvussa 3 ei täten tutustuta verbeihin vielä syvällisemmin vaan keskitytään verbien ekspressiivisyyssyöppien tilastointiin kielittäin ja teoksittain. Täydelliset verbilistat – joiden avulla tämän luvun kvantitatiivinen katsaus on tehty – löytyvät tutkimuksen liiteosiosta.

3.1 Sillanpää: Nuorena nukkunut

TAULUKKO 3. Ekspressiiviverbit *Nuorena nukkuneessa*

	suomi	ruotsi	venäjä	kaikki
ekspressiiviverbejä	230	158	131	519
yht.				
onomatopoeettisia	91	60	58	209
deskriptiivisiä	139	98	73	310
neutraaleja	2	68	77	147
ei käännetty	3	10	26	39
(verbillä)				

Taulukosta 3 ilmenee, että suomenkielisiä ekspressiiviverbejä F. E. Sillanpään *Nuorena nukkuneessa* on kaiken kaikkiaan 230 kappaletta. Niistä 91 on onomatopoeettisia ja 139 deskriptiivisiä. Ruotsinkielisestä käännöksestä ekspressiiviverbejä löytyi 158 kappaletta, joista onomatopoeettisia on 60 ja

deskriptiivisiä 98. Venäjänkielisessä käännöksessä verbeistä ekspressiivisiä on puolestaan 131, ja niistä onomatopoeettisia on 58 ja deskriptiivisiä 73 kappaletta. Yhteensä ekspressiiviverbejä alkuperäisteoksesta ja käännöksistä löytyi 519, joista 209 oli onomatopoeettisia ja 310 deskriptiivisiä.

Neutraalien verbien sarakkeella suomi-kohdassa viitataan verbeihin, jotka ovat suomeksi neutraaleja mutta jotka ruotsiksi tai venäjäksi on käännetty ekspressiivisellä vaihtoehdolla. Ruotsin ja venäjän kohdalla neutraaleja-sarake viittaa neutraaleihin käännösvastineisiin eli kohtiin, joissa toisilla tutkimuskielillä vastaavassa kohdassa on ekspressiivinen verbi. Neutraaleja-sarakkeella ei siis suinkaan tarkoiteta kaikkia teoksessa esiintyviä neutraaleja verbejä (joita lienee satoja ellei tuhansia) vaan pelkästään niitä, jotka joillakin tutkimuskielistä on käännetty ekspressiivisesti.

Ruotsin- ja venäjänkielisissä käännöksissä huomiota herättää neutraalien käännösvastineiden runsas määrä. Huomattava osa, 68 kappaletta, alkuperäiskielen (suomi) ekspressiivisistä verbeistä on päädytty kääntämään ruotsiksi semanttisesti neutraalilla verbillä. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi *sade* ('sanoi', suomeksi teoksessa *ynähti*), *tog sig in* ('siirtyi', suomeksi teoksessa *vääntäytyi*), *kom* ('tuli', suomeksi teoksessa *tihkui*) ja *sätta kaffet i vrångstruppen* ('laittaa kahvin väärään kurkkuun' suomeksi teoksessa *kahvikin kakelteli*). Venäjäksi määrä on hieman vielä tätäkin suurempi: peräti 77 verbiä on saanut neutraalin käännösvastineen. Tällaisia ovat esimerkiksi *trebovala* ('vaati', suomeksi teoksessa *huusivat*), *tiho zapel organ* ('hiljaa alkoivat laulaa urut', suomeksi teoksessa *alkoivat urut hyräillä*) ja *ulybalas* ('hymyili', suomeksi teoksessa *hymähti*).

Alla oleva kuvio 4 kuvaa *Nuorena nukkuneen* käännösten ekspressiivisyyden astetta, kun huomioon otetaan ekspressiivisten verbien määrä ja toisaalta neutraalien käännösvastineiden määrä.

suomi:	ruotsi:	venäjä:
230 ekspr.	158 ekspr.	131 ekspr.
2 neutr.	68 neutr.	77 neutr.
		
Ekspressiivinen		Neutraali

KUVIO 4. *Nuorena nukkuneen* ekspressiivisyys–neutraalius

Suomi on kuvion 4 ekspressiivisyysasteikolla vasemmassa laidassa, eli suomeksi ekspressiiviverbejä on kirkkaasti eniten ja vastaavasti neutraaleja verbejä vähiten silloin, kun toisilla tutkimuskielillä vastaavassa kohdassa on ekspressiivinen verbi. Kesimmäisenä ekspressiivisyysasteikolla on ruotsi, mutta ero venäjään ei ole huomattava. Kummankin kielen ero suomeen sitä vastoin on merkittävä.

Tämän tutkimuksen valossa *Nuorena nukkuneen* kohdalla on täten todettava, että kääntäminen on selkeästi vaikuttanut ekspressiivisten verbien esiintymämääriin teoksessa. Vaikka osa suomen alkuperäisistä ekspressiivistä verbeistä on korvattu käännösprosessin kuluessa värikkäillä substantiiveilla tai adjektiiveilla, huomattava osa on käännetty aivan neutraalilla verbillä. Kielentutkijan näkökulmasta näyttää siltä, että teos on menettänyt käännösprosessissa valitettavan paljon alkuperäistä ekspressiivistä väriään. Toki lukukokemus ruotsiksi ja venäjäksi saattaa em. adjektiivien ynnä muiden vastaavien ratkaisujen ansiosta olla kuitenkin värikäs, ja harva lukijapa teosta päätyy monella kielellä kahlaamaan. F. E. Sillanpään lukeminen alkuperäiskielellä on tästä ekspressiivyyden näkökulmasta kuitenkin vahvasti suositeltavaa.

Taulukon 3 ei käännetty -sarake (liitteenä olevissa verbitaulukoissa viiva) tarkoittaa useimmiten sitä, että rakenne on jollakin tutkimuskielellä käännetty jotenkin muuten kuin verbillä, vaikka toisella tutkimuskielellä kyseisessä kohdassakin olisikin ekspressiivinen verbi. *Nuorena nukkuneessa* tällaisia tapauksia oli suomeksi kolme: *järvenpinnan kihelmöimistä* (deskriptiivinen substantiivi), *Tiltan moittivaa supatusta* (onomatopoeettinen substantiivi) ja *sotkuisella suullaan* (neutraali adjektiivi ja substantiivi).

Ei käännetty -sarakkeeseen sisältyvät myös ne tapaukset, joissa rakennetta ei kerta kaikkiaan ole; ei verbinä, ei substantiivina, ei adjektiivina tai minään muunakaan. Käännökseen sopivia sanoja ei ole siinä kohdassa, jossa niiden tulisi sijaita. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kääntäjä on ottanut vapauksia jättää jotakin pois ja lisätä kenties jotain muuta tilalle. Ruotsinkielisessä *Nuorena nukkuneen* käännöksessä *Silja* tällaisia tapauksia oli 10 kappaletta. Eniten näin oli tapahtunut kuitenkin venäjänkielisessä *Nuorena nukkuneen* käännöksessä *Usopšaja v molodosti*, jossa tapauksia oli peräti 26. On toki huomioitava, ettei venäjä ole äidinkieleni, mutta uskoisin löytäneeni viimeistään sanakirjan avulla suomen

ekspressiivistä verbiä vastaavan venäjänkielisen ilmauksen, mikäli sellainen olisi käännöksessä ollut.

Nuorena nukkuneen suomenkielinen versio erottuu kaikista muista tutkimuksen kohteina olleista teoksista siinä, että se sisältää verbien ohella todella paljon ekspressiivisiä adjektiiveja ja substantiiveja, mutta tämän tutkimuksen puitteissa niihin ei valitettavasti ollut mahdollista keskittyä.

3.2 Jansson: Trollvinter

TAULUKKO 4. Ekspressiiviverbit *Trollvinterissä*

	suomi	ruotsi	venäjä	kaikki
ekspressiiviverbejä yht.	155	122	95	372
onomatopoeettisia	50	45	35	130
deskriptiivisiä	105	77	60	242
neutraaleja	5	39	64	108
ei käännetty (verbillä)	0	1	3	4

Tove Janssonin muumitarinan *Trollvinterin* alkuperäiskieli on ruotsi. Tästä huolimatta eniten teoksessa on suomenkielisiä ekspressiivisiä verbejä (155 kpl), kuten taulukosta 4 ilmenee. *Trollvinterissä* erot eivät ole kuitenkaan niin suuria kuin *Nuorena nukkuneessa*, jossa ekspressiiviverbejä on suomeksi 230, ruotsiksi 158 ja venäjäksi 131. *Trollvinterin* 155 – 122 – 95 edustavat maltillisempaa jakaumaa. Sama suhteellisen tasainen linja jatkuu onomatopoeettisten verbien esiintymissä: 50 – 45 – 35. Vasta deskriptiivisissä verbeissä suomenkielisten verbien osuus on verrattain korkeahko: 105 ruotsin 77:ää ja venäjän 60:tä vastaan. Kussakin sarakkeessa venäjän osuus on pienin, joten vaikka erot ovat tässä teoksessa verrattain pieniä, voidaan todeta, että *Trollvinterin* venäjänkielinen käännös on suomen- ja ruotsinkieliseen teokseen verrattuna niin sanotusti vähiten ekspressiivinen.

Neutraali sananvalinta on suomeksi vain viidessä kohta, kun taas ruotsiksi ja venäjäksi neutraaleja verbejä (siinä kohdassa, jossa joillakin tutkimuskielistä on ekspressiivinen verbi) on huomattavasti enemmän: 39 ja 64. Tämäkin seikka puoltaa

aiempaa havaintoani siitä, että venäjäksi *Trollvinter* (Волшебная зима, *Volšebnaja zima*) antaa lukijalle vähiten ekspressiivisen lukukokemuksen verbien osalta – joskaan ero ei ole niin valtava kuin muissa tutkituissa teoksissa. Taulukosta 4 ilmenee myös, että *Trollvinterissä* oli hyvin vähän (0 – 1 – 3) kääntämättä jätettyjä ekspressiiviverbejä. Kääntäjät ovat olleet ilmeisesti alkuperäistekstille uskollisia ja löytäneet kohdekielistä hyvin vastaavanlaisia verbi-ilmauksia.

Lieneekö teoksen lyhyys vaikuttanut ekspressiiviverbien määrien maltillisiin eroihin? Suomenkielisessä *Taikatalvessa* sivuja oli 121, ruotsinkielisessä *Trollvinterissä* 133 ja venäjänkielisessä *Volšebnaja zimassa* 81 – venäjänkielinen painos oli fyysisesti valtava ja sisälsi muitakin muumitarinoita, mutta uskoisin tekstimassaa olevan yhtä paljon kuin suomen- ja ruotsinkielisissä versioissa. Kaiken kaikkiaan ekspressiiviverbejä näistä kolmesta teoksesta löytyi vain 372, kun taas *Nuorena nukkuneessa* niitä oli 519 ja *Sobatše serdtsessä* peräti 1057. Toisaalta jos *Trollvinter* olisi ollut pidempi mutta kääntäjät jatkaneet työtään täsmälleen samalla tavalla, ekspressiiviverbien määrien suhteessa tuskin olisi tapahtunut muutosta, joten verbien jakauma olisi pysynyt samana. Jakaumaa ekspressiivisyyden ja neutraaliuden suhteen havainnollistetaan alla olevassa kuviossa 5.

suomi:	ruotsi:	venäjä:
155 ekspr.	122 ekspr.	95 ekspr.
5 neutr.	39 neutr.	64 neutr.
		
Ekspressiivinen		Neutraali

KUVIO 5. *Trollvinterin* ekspressiivisyys–neutraalius

3.3 Bulgakov: *Sobatše serdtse*

TAULUKKO 5. Ekspressiiviverbit *Sobatše serdtsessä*

	suomi	ruotsi	venäjä	kaikki
ekspressiiviverbejä yht.	425	319	313	1057
onomatopoeettisia	181	143	136	460
deskriptiivisiä	244	176	177	597
neutraaleja	31	127	133	291
ei käännetty (verbillä)	5	15	14	34

Alkuperäiskieleltään venäjänkielisessä teoksessa on moninkertaisesti enemmän ekspressiiviverbejä kuin kahdessa muussa vertailtavassa teoksessa. *Nuorena nukkuneessa* ekspressiiviverbejä on kaiken kaikkiaan 519, *Trollvinterissä* 372 ja *Sobatše serdtsessä* peräti 1057. Selitys ei löydy siitä, että teos olisi kaikista pisin, nimittäin *Nuorena nukkuneessa* on sivumäärällisesti eniten tekstiä (n. 195–230 hieman kielestä ja painoksesta riippuen). Itse asiassa pienoisoromaani *Sobatše serdtse* on teoksista lyhyin (n. 100 sivua), sillä *Taikatalvikin* (n. 100–130 sivua) on sitä pitempi. Selitystä on haettava Bulgakovin tavasta kirjoittaa ja teoksen intensiivisestä juonesta. Koira ulisee, vinkuu, ulvoo ja sieppaa makupalan; ihmiset äyskivät, ynähtelevät, mutisevat ja kiljuvat. Pesuvadit rämisevät, vesi pauhaa, silmiä sipristellään ja kenkiä tömistellään jatkuvasti. Teoksen äänimaisema on todella meluisa, kun koko ajan sattuu ja tapahtuu. Niinpä ekspressiiviset verbitkin tulevat kovaan käyttöön.

Vaikka teoksen alkuperäiskielisessä versiossa ekspressiiviverbejä onkin runsaasti, peräti 313, huomataan taulukosta 5, että ruotsiksi verbejä on silti niukasti enemmän (319) ja suomeksi jälleen kerran eniten (425). Järjestys on täten samanlainen jokaisessa teoksessa verbimääriä tarkasteltaessa ja toisiinsa verrattaessa. Suomeksi ekspressiiviverbejä on joka kerta eniten, ruotsiksi seuraavaksi eniten ja venäjäksi vähiten. Todettakoon, että *Sobatše serdtsessä* tämä ruotsin ja venäjän välinen ero on tosin huomattavan pieni, vain kuusi verbiä, kun taas *Trollvinterissä* ero

ruotsin ja venäjän välillä oli lähestulkoon yhtä suuri kuin suomen ja ruotsin. Kuviossa 6 esitetään *Sobatše serdtsen* verbijakaumat janalla.

Suomi:	ruotsi:	venäjä:
425 ekspr.	319 ekspr.	313 ekspr.
31 neutr.	127 neutr.	133 neutr.
		

Ekspressiivinen

Neutraali

KUVIO 6. *Sobatše serdtsen* ekspressiivisyys–neutraalius

Teoksen onomatopoeettiset ja deskriptiiviset verbit noudattelevat samaa kvantitatiivista jakaumaa kuin ekspressiiviverbit ylipäättäänkin. Suomeksi kumpiakin on peninkulman etumatkan verran enemmän, kun taas ruotsiksi ja venäjäksi niitä on likimain yhtä paljon – kuitenkin niin, että hienoinen etu on ruotsin hyväksi. Neutraaleiden verbien suhteen tilasto kääntyy: suomeksi neutraali käännösvastine on verrattain harvinainen (31 tapausta), kun taas ruotsiksi neutraaleja verbejä oli peräti 127 ja venäjäksi hitusen enemmän, 133. Kääntämättä oltiin jätetty suomeksi 5 tapausta, ruotsiksi 15 ja venäjäksi 14.

3.4 Ekspressiiviverbien esiintymät koko aineistossa

TAULUKKO 6. Ekspressiiviverbien esiintymät aineistossa

	suomi	ruotsi	venäjä	kaikki
ekspressiiviverbejä yht.	810	599	539	1948
onomatopoeettisia	322	248	229	799
deskriptiivisiä	488	351	310	1149
neutraaleja	38	234	274	546
ei käännetty (verbillä)	8	26	43	77

Edellisissä alaluvuissa on esitetty ekspressiiviverbien esiintymät teoskohtaisesti. Oheisesta taulukosta 6 ilmenee ekspressiivitapausten lukumäärä kaikissa tutkimuksen kohteina olleista kaunokirjallisissa teoksissa yhteensä. Kaikki-sarakkeessa on ajalteltu kukin verbi omana yksikkönään, eli esimerkiksi *hyräili*, *gnolade* ja *napevala* ovat kolme eri verbiä, vaikka ne tarkoittavatkin periaatteessa samaa itsekseen laulelua.

Ekspressiivisiä verbejä aineistossa on kaiken kaikkiaan 1948 kappaletta. Niistä suomenkielisiä on yhteensä 810, joista onomatopoeettisia 322 ja deskriptiivisiä 488. Ruotsinkielisiä ekspressiiviverbejä on 599 kappaletta, joista 248 verbiä onomatopoeettisia ja 351 deskriptiivisiä. Venäjänkielisiä ekspressiiviverbejä puolestaan on 539 kappaletta, joista 229 onomatopoeettisia ja 310 deskriptiivisiä. Ekspressiiviverbien kokonaisjakautumaa tarkasteltaessa huomataan, että deskriptiiviverbien osuus on suurempi; aineiston 1948 ekspressiivisestä verbistä deskriptiivisiä on 1149 kappaletta, kun taas onomatopoeettisia on 799. Jokaisessa tutkitussa teoksessa jakauma on samankaltainen: deskriptiiviverbejä on aina enemmän kuin onomatopoeettisia. Tämä johtunee käsiterajoista: onomatopoeettiset verbit on kytketty tiukasti ääneen, kun taas deskriptiiviseksi verbin voi luokitella minkä tahansa aistihavainnon perusteella – ja lisäksi merkitykseen voi sisältyä ääni, vaikkei se olekaan pääosassa (mikä taas muuttaisi verbin onomatopoeettiseksi). Kun deskriptiivisen verbin määritelmä on tällä tavoin kategorisesti löysempi, luokituksen alle mahtuu luonnollisesti runsain mitoin verbejä.

Tämä kaikki teokset yhteen kokoava taulukko 6 tukee aiemmissa alaluvuissa esitettyjä teoskohtaisia havaintoja. Suomenkielisiä ekspressiivisiä verbejä esiintyy eniten sekä alkuperäiskielisessä *Nuorena nukkuneessa* että molemmissa käännettyissä teoksissa, yhteensä 810 kappaletta. Sekä F. E. Sillanpää että kaikki suomeen kääntäneet kirjoittajat ovat suosineet ekspressiiviverbejä suomenkielisessä tekstissä kaikkia muihin kieliin kääntäneitä ja muilla kielillä kirjoittaneita kollegoitaan enemmän.

Ekspressiivisyysasteikolla toiseen ääripäähän sijoittuu myös näin kaikkia teoksia yhtä aikaa tarkasteltaessa venäjä, joskin ruotsin 599:n ja venäjän 539:n välinen ero on vain 60 verbiä siinä missä suomen ja ruotsin välinen ero on jo 211 verbiä. Ruotsin ja venäjän välinen ero on erityisen pieni *Sobatše serdtsessä* ja suhteellisen pieni myös *Nuorena nukkuneessa*. Tilasto toistaa samankaltaisena itseään myös erikseen onomatopoeettisia ja erikseen deskriptiivisiä verbejä tarkasteltaessa: aina suomeksi verbejä on eniten, sitten ruotsiksi ja viimeisenä venäjäksi. Ruotsin ja

venäjän välinen ero on pieni suomen ja ruotsin väliseen eroon nähden. On kuitenkin huomioitava, että vaikka ero ruotsin ja venäjän välillä on toisinaan minimaalinen, venäjänkielisten verbien määrä ei kertaakaan ylitä ruotsinkielisiä – ei yhdessäkään teoksessa, ei ekspressiiviverbien kokonaismäärässä eikä onomatopoeettisissa ja deskriptiivisissä verbeissä erikseen.

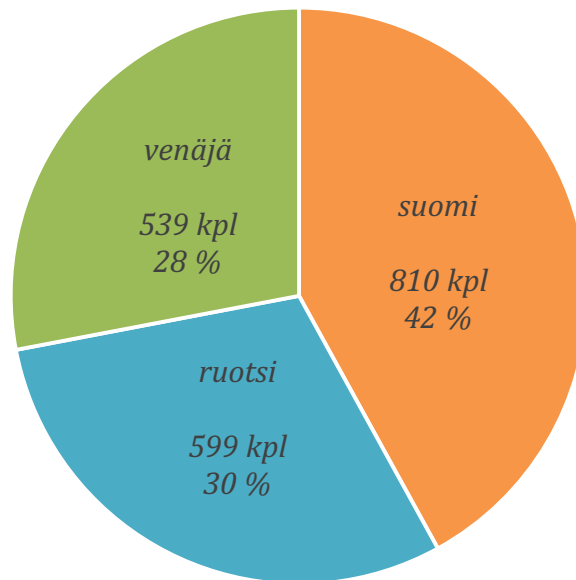
Niin ikään neutraaleja käännösvastineita katsottaessa tilasto noudattaa samaa tuttua kaavaa: suomeksi neutraaleja on vähiten, ruotsiksi seuraavaksi vähiten ja venäjäksi eniten mutta kuitenkin vain hieman enemmän kuin ruotsiksi. Suomeksi kääntäjä tai alkuperäinen kirjoittaja on vältellyt neutraaleja verbivalintoja siis selkeästi eniten, jotta teoksen värikäs sävy säilyisi. Ruotsiksi ja venäjäksi verbin sijasta on toki usein esimerkiksi kuvaava adjektiivi, mutta tässä tutkimuksessa verbien ollessa fokuksessa näyttäisi siltä, että suomi maalaa kaikkiin teoksiin värikkäimmän maiseman erittäin runsaslukuisilla onomatopoeettisilla ja deskriptiivisillä verbeillään ja samalla neutraaleja käännösvastineita aktiivisesti vältellen.

*Neutraaleimman*¹⁴ kielen viitan saa tässä tutkimuksessa kantaakseen venäjä, joskin ruotsinkielisessä aineistossa on vain aavistuksen verran enemmän ekspressiiviverbejä. Venäjän suhteen on myös todettava, että usein ekspressiivisen verbin runko on sama, mutta merkitystä muutetaan suuntaan tai toiseen etuliitteillä. Suomeksi taas verbi on useimmiten vaihdettu aivan toisennäköiseen mutta yhtä lailla kuvaavaan ekspressiiviverbiin. Suomen ekspressiiviverbit esiintyvätkin tässä tutkimuksessa erittäin runsaslukuisina ja varioivina sekä alun perin suomeksi kirjoitetussa aineistossa että käännöksissä. Kääntäjät ovat täten löytäneet ekspressiivisiä sananvalintoja suomeksi, vaikka alkuperäiskielellä sananvalinta olisikin ollut neutraali. Nämä havainnot ovat omiaan korostamaan suomen ekspressiivisen sanaston rikkautta verrattuna ruotsiin ja venäjään. Kenties kyse voisi olla suomalais-ugrilaisten kielten ekspressiivisanaston rikkaudesta verrattuna indoeurooppalaisiin kieliin yleisemminkin, mutta tämän huomion toteaminen edellyttäisi ilman muuta sellaista laajempaa tutkimusta ja perehtymistä, johon tämän tutkimuksen resurssit eivät valitettavasti riitä.

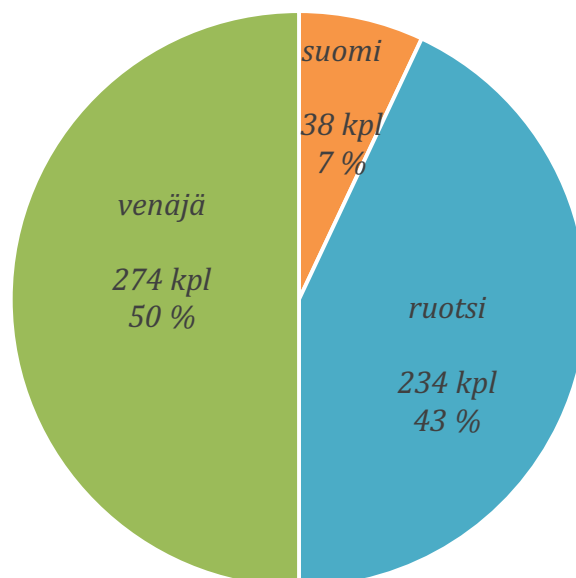
Alla oleva kuvio 7 hahmottaa lukijalle vielä prosenttiosuuksin suomen-, ruotsin- ja venäjänkielisten ekspressiiviverbien jakaumat koko aineistossa yhteensä.

¹⁴ Eniten lähtökielisiä neutraaleja sekä neutraalilla verbillä käännettyjä variantteja siinä missä verrokkikielten variantit olivat ekspressiivisiä.

Kuviossa 8 esitetään neutraalien käännösvastineiden jakauma, joka on siis vähintäänkin päälaelleen käännetty ekspressiiviverbien jakaumaan nähden. Kummatkin kuviot todistavat samaa: suomi on tutkituista kielistä kaunokirjallisessa kontekstissa ekspressiivisin ja ruotsi ja venäjä kutakuinkin tasoissa mutta kuitenkin niin, että ruotsi peittoaa venäjän ja että kummallakin kielellä eroa suomeen on merkittävästi.

KUVIO 7. Ekspressiiviverbien kokonaisjakauma (100 % = 1948 kpl)

KUVIO 8. Neutraalien käännösvastineiden kokonaisjakauma (100 % = 546 kpl)

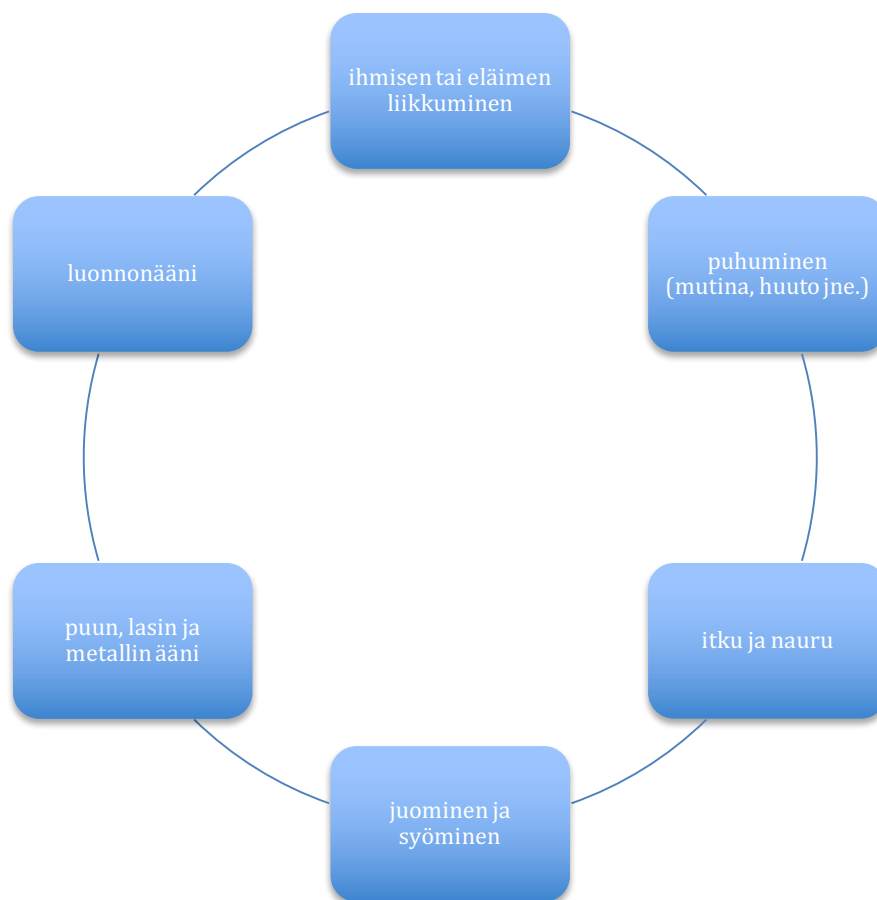
4 ANALYYSI JA TULOKSET

"Too-ticki gnodde sig om nosen och funderade."

Tove Jansson, Trollvinter (1957)

4.1 Aineiston ekspressiiviverbien semanttiset kentät

Tässä tutkimuksen osassa esitellään aineiston ekspressiiviverbien semanttisia kenttiä. Koska verbejä oli kaiken kaikkiaan lähemmäs kolmatta tuhatta, jokaista verbiä ei ole jaettu kategoriakohtaisesti. Aina tiukka kategorisointi ei edes ole mahdollista saati relevanttia. Tutkimuksen edetessä olen hahmotellut, millaisia semanttisia kategorioita verbit karkeasti ottaen muodostavat. Suurin osa aineiston ekspressiivisistä verbeistä kielestä riippumatta näyttää asettuvan johonkin kuvion 9 kategorioista. Seuraavat alaluvut havainnollistavat kategorioita tarkemmin ja esittelevät eräitä niihin kuuluvia aineiston verbejä.

KUVIO 9. Aineiston ekspressiiviverbien semanttiset kentät

Semanttisia kenttiä saattaa toki olla olemassa muitakin, mutta nämä kyseiset kentät nousivat aineistosta esiin. Deskriptiiviverbi saattaa yleisesti ottaen liittyä esimerkiksi myös työntekoon ja laiskotteluun, mutta tällaisia esiintymiä ei tässä aineistossa ollut ainakaan omaksi kategoriakseen asti.

4.1.1 Ihmisen tai eläimen liikkuminen

Vaikkei tästä tutkimuksen osasta tehtykään varsinaista kvantitatiivista analyysiä, oli helppo huomata, että valtaosa verbeistä käsitteli jonkinlaista liikkumista. Useimmiten tällainen verbi oli ihmisen tai eläimen ns. jostakin jonnekin ja jollakin tietyllä tavalla tapahtuvaa liikkumista kuvaava deskriptiiviverbi (*harppasi, heittäytyi, huojahteli, hypähteli, luikahti, livahti, liukui, kiepsahdettuaan, hetkahtivat, retkahti, rojahti, ryömi, kyyristyi*) mutta joskus oli kyse vieläkin spesifimmästä liikkeestä, kuten käden (*sieppasi kelluvan möykyn*), yksittäisen sormen (*tökki sormeaan niihin*) tai vaikkapa vain silmien liikkeestä (*sipristi ylpeästi silmiään*). Edellä olevat havainnollistavat esimerkit ovat kaikki Bulgakovin *Sobatše serdtse* -pienoisromaanista.

Liikeverbien paljous viittaisi siihen, että kirjailijoilla on ollut eniten tarve kuvata henkilöhahmojen, eläinten ja esineiden tietynlaista liikettä paikasta toiseen. Sillanpään *Nuorena nukkuneessa* tällaisia verbejä edustavat esimerkiksi *horjuili* (*vacklade omkring, pošatyvajas'*), *hypähdellen* (*hoppande, podprygivaja*) ja [kissasta] *luimahtaa* (*slinker det in, proskalzyvajet*). Venäjäksi tässä liikkumista kuvaavassa kategoriassa on verbin yhteydessä lähes aina jokin etuliite, joka kuvaa liikkeen tarkempaa suuntaa ja/tai toistuvuutta. Edellä mainitussa *hypähdellen*-esimerkissä venäjän *podprygivaja*-verbissä etuliitteen *pod* tehtävänä on valaista lukijalle, että toiminta suuntautuu alhaalta ylös. Ilman sitä liike voisi olla hypähtelyä mihin tahansa suuntaan.

Ruotsiksi aineiston ekspressiiviset liikeverbit saavat puolestaan usein jonkin preposition oheensa: *Nuorena nukkuneen* verbi *hätkähtää* on käännetty *rycker till*, *kellahti* on *säckade ihop* ja *retkahti* on *damp ner*. Usein prepositiot tuntuvat ikään kuin alleviivaavan verbin merkitystä. Suomeksi liikeverbeihin saa helposti lisämerkitystä johtimilla, ja siksi niitä käytetäänkin paljon ekspressiiviverbien yhteydessä vielä lisäväriä tuomassa. Esimerkiksi momentaanijohdos voi tuottaa

verbiin nopeutta ja voimaa lisää, kuten *Nuorena nukkuneen* verbit *paukahtaa*, *ponnahtaa*, *survaista* ja *tiuskaista* osoittavat.

Käännöskielissä ei suomelle ominaisia johdoksia ole tietenkään mahdollista käyttää, joten ruotsi ja venäjä ovat ratkaisseet asian omilla keinoillaan. Esimerkiksi tapaus *kirjan puiset kannet paukahtivat kiinni* on päädytty kääntämään venäjäksi rakenteella *so stukom zahlopnulis'*, joka sananmukaisesti tarkoittaisi 'jysäyksen kanssa pamahtivat'. Onomatopoeettisia elementtejä sanoissa ovat *stuk* ja *hlop*, ja verbin *za-*etuliite taas viittaa voimakkaaseen toimintaan. Tätä käännöstä pitäisin varsin onnistuneena ja joka tapauksessa parempana kuin hieman vaisuksi jäävää ruotsinnosta *slogs bokens pärmar igen*.

Toisinaan käännetyt verbit antavat hieman harhaanjohtavan vaikutelman. Sillanpää on kirjoittanut jonkun *hiiviskelevän*, kun taas venäjäksi asia on ilmaistu rakenteella *ukradkoj bežala* eli 'salaa juoksi'. *Hiipiä*-verbistä tulee mieleen hitaampi liike kuin juoksemisesta. Voiko suomeksi hiipiä lujaa? Toisessa vastaavassa kohdassa Sillanpää kirjoittaa, että hahmo *hiipi myymälästä ulkosalle*, mutta venäjäksi rakenne onkin *tiho vyšla*, siis 'hiljaa tuli ulos'. *Vy* on ulos tulemista ilmaiseva etuliite, *šla* on aivan neutraalin kävellä-verbin preteriti feminiinissä ja *tiho* taas adverbi 'hiljaa'. Periaatteessa voitaisiin ajatella, että tässä käännös olisi onnistuneempi. Vauhtia on liikkeessä ainakin huomattavasti vähemmän, kun puhutaan kävelemisestä eikä juoksemisesta. Hiljaa-adverbi voi tarkoittaa kuitenkin myös sitä, ettei hahmo vain puhu mitään. Suomenkieliset deskriptiiviverbit *hiipiä* ja *hiiviskellä* onnistuvat näissä kohti tuottamaan lukijan mieleen juuri halutun merkityksen: hitaasti etenemisen mahdollisimman vähin äänin. Venäjäksi käännös ei ole yhtä onnistunut. Toisaalta venäjän eduksi on todettava, että verbiin on saatu lisättyä hiipimisen suunta (ulos). Suomeksi on täytynyt kirjoittaa verbin yhteyteen kokonaan uusi sana: *hiipi myymälästä ulkosalle*.

Liikkumisen lisäksi tutkitut teokset sisältävät yllättävän paljon paikallaan olemisen värikästä kuvausta; joku hahmo voi *kyyhöttää*, joku toinen taas *ei hievahdakaan*, kolmas *viivyskelee* ja neljäs *jähmettyy*. Paikallaankin voi pysyä monin eri tavoin, ja ekspressiiviset verbit johdoksineen mahdollistavat hyvinkin tarkat semanttiset vivahde-erot. Niiden kääntäminen on erittäin haastavaa, jos kohta ei aivan mahdotontakin.

Ekspressiivisten verbien transparenttisuudesta voi olla montaa mieltä, ja palaan aiheeseen vielä myöhemmin tässä tutkimuksessa, mutta mikäli termin

johonkin kohtaan haluaa ehdottomasti liittää, se ei ole ainakaan tämä kategoria. Transparenttisuuden aste ekspressiivisissä liikeverbeissä vaikuttaa olevan lähinnä mitätön. Mistään tämän kategorian verbeistä ei kieltä osaamaton pystyisi päättämään merkitystä; niin kaukana *heilui*, *gungade* ja *zakatšalsja* toisistaan ovat, vaikka kuinka vaikuttaisivatkin äidinkielisen korvaan täsmällisen kuvaavilta värikkäiltä ilmaisuilta.

4.1.2 Puhuminen, nauru ja itku

Nämä kaksi kategoriaa (puhuminen ja nauru/itku) käsitellään samassa alaluvussa, sillä niillä on paljon yhteistä keskenään. Ensinnäkin ne ovat liikeverbeistä poiketen verbejä, joihin voisi varovaisesti sovitella transparenttisuuden käsitettä. Puhetta, naurua ja itkua imitoidaan kussakin tutkimuskielessä tavoilla, jotka joskus muistuttavat toisiaan. Silloin erikielisille puhujille tulee samanlainen mielleyhtymä ja voidaan ajatella, että kaikki ymmärtäisivät merkityksen suunnilleen "oikein". Janssonin *Trollvinterin* verbit *nyyhkyttäen*, *snyftade* ja *vshlipyvaja* ovat kaikki samoilla jäljillä: nenää niiskutetaan, hengitys on katkonaista ja kyyneleet vierivät poskilla. Suomen *huusi*, ruotsin *skrek* ja venäjän *kritšal* lienevät myös hyvällä päättelykyvyllä ja sopivasti auttavalla kontekstilla ymmärrettävissä, vaikkei kieltä hallitsisikaan. Mitenkään ilmiselvää ei transparenttisuus kuitenkaan ole, vaan se on parhaimmillaankin osittain toteutuvaa.

Yhteistä näillä kahdella kategorialla on myös se, että kumpaankin kuuluvia verbejä käytetään vuorosanojen yhteydessä johtolauseissa. Ne voivat täten valaista lukijalle tapaa, jolla tietty repliikki sanotaan. Toisaalta *mumista*, *karjua*, *huutaa*, *vollottaa* tai vaikkapa *hiehittää* voi myös ilman, että sanoo mitään tähdellistä. Sama pätee kaikkiin tutkimuskieliin: tämän kategorian verbejä on käytetty teoksissa laajalti sekä johtolauseina että irrallisina.

Suosituimmat puhumiseen liittyvät ekspressiiviverbit aineistossa liittyvät jollakin tavalla poikkeavasti puhumiseen. Jos niin sanottuun normaaliin puhumiseen liitetään tasainen ääni, normaali tauotus ja painotus sekä sopiva, kuulijaystävällinen äänenvoimakkuus, ekspressiiviverbit sitä vastoin päästävät valloilleen toisenlaisen äänimaiseman. Teoksissa milloin mutistaan ja jupistaan, milloin karjutaan ja huudetaan ja milloin kälkätetään ja supistaan, mutta tavallista puhetta harvemmin on

tarpeen värittää. Puhumiseen liittyvät ekspressiiviverbit erottuvatkin liikkumisen jälkeen toiseksi suurimpana verbiryhmänä aineistosta. Vuorosanoja on kätevä höystää johtolauseen sopivan kuvaavalla kommunikaatioverbillä.

Janssonin *Trollvinterissä* hahmojen suusta tulevia äännähdyksiä kuvataan seuraavilla ekspressiivisillä verbeillä: *hihkaisi, hoilasi, huokaisi, huusi, kuiskasi, kuiskaillen, mumisi, sähisi, ulvoivat, vaikeroiden, vikisi* ja *vingahdellen*. Puhujat ovat kaiketi (satu)eläimiä kaikki, joskin muumit käyttäytyvät eniten ihmisen lailla. Selvästi eläimellisimmät vikinät, vingahtelut ja ulvomiset ovatkin teoksessa metsäneläinten ääniä. Tämän kategorian käänöksissä on onnistuttu mielestäni liikeverbejä paremmin: esimerkiksi *hoilasi* on alkuperäiskielellä ruotsiksi *hojtade*, *mumisi* on ruotsiksi *mumlade*, *kuiskasi* on venäjäksi *prošeptal* (jossa varsinaista verbiosuutta on *šep*-kanta) ja *vikisi* on ruotsiksi *gnällde* ja venäjäksi *vshlipyvaja* (sanapaino i:llä). Merkitys ei missään näissä vie harhateille alkuperäisestä, ja verbit ovat kaikilla tutkimuskielillä ns. yhtä ekspressiivisiä.

Itsessään perusmerkityksen verbit *itkeä* ja *nauraa* eivät yllättävää kyllä ole ekspressiivisiä eivätkä ole sitä myöskään ruotsiksi tai venäjäksi (*gråta, plakat'; skratta, смејat'sja*), mutta sen sijaan niillä on kummallakin runsaasti ekspressiivisiä (onomatopoeettisia) variantteja kaikissa tutkimuskielissä. *Nuorena nukkuneessa* esimerkki tällaisesta onomatopoeettisesta verbistä on *hohotti*, joka on kuitenkin ruotsiksi käännetty neutraalilla *skrattade*-verbillä. Venäjäksi tässä yhteydessä on *zahohotal*, joka koostuu etuliitteestä *za* ja varsinaisesta verbistä *hohotal*. Suomeksi ja venäjäksi merkityksen ekspressiivisyys on siis säilynyt. *Sobatše serdtsessä* puolestaan venäjän *hihiknul* on käännetty suomeksi johdonmukaisesti verbillä *hihitti*, mutta ruotsiksi esiintyy kahta varianttia: *fnittrade* ja *fnissade*. Tässä kohtaa voidaan katsoa ruotsinnoksen onnistuneen erinomaisesti, sillä kummatkin verbit ovat onomatopoeettisia. On sitä paitsi lukijaystävällistä varioida verbejä, vaikka niiden merkitys olisikin lähes identtinen. Jatkovaa samojen sanojen toistoa ei ole mukava lukea.

Näihin puhetta, itkua ja naurua imitoiviin semanttisiin kenttiin kuuluu aineistossa myös muutamia erityisen mielenkiintoisia tapauksia. *Nuorena nukkuneessa* on esimerkiksi tapaus *äänet körisivät*. Ruotsiksi verbi on ohitettu kokonaan, eikä sille löydy sen koommin neutraalia kuin ekspressiivistäkään käännösvastinetta. Venäjäksi on löydetty erinomainen ekspressiivinen käänös: *golosa hripeli*. Verbin alussa on erittäin voimakas, kurkussa äännettävä

äänneyhdistelmä *hr*. Suomalaisen on vastaavaa äänettä haastava tuottaa tai edes oikeaa tuottopaikkaa löytää, koska äännettä ei kielestämme löydy. Venäjäksi äänne on onomatopoeettisissa yhteyksissä kuitenkin suosittu; *hripet'*-verbiä voitaisiin käyttää kuvaamaan erityisen röhisevää kurkkunaurua. Tässä yhteydessä pitäisin *golosa hripeli* -käännöstä jopa alkuperäiskielistä *äänet körisivät* -varianttia kuvaavampana. Röhinää, körinää ja karheutta on enemmän venäjänkielisessä variantissa. Samaa *hr*-äänneyhdistelmää hyödynnetään muuten venäjän kuorsata-verbissä: *hrapet'*. Kuorsaus tapahtuu juuri sillä missä kyseinen äänne tuotetaan. Suomalainen *kuorsaaminen* tuntuu venäläiseen (*hrapenije*) verrattuna varsin kevyeltä toiminnalta.

Toinen naurun semanttiseen kenttään kuuluva ja huomiota herättävä tapaus oli niin ikään *Nuorena nukkuneen* rakenne *he rähättivät edelleen*. Ruotsiksi se on käännetty onomatopoeettisesti *de skrånade alltjämt* mutta venäjäksi varsin vaisusti: *zahohotali*. Rähätys on rähjäisempää naurua kuin hohottaminen. *Za*-etuliite on toki tuonut venäjänkieliseen verbiin vaikutelman edelleen jatkumisesta ja erikoismerkityksen toiminnan liiallisuudesta, joten edelleen-sana on jätetty venäjänkielisestä käännöksestä tarpeettomana pois.

Kolmas kiehtova tapaus oli myös *Nuorena nukkuneesta*. Suomeksi henkilö *räyskäisi*, ruotsiksi hän *gapade* ja venäjäksi *zametila*. Suomeksi verbivalinta on selvästi onnistunein. Ruotsin *gapa* viittaa siihen, että suu ammottaa auki. Venäjän *zametila* suomennettaisiin aivan neutraalisti *huomautti*. Venäjän heikkoudeksi mainittakoon myös mutista-verbi. Ruotsiksi se on aineistossa säännönmukaisesti *mumla*, mutta venäjäksi verbi on lähes aina *probormotal*. Verbi on johdos sanasta *boroda*, parta. Mutina tarkoittaa venäjäksi siis sananmukaisesti partaansa puhumista. Sanalla on siten selvä etymologia, mutta mitä ekspressiivisyyteen tulee, pitäisin sekä suomen *mutista*-verbiä että ruotsin *mumla*-verbiä onnistuneempana.

Kuten nämäkin edellä esitetyt kiintoisat tapausta osoittavat, ei oikeastaan voida tehdä päätelmää siitä, että venäjäksi puhetta, naurua tai itkua kuvaava verbivalinta olisi aina liian neutraali tai jotenkin erityisen epäonnistunut (sillä onhan *hripeli* kaikista kuvaavin) tai siitä, että suomi aina onnistuisi löytämään parhaan vaihtoehdon (sillä onhan *skrånä* vähintään yhtä hyvä verbi kuin *rähättää* tai *räyhätä*) tai että ruotsi aina olisi tasapaksu ja massaan hukkuva suorittaja (sillä osoittavathan *fnittra* ja *fnissa* vaihtelevuutta). Kullakin tutkimuskielellä on omat vahvuutensa, joita ne hyödyntävät. Joskus puolestaan on tyydyttävä vähemmän kuvaaviin vaihtoehtoihin.

Puhumiseen liittyvät ekspressiiviverbit ovat sikälikin mielenkiintoinen kategoria, että ne tarjoaisivat erinomaisen mahdollisuuden lisätutkimukseen¹⁵. Mitkä puhumiseen liittyvät ekspressiiviverbit yhdistetään mihinkin puhujaan? Voiko nainen ärjyä tai mies kitistä? Kälättääkö lapsi koskaan, vai koskeeko verbi vasta keski-ikäisiä naisia (äitejä ja vaimoja)? Ekspressiiviverbien hypoteettiset tekijäroolit olisivat kieltämättä antoisa aihe. Montako ihmistä vaaditaan paikalle, ennen kuin joukko voi kohahtaa? Millainen puro solisee ja millainen vesi liplattaa? Miksi sekä koski että olut kuohuavat, vaikka jälkimmäisessä on nestettä paljon vähemmän? Käsillä olevassa tutkimuksessa ei valitettavasti ole mahdollista edetä pohtimaan tällaisia seikkoja, vaikka ne sängen mielenkiintoisia ovatkin.

4.1.3 Syöminen ja juominen

Syömiseen ja juomiseen liittyviä verbejä löytyy aineistosta niin ikään huomattavan paljon, ja ne ansaitsevatkin oman kategoriansa. Aterioiminen on arkipäiväisyydestään huolimatta tärkeää toimintaa, joten siitä on ilmeisesti mainittava kaunokirjallisuudessa usein, vaikkei *Viisikkoja* tällä erää tutkittukaan.

Aineistossa tähän kategoriaan kuuluvia ekspressiiviverbejä ovat muun muassa *Sobatše serdtsen* verbit *ahmaistuaan* (lihan), *hotkaisi* (kerralla), *hörppivät*, *järsi*, *popsi*, *siemaisi* ja *maiskautteli*. Myös *nakkasi* (lasin sisällön kurkkuunsa) -rakenteella on sama lopputulos: ruumis tulee ravituksi ja asia todetuksi värikkäällä kerronnalla. Suomenkos *ahmaistuaan* on ruotsiksi muodossa *hunden svalde* ('koira nielaisi') ja alkuperäiskielellä venäjäksi *slopav ego* ('ahmittuaan sen'). Ruotsinnos on tässä tapauksessa vaisuin ilmaisu. *Hörppivät*-verbiä ei puolestaan ole käännetty ruotsiksi lainkaan, mutta venäjäksi se on *lakajut*. Toisin kuin kaksi edellistä kategoriaa (puhuminen, nauru ja itku), tämä kategoria ei jätä mielestäni lainkaan läpinäkyvyyden sijaa. Sanoista ei mitenkään pysty päättelemään niiden merkitystä osaamatta kieltä.

Näkisin, että tämä kategoria ikään kuin vaatii verbiltä eniten. Kuvaava pitäisi olla mutta ei läpinäkyvyyteen asti. Variaatio on luonnollisesti ensiarvoisen tärkeää; ekspressiivinen syömistä tai juomista imitoiva verbi antaa mahdollisuuden määritellä hyvin tarkasti, minkälainen syöminen tai juominen on kyseessä. Kuinka nopeaa toiminta on? Mitä ääniä siitä kuuluu? Millä välineellä toiminta kenties tapahtuu? Jopa

¹⁵ Lähinnä tätä sivuavan tutkimuksen on tehnyt Taru Kokkonen (2013). Hän toteutti kyselytestitutkimuksen synonyymisten nauramista ja itkemistä kuvaavien verbien merkityseroista.

ruoan tai juoman koostumus (kovuus, nestemäisyys jne.) on erotettavissa kuvaavimmissa tämän semanttisen kentän ekspressiiviverbeissä. Teetä voi *hörppiä*, luuta *järsiä* ja makkaran *hotkaista*, mutta makkaran hörppiminen tai teen järsiminen on jo huomattavasti vaikeampaa. Mikäli teen juomiseen haluaisi lisätä nopeutta, pitäisi se kenties *höräistä* tai *hörppäistä*. Salaattia puolestaan pitää *nakertaa* tai *mussuttaa*, mutta järsimiseen se on auttamatta liian pehmeää. Merkille pantavaa on, että aterioinnin kohteita koskevat rajoitukset seuraavat kielestä kieleen. Ei venäjäksiäkään voi verbillä *lakat'* (hörppiä) viitata mihinkään muuhun kuin nestemäiseen tarkoitteeseen. Maito (*ve. moloko*) lienee ensimmäinen assosiaatio.

4.1.4 Puun, lasin ja metallin ääni

Erotin omaksi semanttiseksi kentäkseen puun, lasin ja metallin ääniä kuvaavat verbit. Nämä eivät ole sinänsä luonnonääniä, sillä kyseessä on ihmisen työstämiä materiaaleja. Lisäksi ne muodostavat aivan poikkeavan äänimaisemansa, jota esimerkiksi luonnontilassa olevassa metsässä ei olisi. Puusta, lasista ja metallista kuuluu ääntä vain silloin, jos joku elollinen (yleensä ihminen) niille jotain tekee. Urbanissa ja teollisessa ympäristössä tähän kategoriaan liittyvät äänet ovat yleisiä.

Aineistossa tällaisia ääniä kuului kuitenkin myös Muumilaaksossa. *Trollvinterissä* suomeksi *hopeatarjotin rämähti lattialle* mutta alkuperäiskielellä se paiskautui rämisten lattialle (*slängde silverbrickan skramlande*). Venäjäksi tyydytään totemaan, että se putosi äänekkäästi (*so zvonom upal*). Samassa teoksessa hiihtävä hemuli soittaa torvea, mutta Muumipeikon mielestä se on *rämisevää* messinkimusiikkia; ruotsiksi *smattrande*, venäjäksi *gremastšaja*. Tässä ovat kaikki kolme tutkimuskieltä mielestäni onnistuneet erinomaisesti. Sama pätee kohtaan, jossa esi-isä *rämisteli* vihaisesti peltiä. Metallia rämistellään ruotsiksi verbillä *skramlade* ja venäjäksi verbillä *zagrohotal*. Lukija pystyy suorastaan kuulemaan epämiellyttävän metallista aiheutuvan metelin korvissaan. Teoksen lopussa muumiperhe herää iloiseen ja *rämisevään* posetiivin soittoon, ruotsiksi *skrällande*. Venäjäksi herätään huomattavasti neutraalimmin koviin ääniin (*ot gromkih zvukov*). *Sobatše serdtsessä* instrumenttien kerrotaan suomeksi *kalisevan*, ruotsiksi *slamrade* ja venäjäksi *gremeli*. Tässä metallien alalajissa ruotsi osoittaa suurehkoa variaatiota, suomi vaihtelee räminän ja kalinan välillä ja venäjä hyödyntää *gr*-alkua metallin meteliä kuvaamassa.

Trollvinterissä kerrotaan, että öisin nukkuvasta talosta kuuluu napsahtelua ja natinaa (*knäppa, knaka; stšelkajet, trestšit*). Muumitalo on puusta rakennettu, mutta jää lukijan mielikuvituksen varaan, mistä tarkalleen äänet aiheutuvat. Suomalaisen ja ruotsalaisen lukijan mielikuva on verbien perusteella samantyyppinen, mutta venäjäksi *s*-voittoiset ja jonkinlaiseen sihinään viittaavat verbit vievät lukijan mielikuvitusta eri äänilähteille. *Sobatše serdtsessä* puisella kepillä *kopistelee eukko*, mutta ruotsiksi ja venäjäksi eukko ei saa minkäänlaista ääntä kuvaavaa predikaattia (*en gammal gumma med käpp; staruha s kljukoj*).

Sobatše serdtsen suomenkielisessä käännöksessä *ikkuna helähtää*. Venäjäksi todetaan laajemmin *tresnulo steklo* ('helähti lasi'). Ikkuna on toki lasia, mutta sanalla *steklo* voidaan viitata myös juomalasiin. Ikkunalle ensisijainen sana olisi *okno*. Kääntäjä lienee kokenut tarpeelliseksi tarkemman ilmaisun. Helähtämisestä tuleva mielikuva on myös jollain tavalla kevyempi ja kimeä-äänisempi kuin venäjänkielinen vastineensa *tresnulo*, josta voisi kuvitella lasin menneen melkeinpä jo rikki tärinän ansiosta. Tässä tapauksessa ruotsi on valinnut monisanaismman tien: *hördes det dova ljudet av krossat glass*, eli kuului pirstoutuneen lasin pahaenteinen ääni. *Sobatše serdtsessä* myös *lasinsirpaleita lakaistaan*, eli suomeksi ilmaisussa ei ole mitään onomatopoeettista. Ruotsiksi ja venäjäksi lukija kuitenkin kuulee sirpaleisen lasin äänen korvissaan: *det knastrade om de hopsopade glasbitarna; zahrusteli vymetajemye stekla*.

Arvioisin tämän teollisten materiaalien ääniin liittyvän semanttisen kategorian transparentimmaksi kuin liikkumisen, syömisen ja juomisen kategoriat. Läpinäkyvyyden taso lienee samaa kuin puhumista, nauramista ja itkemistä kuvaavissa verbeissä. Tässä tutkimuksen kohdassa kaikki havainnot viittaisivatkin siihen, että kun on kyse onomatopoeettisista verbeistä, jonkinasteista transparenttisuutta on löydettävissä, mutta deskriptiivisissä verbeissä (joita ennen kaikkea liikeverbit edustavat) läpinäkyvyyden etsiminen on työlästä, miltei mahdotontakin. Termi transparenttisuus voitaisiin siis liittää jossain määrin nimenomaan onomatopoeettisiin verbeihin mutta tuskin lainkaan deskriptiivisiin verbeihin. Kun ajatellaan ekspressiivisiä verbejä kokonaisuutena, transparenttisuuden käsite on harhaanjohtava sen koskiessa vain toista alalajia ekspressiiviverbeistä.

4.1.5 Luonnonäänet

Kahdessa kolmesta lähdeteoksesta on käytetty runsaasti luontokuvausta. Tämä selittää luontoäänikategorian runsauden aineistossa. Sillanpään *Nuorena nukkuneessa* ja Janssonin *Trollvinterissä* puhutaan paljon ympäröivästä luonnosta ja sen florasta ja faunasta. Ääntä kuuluu esimerkiksi linnuista, tuulesta, vedestä ja kasveista. Sade *ropisee*, linnut *visertävät*, tuuli *ulvoo* ja puut *huminoivat*.

Trollvinterissä on nimensä mukaisesti talvi, joten vallitseva elementti on lumi. Teoksessa se narskuu tassujen alla, vyöryy katolta alas, pyryttää, takertuu kasvoihin, jopa hiljaa kuiskaillen lakaisee. Lumipallo putoaa lätsähtäen, ja oksalta tömähtää maahan suuri lumikimpale. Hiutaleet leijailevat, ja pieni lumipyörre tuprahtaa ilmaan luodon valkoiselta laelta vähän matkan päässä rannasta. Kun on kyse suuremmasta myräkästä, lumi tupruaa pitkin maata, ulvoo ja työntää Muumipeikkoa eteenpäin. Lumessa eteneminen on tarpomista ja rämpimistä. *Trollvinterissä* myös levottomat tuulenpuuskat pyyhältävät edestakaisin jäällä ja kuiskailevat rantametsikön puissa. Tällaista kuvausta teoksessa on runsaasti, ja onkin huomionarvoista, että luonnonelementit kuten lumi ja tuuli saavat jopa samankaltaisia verbitäydennyksiä kuin elävät olennot; niin tiiviiksi on Jansson kuvannut luonnon ja hahmojensa yhteyden.

Kaikki teoksen luontoon liittyvät ekspressiiviverbit eivät myöskään käsittele ääniä, vaan paljon kuvataan myös luonnonelementtien liikettä. Monissa tapauksissa läsnä on sekä ääni että liike kuten lumikimpaleen *tömähtäessä* maahan. Liike suuntautuu maahan, mutta laskeutuessaan lumikimpale nimenomaan tömähtää. Ruotsiksi *ett stort snöflak dunkade* ja venäjäksi *snežnye šapki sryvalis'*. Ruotsiksi näkökulma on siis yhteneväinen suomen kanssa: *dunkade* tarkoittaa tömähtämistä. Venäjäksi *sryvalis'* on paitsi monikkomuotoinen verbi, myös viittaa ennemminkin liikkeen alkuun (lähteä tippumaan, 'revetä isommasta lumimassasta') kuin loppuun (tömähtää maahan).

Monissa kohdissa ekspressiiviverbi tukee ja täydentää neutraalia verbiä. *Trollvinterissä* lumipallo *putosi lätsähtäen*. Kohdassa voisi olla yhtä hyvin koloratiivikonstruktio, sillä idea on sama: putosi ja lätsähti samalla; putosi lätsähti. Tämä kahden verbin toisiaan tukeva rakenne koskee tosin vain suomea, sillä ruotsiksi kohta on *föll med ett plopp* ('putosi plopp-äänien kanssa') ja venäjäksi *"Bats!"*

pljuhnulsja eli kuului "Bats!" ja oletettavan märkä ja suojaluminen pallo mätkähti alas ja menetti samalla pallomaisuutensa.

Vesi ja lumi vaikuttavat olevan erityisen ehtymättömiä onomatopoeettisten verbien lähteitä, mutta seuraavaksi eniten teoksissa kuvaillaan tuulta. Useimmiten eri tutkimuskielissä näyttää olevan aina löydetty käännökseen sopiva ekspressiivinen verbi, kun kyse on vedestä, lumesta tai tuulesta. Transparenttisuutta esiintyy jonkin verran; ainakin enemmän kuin deskriptiivisillä liikeverbeillä. Venäjäksi tuulen (*veter*) aktiviteetti on useimmiten *dujet* (paino *u*:lla), ruotsiksi tuuli voi vaikkapa ulvoa (*ylar*) (paino *y*:llä). Lukija voinee näiden verbien perusteella kuulla eteenpäin viuhuvan ja ulvovan tuulen.

Luonnonääniä transparenttisuus asettuneen samoille kohdille kuin puhumista, itkua ja naurua kuvaavat verbit. Yhdistävä tekijä näillä on omatopoeettisuus: tämänkin kategorian havainnot tukisivat päätelmää siitä, että deskriptiiviverbit eivät ole juuri missään määrin transparentteja ei-natiiveille, kun taas onomatopoeettisissa verbeissä jonkinasteista transparenttisuutta saattaa esiintyä. Oheinen taulukko 7 summaa yhteen yllä olevissa luvuissa esitetyt ajatukseni aineiston ekspressiiviverbien semanttisten kenttien transparenttisuudesta.

TAULUKKO 7. Semanttisten kenttien transparenttisuus

Transparentti semanttinen kenttä	Ei-transparentti semanttinen kenttä
puhe	liikkuminen
nauru	liikkumattomuus
itku	syöminen
puu, metalli, lasi	juominen
luonnonääni	

4.2 Aineiston ekspressiiviverbien äänteellinen variaatio

Käsillä olevan alaotsikon myötä tutkimus siirtyy aineiston kvantitatiivisen esittelyn ja ekspressiiviverbien semanttisten kenttien tarkastelun jälkeen analyysissä syvemmälle ottamaan selvää siitä, onko aineistosta mahdollista löytää foneemitason eroja ja yhtäläisyyksiä. Tämä tutkimuksen kohta hakee täten vastausta kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, jotka ovat "Noudattavatko ekspressiiviverbit kielinuniversaalia kaavaa?" ja "Onko ekspressiiviverbeissä kielikohtaisia eroja? Jos, niin mitä?".

Yleistyksiä tehtäessä ollaan toki aina hieman heikoilla jäillä, koska todettaessa piirre x kieliuniversaaliksi voidaan löytää heti monta poikkeusta, joihin sääntö ei pädekään. Aiemmin äännesymboliikkaa tutkineet ovat kuitenkin rohjenneet kieliuniversaaleja yleistyksiä tehdä, vaikkakin aiheen kiistanalaisuus on tiedetty. Näin toteaa aiheesta Hanna Gnatchuk (2015: 5):

*"One of the most debatable problems in phonosemantics concerns the character of sound symbolism. In particular, we deal with two types of phonosemantic character: a) **international (universal) character** (the meaning of the sounds bear a close resemblance in all languages); b) **specifically national character** (specific meanings of the phonemes are characteristic of each language. The vast majority of the investigations confirm the existence of universal character."*

Gnatchukin yllä esitetty kaksijaksoinen malli palvelee tätä tutkimusta erinomaisesti. Gnatchukin mallissa tarkastellaan kieliuniversaalien ja kielikohtaisten piirteiden äännesymboliikkaa erikseen. Tämän aineiston ekspressiiviverbeillä vaikuttaa olevan havaittavissa tietynlaista säännönmukaista äänteellistä variaatiota, joka on jossain määrin kytkettävissä verbin merkitykseen (äännesymboliikka). Osa tällaisesta variaatiosta on tutkimuksen edetessä osoittautunut Gnatchukin mallia noudatellen kielikohtaiseksi, osa taas kieliuniversaaliksi. Seuraavissa luvuissa käsitellään erikseen ekspressiivisten verbien kieliuniversaaleja piirteitä ja sen jälkeen erikseen kielikohtaisia piirteitä niin, että kukin kieli käsitellään omassa alaluvussaan.

4.2.1 Kieliuniversaalit piirteet

4.2.1.1 Pieni, hento ja nopea *i*

Foneemi *i* on kenties tunnetuin kieliuniversaali elementti ekspressiivisanoissa. Siihen on aiemmissa tutkimuksissa liitetty sellaisia adjektiiveja kuin nopeus, pienenä, hento, korkeus, kimeys ja heikkous. Myös tämän tutkimuksen aineistosta löytyy paljon ekspressiiviverbejä, joissa nimenomaan *i* tuo merkitykseen tällaisia piirteitä. Esimerkkejä löytyy jokaisesta tutkimuskielestä, joten on kohtuullisen yksinkertaista todistaa tämä aikaisemmissa tutkimuksissa löydetty tieto päteväksi tässäkin aineistossa.

Suomenkielisessä *Taikatalvessa* foneemi *i* tuo nopeutta seuraaviin verbeihin: *vilahti*, *kiisi*, *kiiruhti*, *kipaisisi*, *viilettivät*, *vilisti* ja *viipotti*. Korkeaa ääntä edustavat *hihkaisi*, *vikisi* ja *vingahdellen*. *Nuorena nukkuneessa* selvästi nopeutta ilmaisevat *i*-verbit ovat *sipaisi*, *tiuskaisi*, *ritisi*, *lipitti* ja *kivahti*. Korkea ääni on kyseessä *kiekaista*-verbissä. *Tihkua*-verbi ilmaisee, että jotakin pientä tippuu jostakin. *Nuorena nukkuneessa* esiintyvät myös verbit *hiipi*, *hiiviskeli* ja *viivyskeli*, jotka saavat pohtimaan, voisiko *i* viitata toisaalta myös hitauteen, joka on nopeuden vastakohta. *Hiipiä*-verbissä on selvästi läsnä myös äänen hiljaisuus, joten *i*-foneemin tavanomainen konnotaatio tulee kyseeseen. Viivyskeleminen ei kuitenkaan itsessään ole mitään ääntä aiheuttavaa toimintaa vaan pelkästään "hidasta" olemista jossakin. Silti *i*-elementti on vahvasti läsnä.

Ruotsinkielisessä *En hunds hjärta* -teoksessa *i* tuo nopeutta esimerkiksi verbeihin *kikade* (vilkaisi), *blinkade* (räpsäytti silmää), *viftade* (huitaisi), *svingade* (heilautti [veistä]), *nickade* (nyökkäsi), *hickar* (nikottelette) ja *gnisslade* (napsautti [hampaat]). Äänen korkeutta *i* korostaa tapauksissa *viner* (parkuu), *drillade* (ovikellon rimputuksesta), äänen pienuutta taas tapauksissa *fnittra* (hihittää) ja *viskade* (kuiskasi). Deskriptiiviverbeihin *plirade* ja *kisade* (kumpikin suomennettu silmien sipristelyksi) *i* tuo jonkinlaista supistumista. Näkisin, että joskus *i*-foneemilla voi olla eräänlainen tuplamotivaatiokin ekspressiivisanoissa: lintujen viserrys tai liverrys voi viitata sekä linnun korkeaan ääneen että sen pieneen kokoon.

Niin ikään venäjänkielisestä aineistosta löytyy tyypiesimerkkejä: *Nuorena nukkuneen* ekspressiiviverbit *hlynuli* (naurahtivat; translitteroitu *y* on niin sanottu taka-*i*), *skrylas'* (luiskahti), *skripnula* (narisi), *podprygivaja* (hypähdellen), *vyprygnula* (singahti) ja *šigaja* (hyssytellen) sisältävät perustellusti *i*-foneemin. Eri ääntöpaikoissa muodostettaville taka-*i*:lle ja tavalliselle *i*:lle ei tässä tutkimuksessa löytynyt kuitenkaan äännesymbolista valintaperustetta. Venäjässä tiettyjen konsonanttien jälkeen on pakko kirjoittaa tavallinen *i*, mutta äännettäessä kuuluu silti taka-*i*. Venäjän näkökulmasta näyttäisikin siltä, että etisyys ei ole vokaaleilla erityistä merkitystä tuottava piirre siinä missä suppeus ja laveus puolestaan ovat.

Tämän *i*-kategorian myötä esittäisin alustavan havainnon siitä, että kieliuniversaalit näyttävät koskevan yhtä lailla sekä onomatopoeettisia että deskriptiivisiä verbejä, toisin kuin transparenttisuus. Kieliuniversaalit tuovat näillä näkymin siis kummankin tyyppiin ekspressiiviverbeihin samankaltaisia

merkitysvivahteita, mutta havainto saanee vahvistusta seuraavissa kategorioissa. Kieliniiversaalit vaikuttaisivat toimivan myös yli semanttisten kenttien rajojen.

4.2.1.2 Suuret ja mahtavat a, o ja u

Aiemmassa tutkimuksessa on saatu viitteitä siitä, että ekspressiivisanoissa *a*, *o* ja *u* toisivat merkitykseen muun muassa suuruutta, laajuutta, painavuutta, hitautta ja mataluutta – juuri päinvastaisia konnotaatioita kuin foneemi *i*. Myös oma aineistoni näyttää tukevan tätä havaintoa.

Ruotsinkielisessä materiaalissa *a*:n, *o*:n ja *u*:n raskasta sävyä todistavat verbit *dundrade* (jyrisi, jyrähti), *mullrande* (jyrisevät), *utbrast* (puuskahti, huudahti, karjaisi), *ropade* (huusi, huudahti, huuteli) ja *dråsade* (rojahti). Kaikissa näistä esimerkeissä verbin merkitys liittyy kovaan ääneen kuten jyrähtelyyn ja huutamiseen. Verbien sisältämät foneemit *a*, *o* ja *u* tukevat tätä merkitystä. Jos esimerkiksi verbi *dundra* olisikin **dindra*, merkitykseen liittynyt mahtipontisuus häviäisi. Ruotsin suhteen on lisäksi huomattava, että *u* lausutaan labiaalisena suppeana keskivokaalina eli tavallaan suomen *u*:n ja *y*:n välimuotona. Ruotsin *o* puolestaan on lausuttaessa kuin suomen *u* ja ruotsin *å* kuin suomen *o*. Tämä ruotsin omalaatuinen *u* kuitenkin näyttää sopeutuvan samaan semanttiseen äännekategoriaan kuin suomen ja venäjän *a*, *o* ja *u* ja tuovan onomatopoeettisiin sanoihin mahtipontisuutta.

Suomenkielisessä materiaalissa havaintoja tukevia esimerkkejä ovat (pienet tallukkaat) *toussuavat*, *karjua*, *hohotti*, *kolisevilla* (rattailla) ja *tallusteli* (ulkosalla). Kaikissa näissä on jokseenkin kova ääni kyseessä – ainakin edellisen luvun *i*-verbeihin verrattuna. *Tallustella*-verbissä *a* tuo hitautta liikkeeseen; *tepastelu* olisi jo nopeampaa kävelyä. Suomen *huudahti*-verbi nousee aineistosta esille suurella frekventillään. Verbi vaikuttaa hieman ylikäytetyltä, koska se on tekstissä useimmiten kohdassa, jossa ruotsiksi on *skrek*, *ropade* tai *utbrast*. *Sobatše serdtsessä* hahmo jopa *huudahti surullisesti*, vaikka kontekstin puolesta verbi voisi olla hyvin esimerkiksi puuskahti, vaikersi tai huokaisi.

Venäjänkielisessä aineistossa foneemit *a*, *o* ja *u* esiintyvät esimerkiksi ekspressiiviverbeissä *lapat'* (laapottaa), *rjavknul* (karjahteli), *hlopnula* (paukahti), *zahohotal* (purskahti mahtavaan nauruun), *kolotilas'* (heittelehti) ja *zavalilsja* (lysähti) tuomassa omaa raskasta sävyään. Venäjäksi sanojen painottomat *o*:t lausutaan *a*:na,

mutta se ei ekspressiivisten verbien kohdalla tuo muutosta merkitykseen, koska sekä *o* että *a* edustavat samaa kieliuniversaalien piirteiden semanttista kategoriaa.

4.2.1.3 Rujo ja ronski *r*

Gnatchuk (2015: 73) on kirjoittanut:

"Voiced and sonorant sounds (except *r*) are characterized as pleasant, weak, slow, small, smooth and kind consonants. The high frequency of these consonants is to be found in the texts with optimistic mood. In contrast, voiceless consonants and sound [r] proved to be unpleasant, strong, fast, big, rough and cruel."

Sain Gnatchukin teoksen käsiini vasta tutustuttuani omaan materiaaliini, mutta olen ollut tutkimuksen edetessä jo ilman Gnatchukin tukevia ajatuksia yhä voimakkaammin sitä mieltä, että tremulantin *r* ekspressiivisessä luonteessa on jotakin erityistä ja erottuvaa. Omassa aineistossani se tuntuu linkittyvän usein johonkin pejoratiiviseen, kovaan, karkeaan, rujoon, roisiin, ronskiin ja raavaaseen merkitykseen.

Nämä *r*:n piirteet ovat oman aineistoni kolmen kielen vertailun perusteella kieliuniversaaleja, ja esimerkkejä aiheesta löytyy runsain mitoin. *Sobatše serdtsen* suomennoksessa esiintyvät verbit *riuhtaisi*, *raastaa*, *pärähti*, *karjaisi*, *raahasivat*, *irvistellä*, *rähisette*, *murahteli*, *karjahti*, *pärskähti*, *rämisytti*, *ryömi*, *rääkäisi* ja *reuhtoa*. Tremulantti saattaa sijaita verbin alussa tai keskellä, mutta yhtä kaikki se tuo merkitykseen omaa, hyvin voimakasta sävyään.

Sobatše serdtsen ruotsinnoksessa *r*-tremulantin sisältäviä ekspressiiviverbejä ovat esimerkiksi *skrek* (huudahti), *vrålade* (huusi), *burra* (paisua), *brast* (purskahti), *dundrade* (jyrisi), *knarrande* (narskuvat), *slamrade* (kalisivat), *snurrade* (pyöri), *brusande* (kohisten) ja *frustade* (pärskähti). Kaikkien näiden verbien merkitykset tuntuvat ikään kuin voimistuvan tremulantin ansiosta.

Sobatše serdtsen alkuperäiskielisessä versiossa tremulantti tuo vahvaa sävyä esimerkiksi verbeihin *žrut* (ahmivat), *kritšal* (huusi), *vyrvat'sja* (tempautua), *kriknul* (huudahti; kiljaisi), *gremel* (jyrisi), *gryz* (järsi), *rjavknul* (karjahti), *zarytšal* (karjahti), *fyrknul* (pärskähti), *vshrapnul* (kuorsasi), *vortšalo* (murahteli), *burknul* (murahti), *rastšistšaja* (raivasi) ja *trjahnula* (ravisti).

Tulin tässä tremulantin yhteydessä sattumalta ajatelleeksi, että Disney-elokuvien pahisten nimessä on usein *r*: Jafar, Scar, Cruella de Vil, Frollo ja toisaalta monien hyvisten nimistä *r* puuttuu: Mulan, Pocahontas, Aladdin, Simba, Lumikki... Toki sääntöön on jälleen poikkeuksiakin (Hades, Hercules, Ariel), mutta en usko *r*:n esiintymisen pahisten nimissä ja esiintymättömyyden hyvisten nimissä olevan täysin sattumaa. Kenties käsikirjoitustiimi on makustellut nimien herättämiä mielikuvia ja päätenyt siihen, että *r* nimessä tuo sopivaa rouheutta hahmoon – olkoonkin, että englanniksi tyypillinen *r* on suomalaista versiota huomattavasti vaisumpi, toin tuskin yksitäräinen. Samaan tapaan yritykset voisivat käyttää *r*:n ekspressiivistä luonnetta hyväkseen: Autoromuttamo *romelo* oy herättäisi mahdollisessa asiakkaassa erilaisia mielikuvia kuin Autoromuttamo *piippa* oy. *Piippa* voisi sen sijaan olla aivan toimiva pienjyräsiijöihin erikoistuneen lemmikkikaupan nimi.

4.2.1.4 Suhiseva ja soliseva *s*

Suomessa *s* ääntyy tavallisesti soinnittomana alveolaarisena sibilanttina. Ruotsissa ja varsinkin venäjässä se on kuitenkin huomattavasti terävämpi. Lisäksi näissä kielissä on muitakin *s*-äänteitä, jotka sopivat mainiosti erinäisiin käyttötarkoituksiin. Suomenkin "tavallisella" *s*-foneemilla pääsee kuitenkin pitkälle ekspressiivissä verbeissä. *S* on vahvasti läsnä etenkin onomatopoeettisissa verbeissä luonnonäänien kautta. Vedellä, tuulella, kasveilla ja eläimillä on kullakin oma äänimaisemansa; ne solisevat, suhisevat, sihisevät, sirisevät, sirpittävät, surisevat ja sähisevät. Suomeksi *s* ei varianttiansa puutteen vuoksi ole kenties niin hyötykäyttöinen kuin ruotsiksi ja venäjäksi, mutta sitä ainokaista sibilanttia viljellään sitten sitäkin runsaammin.

Aineistoni verbeissä *s*-edustukseen kuuluvat esimerkiksi *sähisi* (ruotsiksi *fräste* tai *väste* ja venäjäksi *šipeli*), *sirisee* (ru. *frasar*, ve. *skripit*), *särisee* (ru. *skramlade*, ve. *drebezžastšim*), *kohisi* (ru. *susa*, ve. *zašumela*), *singahti* (ru. *skuttade*, ve. *vskotšil*), *sorisee* (ru. *sorlade*, ve. ei käänn.) ja *supisivat* (ru. *tisslade och tasslade*, ve. *šušukalis*). *Singahtaa*-verbin olen luokittellut deskriptiiviseksi, koska merkityksen pääroolissa on liike. Sitä lukuun ottamatta esimerkit ovat onomatopoeettisia. Kaikki mainitut verbit hyödyntävät sibilanttia omaan kieleensä sopivalla mutta kuitenkin yhtä kaikki universaalin ekspressiivisellä tavalla.

4.2.1.5 Mumiseva ja mussutettava *m*

Soinnillinen bilabiaalinen nasaali *m* vaikuttaa olevan aineistossani huomattavan suosittu verbeissä, jotka edustavat jonkinlaista ruoan mässäyttämistä tai mussuttamista tai epäselvää puhetta kuten muminaa, mutinaa ja mongerrusta. Esittäisin tämän olevan kieliuniversaali piirre, sillä samaa on havaittavissa säännönmukaisesti kaikissa tutkimuskielissä.

Suomeksi *Sobatše serdtsen* hahmo Filipp Filippovitš *mölähti* hämmentyneesti, ruotsiksi hän *umlade* förläget ja alkuperäiskielellä rasterjanno *promytšal*. Venäjäksi *myt'*-verbirunko tällaisissa yhteyksissä on hyvin käyttökelpoinen; venäjäksi korovy (lehmät) nimittäin *zamytšali* (ammuivat), kuten *Nuorena nukkuneen* käännöksestä ilmenee. Vain prefiksiä vaihtamalla saadaan siis ihmisen mölähtämisestä lehmän ammunista. Ruotsiksi ammuu on *råma* – samaa *m*-elementtiä siis siinäkin.

Toinen vaihtoehto venäjässä ilmaista mumisevaa puhetta on b-sisältöinen verbi kuten *zabubnil*. Suomeksi tässä kohtaa *Sobatše serdtseä* on *mutisi* ja ruotsiksi *muttrade*. Tuskin lienee sattumaa, että myös *b* on *m*-foneemin kaltaisesti soinnillinen bilabiaali. Nämä molemmat foneemit vaikuttavatkin kieliuniversaalisti käyttökelpoisilta tarkoittamaan tällaista sisäänpäin suuntautuvaa ja ikään kuin huulille jäävää puhetta.

Edellisessä luvussa esitelty *s* yhdistettynä *m*-foneemiin on omiaan kuvaamaan suun maiskautusta tai ruoan mussuttamista. *Nuorena nukkuneen* esimerkit *massutti* (suutaan), *smackade* (med munnen) ja *tšmokal* (gubami) liittyvät juuri tähän. Venäjäksi merkitys on mielestäni kaikkein korostunein; asiaa avittaa vielä verbin alun suhuäännä *tš* (kyrillisissä aakkosissa sitä kuvaa vain yksi kirjain *ч*). Hauska yksityiskohta on sekin, että suomeksi ja ruotsiksi suuta maiskautetaan, mutta venäjäksi maiskautus tapahtuukin huulilla (gubami).

4.2.1.6 Muita havaintoja

Edellä mainittujen kieliuniversaalien lisäksi aineistosta löytyi muutamia muitakin konsonantteja tai niiden yhdistelmiä, jotka vaikuttivat toistuvan kielestä toiseen samankaltaisina ja kantavan tiettyä merkitystä. Jokaisessa kolmessa tutkimuskielessä esiintyviä mutta vielä tässä luvussa mainitsemattomia äänteitä ovat *e*, *b*, *d*, *f*, *g*, *h*, *j*, *k*,

l, n, p, r, s, t ja v. Näistä omaksi joukokseen erottuvat klusiilit *k, p, t, b ja g*. Niissä ilmavirta pysäytetään ääntöväylässä, kunnes se purkautuu nopeasti. Huomasin, että tietyissä verbeissä hyödynnetään klusiileja ja tapa hyödyntää niitä toistuu kielestä toiseen.

Sobatše serdtsen verbi *kupli* on ruotsiksi *bubblade* ja venäjäksi *puzyrilos'* – kaikki kolme kuplia-verbiä alkavat klusiililla. Voisivatko klusiilit jotenkin liittyä kuplimisen semanttiseen ideaan siitä, että jotakin yhtäkkiä muodostuu palloksi, joka sitten taas yhtäkkiä häviää? Jälleen tulee nopeaan tahtiin uusia ja uusia palloja, vähän niin kuin klusiilitkin räjähtelevät ääntöelimistä ulos.

Toinen esimerkki voisi olla saman teoksen *koputti rystysillään oveen*. Ruotsiksi käännös kuuluu *knackade med knogarna mot dörren* ja venäjäksi *postutšal kostjaškoj pal'tsa v dver'*. Koputus on niin ikään terävä ja äkkinäinen toiminta, joten verbiin sopii paremmin kuin hyvin kaksi "äkinäistä" klusiilia. Sama pätee ruotsin- ja venäjänkieliseen varianttiin *knackade* ja *postutšal*.

Muihin havaintoihin laskettakoon myös tietyt konsonantit, jotka viihtyivät aineiston perusteella hyvin yhdessä luomassa tietynlaista ekspressiivistä merkitystä. Merkillistä sinänsä, että usein "kieliuniversaalius" näissä rajoittui tämän aineiston valossa koskemaan vain suomea ja ruotsia, kun taas venäjänkielinen variantti oli huomattavan usein neutraali. Tällaisia yhdessä viihtyviä konsonatteja olivat esimerkiksi *g* ja *n*, jotka loivat hankaamiseen ja hieromiseen liittymää merkitystä: *hangannut – gnott, hieroi – gnodde sig, hieraisten – gnida*. Narskumisessa puolestaan olivat vahvasti läsnä *r* ja *n*, kun oli kyse suomen- ja ruotsinkielisistä verbeistä: *narskuivat – knarrande*; venäjäksi sentään *r*: *skripja*.

4.2.2 Kielikohtaiset piirteet

Tässä luvussa käsittelen ekspressiivisten verbien kielikohtaisia piirteitä. Tutkimuskielet suomi, ruotsi ja venäjä ovat kukin vuorollaan erillisen tarkastelun alla. Peilaan tässä kokonaisuudessa kielikohtaisia piirteitä paitsi toisiin tutkimuskieliin, myös hieman kielten neutraaliin sanastoon.

4.2.2.1 Suomen ekspressiiviverbeille ominaiset piirteet

Jo Lauri Hakulinen totesi artikkelissaan *Mikä on luonteenomaista suomen kielen äännerakenteelle?* (1938), että suomea leimaa pyrkimys helposti äännettävyyteen. Periaate on Hakulisen mukaan läpinäkyvä suomen äänteiden rakentamisessa sanoiksi: kaikkien vaikeaaäntöisten tai "suhteellisen jäntevää puhe-elimien käyttöä" edellyttävien foneemien lausumista kartetaan. Helppousperiaatteeseen liittyy Hakulisen mukaan suomen vokaalien käytön runsaus suhteutettuna konsonanteihin; vokaalit ovat helpompia ääntää kuin konsonantit. Myös diftongeja on monin verroin enemmän kuin Euroopan kielissä yleensä. Kaikki vokaalit noudattavat aina vokaalisointua eli -harmoniaa, jonka mukaan samassa yhdistämättömässä sanassa on joko etu- tai takavokaaleja, ei suinkaan molempia. Hakulinen esittää, etteivät tavut (eivätkä täten myöskään sanat) koskaan ala konsonanttiyhtymällä, ja tavunloppuisetkin konsanttiyhtymät ovat harvalukuisia. Ainoastaan ensimmäisen tavun lopussa voi esiintyä konsonanttiyhtymiä, mutta näissäkään ei koskaan ole enempää kuin kaksi konsonanttia (esim. *kelk-ka*). Lisäksi yhtymien edellinen osa on aina likvida tai nasaali eli artikulaatiotavaltaan lähintä sukua vokaalille oleva konsonantti. Helppousperiaate näkyy myös siinä, että suomen sananloppuiset konsonantit ovat aina dentaaleja: *l, n, r, s* ja *t* (esim. *armas*). (Hakulinen 1938: 269–272.)

Hakulisen edellä esitetyt ajatukset suomen kielen ääntämisestä koskevasta helppousperiaatteesta pätevät toki vain omaperäiseen sanastoon, eivät lainasanoihin – alkavathan esimerkiksi *prinssi* ja *kruunu* helppousperiaatteen vastaisesti konsonanttiyhtymällä eli konsonanttiklusterilla. Hakulinen viittaa esityksellään suomen yleiskielen sanastoon eikä puutu lainasanoihin, ekspressiivisiin sanoihin tai interjektioihin. Lisäksi hän käsittelee sitä, mikä on *luonteenomaista* suomen äännerakenteelle eikä kiistä, etteikö yksittäisiä säännöistä poikkeavia esimerkkejä voisi olla olemassa.

Mielestäni Hakulisen ajatus suomen äännerakenteen *helppousperiaatteesta* näkyy kuitenkin taustavaikuttajana myös aineistoni ekspressiivisissä verbeissä. Vaikka ekspressiiviverbeillä sinänsä olisi "vapaus" irtautua yleiskielen kahleista ja kuvata tarkoitettua mitä moninaisimmilla konsonanttien ja vokaalien yhdistelmillä, ne eivät ikään kuin tartu tarjottuun option vaaraan pysyttelevät useimmiten kiltisti laatikossaan: sananalkuisia konsonanttiklustereita vältetään, vokaaleja ja diftongia

käytetään erittäin runsaasti suhteessa konsonantteihin ja periaate siitä, että ensimmäisen tavun lopun konsonanttiklusterissa edellinen osa on aina likvida tai nasaali, noudattelee yleiskielen linjoja. Vokaaliharmonia on tärkeä osa lausumisen helppousperiaatetta, ja se on juurtunut suomen kieleen niin, ettei yksikään aineistoni ekspressiivinen verbi riko sitä vastaan. Miksi pitäisikään? Vaikuttaa siltä, että sanan etu- tai takavokaalit tukevat toinen toisiaan ja tuottavat sanaan kukin tahollaan sitä ekspressiivistä merkitystä, mitä sanalla on haluttu ilmentää.

Esimerkiksi aineistoni verbi *möyriä* toimii mitä parhaiten juuri sellaisenaan: siinä on kolme takavokaalia *ö*, *y* ja *ä* (sekä yksi välivokaali, *i*) sekä yksi diftongi: *öy*. Verbi voi tarkoittaa ryömimistä, kaivamista, kuopimista, penkomista jne., mutta aineistossani se esiintyy *Sobatše serdtsessä* kohdassa, jossa kokki Darja Petrovna "möyri kanoista sisälmyksiä ja mätti jotakin lihamyllyyn" (Bulgakov 1974: 190). Ideana on siis, että kokki kaivaa kanoista sisälmyksiä ilmeisen vauhdikkaasti ja kursailemattomasti. Sanavalinta on kääntäjä Esa Adrianin; ruotsiksi on käytetty huomattavasti neutraalimpaa verbiä *dra ut (drog ut)* eli *vetää ulos*. Alkuperäistekstissä Bulgakov on kirjoittanut *вырывала (vyryvala)*, jossa on yhdistettynä ulospäin tapahtuvaa liikettä kuvaava etuliite *вы (vy)* sekä verbi *рывать (ryvat')*, jonka lähin suomennos olisi *raastaa, repiä*. Uskaltaisin väittää, ettei suomennos *möyriä* ainakaan yhtään häpeä tai häviä alkuperäiselle, vaikkei konsonantteja sanasta liiemmin löydykään. Suomeksi verbi pelaa omilla vahvuuksillaan: vokaalien ja diftongien runsaudella sekä vokaaliharmonialla. Kun konsonanteista on valittu mukaan juuri tarkimmat ja kuvaavimmat *m* (toiminnan epämääräisyys, vrt. *möyhentää, mumista*) ja *r* (toiminnan ronskius, rajuus), lopputulos on mitä onnistunein.

Lopputulemana esittäisin, että suomen ekspressiiviverbeille ominaisia piirteitä ovat itse asiassa ne samat piirteet kuin suomen yleiskielellekin. Hakulisen havainnot (1938: 269–272) voidaan yleistää koskemaan myös ekspressiivistä sanastoa. Helppousperiaate on vahvasti läsnä suomen leksikossa riippumatta siitä, onko kyse yleiskielestä tai ekspressiivisistä sanoista. Tämä toteamus ohjaa entisestään siihen suuntaan, että sanan ekspressiivinen luonne pohjautuu nimenomaan sen merkitykseen eikä niinkään sen ulkoisiin elementteihin – siis foneemeihin, jotka ovat pitkälti samoja kuin neutraalissakin sanastossa. Ei ole olemassa mitään maagista ja poikkeavaa foneemia *x*, joka esiintyisi jokaisessa ekspressiivisessä sanassa ja auttaisi siten tulkitsemaan ja tunnistamaan sen neutraalista sanastosta poikkeavaksi. Ei –

ekspressiivinen sanasto pelaa samoilla säännöillä ja samoilla resursseilla kuin neutraalikin sanasto. Ekspressiivisyys asuu merkityksessä. Kun sana on ensin arvioitu merkityksen perusteella ekspressiiviseksi, voidaan vasta sitten katsoa lähemmin foneemeja ja etsiä niistä tietynlaisia ekspressiivisiä merkityksiä luovia piirteitä. Jotkin näistä piirteistä ovat kieliuniversaaleja, jotkin kielikohtaisia.

Havainnollisuuden nimissä esitettäköön vielä muutama kysymys vastauksineen.

- 1) Mitä sellaista on suomen ekspressiivisessä sanastossa, mitä ruotsin ja venäjän vastaavassa ei ole? Suomen kielelle ominainen ääntämisen helppousperiaate.
- 2) Mitä sellaista on suomen ekspressiivisessä sanastossa, mitä suomen neutraalissa sanastossa ei ole? Ei mitään.
- 3) Mistä sitten tietää, onko sana ekspressiivinen? Merkityksestä. Kun sana on ensin todettu merkitykseltään ekspressiiviseksi, voidaan siitä löytää kieliuniversaaleja ja jossain määrin myös kielikohtaisia elementtejä, jotka tuovat tietynlaisia ekspressiiviä merkityspiirteitä ja -vivahteita. Edellisessä luvussa esitellyt kieliuniversaalit piirteet pätevät enemmän tai vähemmän tapauskohtaisesti kaikkien nyt tutkimuksen kohteena olevien kielten ekspressiivisiin sanoihin, kun taas kielikohtaiset piirteet noudattavat pääpiirteittäin samaa kaavaa kuin kunkin kielen neutraalitkin sanat.
- 4) Eikö ekspressiiviverbeissä ole siis mitään ulkoisesti poikkeavaa neutraaleihin verbeihin nähden? On ja ei. Suomessa etu- ja takavokaaleilla on suuri merkitys – niin myös suomen ekspressiivisanoissa. Piirrettä käytetään erittäin laajalti hyväksi ekspressiivisissä verbeissä: *kyhmyttää, läimäyttää, nälviä, mököttää, löntystä / laahustaa, raahata, hohottaa, luimahtaa, hievahtaa*. Kysymys ei ole siitä, etteikö etu- ja takavokaaleja tai diftongeja olisi olemassa myös neutraaleissa sanoissa, vaan siitä, että ekspressiivisissä sanoissa ne on valjastettu tiettyyn tehtävään. Etuvokaaliset variantit ovat myös takavokaalisia suhteessa hieman suositumpia ekspressiiviverbeissä, koska ne *kertovat enemmän*: ainestoni verbit *väräjävä, ärjäisee, räyskäisee* ja *lässyttää* saavat kieltämättä lisäpontta etuvokaaleista. Kauttaaltaan ekspressiivinen teksti sisältäisi täten enemmän etuvokaaleja kuin neutraali vastineensa. Verbissä *kysyä* ei silti ole mitään ekspressiivistä, joten on varottava yleistämästä etuvokaaleja vain ekspressiivisten verbien piirteeksi tai olettamasta runsaasti etuvokaaleja sisältäviä verbejä automaattisesti ekspressiivisiksi.

Erikseen ottaisin esille myös *CVC*-tavurakenteen. Sekään ei ole ekspressiivisanaston yksinomaan omistama kielellinen rakenne tai foneettinen

elementti, mutta se on ekspressiivisanastossa kuitenkin erittäin runsas neutraaliin sanastoon nähden. Saman ovat todenneet useat kielentutkijat (mm. Hänninen 2005, Leskinen 2001, *hVh*:sta Kiviniemi 1971). Lisäfunktiona ekspressiivisissä verbeissä *CVC*-tavurakenne mahdollistaa äänilähteen vaihtamisen yhtä vokaalia vaihtamalla: *kilahtaa*, *kalahtaa*, *kolahtaa*. Kilahdus on peräisin jostakin pienestä asiasta, esimerkiksi tiuku *kilahtaa*. Kalahtaminen vaatii jo hieman isomman äänilähteen. Vaikkapa (puun)kalikka voi *kalahtaa*. Kolahtamisessa äänilähde on puolestaan kovaa materiaalia: postiluukku *kolahtaa* ja päät *kolahtavat* yhteen. Neutraalista sanastosta puuttuu vastaava äänilähteen jäljittämismahdollisuus.

Kun siis voidaan todeta, että **etuvokaalit**, **diftongit** ja ***CVC*-tavurakenne** ovat huomattavan yleisiä suomen ekspressiivisissä verbeissä (vaikkakin niitä esiintyy myös neutraalissa leksikossa), on mahdollista kiteyttää, että mikäli verbi on sekä etuvokaalinen että *CVC*-rakenteinen, se ei mitä todennäköisimmin kuulu neutraaliin leksikkoon. Absoluuttisesti päteväksi ekspressiiviverbin määritelmäksi tätä ei silti uskaltane julistaa.

Suomen heikkous ekspressiiviverbien muodostamisessa ruotsiin ja venäjään nähden on se, ettei foneemisto ole kovinkaan monipuolinen ja että muun muassa vokaalisointu ja sananalkuisten konsonanttiklustereiden välttäminen aiheuttaa rajoitteita. Vettä ei siten voi *plopplöyskyttää, vaikka se sinänsä kuvaava verbi voisikin olla.

4.2.2.2 Ruotsin ekspressiiviverbeille ominaiset piirteet

Suomen ekspressiiviverbejä leimasi siis helppousperiaate: ääntämisessä yritettiin päästä siitä, mistä aita on matalin. Tämä onnistui muun muassa runsaasti vokaaleja ja diftongeja käyttämällä ja hankalaksi koettuja konsonantteja välttämällä. Sama pätee suomen neutraaliin leksikkoon yleisemminkin. Erityisenä ekspressiivisten verbien rakenteena nousi esille vain sananalkuinen *CVC*-tavurakenne. Ruotsin kohdalla voi helppousperiaatteen hylätä – se ei päde sen koommin neutraaliin kuin ekspressiiviseenkaan sanastoon. Huomioitavaa kuitenkin on, että suomalaisittain katsomme asiaa sinivalkoisin lasein: *sj-ljudet* esimerkiksi sanassa *sjunga* on meille vaikea, varsinkin kun äännettä esiintyy pelkästään rikssvenskassa kolmena alueellisena varianttina: *främre*, *mellersta* ja *bakre*. Finlandssvenskan ääntämys

poikkeaa luonnollisesti näistä kaikista. Lisäksi on olemassa *tj-ljudet* ja *rs-ljudet*, jotka ovat edellä mainittuja lähellä mutta silti aiheuttavat merkitystä muuttavan eron sanassa. Ruotsia äidinkielenään puhuvat ovat tottuneet näihin hiuksenhienoihin eroihin, ja kenties erot heidän korvissaan ovat suorastaan valtavat.

Ruotsin ekspressiivisanasto ei näytä hyödyntävän mitään suomen kaltaista periaatetta, mutta yhteiset kieliuniversaalit merkitykset toistuvat ruotsinkin ekspressiivisten verbien foneemeissa: *mumla* tarkoittaa *mutista*, ja *m*-foneemin kieliuniversaalilla luonteella on molemmissa verbeissä näppinsä pelissä. Ruotsin variantissa *m*-foneemeja on kaksi, jolloin sen vaikutus vielä tehostuu.

Ruotsi ei siis pelaa etuvokaaleilla, takavokaleilla tai tietyillä tavorakenteilla. Sen sijaan se käyttää hyväksi ja spesifioi omaa kielellistä systeemiään, aivan kuten suomi tekee etuvokaalien kohdalla. Ruotsin kohdalla ilmiö on vain nimeltään konsonanttiklusterit. Niitä esiintyy runsaasti ruotsin neutraalissakin sanastossa (*prins, kran, kvinna, styvfamilj*), mutta ekspressiivisessä sanastossa konsonanttiklustereita on varattu erikoistehtäviin. Ne voivat kattaa sanan alussa luontevasti kolmekin konsonanttia. Ohessa esimerkki *skv*-konsonanttiklusterin ekspressiivisestä luonteesta¹⁶:

skval = valuminen, virtaaminen, lotina, vedenlotina, jatkuva sade t. puhe

skvala = valua, virrata, soida tauotta

skvaller = juoru, juorut, kantelu

skvallra = juoruta, kannella, paljastaa, kertoa

skvallrig = juoruava, juoruileva

skvalp = loiske, liplatus, litku (ark.)

skvalpa = loiskia, liplattaa, hölskyä, läikkyä, loiskuttaa, läikyttää

skvimpa = läikkyä, roiska, läikyttää, roiskuttaa

skvätt = tilkka, piraus, pari tippaa

skvätta = roiskuttaa, pärskyttää, läikyttää, roiskahtaa, pärskähtää, läikähtää, sataa ripotella

Skv-konsonanttiklusteri on siis ruotsissa valjastettu tarkoittamaan veden loisketta, valumista, virtaamista ja läiskymistä. Juoruamiseen viittaavat sanat kantavat samaa veden tms. nesteen (nopeaa) siirtymistä paikasta toiseen tarkoittavaa merkitystä. Siirtyväthän juorutkin nopeasti eteenpäin. *Skv*-klusterin sanoilla saattaa siten olla yhteinen etymologinen tausta, esimerkiksi konventionaalinen metafora, mutta sen todeksi osoittaminen vaatisi lisätutkimusta.

¹⁶ Lähde: *Suomi–ruotsi–suomi-sanakirja*, WSOY 2011

Tämän tutkimuksen ruotsinkielisessä aineistossa esiintyi runsaasti sananalkuisia tiettyyn merkitykseen valjastettuja konsonanttiklustereita. Merkitys ei välttämättä ollut aina sama, mutta linkkejä ja kosketuspintoja merkityksestä toiseen oli helppo löytää. Voisikin todeta, että ruotsissa monien sanojen ekspressiivisyys on ei-natiivinkin yksinkertaisempi havaita suoraan sanan ulkoasusta toisin kuin suomessa, jossa mahdollisesta ekspressiivisyydestä kielii (merkityksen ohella) vain etuvokaalit, diftongit ja *CVC*-tavurakenne.

Huomautettakoon kuitenkin, etteivät kaikki ruotsin verbit, joissa on sananalkuinen konsonanttiklusteri, ole kuitenkaan ekspressiivisiä. Aprikoin pitkään esimerkiksi *skynda*-verbiä, jonka suomenkielinen vastine aineistossani oli useimmiten ekspressiivissävyinen *kiiruhtaa*. Olisin itse jo ei-äidinkielenä oikeastaan hyväksynyt *skyndan* ekspressiiviseksi, mutta Elof Hellquistin *Svensk etymologisk ordbok* (1922) selittää verbin germaaniseksi lainaksi. Vaikka tieto on vanha, en usko sanan etymologian muuttuneen lähes sadassa vuodessakaan. Tietävästi sanaa ei myöhemminkään ole selitetty ekspressiiviseksi.

Seuraavassa taulukossa 8 esitellään havainnollisuuden nimissä muutamia ruotsinkielisen aineiston spesiaalikäytössä olevia sananalkuisia konsonanttiklustereita. Saman konsonanttiklusterin verbien merkitykset ovat usein lähellä toisiaan vaikkeivät välttämättä täysin identtisiä.

TAULUKKO 8. Ruotsinkielisen aineiston sananalkuisia konsonanttiklustereita

BR	brakar det = paukahtaa braskade = riepotti brister ut = puhkeavat brumma = kohisevan brummade = urahti brusande = kohinaa bröt = kajahti bröt ut = remahti utbrast = puuskahti Merkityskenttä: kova t. kohiseva, usein äkkinäinenkin ääni
FL	fladdrande = liehuvilla flaxade långsamt = lentää laapottivat flåsade = ähisten flämtade efter luft = huohotti flöd ihop mörkret = haihtui pimeään ljust flödade = valossa uiskenteli sakta fallende snöflingor = leijailevien lumihietaleiden Merkityskenttä: kevyt, ilmava lehähdys t. ihmisen äännähdys, haihtuminen
FN	fnissade = hihitti

	<p>fnittrade = hihitti fnös = tuhahti (infinitiivi fnysa)</p> <p>Merkityskenttä: hihitys tai h-mäinen tuhina (usein ihmisen) suusta</p>
GL	<p>ansikte glödde = hehkui puna det glänste om hans ansikte = hänen kasvonsa kiilsivät dörren gled upp = ovi avautui pehmeästi flickans sinne glödde = mieli hehkui gled = lipui glimmade en kuldgedja med matt, munter glans = kimalteli hilpeästi ja himmeästi kultaketju hundens vitaktiga hud glimmade fram under den rakade pälsen = koiran valkea iho paistoi turkkiin ajellusta aukosta hur vattenytan glittrar = järvenpinnan kihelmöimistä med en blick lika glänsande som guldbågarna på sina glasögon = silmillään, jotka välkähtelivät kuin hänen silmälasiansa sangat</p> <p>Merkityskenttä: liukkaus, kiilto, kimallus, esim. jää, aurinko tai teollinen materiaali</p>
GN	<p>gnisslade = loksautti hampaitaan gnistrade = välkkyi (en gnista = kipinä) gnodde sig = hieroi nenäänsä gnott = hangannut gnydda = vingahtaa gnällde = uikutti gnällde = vikisi</p> <p>Merkityskenttä: hankaus, välke, ininä, vikinä</p>
GR	<p>grinade = hampaiden posliini- ja kultakruunut irvessä grymtade = hymähti grimaserade = väänteli suutaan grymtade = hymähteli</p> <p>Merkityskenttä: ikävä ilmeily, hymähtäminen</p>
SKR	<p>skrällande = rämisevään skramlade = rämisteli skrek = karjaisi skrällde telefonen = puhelin soi niin riivatusti</p> <p>Merkityskenttä: erittäin kova ja/tai rämisevä ääni</p>

Tyypillistä ruotsin ekspressiiviverbeille on myös se, että niihin yhdistetään prepositioita ja refleksiivipronomineja siinä missä neutraaleihinkin verbeihin. Ne ovat myös verrattain lyhyitä: suomen kolmitavuiset *karjahti* ja *riuhtaisi* ovat ruotsiksi aineistossani *röt* ja *slet*. Ekspressiivisyyttä ei siis tuoda esimerkiksi sanamuotoa pidentämällä. Ruotsiksi yhdyssanat voivat olla pitkiä mutta verbit harvemmin; *åstadkomma*, *förorsaka* ja *vidareföra* -tyyppiset yhdysverbit lienevät pisimmästä päästä, eivätkä nekään ole ekspressiivisiä. Ruotsin ekspressiivisille verbeille on ominaista siis lyhyys ja ytimekkyys: fokus on sanan alussa ja usein nimenomaan konsonanttiklusterissa. Ruotsin heikkous ekspressiiviverbien muodostamisessa

suomeen ja venäjään nähden on se, ettei käytössä ole diftongeja tai erikseen kovuutta ja pehmeyttä ilmaisevia foneemeja.

4.2.2.3 Venäjän ekspressiiviverbeille ominaiset piirteet

Venäjän ekspressiiviverbeihin pätee ensinnäkin sama seikka kuin suomen ja ruotsinkin: ne ammentavat pitkälti kielen omasta aineistosta. Venäjän kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että ekspressiivisissä verbeissä on runsaasti etuliitteitä, joiden avulla niiden merkitystä viilataan suuntaan jos toiseenkin. Verbit eivät myöskään – toisin kuin ruotsissa – karta pituutta, vaan ne voivat olla hyvinkin pitkiä ja monimutkaisia. Pituutta lisää vielä se, että verbeissä on erinäisiä sukua, lukua, tempusta ja refleksiivisyyttä ilmaisevia päätteitä.

Venäjän omaleimaisinta aineista, jota ekspressiiviverbit muutta mutkitta hyödyntävät, ovat tämän tutkimuksen valossa erilaiset *s*-äänteet sekä venäjän koko foneemiston jaottelu pehmeisiin ja koviin äänteisiin. Esimerkiksi venäjäksi väri синий, *sinij* (sininen), on hyvin pehmeä: lähinnä suomen kaltainen "tavallinen" *s*, kaksi "etu-*i*:tä", *n* ja yksi "i kratkoje" eli lyhyt *i* (joka tavallisesti translitteroidaan *j*:ksi) yhdessä saavat aikaan pehmeän vaikutelman ja vaikuttavat toinen toistensa pehmeeseen. Koko sana ääntyy hyvin palatalisoituneena, *j*-mäisenä. Suomalaisen korvaan sana saattaa kuulostaa siten jopa hoivakieliseltä lapselle tai lemmikille puhumiselta. Kyseinen värin nimi toki on aivan neutraali osa kielen sanastoa, mutta samaa pehmeiden ja kovuuden jaottelua käytetään myös venäjän ekspressiivisanastossa.

Kuten luvun 3 kvantitatiivisessa katsauksessa tuli ilmi, venäjänkielisiä ekspressiiviverbejä oli tutkimusaineistoissa kaikista vähiten. Huomionarvoista on kuitenkin, että silloin kun jokin verbi venäjäksi oli ekspressiivinen, se todella myös *oli* sitä todella vahvasti. Käännös tai alkuperäinen valinta ei milloinkaan tultunut pliisulta hätäratkaisulta, vaan venäjänkielinen verbi tuntui kuvaavaan tarkoitettaan täydellisen ekspressiivisesti ja monesti jopa osuvammin kuin suomi ja ruotsi. Venäjän säännöstelystä mutta täsmällisesti osuvasta ekspressiivisyydestä esimerkkinä minulle tulee aina venäjän sana koppakuoriainen: жу́к (*žuk*). Sana alkaa kovaa suhisevalla ässällä, jossa on reilusti soinnillisuutta mukana; kuin *z* mutta suhiseva. Sana on lyhyt ja ytimekäs – eihän koppakuoriainenkaan kovin suuri ole. Mutta mahtava ääni siitä

lähtee, eikä sitä ääntä kuvaamaan ole olemassa parempaa foneemia kuin venäjän *ж* (*ž*), joka ääntyy muuten aina kovana. Sana päättyy niin ikään koviin foneemeihin *u* ja *k*; niiden pehmeät vastineet olisivat *ю* (*ju*) ja liudentunut, *j*-mäinen *k*. Liudennuksen aiheuttavat pehmeä merkki (*ь*), pehmeät vokaalit tai tietyissä tapauksissa liudentunut konsonantti.

Aineiston esimerkkejä venäjän ansiokkaasta *s*-äänteiden käytöstä edustavat *шумукались* (*šušukalis'*; supisivat keskenään), *шумела* (*šumela*; vesi kohisi), *шипела* (*šipela*; pihisi), *шепнула* (*šepnula*, kuiskasi), *дребезжащим* (*drebežžastšim*; särisi), *дрожащими пальцами* (*drožastšimi pal'tsami*; vapisevilla sormillaan), *трещит* (*trestšit*; natisee), *скрипя* (*skripja*; narskuivat), *стукнулся* (*stuknulsja*; jysäytti), *всплеснули* (*vsplesnuli*; läiskäyttivät), *шлепнув* (*šlepnuv*; läimäytti), *посвистала* (*posvistala*; vihelsi), *сыпались* (*sypalis'*; ropisi), *сопя* (*sopja*; tuhautti), *взвизгнул* (*vzvizgnul*; vinkaisi), *зашуршала* (*zašuršala*; hyöriä), *чмокал* (*tšmokal*; massutti suutaan) ja *сжалась* (*sžalas'*; hykersi).

Venäjän ekspressiiviverbejä aineistossa syventävät myös etuliitteet, jotka täsmentävät merkitystä. Pelkkä *dumat'* tarkoittaa ajattelemista, tuumailua, mietiskelyä tai jahkailua, mutta aineiston *razdumat'* korostaa etuliitteen *raz* ansiosta sitä, kuinka hajanaista ja "levällään" olevaa tuumiskelu onkaan. *Barabanit'* tarkoittaa rummuttamista, ja lukija voi mielessään kuulla rumpujen kumean rytmikkään äänen: *ba, ra, ban*. Aineistossa onkin kuitenkin useampaankin otteeseen verbi *zabarabanil* (rummutti, jyrskytti), jossa *za* voi merkitä toiminnan levittäytymistä koko esineeseen, toiminnan liiallisuutta, voimakkuutta tai sitten ainoastaan toiminnan alkamista. Lukija määrittelee kontekstin avulla etuliitteen tuoman lisämerkityksen.

Venäjän kaikissa sanoissa on sanapaino, joka tosin voi vaihdella sijamuodosta riippuen. Huomasin, että silloin tällöin sanapaino tukee verbin ekspressiivistä merkitystä. Aineiston rakenteessa *veter zadúval prjamo pestšeru* (viima puhalsi suoraan luolaan) tuulla-verbin sanapaino on *u*:lla, jolloin tuulen ulvonta korostuu. Kritšal-verbissä (huusi) paino on puolestaan *i*:llä tehden siitä hyvin pitkän ja piinaisen äänteen. Paino voi täten tahallisesti tai tahattomasti tukea verbin merkitystä. Venäjän sinänsä opiskelijaepäystävällinen tapa kaunokirjallisuudessa on kuitenkin jättää sanapaino merkitsemättä. Siten sanapainoja ei ole merkitty myöskään tämän tutkimuksen liitteiden taulukoihin.

Muihin venäjän onnistumisiin laskisin verbit *obnjuhala* (nuuhki), *ponjuhal* (nuuhkaisi) ja *kanjutšali* (vaikeroiden). Näissä etenkin *nju*-äänteessä korostuu venäjän

pehmeys, joka sopii näihin kyseisiin verbeihin erinomaisesti. Erinomainen on myös interjektion ja verbin yhdistelmä *"Bats!" pluhnulsja*, joka Trollvinterissä kuvastaa lumipallon lätsähtämistä maahan.

Venäjällä on siis monia omaleimaisia keinoja muodostaa erittäin tarkkoja ekspressiivistä merkitystä kantavia verbejä. Hienoisena kritiikkinä esittäisin vain kysymyksen: miksi venäjä pitää kynttilää vakan alla? Venäjä hävisi sekä suomelle että ruotsille kvantitatiivisessa katsauksessa. Venäjänkielisiä ekspressiiviverbejä oli aineistossa auttamatta vähiten. Kun keinot muodostaa verbejä kerran ovat näinkin moninaiset, miksei verbejä ole enempää? Kvalitatiivisessa mielessä venäjän ekspressiiviverbeistä ei löydy moitteen sijaa.

4.3 Aineiston verbien käännöksistä ja kääntämättömyydestä

Aiemmissa neljännen luvun alaluvuissa on tutkittu aineiston ekspressiiviverbien semanttisia kenttiä, kieliuniversaaleita piirteitä sekä kielikohtaisia piirteitä. Kustakin tutkimuskielestä on löydetty elementtejä, joita on suosittu aineiston ekspressiiviverbeissä. Tässä yhteydessä olen monta kertaa saanut sekä ilahtua ihanasti että pettyä raskaasti tutkiessani keräämiäni verbitaulukoita (liitteissä). Joskus ekspressiiviverbit on onnistuttu kääntämään kielestä toiseen sujuvasti, ilmeikkäästi ja merkitystä juurikaan muuttamatta. Toisinaan on tapahtunut aivan päinvastaista: alkuperäiskielinen upea ekspressiiviverbi jää pelkästään alkuperäiskielellä teosta lukevan iloksi, sillä käännökseen onkin päätynyt neutraalin tylsä variantti.

Tämä luku on omistettu verbien käännösratkaisujen onnistumisen pohtimiselle. En voinut olla nostamatta tätä aihetta vielä omaksi alaluvukseen, koska törmäsin "ongelmaan" tutkimusta tehdessäni jatkuvasti. Useita verbejä oli jätetty kokonaan pois tai käännetty neutraalilla vastineella. Vaihtoehtoisesti oli hylätty alkuperäiskielen verbirakenne kokonaan ja valittu aivan toinen rakenne. Joskus käännösrakenteessa oli saatu säilytettyä alkuperäinen ekspressiivinen sävy, mutta valitettavan usein se oli myös kadonnut. Toisinaan verbi oli käännetty kyllä ekspressiivisesti, mutta onomatopoeettinen olikin vaihtunut deskriptiiviseksi tai päinvastoin. Seuraavissa neljässä alaluvussa avaan tarkemmin näitä tiettyjä aineistoni ekspressiiviverbien käännöskommervenkkejä. Viides alaluku puolestaan tekee kunniaa aineiston onnistuneimmille käännösratkaisuille, joita niitäkin löytyi toki runsain mitoin.

4.3.1 Ekspressiivisistä verbistä neutraaliksi

Näitä tapauksia oli ehdottomasti eniten silloin, kun alun perin suomenkielinen teksti oli käännetty ruotsiin ja venäjään. Suomi osoittautui kvantitatiivisessa katsauksessa kielistä niin sanotusti *ekspressiivisimmäksi*, joten on ymmärrettävää, että suomesta kääntäneet ovat joutuneet valitsemaan alkuperäisen ekspressiivisen ja spesifin merkityksen omaavan verbin tilalle sen neutraalin, yleiskielisen vastineen ja siten ikään kuin tyylillisesti laimentamaan tekstiä. Seuraavaan taulukkoon 9 on havainnollisuuden nimessä koottu kaikki tapaukset, joissa ruotsiksi käännös on ainoastaan *for* eli imperfektimuoto verbistä *fara* ('matkata', 'kulkea').

TAULUKKO 9. Ruotsin *for*

suomeksi	ruotsiksi	venäjäksi
kapusi	for	vzobral'sja
leiskuivat	for	zaprygal
lennähti	for	otprygivala
riuhtaisi	for	vzbila
singahti	for	otletev
säntäsi	for	vyskotšil
viilettivät	for	skol'zili
vilahti	for	promtšalos'

Venäjäksi taulukon käännökset ovat muuten pääsääntöisesti ekspressiivisiä ja sangen onnistuneita. Erityisen onnistuneena pitäisin verbiä *skol'zili*, joka juontuu adjektiivista liukas (*skol'zki*). Se voi olla liukas, livettävä, luistava (esim. jää) mutta toisaalta myös niljakas ja epämiellyttävä (esim. ihminen tai sienen lakki). Verbillä *skol'zit'* voi siis nopeasti luikahtaa tai liueta jonnekin.

Muita ruotsin heikompia hetkiä aineistossa ovat esimerkiksi *skriv nu det på näsan* (ahtakaapa nyt kalloonne, zarubite sebe na nosu) ja *sade kommandanten strängt* (tiuskaisi, ogryznulsja). Ruotsin *skriva* ja *säga* ovat hyvin tavanomaisia neutraaleja verbejä. Sillanpään *Nuorena nukkuneessa* kissan kehräystä kuvataan ruotsiksi verbillä *spinner*, venäjäksi verbillä *murlytšet*. Kissaeläimestä kuuluva hyrinä voisi olla lähimpänä suomen- ja venäjänkielistä varianttia siinä missä ruotsinkielinen käännös tuo mieleen lähinnä pyörimisen.

Niin ikään Sillanpään kirjoittama suomenkielinen onomatopoeettinen verbi *hymähtää* on mielestäni onnistuneempi ja kuvaavampi verbi kuin ruotsalainen variantti *småskratta* tai venäläinen *zaulybalsja*. Venäjänkielisessä lähtöajatuksena on sana *ulybka*, hymy. Suomenkielisenkin taustalla se Häkkisen (2004: 231) mukaan on; hymy ja hymistä ovat samaa kantaa, ja verbivartalo on mumisevaa ääntä tai naurun hyrinää jäljittelevä onomatopoeettinen muodoste. Sanana *ulybka* jää silti mielestäni kauemmaksi tarkoitteestaan kuin *hymy*. Nuorena nukkuneessa hahmo myös suomeksi *hohotti*, venäjäksi *zahohotal* ja ruotsiksi yksinkertaisesti *skrattade*. Ruotsinkielisen lukijan korvissa kuuluu eittämättä erilainen ääni tai pikemminkin naurun laatua ei täsmennetä.

Venäjäksi neutraaleihin käännöksiin ollaan aineistossa päädytty esimerkiksi tapauksissa ajatukset *sinkoilivat* – myslä *leteli* ('lensivät'), eläimet *huusivat* – skotina *trebovala* ('vaativat'), kahvi *kakelteli* – kofe *ne šel* ('kahvi ei mennyt'), *hymähti* – *ulybalas* ('hymyili') ja *hyrähdellen* – *napevaja* ('laulaen'). Usein venäjä on ns. epäonnistunut käännöksissä myös silloin, kun on päädytty maustamaan neutraali verbi vain etuliitteellä tai adverbilla sen sijasta, että oltaisiin keksitty kokonaan uusi ja ekspressiivinen verbi. Adverbilla tuunattuja neutraaleja tapauksia aineistossa ovat muun muassa *medlenno dvinulis* ('hitaasti liikkuvat; suomeksi teoksessa *maleksivat*), *gusto padajustšij* ('tiheästi putoavat; suomeksi teoksessa *pyryttävää*), *rezko ostanovilsja* ('nopeasti pysähtyi; suomeksi teoksessa *pysähtyi töksähtäen*), *tverdo stojali* ('jäykkinä seisoivat; suomeksi teoksessa *sojottivat jäykkinä*). Etuliitteitä ollaan puolestaan hyödynnetty esimerkiksi tapauksessa *vystupili*, jossa etuliite *vy* merkitsee ulos tulemistä ja *stupit* on astua, kulkea tai mennä. Verbi on täysin neutraali. Suomeksi tässä kohtaa teoksessa *kyyneleet kihosivat*.

Loppuhuomautuksena mainittakoon, että suomen ekspressiiviverbien neutraaleja käännösvariantteja listattaessa on syytä jälleen kerran muistaa, ettei rajankäynti neutraalin ja ekspressiivisen verbin välillä luonnollisestikaan ole aivan yksiselitteistä. On helppo ajatella esimerkiksi verbi *koskea* neutraaliksi ja *räpeltää* puolestaan selvästi ekspressiiviseksi, mutta Sillanpään Nuorena nukkuneessa esiintynyt verbi *kajota* (taulukko 10) onkin jo harmaalla alueella. Mikäli sen luokittelisi ekspressiiviseksi, se olisi joka tapauksessa deskriptiivinen, koska minkäänlaista äänilähteeseen ja sitä kautta onomatopoeettisuuteen viittavaa elementtiä verbissä ei ole. Verbin merkitys on värittyneempi kuin *koskea*-verbin muttei niin paljoa kuin *räpeltää*-verbin. Ruotsiksi *kajota* on käännetty *koskea*-verbin

käännösvastineella *röra*, siis aivan neutraalilla verbillä. Tällaisessa tapauksessa voidaan ajatella, että merkitys olisi ruotsiksi kääntämisen seurauksena liukunut deskriptiivissävyisestä verbistä kohti selkeästi neutraalimpaa varianttia. Venäjänkielistä käännösvastinetta tarkasteltaessa tilanne on taas uusi, kuten oheisesta taulukosta 10 ilmenee.

TAULUKKO 10. Sillanpään *Nuorena nukkuneen* verbit *kajota*, *röra* ja *lapat'*

kun ei vaan <i>kajoa</i>	deskriptiivissävytteinen verbi (vrt. neutr. <i>koskea</i>)
men inte <i>röra</i>	neutraali verbi
но только не <i>лапать</i>	deskriptiivinen verbi, mutta selvä assosiaatio eläimen käpälään (ven. <i>lapa</i>), 'käpälöidä'

Venäjäksi *lapat'* on kenties jopa ekspressiivisempi kuin suomen *kajota*. Se on paitsi koskemista, myös koskemista käpälällä tai tassulla. Tekstissä on kyse kuitenkin ihmisestä, joten venäjänkielisen käännöksen assosiaatio käpälöimisestä lienee yhtä ekspressiivinen kuin suomen räpeltäminen (sanasta *räpylä*, esim. ankalla). Ei voida siis yksiselitteisesti todeta, että *Nuorena nukkuneen kajota*-verbin hienoinen deskriptiivisyys olisi käännettäessä kadonnut, sillä se on vain osittain kadonnut (ruotsiksi) ja osittain jopa voimistunut (venäjäksi). Tästä syystä olisi myös haastavaa tehdä kvantitatiivista analyysiä aiheesta. Näen muutokset ekspressiivisestä neutraaliin ja neutraalista ekspressiiviseen enemmänkin lineaarisena kuin ehdottoman tarkkarajaisina lokeroina. Täten ei olisi kovin tarkoituksenmukaista laskea, kuinka monella verbillä muutos on tapahtunut ja kuinka monella ei; olisi väistämättä otettava kantaa myös muutoksen laatuun.

4.3.2 Neutraalista verbistä ekspressiiviseksi

Näitä tapauksia oli eniten silloin, kun ruotsin- tai venäjänkielinen teos oli käännetty suomeksi. Suomalaiseen kaunokirjalliseen tyyliin kuuluu lukijan ilahduttaminen ilmeikkäillä, paljon kertovilla verbeillä. Tämä havainto siis korreloi aiemman kohdan kanssa – kaikissa suomenkielisissä teksteissä (niin alkuperäiskielisessä kuin käännöksissäkin) oli kaikista eniten ekspressiivisiä verbejä.

Bulgakovin *Sobatše serdtsen* alkuperäistekstissä luudalla *mennään* pitkin neidin korvia (pomolem *sjezdila* po uhu baryšnju), eli kyseessä on aivan tavallinen

neutraali kulkemista kuvaava verbi, joka on vain saanut kuvaavan etuliitteen *s*. Tässä se merkitsee liikettä kerran edestakaisin; luudalla huitaistiin neitiä kerran. Ruotsiksi käännökseen (*sopade till den lilla damen över örat*) on valittu verbi *sopa*, joka merkitsee lakaisemista tai puhdistamista. Alkuperäiskielen neutraali verbi on kuitenkin suomeen kääntyessään muuttunut ekspressiiviseksi (deskriptiiviseksi): *huitaisi* luudallaan neitiä. Verbivalinta sopii kontekstiin erinomaisesti.

Samassa teoksessa alkuperäiskielellä todetaan silmien juoksevan kaikkiin suuntiin (oni *begali* vo vse storony), mutta sekä suomennoksessa että ruotsinnoksessa juosta-verbin on korvannut deskriptiiviverbi. Ruotsiksi kohta kuuluu *flackade de åt alla håll* ja suomeksi *katse luimisteli*. Katse tai silmä voisi suomeksi myös *pälyillä*, mutta ekspressiiviverbi tällaiseen fiktiiiviseen ja kuvailevaan kertomukseen on joka tapauksessa luontevin.

Trollvinterissä Jansson on kirjoittanut tuulesta näin: *vinden kom farande rätt in i salongen*. Lukijalle kyllä syntyy kuva nopeasti etenevästä tuulesta, mutta verbit, sekä *komma* että *fara*, ovat täysin neutraaleja. Suomeksi käännös kuuluu *tuuli puhalsi suoraan salonkiin*, joten tuulen vauhdikas puhku ja puhallus on saatu mukaan onomatopoeettiseen verbiin. Venäjäksi käännös on vahvasti ekspressiivinen, vaikkakin enemmän deskriptiivinen kuin onomatopoeettinen: *veter vorvalsja prjamo v gostiniju*. Verbi *vorvat'sja* tarkoittaa suunnilleen rynnätä, syöksyä tai tuulesta puhuttaessa nimenomaan puhkua tai puhaltaa voimakkaasti.

Toinen vastaava esimerkki *Trollvinterissä* on esimerkiksi ruotsin *sjöng*, joka suoraan käännettynä tarkoittaa laulamista. Sekä suomen- että venäjänkielisessä käännöksessä verbi on kuitenkin muuttunut neutraalista ekspressiiviseksi. Suomeksi (sudet) *ulvoivat*, venäjäksi *ne vyli*. Venäjän verbissä sanapaino on taka-i:llä (translitteroitu y:ksi), joten verbi todella kuulostaa korviasärkevältä ulvonnalta. Niin ikään *Trollvinterissä* hiihtävä hemuli tuli *töristämään torveaan* suomeksi, kun taas venäjäksi hän *natšal trubit'* (alkoi töräytellä). Alkuperäiskielellä ruotsiksi on puolestaan Janssonin tyylin tuntien hämmentävän vaisu ilmaus: *började med sin hornmusik*.

Mielestäni on varsin hienoa, että kääntäjät ovat ottaneet tällaisia vapauksia ja muuttaneet alkuperäiskielen kenties tylsiäkin verbivalintoja kuvailevimmiksi. Toki aina kokonaisuus ratkaisee; kuvailevuus voi tulla yhtä lailla substantiivista tai adjektiivistakin, ei se aina ole verbin tehtävä. *Trollvinterin* kohdassa *fick en puff* on toki neutraali verbi mutta vahvasti deskriptiivinen substantiivi. Suomeksi olisi ollut

luonnotonta kääntää *sai tökkäyksen, joten kääntäjä Laila Järvinen on päätenyt kuvaavaan deskriptiiviverbiin *tyrkkäsi*. Myös venäjään kääntänyt Ljudmila Braude on todennut deskriptiiviverbin parhaaksi ratkaisuksi venäläiselle lukijakunnalle: *podtolknul*. Jo verbi *tolknut'* yksin tarkoittaisi tuuppaamista, pukkaamista, tökkäämistä tai tönäisemistä, mutta venäjälle tyypilliseen tapaan etuliitteellä *pod* on oma tehtävänsä. *Pod* voi tarkoittaa lähestymistä, toiminnan suuntautumista esineen alle, toiminnan suuntautumista alhaalta ylös, jonkin lisäämistä tai toiminnan tapahtumista salaa tai huomaamatta. Ei-natiivina on vaikea päätellä, mikä *podin* tuoma lisämerkitys tässä yhteydessä olisi relevantein. Teoksessa konteksti on "*Hemuli tyrkkäsi häntä (Muumipeikkoa) selkään*". Muumipeikko yritti laskea mäkeä suksilla. Lukijan kädessä olkoon viimeinen tulkinta.

4.3.3 Verbi on muuttanut ekspressiivistä luonnettaan

Tapauksia, joissa onomatopoeettinen verbi on käännetty deskriptiivisellä tai päinvastoin, esiintyy aineistossani jonkin verran. Tässä on toki jälleen pidettävä mielessä, että raja onomatopoeettisuuden ja deskriptiivisyyden välillä on joka tapauksessa häilyvä.

Trollvinterissä tällaiseksi tapaukseksi laskisin verbin *hieroi* (nenäänsä), joka suomeksi on lähinnä deskriptiivinen. Ensimmäinen merkitysyhtymä ei ole ääni vaan liike. Alkuperäiskielellä verbi kuuluu kuitenkin *gnodde sig*. Jos nenäänsä hieroisi, voisi kuvitella kuuluvan jonkinlaisen hinkkausään, jota lähimpänä juurikin *gnida sig* olisi. Venäjäksi käänös onkin yllättäen neutraali: *poterla* (mordotšku), vaikka kevyeksi hieromiseksi verbi suomentuukin.

Toinen *Trollvinterin* tähän kategoriaan menevä esimerkki on verbi *tassade*. Ruotsiksi se on onomatopoeettinen: "tass, tass" voi kuulua Muumilaakson väen tassuista, kun ne tassuttelevat eteenpäin lumessa. Suomen verbi *tassutella* on Häkkisenkin (2004: 1283) mukaan etymologisesti yhteneväinen ruotsin äänestä johdetun *tassa*-verbin kanssa. Suomeksi kääntäjä on tähän kohtaan valinnut kuitenkin deskriptiiviverbin *taapersi*, joka on tyylillisesti aivan yhtä toimiva kuin alkuperäiskielinenkin variantti. Vain venäjän neutraali käänös poikkeaa edellisistä: *brel*. Se on preteritimuoto verbistä *bresti*, joka tarkoittaa yksinkertaisesti vaeltamista

johonkin tiettyyn määränpäähän. Venäläislukijalle ensimmäinen assosiaatio verbistä on matka, ei astelusta kuuluva ääni.

Niin ikään *Nuorena nukkuneen* käännöksissä tapahtuu ekspressiiviverbien niin kutsuttuja luonnemuutoksia. Suomeksi maitoa *läikähtää* maahan, ja lukija voi melkein kuulla onomatopoeettisen "Pläiskis!"-äänen verbistä. Ruotsiksi det lite mjölk *stänkte* på marken. *Stänka* on kyllä deskriptiivinen, mutta jostain syystä kääntäjä ei ole valinnut tähän kohtaan onomatopoeettisempaa *plaska*-vaihtoehtoa, vaikka sellainenkin loiskumista tai läikkymistä tarkoittava verbi olisi olemassa. Venäjäksi verbi on jälleen onomatopoeettinen: тšast' moloka *vyplesnulas'*. Etuliite *vy* johtaa venäjää osaamattomaa lukijaa harhateille, mutta verbin rungosta löytyy onomatopoeettinen aines *ples*.

Erikoinen on myös *Nuorena nukkuneen* onomatopoeettisen verbin *lässytti* käännökset. Venäjäksi käännös on *provortšal*, joka tarkoittaa oikeastaan lähinnä koiran murinaa. Ihminenkin voi *urista* tai *murista*, mutta venäjänkielisessä verbissä ei ole näkyvää onomatopoeettista runkoa ja joka tapauksessa merkitys vie aivan toisaalle kuin alkuperäiskielen *lässytti*. Ruotsiksi käännös on *fånades*. Deskriptiiviverbi kääntyisi lähinnä hölmöilyksi tai hassutteluksi, joka tosin menee semanttisesti lähemmäksi alkuperäiskielen onomatopoeettista verbiä kuin venäjännös.

Erikoismaininnat aineistossa ansaitsevat myös ne tapaukset, joissa käännösvastineet kyllä molemmat ovat vaikkapa onomatopoeettisia mutta joissa merkitykset ovat silti erkaantuneet aivan eri teille. En pitäisi tällaisia käännöksiä kovinkaan onnistuneina. Pysähdyin *Sobatše serdtsen* tekstissä esimerkiksi kohtaan *pelästynyt Šarikov karjui – hojtade den förskräckte Sjarikov – oral ispugannyj Šarikov*. Alkuperäiskielinen *oral* on (maskuliinin) imperfekti puhekielisestä verbistä *orat'*, joka tarkoittaa kirkua, kiljua, parkua tai huutaa. Suomeksi Šarikov suorastaan karjuu. Ääni muuttuu *a*:n myötä *i*:llisestä kirkumisesta voimakkaammaksi, kuten aiemmassa kieliuniversaalissa äänteiden tarkastelussa todettiin. Ruotsiksi lähdetäänkin kuitenkin aivan eri teille verbillä *hojtade*. Sanakirja antaa sille merkitykset hihkaista, huutaa ja hoilottaa. Alkuperäiskielisestä kirkumisesta hyvin kaukana sekin.

Tähän kappaleen loppuun todettakoon kuitenkin, että yllätyin aineistoa tutkiessani siitä, että tällaisia ekspressiivistä luokitustaan vaihtavia verbejä oli niinkin vähän. Paljon yleisempää oli se, että kahdessa käännöskielessä oli samankaltainen ja samaan ekspressiiviseen luokitukseen osuva verbivalinta kuin alkuperäiskielessäkin.

Tämä kertoo kääntäjien kekseliäisyydestä ja motivaatiosta pysyttäytyä alkuperäistekstin kanssa samoissa tunnelmissa.

4.3.4 Verbirakenne on hylätty

Aineistossa oli kaiken kaikkiaan 77 kohtaa, joissa alkuperäiskielinen verbirakenne oli jätetty kokonaan pois. Venäjäksi näitä oli 43, ruotsiksi 26 ja suomeksi 8. Useimmiten tällaiset tapaukset esiintyvät aineistossa siten, että suomen verbirakenne on purettu osiin ja käännetty esimerkiksi neutraalilla verbillä, jota seuraa ekspressiivinen substantiivi. Malliesimerkki tästä on Janssonin *Trollvinterissä* esiintynyt *tyrkkäsi* ('tönäisi', 'työnsi'): alkuperäiskielellä ruotsiksi rakenne virkkeessä on *fick en puff*, jossa *få* on neutraali verbi *saada*.

Ruotsin- ja venäjänkieliset tekstit sisälsivät ylipäättään enemmän niin sanottua substantiivikieltä kuin suomenkieliset tekstit, joissa liika substantiivien käyttö katsotaan kapulakieliseksi ja siten lukijoita karkottavaksi tyyliksi. Venäjäksi lukevat ovat tottuneet pitkiin ja monimutkaisiin virkkeisiin, joissa ei substantiiveja, partisiippeja ja gerundeja säästellä.

Tyypillisissä tämäntyyppisissä hylättyjen rakenteiden tapauksissa verbi oli suomeksi ekspressiivinen (Anna ei *hievahtanutkaan*), ruotsiksi se on muuttunut neutraaliksi ja saanut kenties adjektiivin avukseen (Anna *stod orörlig*) ja venäjäksi rakenne loistaa poissaolollaan. On tapauskohtausta, onko käänнос kärsinyt tällaisista menettelyistä vai ei. Jos näin on menetelty usein, jotain oleellista informaatiota voi jäädä pois ja alkuperäiskielisen tekstin värikäs sävy kadota. Tämän aineiston 77 tapausta en kuitenkaan pitäisi kriittisenä – olihan verbejä aineistossa kaiken kaikkiaan 1948.

4.3.5 Käännösten aateli – onnistuneimmat ratkaisut

On mukava päättää tämä pitkä ja työläs analyysivaihe positiivisiin tunnelmiin. Aineistossani on ilahduttavan paljon esimerkkejä siitä, miten loistavasti kääntäjät ovat tehneet työtään ja jaksaneet keksiä kohdekielestä täydellisen kuvaavan ekspressiivisen käännösvariantin. Tähän alla olevaan taulukkoon 11 olen siis koonnut erityisen

onnistuneita aineistoesimerkkejä. Kyseisissä verbeissä on huomattavissa kielikohtaisia rajoitteita, mutta toisaalta ne myös esittelevät mitä parhaimmalla tavalla kielikohtaisia mahdollisuuksia. Kolikolla on aina kaksi puolta, mutta nyt oikeuksiinsa pääsevät tutkimuskielten parhaat puolet.

TAULUKKO 11. Käännösten aateli

suomeksi	ruotsiksi	venäjäksi	translitteroitu
haukahti	gläfst	тявкнул	tjavknul
hevonen päristi kuuluvasti	en häst gnäggade högt	лошадь громко фыркала	lošad' gromko fyrkala
huohotti	flämtade	задохся	zadohsja
huokaisi	suckade	вздыхал	vzdyhal
hymähteli	grymtade	хмыкая	hmykaja
hypähdellen	hoppande	подпрыгивая	podprygivaja
hyssytellen	hyschande	шикая	šikaja
jyrisevät	mullrande	грохочущие	grohotšustšie
jyskytti	bultade	забарабанил	zabarabanil
jyskyttää	dundra	загрохотал	zagrohotal
kalisten	skallrande	стуча	stutša
kevätkuuli puhalsi	vårvinden blåste	продуло весенным ветром	produlo vesennym vetrom
kipaisisi	kila	кинется	kinetsja
kohisi	susa	зашумела	zašumela
kolisevilla	skramlande	громыхающей	gromyhajustšej
kuiskasi	viskade	шепнула	šepnula
kuorsasi	snarkade	храпел	hrapel
lysähti	dråsade	валясь	valjas'
massutti	smackade	чмокал	tšmokal
muljottivat	blängde	выдержать	vyderžat'
mölähti	mumlade	промычал	promytšal
nakkasi	slängde	выплеснул	vyplesnul
narisevilla	knarrande	скрипящих	skripjastših
nuuhki	nosade	обнюхала	obnuhala
nyökkäsi	nickade	кивнул	kivnul
näykkäisee	nyper	тяпнет	tjapnet
paukautti	smällde	захлопнул	zahlopnul

pienet tallukkaat	de små filtstövlarna	маленькие таллукки так	malen'kie
toussuavat	klafsar	и хлюстают	talluki tak i hlustajut
pihisi	väste	шипела	šipela
pisteli	stack	кольнуло	kol'nulo
pujahti	slank in	свернул	svernul
pärskähti	frustade	фыркнул	fyrknul
pökkäsi	dunkade	похлопывая	pohlopyvaja
raaputtamasta	krafsa	щекотать	stšekotat'
rapistella	rassla	щагромыхал	zagromyhal
riepotti	braskade	взметнула	vzmetnula
rähättivät	skrånade	захотали	zahohotali
rämisevää	smattrande	гремящая	gremjastšaja
singahti	skuttade	выпрыгнула	vyprygnyla
sirisee	frasar	скрипит	skripit
särisi	skramlade	дребезжащим	drebezžastšim
tyrkkäsi	knuffade upp	распахнула	raspahnula
tärisi	skakade	трясся	trjassja
törrötti	stack	торчал	tortšal
töykki	dunkade	толкала	tolkala
uikahti	gnällde	подывал	podvyval
uikutti	ylade	воя	voja
urahti	brummade	спохватившись	spohvativšis'
vapisevilla sormillaan	med darrande fingrar	дрожащими пальцами	drožastšimi pal'tsami
vapisi	ryste	подрожал	podrožal
vesi hiukan kohisikin	vattnet nästan sjöd	шумела	šumela
vihelsi	visslade	посвистала	posvistala
vikisi	gnällde	всхлипывая	vshlipyvaja
välkkyi	gnistrade	засверкало	zasverkalo
värisi	skälvde	дрожал	drožal
ynähti	muttrade	хмыкнул	hmyknul
ähisten	flåsande	кряхтя	krjahtja

Jos kaikkia kieliä voisi vapaasti yhdistellä ja niistä luoda uusia ekspressiviverbejä, tutkija voisi tässä yhteydessä fantasioida esimerkiksi kuorsaamista tarkoittavasta verbistä *hruosee, jossa yhdistyisi venäjän voimakas kurkussa äännettävä *hr-*

yhdistelmä, suomen venyttävä diftongi *uo* ja ruotsinkielisestä verbistä lainattu *s* kuvaamaan kuorsausäänteen loppuvihellystä. Voisiko se olla transparentti ja kaikille ymmärrettävissä oleva verbi? Tosin tällaisena aikana, kun englanti on vallitseva lingua franca eikä esperantokaan ole kansan huulilla, pitää tyytyä ihailemaan kunkin kielen omia tapoja muodostaa toinen toistaan kekseliäämpiä ekspressiivisiä sanoja.

4.4 Koloratiivikonstruktio aineistossa

4.4.1 Koloratiivitapaukset

Aineiston kaikista 1948 verbeistä ainoastaan 15 kappaletta eli 0,8 prosenttia esiintyi koloratiivikonstruktiossa. Sillanpään *Nuorena nukkuneessa* koloratiivikonstruktioita oli 8 kappaletta ja ruotsista suomeen käännettyssä *Taikatalvessa* 7 kappaletta. Venäjältä suomeen käännettyssä *Koiran sydämessä* niitä ei esiintynyt ei lainkaan, mikä oli hyvin yllättävää, koska teos muuten oli niin hedelmällinen ekspressiiviverbien lähde. Aineiston kaikki 15 koloratiivikonstruktioita on esitetty alla olevassa taulukossa 12.

Alkujaan aavistelin, että koloratiivikonstruktion esiintymämäärät saattaisivat olla pienehköjä, mutta konstruktion marginaalisuus yllätti minut silti. Tarkoitus olisi ollut tarkastella konstruktioita tämän tutkimuksen pääotsikon mukaisesti laajemminkin, koska kyseinen verbirakenne on mielestäni hyvin mielenkiintoinen ja myös kiinteästi ekspressiiviverbiin liittyvä, mutta se osoittautuikin paljon harvinaisemmaksi kuin luulin. Kovin yleistäviä johtopäätöksiä ei siis näiden esiintymämäärien perusteella voida tehdä.

TAULUKKO 12. Koloratiivikonstruktiot aineistossa

nro	konstruktio	tyyppi	teos
1	sanoa lipsautti	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Nuorena nukkunut</i>
2	mennä kohmusi	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Nuorena nukkunut</i>
3	mennä horjutteli	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Nuorena nukkunut</i>
4	nauraa hohotti	A-inf. + onom. fin. imperf.	<i>Nuorena nukkunut</i>
5	kuoli kupsahti	fin. imperf. + ekspr. fin. imperf.	<i>Nuorena nukkunut</i>
6	keinua nytkytellyt	A-inf. + descr. inf. perf.	<i>Nuorena nukkunut</i>

7	tulla paaksasi	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Nuorena nukkunut</i>
8	tulla toohasi	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Nuorena nukkunut</i>
9	tulla mätkähti	A-inf. + onom. fin. imperf.	<i>Taikatalvi</i>
10	lentää laapottivat	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Taikatalvi</i>
11	kulkea tömisti	A-inf. + onom. fin. imperf.	<i>Taikatalvi</i>
12	istua kyyhötti	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Taikatalvi</i>
13	tulla räpytti	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Taikatalvi</i>
14	tulla tarpoi	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Taikatalvi</i>
15	tulla harppoi	A-inf. + descr. fin. imperf.	<i>Taikatalvi</i>

Kolmestatoista aineiston koloratiivikonstruktiosta peräti kahdessatoista neutraali pääverbi on A-infinitiivissä. Poikkeuksen tekee vain konstruktio numero 5, *kuoli kupsahti*, jossa sekä pääverbi että ekspressiivinen verbi ovat imperfektissä olevia finiittiverbejä. Tässä aineistossa tyypillisin koloratiivikonstruktio näyttääkin noudattavan muotoa A-infinitiivi + deskriptiivinen finiittiverbi imperfektissä (esim. nro 14: *tulla tarpoi*). Vain kolmessa tapauksessa (koloratiivikonstruktiot nro 4, 9 ja 11) ekspressiiviverbi on onomatopoeettinen ja yhdessä tapauksessa (nro 5) ekspressiivisen verbin luonne on epäselvä. Yhdessä tapauksessa (nro 6) on finiittiverbin sijasta infiniittimuoto, mutta sekin esiintyy yhdessä A-infinitiivin kanssa.

A-infinitiivi + ekspressiivinen finiittiverbi (imperfektissä) -tyyppinen koloratiivikonstruktion muoto on ymmärrettävistä syistä suosittu: se sopii erinomaisesti kaunokirjalliseen kerrontaan, jossa tapahtumista kerrotaan menneessä ajassa mutta aktiivisten henkilöiden suorittamana. Henkilökuvaus saa lisäväriä verbin ilmeikkyydestä. Virke "Hemuli *tulla tarpoi* leveillä lumikengillään rinnettä ylös" (Jansson 1957: 98) kertoo lukijalle, että raskaan Hemulin kulku mäkeä ylös lumikengät jalassa on todennäköisesti melkoista tarpomista, siis hankalaa kulkua. Toisaalta tarpomisessa on mielestäni positiivinen sitkeyden ja sisun merkitysaspekti: ylöspäin tullaan, vaikka sitten hitaasti tarpoen.

Mahdollisia koloratiivikonstruktioita aineistossa olisivat olleet Hamusen (2012: 107) lajittelua mukaillen myös *tarpoi tulla* ja *tarpoi tuli*, mutta näitä variantteja ei tässä aineistossa esiintynyt ollenkaan. Koloratiivikonstruktio tyyppiä *tulla tarpoi* on yleisin Hamusen (mp.) aineistossa, ja sama pätee minunkin aineistooni. Myös ISK:n

(§ 450) maininta siitä, että koloratiivikonstruktiossa voi olla kaksi verbiä finiittimuodossa, pätee omaan aineistooni (esimerkki nro 5). Ekspressiivisen luokituksen kannalta verbien rajatapaus onkin juuri kyseisessä kahden finiittiverbin konstruktiossa. Ekspressiivinen verbi *kupsahtaa* on ongelmallinen siksi, että sen voi käsittääkseni tulkita yhtä lailla deskriptiiviseksi kuin onomatopoeettiseksi. Deskriptiivisyyttä puoltaisi se, että tässä tyypillisessä verbiparissa *kuolla kupsahtaa* on ekspressiiviverbin parina *kuolla*, ja kuoleminen puolestaan harvoin tapahtuu sananmukaisesti "kupsahtamalla" vaan esimerkiksi ikiuneen vaipumalla. Toisaalta taas *kupsahtaa*-verbin yksinään voi yhdistää ensisijaisesti kaatumisen ääneen "kups", mikä taas puoltaisi verbin luokittelua onomatopoeettiseksi. Vokaalia vaihtamalla saataisiin aikaan vieläkin onomatopoeettisempi verbi: *kopsahtaa* ("*kuppi kopsahti pöytään*"). Sitä vastoin deskriptiivisempään suuntaan verbin merkitystä saataisiin vaihtamalla vokaali *e*:ksi: *kepsahtaa* ("kierähtää"). Aineistossa esiintynyt *kupsahtaa* on eittämättä ehta rajatapaus, jonka absoluuttiseen ja lopulliseen määrittelyyn ei liene tarpeen uhrata tämän enempää resursseja. Joidenkin verbien kohdalla epämääräisyys on vain hyväksyttävä ja tyydyttävä luokittelemaan verbi vain *ekspressiiviseksi* ottamatta kantaa onomatopoeettisuuteen tai deskriptiivisyyteen.

Mainittakoon myös, että merkitykseltään kepeäkö *kupsahtaa* on valikoitunut vakavan *kuolla*-verbin vastapainoksi todennäköisesti paitsi merkityksensä, myös alkusointunsa ansiosta. Koloratiivikonstruktioita tutkittaessa on otettava huomioon aina rakenteen molempien verbien tarjoamat ainekset, eikä jäädä liiaksi kiinni ekspressiiviseen verbiin. Verbejä on konstruktiossa kaksi siksi, että niiden tehtävä on tukea toinen toistaan: neutraali verbi saa väriä ekspressiiviverbistä, kun taas ekspressiiviverbin joskus omituistakin merkitystä selitetään sen viereen kiinnitetyllä neutraalilla verbillä. Esimerkiksi aineiston koloratiivikonstruktio numero 10 *lentää laapottivat* on sellaisenaan paljon informatiivisempi kuin *laapottivat* yksinään olisi mutta myös paljon värikkäämpi kuin pelkkä *lensivät* olisi. Esimerkin verbit viittaavat variksiin, ja koloratiivikonstruktio istuukin kieltämättä hyvin kontekstiinsa: "Varikset kohosivat ilmaan ja *lentää laapottivat* hitaasti sisämaahan päin" (Jansson 1957: 58). *Laapottaa*-verbi korostaa lentämisen hitautta. Kovin pienen linnun olisi vaikea kuvitella *laapottavan* eteenpäin; laapottaminen vaatii suuria siipiä.

4.4.2 Koloratiivikonstruktioiden käännösvastineet

Tässä tutkimuksen osassa minua kiinnosti paitsi selvittää, millaisia koloratiivikonstruktioita Sillanpään, Janssonin ja Bulgakovin teoksissa esiintyisi, myös niiden suhteen tehtyjä käännösratkaisuja. Koloratiivikonstruktiot ovat kääntäjälle haaste, koska suoraan niitä vastaavia rakenteita ei muissa kielissä ole. Halusin selvittää, onko kääntäjä tyytynyt ohittamaan koloratiivikonstruktiot kokonaan ja korvaamaan ne tavallisella verbillä vai päätenyt johonkin kohdekielelle tyypilliseen omaperäisempään ratkaisuun. Toisaalta oli mielenkiintoista saada tietää, onko suomentaja puolestaan keksinyt käyttää koloratiivikonstruktiota jonkin alun perin ruotsin- tai venäjänkielisen rakenteen tilalla.

4.4.2.1 Koloratiivikonstruktioiden käännösvastineet *Nuorena nukkuneessa*

Teoksista ainoa alkujaan suomeksi kirjoitettu on Sillanpään *Nuorena nukkunut*, jossa esiintyy seitsemän koloratiivikonstruktiota. Niiden käännösvastineet selviävät oheisesta taulukosta 13. Olen ottanut mukaan myös hieman konstruktioiden kontekstia, jotta niiden merkitys aukeaa lukijalle paremmin.

TAULUKKO 13. Koloratiivikonstruktiot käännösvastineineen *Nuorena nukkuneessa*

alkuperäiskielellä suomeksi	käännös ruotsiin	käännös venäjään	venäjän translitteraatio
<i>sanoa lipsautti</i> nuori sisar	<i>slant det ur yngsta</i> system	<i>вырвалось</i> вдруг у младшей сестры	<i>vyrvalos'</i> vdrug i mladšej sestry
kuinka livari <i>mennä</i> <i>kohmusi</i> kuoppaa kohden	hur livari <i>raglade iväg</i> till källaren	вспотычку <i>направился</i>	<i>vspotytšku napravilsja</i>
Joku äijänkurkku <i>nauraa hohotti</i> täydellä pauhinalla, mutta se oli livaria vastaan.	Ur strupen på någon gubbe <i>dånade</i> skrattet för fullt, men det var riktat mot livari.	<i>хохотал</i> во все горло	<i>hohotal</i> vo vse gorlo
meni [vanhapoika] sitten kesällä kylpylaitokseen ja <i>kuoli</i>	[ungkarl] for sedan på sommaren till en badort och <i>dog</i> där	– и хлоп! – там и <i>помер</i>	– i hlop! – tam i <i>pomer</i>

<i>kupsahti sinne</i>	<i>knall och fall</i>		
<i>mennä horjutteli pois päin</i>	<i>vacklade ut ur rummet</i>	нетвердым шагом <i>вышла</i> из комнаты	netverdym sägom <i>vyšla iz komnaty</i>
<i>professori tulla paaksasi jo tietä pitkin</i>	<i>professorn kom lunkande vägen fram</i>	тут в избу с шумом <i>ворвался</i> профессор	tut v izbu s šumom <i>vorvalsja</i> professor
<i>Siispä Santala tulla toohasi Kierikalle ja kysyi Siljaa</i>	<i>Så kom Santala håsande till Kierikka och frågade efter Silja</i>	с шумом <i>нагрязнул</i>	s šumom <i>nagrjanul</i>
<i>oli hiljaa keinua nytkytellyt</i>	<i>hade suddit och gungat stilla</i>	покачиваясь	pokatšivajas'

Useimmissa tapauksissa (9/16 käännöksessä) suomen kaksiosainen koloratiivikonstruktio on korvattu kohdekielessä yhdellä verbillä, joka kylläkin on ekspressiivinen. Kääntäjä on halunnut ilmeisesti säilyttää oikean sävyn aina, kun se on ollut mahdollista. Tällaisia yhdellä ekspressiiviverbillä korvattuja konstruktioita *Nuorena nukkuneessa* ovat ruotsin *slant det ur* ja venäjän *vyrvalos'* sanoa lipsautti -koloratiivikonstruktioita korvaamassa, *dånade* ja *hohotal* nauraa hohotti -rakenteen tilalla, *raglade iväg* mennä kohmusi -konstruktion tilalla, *vacklade ut* mennä horjutteli -yhdistelmän tilalla, *vorvalsja* tulla paaksasi -rakennetta korvaamassa ja *nagrjanul* tulla toohasi -konstruktion tilalla. Myös venäjän *pokatšivajas'* suomen keinua nytkytellä -rakenteen tilalle on ekspressiivinen. Ruotsiksi kyseisen rakenteen käännös onkin erikoisempi: on valittu yhden koloratiivikonstruktion korvaajaksi kaksi verbiä, joista jälkimmäinen on ekspressiivinen (*suttit och gungat*).

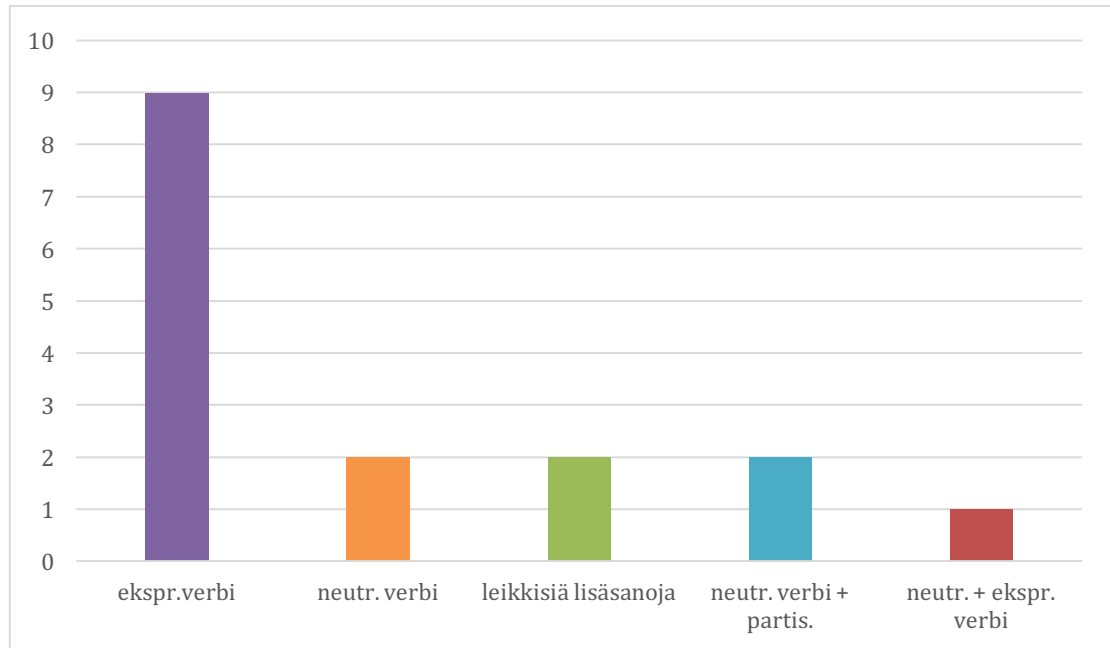
Kuten taulukosta ilmenee, kaikkia koloratiivikonstruktioita ei ole kuitenkaan käännetty tällä samalla kaavalla eli vaihtamalla konstruktion tilalle yksi ekspressiiviverbi. Kahdessa tapauksessa kuudestatoista koloratiivikonstruktion sijasta onkin päädytty käyttämään yksittäistä neutraalia verbiä. Neutraali verbejä venäjäksi ovat *napravilsja* (mennä kohmusi -konstruktion tilalla) ja *vyšla* (mennä horjutteli -rakenteen tilalla). *Napravil'sja*-verbin voisi suomentaa sanoilla suuntautua, suunnata tai lähteä menemään. *Vyšla* puolestaan on preteriti liikeverbistä *vyjti*. Verbi on hyvin tavallinen, ja siihen liitetty etuliite *vy* kertoo liikkeen suunnan: pois päin. Kääntäjä on lisännyt ilmaukseen kuvailevuutta lausekkeella *netverdym sägom* eli epävakain askelin.

Kuoli kupsahti on erikoistapaus tässäkin (kuten myös luvussa 4.4.1 oli) siinä mielessä, että sekä ruotsin- ja että venäjänkielisessä käännöksessä on onnistuttu

säilyttämään ilmauksen leikillisyyttä, vaikkei suoraan ekspressiiviverbiä olekaan käytetty. Ruotsiksi käännös on *dog där knall och fall* ("Kuoli siellä aivan yllättäen") ja venäjäksi – *i hlop! – tam i pomer* ("Ja hlop! Sielläpä kuoli"). Keveyttä ilmaisuun on saatu tällaisilla humoristisilla rimmaavilla lisäyksillä ja interjektioilla. Pelkkä *kuoli siellä* olisin tähän kontekstiin liian synkkä ja siten heikko käännös.

Edellisistä systeemeistä poikkeavia ovat myös ruotsin tapaukset *kom lunkande* (tulla paaksasi) ja *kom håsande* (tulla toohasi). Nostaisin nämä neutraaliin komma-verbiin liitetyt ekspressiiviset partisiipit lähimmäksi suomen koloratiivikonstruktiota, jossa niin ikään on neutraali verbi ja ekspressiivinen toinen verbi. Tällä tavoin koloratiivikonstruktio vaikuttaa luontevimmalta ja alkuperäiskielelle uskollisimmalta kääntäjä. Tämän suppean aineiston perusteella ei valitettavasti voi tehdä päätelmää siitä, kuinka suosittu keino kääntää koloratiivikonstruktio ruotsiksi tämä loppujen lopuksi on. Venäjäksi tapa olisi periaatteessa mahdollinen ja kieliopillisesti oikein, koska venäjässäkin on runsaasti partisiippeja ja neutraaleja eri yhteyksiin sopivia apuverbejä. Tässä aineistossa venäjänkielisiä tällaisia esiintymiä ei kuitenkaan ilmennyt. *Nuorena nukkuneen* koloratiivikonstruktiosta vain kaksi kuudestatoista oli käännetty neutraalin verbin ja partisiipin yhdistelmällä.

Olen tähän yhteyteen koonnut vielä tiivistetyn kuvion 10 *Nuorena nukkuneen* koloratiivikonstruktioiden käännösratkaisuista. Kuten mainittua, selkeän voiton mittelössä vei koloratiivikonstruktion kääntäminen yhdellä ekspressiiviverbillä. Jaetulle hopeasijalle jäivät kääntäminen yhdellä neutraalilla verbillä, kääntäminen leikkisillä lisäsanoilla sekä kääntäminen neutraalin verbin ja partisiipin yhdistelmällä. Lisäksi oli yksi tapaus, jossa käännös oli toteutettu kahdella verbillä, joista toinen oli neutraali ja toinen ekspressiivinen. Käännösten kokonaismäärä oli luonnollisesti 16 (eikä 10 niin kuin kuvion asteikosta saattaisi olettaa), koska konstruktiota alkuperäiskielellä suomeksi oli 8 ja käännöskieliä oli kaksi: ruotsi ja venäjä.

KUVIO 10. Koloratiivikonstruktioiden käänösratkaisut *Nuorena nukkuneessa*

4.4.2.2 Koloratiivikonstruktioiden käänösvastineet *Taikatalvessa*

Nuorena nukkuneen lisäksi koloratiivikonstruktioita aineistosta löytyi Tove Janssonin *Trollvinterin* suomennoksesta *Taikatalvi*. Määrä oli lähes sama; *Taikatalvessa* koloratiivikonstruktioita esiintyi 7 eli vain yksi vähemmän kuin *Nuorena nukkuneessa*. Oheiseen taulukkoon 14 olen kerännyt *Taikatalven* koloratiivikonstruktiot käänösvastineineen.

TAULUKKO 14. Koloratiivikonstruktiot käänösvastineineen *Taikatalvessa*

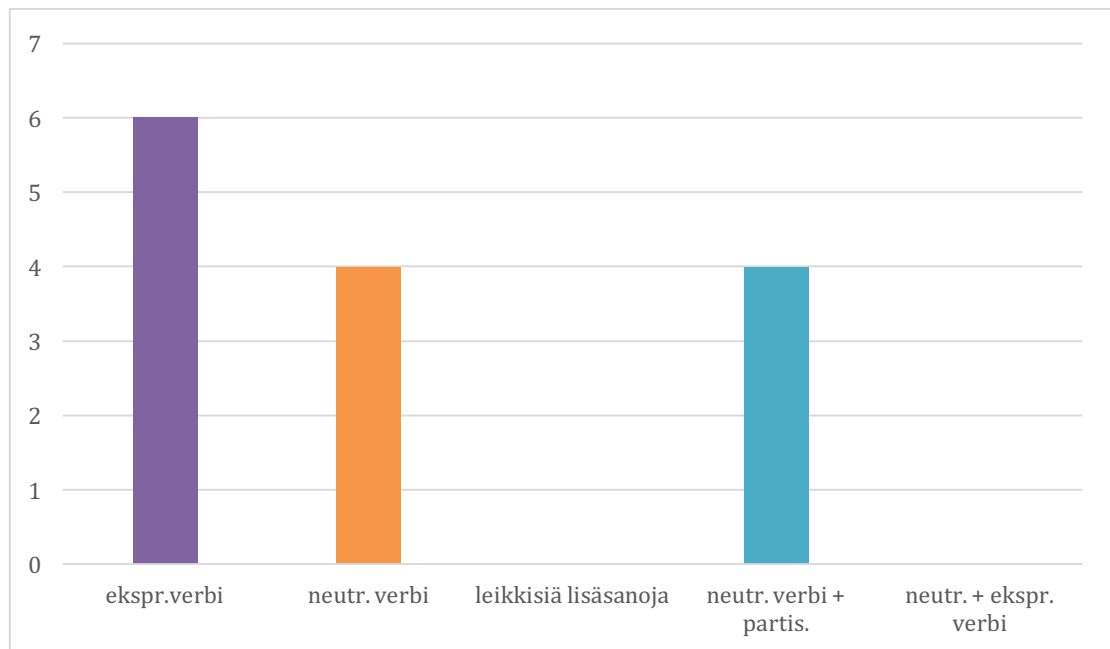
alkuperäiskielellä ruotsiksi	käännös suomeen	käännös venäjään	venäjän translitteraatio
damp ner	tulla mätkähti	вывалился	vyvalilsja
flaxade långsamt	lentää laapottivat	медленно взмахивая крыльями, полетели	medlenno vzmahivaja kryl'jami, poleteli
gick stampande	kulkea tömistä	громко топая	gromko topaja
hukade	istua kyyhötti	сидела	sidela
kom flaxande	tulla räpytti	прилетели хлопая крыльями	prileteli hlopaja kryl'jami

kom hasande	tulla tarpoi	с трудом волоча ноги спускался	s trudem volotša nogi spuskal'sja
kom klivande	tulla harppoi	крупными шагами подошел	krupnymi šagami podošel

Trollvinterin alkuperäiskieli on ruotsi. Onkin siis huomattava, että suomentaja on käyttänyt poikkeuksellista kekseliäisyyttä, kun on saanut lyhyeen teokseen peräti seitsemän koloratiivikonstruktiota. Ruotsinkielisen alkutekstin perusteella ei välttämättä monellekaan tulisi mieleen hyödyntää koloratiivikonstruktioita suomennoksessa.

Taikatalven koloratiivikonstruktioilla on hieman *Nuorena nukkuneesta* poikkeavia vastineita tutkimuskielissä. Yhdellä ekspressiivisellä verbillä kääntäminen on tässäkin teoksessa yleisintä (6/14 tapausta), ja tasaluvut saavat jälleen myös yhdellä neutraalilla verbillä kääntäminen sekä neutraalin verbin ja partisiipin yhdistelmällä kääntäminen (4/14 tapausta kumpaakin). Leikkisiä lisäsanoja ei *Taikatalven* koloratiivikonstruktioiden vastineissa ole käytetty eikä myöskään kahden verbin (neutraalin ja ekspressiivisen) samanaikaista hyödyntämistä *suttit och gungat* -tyyppisesti. Tilastot löytyvät tiivistettynä oheisesta kuviosta 11.

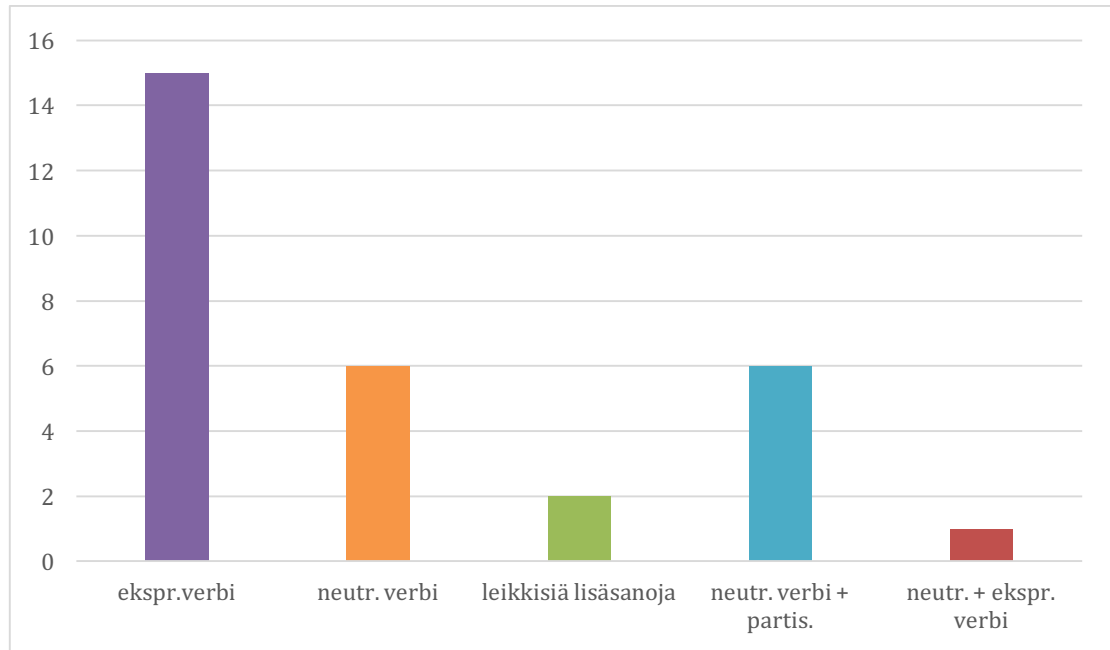
Yhdellä ekspressiivisellä verbillä kääntämistä edustavat *damp ner*, *flaxade*, *hukade*, *topaja*, *hlopaja* ja *spuskalsja*. Näistä onnistunein ja vähiten suomen koloratiivikonstruktion *tulla räpyttivät* rinnalla kalpeneva on mielestäni venäjän *hlopaja*. "Hlop, hlop!" voi lukija kuulla linnun siipien lähestyvän äänen. Venäjän *-ja-*päätteiset verbit ovat gerundeja, jotka vastaavat suomen lauseenvastikkeita. Neutraaleja käännösvastineita ovat puolestaan *vyvalilsja*, *poleteli*, *sidela* ja *podošel*. Neutraalin verbin ja partisiipin yhdistelmiä on ilahduttavasti neljä: *gick stampande*, *kom flaxande*, *kom håsande* ja *kom klivande*.

KUVIO 11. Koloratiivikonstruktioiden vastineet *Trollvinterissä*

Edellä on käsitelty koloratiivikonstruktiot kahdesta teoksesta, *Nuorena nukkuneesta* ja *Trollvinteristä*. Tuntuu melkein luontaisen automaattiselta ottaa seuraavaksi käsittelyyn kolmas, *Sobatše serdtse*. Tällä kertaa saa kuitenkin tutkija todeta tappionsa ja päätyä vain toteamaan, ettei teoksen käännöksessä ole ainuttakaan koloratiivikonstruktiota – olkoonkin, että suomennos on muuten erittäin rikas ekspressiiviseltä sanastoltaan. Tämä kertoo osaltaan karua tarinaa koloratiivikonstruktion marginaalisuudesta. Kyseessä on hieno ja valovoimaisen kuvaileva rakenne, jota käytetään aivan liian vähän!

Tähän kappaleen loppuun olen koonnut vielä yhteen kuvioon 12 kaikki koloratiivikonstruktioiden käännösratkaisut molemmista teoksista. Suvereeniksi ykköseksi ponnisti koloratiivikonstruktion kääntäminen yhdellä verbillä – mutta toki ekspressiivisellä sellaisella. Yhteensä 30 käännösratkaisusta 15 oli tätä lajia. Neutraalilla verbillä käännettyjä konstruktioita oli 6, leikkisillä lisäsanoilla höystettyjä ilmaisuja 2, neutraalin verbin ja partisiipin yhdistelmiä 6 sekä neutraalin verbin ja ekspressiivisen verbin yhdistelmiä 1.

KUVIO 12. Aineiston koloratiivikonstruktioiden käänkösratkaisut yhteensä

5 YHTEENVETO JA POHDINTAA

*"Kuplat poksahtelivat
koiran aivoissa."*

Mihail Bulgakov, Koiran sydän (1974)

Tämä tutkimus toteutti suomen, ruotsin ja venäjän ekspressiiviverbeihin varsin laajan katsauksen. Tutkimukseen poimittiin kaikki ekspressiiviverbit yhteensä kolmesta kaunokirjallisesta teoksesta ja niiden käännöksistä niin, että teoksia ja käännöksiä oli yhteensä yhdeksän. Kerätty aineisto löytyy tämän tutkimuksen liitteistä. Teoksista tarkasteltiin erityispoimintana myös suomen koloratiivikonstruktioita käännöksineen. Tässä yhteenvetoluvussa esitetään koottuna tutkimuksen aikana esille nousseet tärkeimmät seikat ja päätelmät. Tutkimuskysymyksiin vastaamisen lisäksi esitetään muita tutkimuksen aikana ilmi tulleet relevantteja havaintoja suomen, ruotsin ja venäjän ekspressiivisanoista.

5.1 Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Tutkimuskysymyksenäni olivat:

1. Noudattavatko ekspressiiviverbit kieliuuniversaalia kaavaa?
2. Onko suomen, ruotsin ja venäjän ekspressiiviverbeissä kielikohtaisia eroja? Jos, niin mitä?
3. Millaisia semanttisia kenttiä aineistoni ekspressiiviverbeillä on?
4. Miten suomen koloratiivikonstruktio on käännetty ruotsiin ja venäjään?
5. Ovatko ekspressiiviverbit transparentteja eli käykö niiden merkitys ilmi niiden ulkoasusta?

Tämän tutkimuksen myötä vahvistui jo aiemmissakin alan tutkimuksissa ilmi tullut tieto siitä, että kieliuuniversaaleja yksittäisiä foneemeja on olemassa. Esimerkiksi foneemi *i* toi sellaisia merkitysvivahteita kuin pienuus, hentous, keveys, nopeus ja korkeus kaikkien tutkimuskielten ekspressiivisanastoon. On kuitenkin varottava yleistämisestä kieliuuniversaaleja liikaa, sillä vastapainoksi on olemassa liuta poikkeuksia, joihin sääntö ei pädekään. On myös huomattava, että tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena olivat naapurimaiden Suomi, Ruotsi ja Venäjä valtakielet. Kielissä saattaa esiintyä sellaista kielirajat ylittävää kulttuuriyhteyttä, joka ei olekaan universaalia. Kieliuuniversaalit eivät myöskään toimi neutraalisastossa; tätä

todistavat esimerkiksi suomen sanat *iso* ja *hirvi* ja venäjän sanat *velikij* 'suuri' ja *lenivyj* 'hidas, laiska'.

Kieliuniversaalien ekspressiivisten piirteiden lisäksi aineisto paljasti kielikohtaisia ekspressiivisanojen tehokeinoja. Kukin tutkimuskieli hyödyntää yhtä aikaa siis sekä kieliuniversaaleja että kielikohtaisia keinoja ekspressiivisissä verbeissään. Suomen ekspressiiviverbeissä toistuvat etuvokaalit (*rämähtää*), diftongit (*möyriä*) ja CVC-tavurakenne (*kilistä*). Ruotsi hyödyntää huomattavan paljon sananalkuisia konsonanttiklustereita, joiden avulla voi rakentaa merkitysryppäitä. Klusteri *gl* viittaa esimerkiksi kiiltelyyn tai loistamiseen (*glittra*, *glödde*, *glänste*) ja klusteri *fn* ihmisen tuottamaan tuhahteluun, hymähtelyyn tai hihittelyyn (*fnittra*, *fnissa*, *fnös*). Venäjän koko foneemisto on jaettu koviin ja pehmeisiin äänteisiin, ja niinpä venäjä käyttää tätä piirrettään myös ekspressiivisanastossa (*mjautšit* kissan pehmeästä naukaisusta; *ottolknulas'* suksen kovasta survaisusta). Venäjäksi ekspressiiviverbien denotatiivisen merkityksen muodostava elementti kätkeytyy usein verbin sisälle, sillä verbi alkaa usein merkitystä tarkentavalla etuliiteellä. Tällainen elementti voi olla esimerkiksi venäjässä niin monipuolinen *s* (*prošeptal* 'kuiskasi') tai jonkinlainen konsonanttiyhdistelmä, kuten *hr* kuorsaamista tarkoittamissa verbeissä *hrapel* ja *vshrapnul*.

Aineiston ekspressiiviverbit jakautuvat karkeasti kuuteen semanttiseen kenttään, jotka ovat 1) liike (ja liikkumattomuus) 2) puhe 3) itku ja nauru 4) syöminen ja juominen 5) puun, lasin ja metallin äänet sekä 6) luonnonäänet. Tutkimuksen alussa olin hieman epäileväisellä kannalla semanttisen kenttien löytymisen suhteen: voiko näin suuresta verbimassasta todella erotella eri kategorioita? Loppujen lopuksi kategoriat erottuivat suhteellisen kivuttomasti ja niitä oli melko vähän. Toki nyt löydetyistä semanttisista kentistä voisi tehdä jakoa edelleen pienempiin ja pienempiin hyponymikenttiin, mutta se ei ollut tämä tutkimuksen laajuuden huomioon ottaen relevanttia. Teoriakirjallisuudessa ilmennyt *työn tekemisen* deskriptiiviverbien kategoriaa jäin myös hieman odottelemaan, mutta kun verbeistä ei sellaista saanut selkeästi muodostettua, en sitä väkisinäkään päätenyt tutkimuksen ympäpäämään. Aineistosta ei voi kuvitella näkevänsä jotain, mitä siinä ei ole. Jälleen kerran tässä tuli huomattua, että konteksti ratkaisee: *Nuorena nukkunut*, *Trollvinter* ja *Sobatše serdtse* eivät pääteemoiltaan käsittele työntekoa.

Yhdistin viidennen tutkimuskysymyksen käytännössä kolmannen yhteyteen, eli tarkastelin aineiston verbien transparenttisuutta semanttisten kenttien kautta.

Valinta ei ollut aluksi tietoinen, vaan oivallus syntyi tutkimuksen edetessä. Huomasin, että liikkeen ja juomisen ja syömisen semanttisia kenttiä yhdistää deskriptiivisyys, joka puolestaan aiheuttaa sen, etteivät verbit ole juuri missään määrin transparentteja. Puhetta, naurua, itkua, puun, lasin ja metallin ääntä sekä luonnonääniä puolestaan yhdistään nimenomaan onomatopoeettisuus. Onomatopoeettisissa verbeissä havaitsin jonkinasteisen transparenttisuuden mahdollisuuden. Transparenttisuus ei niissäkään ole ilmiselvää varsinkaan kieltä hallitsemattomille, mutta sitä on kuitenkin selkeästi enemmän kuin deskriptiiviverbeissä.

Neljäs tutkimuskysymys supistui pienemmäksi kokonaisuudeksi kuin olin etukäteen ajatellut¹⁷. *Sobatše serdtsen* suomennoksesta koloratiivikonstruktioita ei löytynyt nimittäin yhtäkään. Kahdessa muussakaan teoksessa ei niitä juurikaan ole (yht. 15 kpl eli 0,8 % tutkimuksen verbeistä). Koloratiivikonstruktioiden kääntämiseen keskittyminen ei olisi sinällään tuottanut aihetta graduksi asti, joten se oli omiaan tämän tutkimuksen sivuhaarana. Tutkimustulokseksi sain, että koloratiivikonstruktion tilalla oli useimmiten yksi yksittäinen ekspressiiviverbi (puolet tapauksista) tai sitten yksittäinen neutraali verbi, jonkinlainen muu leikillinen ilmaus, neutraali verbi ja partisiippi yhdessä tai neutraali verbi ja ekspressiiviverbi yhdessä. Suomen koloratiivikonstruktiota vastaavaa rakennetta ei verrokkikielissä ole, joten mitään yhdenmukaista käännöstopaa ei tässä tutkimuksessa ilmennyt. Koloratiivikonstruktio on suomen ikioma hieno erikoispiirre, jonka voimakasta väriä sallisi nähtävän elävästi kerrotuissa tarinoissa useamminkin.

5.2 Löydöksiä tutkimuskysymysten ulkopuolelta

Aineiston lajittelun ja kvantitatiivisen katsauksen merkeissä panin merkille, että suomenkielisiä ekspressiiviverbejä ja käännösvastineita oli huomattavasti kahta muuta tutkimuskieltä enemmän. Suomenkielisiä ekspressiiviverbejä oli siis jokaisessa yhdeksässä tutkitussa teoksessa poikkeuksetta eniten. Ero ruotsiin ja venäjään oli merkittävä: kaikkiaan 1948:sta tässä tutkimuksessa löydetyistä ekspressiiviverbistä suomenkielisiä oli peräti 42 % (810 kpl), kun taas ruotsin ja venäjän osuus oli suunnilleen sama kuitenkin hienoisesti ruotsin hyväksi (30 % ja 599 verbiä;

¹⁷ Tämä oli sinänsä onni onnettomuudessa, koska tutkimuksen muut osa-alueet avasivat laajempia maailmoja kuin olisin koskaan osannut toivoa.

venäjänkielisiä 28 % ja 539 verbiä). Vastaavasti neutraaleita käännösvastineita oli suomeksi vähiten, eli kun ruotsiksi tai venäjäksi teoksessa oli deskriptiivinen tai onomatopoeettinen verbi, todennäköisesti siinä kohtaa oli jompi kumpi myös suomeksi. Neutraaleista käännösvastineista suomenkielisiä oli vain 7 % (38 verbiä), ruotsinkielisiä 43 % (234 verbiä) ja venäjänkielisiä 50 % (274 verbiä). Näiden havaintojen perusteella tutkimuksen niin sanotusti *ekspressiivisin* tai ekspressiiviseltä verbivalikoimaltaan rikkain kieli on suomi ja likipitäen tasoissa hopeasijalla ovat ruotsi ja venäjä.

Vaatisi lisätutkimusta selvittää, liittyykö havainto suomalais-ugrilaisiin kieliin yleisemmin (verrattuna indoeurooppalaisiin). Ei voida poissulkea myöskään sitä faktaa, että tutkimuksen tekijän äidinkieli on suomi. Monesti pohdin, erotanko suomenkieliset ekspressiiviverbit tekstimassasta parhaiten vain siksi, että osaan suomea parhaiten. Toisaalta hyödynsin myös paljon etymologisia ja tavallisia sanakirjoja saadakseni lisätietoa ruotsinkielisten ja venäjänkielisten verbien merkityksestä. Verbien luokittelu ei ollut millään tavalla nopeaa tai helppoa. Se ei ollut sitä edes suomenkielisten verbien kohdalla, koska rajankäynti välillä neutraali–onomatopoeettinen–deskriptiivinen on toisinaan hiuksenhienoa. Joku toinen voisi analysoida saman verbin toisella tavalla toisessa kontekstissa, ja se olisi aivan hyväksyttävää. Verbi on aina kontekstinsa vanki, joten lukijan arvioitavaksi jää, onko verbi *tarpeeksi* värikäs ollakseen ekspressiivinen tai onko ääni *tarpeeksi* pääosassa verbin merkitystä, jotta verbi olisi onomatopoeettinen.

Vaikka suomi osoittautui kvantitatiivisessa katsauksessa tutkimuksen ekspressiivisimmäksi kieleksi, on kuitenkin todettava, ettei se kvalitatiivisessa analyysissä ollut millään lailla murskaavan ylivoimaisen kekseliäs. Suomella on toki omat tapansa luoda ekspressiiviverbejä, mutta tapojen kirjo ei ollut niin laaja kuin venäjällä, joka taas ansaitsisi laadullisessa tarkastelussa mielestäni kirkkaimman mitalin, mikäli sellaisia tässä yhteydessä jaettaisiin. Venäjä vain pitää kynttiläänsä vakan alla ja ripottelee erinomaisia ekspressiiviverbejään teksteihin sangen säästeliäästi. Siksi venäjä jäi jumbosijalle kvantitatiivisessa katsauksessa. Suomen heikkouksia ovat kielensisäiset rajoitteet, joiden vuoksi sanojen alussa ei mielellään voi olla kahta tai useampaa konsonanttia, vokaalien on oltava joko etu- tai takavokaaleja (toki välivokaalit toimivat kummankin kastin kanssa) ja äänteitä on varsin vähän vaikkapa venäjään verrattuna – *s*-äänteitäkin on suomessa virallisesti vain yksi (ellei oteta huomioon puhujakohtaista variaatiota ja lainasanoja), vaikka

sihinoita ja suhinoita maailmassa riittäisi. Sanat eivät itsessään ole kovia tai pehmeitä, paino on aina ensimmäisellä tavulla ja monikäyttöisten etuliitteiden sijasta hyödynnetään johdoksia, jotka toki soveltuvat merkityksen syventämisen tehtävään hyvin. Ruotsi osoittautui tässä tutkimuksessa vankaksi keskitien kulkijaksi: kvantitatiivisessa katsauksessa voiton vei suomi ja kvalitatiivisessa venäjä. Kyllä kelpaa ripotella teksteihin sopivan säännöstellysti kohtuullisen kuvaavia ekspressiiviverbejä – ei liikaa, ei liian vähän vaan juuri *lagom* niin kuin ruotsalaiset sanoisivat.

Varsinaisten tutkimuskysymysten ulkopuolelta tein myös pari havaintoa, jotka nyt jälkikäteen tuntuvat itsestäänselviltä mutta jotka tutkimuksen tiimellyksessä tulivat puun takaa. Ensinnäkin ekspressiiverbit ovat hengästyttäviä. Ne vievät lukijalta kaikki voimat. Tämän gradun tekijän ajoittainen uupumus saattoi liittyä myös päätoimiseen opettajuuteen, mutta ekspressiivisten verbien kerääminen teoksista ja niiden ekspressiivisen luonteen määrittelemineen oli silti ylivoimaisesti vaativin ja aikaavievin osuus tämän tutkimuksen tekemisessä. Vaikka aiheeseen olisi yrittänyt käyttää kaiken liikenevän vapaa-aikansa, huomasi ennen pitkään vääjäämättä, ettei ekspressiiviverbejä kerta kaikkiaan pysty käsittelemään tiettyä rajaa enempää. Ne ovat luonteeltaan niin voimakkaita: affektiivisia ja täynnä vauhtia, ääntä ja räjähtävää toimintaa. Verbien energia on ylitsepursuavaa. Jos lukee teoksen, joka on täynnä niitä, voi melkein pä kokea olevansa fyysisesti päiväunien tarpeessa.

Toinen itsestäänselvyys, joka tuli tutkimuksen edetessä huomattua moneen kertaan, on toteamus siitä, että kääntäminen on vaikeaa. Ei käy kateeksi kääntäjiä. Vaikka suomeksi teoksessa olisi kuinka upea ekspressiivinen verbi, joka kuvaa tarkoitettua täydellisen täsmällisesti, kohdekieleessä ei sellaista välttämättä löydy. Kääntäjäparka joutuu valitsemaan hieman heikomman ekspressiivisen käännösvastineen tai joskus jopa hyvin vaisun ja neutraalin verbin. Jos tällaisia valintoja joutuu tekemään paljonkin teoksen edetessä, kokonaiskuva väljähtyy. Onneksi sentään lukija ei aavista, mitä teokselle on tapahtunut. Harvempi lukija tutustuu samaan teokseen usealla kielellä.

Aivan tutkimuksen lopuksi tulini vielä Eve Mikosen (2002a: 129–130) tapaan pohtineeksi uudelleen ekspressiivisanojen ominaisuuksia semiotiikan näkulmasta. Kuten tutkimuksen teoriaosuudessa todettiin, Ferdinand de Saussuren mukaan sanojen merkityksellä ja muodolla on aina tietynlainen yhteys, koska sanat ovat sopimuksenvaraisia. Onomatopoeettisia sanoja Saussure piti kuitenkin tilapäisinä eikä

kielen järjestelmään kuuluvina. Merkin äänteellinen yhteys tarkoitteeseensa olisi hänen mukaansa sattumaa, eikä luonnollista yhteyttä olisi olemassa. Mikone esittää omassa tutkimuksessaan (2002a: 130) Peircen kolmijaon mukaisen taulukon, jonka mukaan onomatopoeettisilla sanoilla merkityksen ja tarkoitteen välinen suhde olisi indeksaalinen, muodon ja tarkoitteen välinen suhde ikoninen ja koko sana suhteessa tarkoitteeseensa symbolinen. Deskriptiivisillä sanoilla puolestaan merkityksen ja tarkoitteen välinen suhde on ikoninen, muodon ja tarkoitteen välinen suhde indeksaalinen ja koko sana suhteessa tarkoitteeseensa symbolinen. Neutraaleilla sanoilla puolestaan merkitysten ja tarkoitteen välinen suhde on ikoninen tai indeksinen, muodon ja tarkoitteen välinen suhde symbolinen ja koko sana suhteessa tarkoitteeseensa jälleen symbolinen.

Omaan aineistooni semiotiikkaa peilaten huomasin, että onomatopoeettisilla verbeillä muodon ja tarkoitteen suhde toden totta pyrkii olemaan nimenomaan IKONINEN. Siitä puolestaan juontuu tutkimuksessa paljon pohdittu transparenttisuus! Ikoni ei ole välttämättä täysin objektinsa kaltainen, mutta muoto ennen kaikkea *pyrkii* vahvasti tarkoitteen tarkkaan kuvailuun. Ikonin tehtävä on muistuttaa kohdettaan aivan kuten maalaus muistuttaa henkilöä olematta kuitenkaan hän. *Risahtaa* pyrkii olemaan täydellisen kuvaava ja läpinäkyvä muoto sille, mikä metsäpolulla kengän alle joutuvasti pienestä katkeavasta risusta kuuluu. Perfektionistisesta pyrkimyksestään huolimatta se ei silti välttämättä avaudu ei-natiiveille. Samoin venäläinen ei voisi valitella puolisonsa kuorsausta tarkemmin kuin *hrapel-* ja *vshrapnul-*verbeillä, mutta ainakaan ilman sarjakuvaa kuorsaavasta ihmisestä sana ei välttämättä avaudu venäjää osaamattomille. Eipä ole myöskään pehmeämpää kissan naukaisua olemassa kuin venäjän *мяучит* (mjautšit), mutta *ja*-äänteen pehmeiden salaisuus näyttäytyy vain kieltä osaaville. Transparenttisuuteen pyrkiviä ikonisia sanoja yhtä kaikki kuitenkin. Eniten harmittaa silti suomea osaamattomien puolesta: miten rikkaasta ekspressiivisestä sanastosta he jäävätäkään paitsi! Suomesta löytyy lähes verbiin kuin verbiin värikäs käännösvastine ja kirjailijat keksivät teoksiin mitä kuvaavimpia verbejä, joiden vuoksi kääntäjät huokailevat syvään työnsä vaikeutta mutta jotka ilahduttavat alkuperäiskielellä lukijaa suunnattomasti.

Deskriptiivisillä sanoilla muodon ja tarkoitteen suhde on Mikosen (2002a: 130) mukaan INDEKSAALINEN, ei suinkaan ikoninen niin kuin onomatopoeettisilla sanoilla. Tämänkin havainnon olisin valmis allekirjoittamaan oman tutkimukseni aineiston suhteen. Indeksiksi on merkki, jolla on kausaalinen yhteys kohteeseensa.

Klassisin esimerkki indeksistä ovat savu ja tuli, joiden yhteys on erottamaton. Savu antaa merkin tulesta. Omassa aineistossani tällainen esimerkki voisi olla vaikkapa verbi *kiiruhti*. Merkitys ei aukea yhtä nopeasti kuin ikonisissa onomatopoeettisissa verbeissä, mutta foneemi *i* antaa merkin siitä, että jotain nopeaa liikettä on luvassa. Tätä kautta selittyy deskriptiiviverbien äänteellinen variaatio: se tekee deskriptiiviverbeistä indeksaalisia ja erottaa ne neutraaleista verbeistä, joilla vastaavaa indeksaalisuutta muodon ja tarkoitteen välillä ei ole, vaan muodon ja tarkoitteen suhde on ainoastaan symbolinen. Nämä pohdinnat on koottu yhteen kuviossa 13.

Onomatopoeettiset verbit	Deskriptiiviset verbit	Neutraalit verbit
<ul style="list-style-type: none"> • muodon ja tarkoitteen suhde ikoninen • pyrkimys transparenttisuuteen • vahvaa äännesymboliikkaa • <i>sihistä, kuorsata, pärskähtää, fnittra, frasa, mullra, чмокать, шикать, дребезжать, обнюхать</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • muodon ja tarkoitteen suhde indeksaalin • äännesymboliikkaa on (sekä kieliuniversaalia että kielikohtaista), mutta se ei johda transparenttisuuteen • <i>löntystää, pujahtaa, tyrkätä, skaka, gnistra, blänga, выпрыгнуть, щекотать, засверкать</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • muodon ja tarkoitteen suhde ainoastaan symbolinen • ei äännesymboliikkaa • ei pyrkimystä transparenttisuuteen • <i>sanoa, tehdä, nauraa, fara, gråta, fråga, говорить, идти, неть</i>

KUVIO 13. Ekspressiivisten ja neutraalien verbien ominaisuuksia

6 LOPUKSI

*"Mumintrollet blundade och försökte minnas
hur det var när iset flöt ihop
med horisontens mörker."*

Tove Jansson, Trollvinter (1957)

Tutkimus tarjosi minulle ja toivottavasti myös lukijoilleen laajan näköalan suomen, ruotsin ja venäjän ekspressiivisiin verbeihin ja siinä ohessa myös tutkimuskielten kaunokirjalliseen värikyyteen ylipäättään. Oli antoisaa lukea ja tutkia kukin kolmesta teoksesta kolmella kielellä; kokonaisten teosten lukemista pelkkien verbitaulukoiden sijaan suosittelen lämpimästi kaikille. Aineistovalinnat mahdollistivat laajan ja perusteellisen tutkimuksen, mutta jos saisin aloittaa alusta, päättäisin lukea kustakin teoksesta esimerkiksi ensimmäiset 50 sivua, jolloin työmäärä vastaisi paremmin pro gradu -tutkielman vaatimuksia. Tällöin en olisi saanut kerättyä kaikkia verbejä tai kaikkia koloratiivikonstruktioita, mutta tulokset olisivat olleet samansuuntaisia kenties pienemmälläkin aineistolla.

Tutkimuskielten valinta määräytyi sen mukaan, mihin olen koulutusta yliopistossa saanut, mutta onneksi kielet sattuivat olemaan sopivan erilaisia ja kukin niistä toi uuden, raikkaan näkökulman aiheeseen. Suomi operoi omalla suhteellisen suppealla äännevalikoimalla mutta onnistui silti kattamaan määrällisesti ehdottoman enemmistön aineiston ekspressiiviverbeissä. Ruotsilla on oma systeeminsä konsonanttiklustereineen ja venäjä taas hyödyntää lukemattomia etuliitteitään ja rikasta foneemistiaan ansiokkaasti myös ekspressiiviverbeissä. Kaikki kielet pyrkivät omilla keinoillaan luomaan mahdollisimman osuvia onomatopoeettisia ja deskriptiivisiä merkityksiä.

En pudottaisi pois yhtäkään kolmesta tutkimuskielestä, mikäli ryhtyisin työhön uudelleen. Jokainen kieli on omalla tavallaan rikas ekspressiivisesti. Oli toisaalta oikea valinta rajata tässä tutkimuksessa tutkittava aineisto vain verbeihin eikä ottaa esimerkiksi substantiiveja mukaan, koska tällä tavoin aineiston käsittely pysyi suhteellisen selkeänä. Tutkimuksen laajennusmahdollisuuksia kartoittaessa neuvoisin kuitenkin kiinnittämään huomiota ainakin *Nuorena nukkuneen* suhteen myös substantiiveihin. Se sisältää valtavasti värikkäitä ilmaisuja, joissa olisi tutkimuspotentiaalia Sillanpään ystäville lähes rajattomasti. Ekspressiivisistä adjektiiveista kiinnostuneen olisi puolestaan kannattavaa tarttua *Trollvinteriin* tai

Sobatše serdtseen. Siinä missä suomi käyttää mieluiten ekspressiivistä, kuvaavaa verbiä, ruotsi ja venäjä valitsevat mieluiten värikkään adjektiivin.

Verbien parissa tutkimusta olisi hedelmällistä laajentaa vertailuun esimerkiksi japanin kielen kanssa. Japani on todettu onomatopoeettisesti erittäin rikkaaksi verrattuna esimerkiksi maailmankieli englanttiin, mutta mille asteikolle japani asettuisi vertailussa suomen kieleen, joka tässä tutkimuksessa todettiin niin ikään erittäin rikkaaksi ekspressiiviseltä verbivarannoltaan? Ainakin muumikirjoja on käännetty runsaasti myös japaniksi, joten aihio tutkimukseen olisi olemassa. Aasian kielet ovat toistaiseksi jääneet valitettavan paljon paitsioon eurooppalaisessa äännesymboliikan tutkimuksessa.

Tutkimusta olisi mahdollista laajentaa myös sanastontutkimuksesta kohti pedagogiaa. S2-opiskelijoita voisi pyytää kuvaamaan omalla äidinkielellään jostakin tietystä äänilähteestä tulevaa ääntä (esimerkiksi puron solina, hiiren piipitys tai vaimon nalkutus). Muistuttaisivatko erikieliset sanat toisiaan? Kenties opiskelijat oppisivat hahmottamaan harjoituksen avulla paremmin suomen keinoja muodostaa ääntä kuvaavia sanoja.

Mikäli olisin kiinnostunut liike-elämästä tai opiskellut sitä, olisin voinut Abelinin tapaan tutkia äännesymboliikkaa tuotemerkeissä. Sitä ei kaikeksi ole kartoitettu suomenkielisten yritys- ja tuotenimien osalta. Yritykset voisivat hyötyä siitä tiedosta, millaisia mielikuvia eri konsonantit ja vokaalit kuluttajissa herättävät. Myös mieleenjäävyys on tärkeää: nimi ei saa ristiriitainen tarkoitteensa kanssa (*Tuuti-vasara*, *Pam-lastenruoka*) eikä toisaalta myöskään mitäänsanomaton.

Aineisto voisi tarjota mahdollisuuden perehtyä myös toisenlaisiin tutkimuskysymyksiin, jotka liittäisivät ekspressiiviverbit sosiolingvistiikkaan. Kuka *kiljuu*? Entä *karjuu*? Tai *vollottaa*? Mikä tai kuka *piehtaroi*, *sipsuttaa* tai *jolkottaa* ja missä? Yhdistyvätkö tietyt ekspressiiviset verbit tiettyihin agentteihin ja aktantteihin? Suomella on verrattain sukupuolineutraalin kielen maine (esim. *hän*-pronomini, naispuolisesta opettajasta harvemmin käytetään tätä nykyä sanaa *opettajatar* jne.), mutta pinnan alla sanoissa – eikä vähiten ekspressiivisissä sanoissa – saattaa piillä tietynlaisia sukupuoleen, ikään tai muihin kategorioihin liitettäviä piirteitä, joita olisi mielenkiintoista tutkia.

Tämäntyyppisistä aiheista kiinnostuneille annettakoon kuitenkin muutama varoituksen sana. Ensinnäkään ekspressiivisten sanojen tutkimukseen ei vielä ole olemassa mitään aukotonta tutkimusmetodia. Laajamittainen kvalitatiivinen analyysi

on työläs ja pitkä prosessi. Aineisto kannattaa rajata mahdollisimman helposti hallittavaksi ja työstettäväksi alueeksi. Tulevaisuudessa älykkäät tietokoneet osaavat kenties auttaa ihmistä tässäkin, mutta toistaiseksi vain ihminen osaa kielellisellä älyllään arvioida, onko jokin sana kenties ekspressiivinen vai ei ja jos on, olisiko se kenties onomatopoeettinen vai deskriptiivinen. Vain ihminen osaa tulkita sanan merkityksen kontekstissaan oikein. Se ei ole nimittäin lainkaan helppo tehtävä eikä luonnistu aina kaikilta kieltä osaaviltakaan.

Vaikkei kvalitatiivisessa analyysissä tietokonetta (vielä tätä tutkimusta työstäessäni vuosina 2015–2017) voinutkaan hyödyntää, se olisi voinut olla tarpeen tutkimuksen kvantitatiivisessa osuudessa. Tulostin tekemäni taulukot ja laskin, montako mitäkin verbityyppejä oli. Väritin ja ympyröin taulukoita. Laskin summat yhteen laskimella. Koin, että saan paperilta käsin paremman otteen aineistooni ja pystyn ikään kuin ottamaan sen haltuun. Olen kuitenkin vakuuttunut siitä, että jokin ohjelma olisi aivan hyvin osannut poimia taulukosta kaikki "ONOM."-lyhenteet kielittäin ja kertoa niiden yhteissumman minulle nopeammin kuin itse pystyin laskemaan. Jos siis tekisin tutkimuksen uudestaan, laskeutuisin hieman alemmas humanistinluutornistani ja perehtyisin tietokoneiden ja laskemisen maailmaan.

Viimeiseksi antaisin itselleni pyyhkeen tai pari siitä, että uppouduin liian pitkäksi aikaa sinänsä mielenkiintoisen teorian tarkasteluun. Kaikkea mahdollista teoriaa aiheesta ei ole oleellista kaivaa esiin, sillä vaarana on se, että itse kaivautuu liian syvälle kirjapinojen alle, vieraantuu omasta aiheestaan eikä lopulta edes muista, mitä olikaan lukemassa ja miksi. Olisi pitänyt maltaa laskea kirjat käsistä aiemmin ja siirtyä oman tutkimuksen ja analyysin pariin. Haalin myös tutkimuskysymyksiä hivenen liikaa – toki työmäärää lisäsi sekin, että päädyin sekä vastaamaan määrittelemiini kysymyksiin että löytämään runsaasti myös niiden ulkopuolisia mielenkiintoisia havaintoja, joita en kuitenkaan hennonut jättää pois.

Tämäntyyppinen tutkimus, jossa on pidettävä monta lankaa yhtä aikaa kädessä ja erinäisiä muuttujia on paljon, ei sovellu niille, jotka haluavat edetä virtaviivaisemmin. Mikäli sen sijaan rakastaa eri kielten onnellista sekamelskaa, loppumattomia to do -listoja, analyysijä joka lähtöön ja kaunokirjallisuuden ja teorian iloista soppaa, kannattaa ilman muuta tarttua ekspressiivisiin verbeihin ja vieläpä useamman kielen voimalla. Kannattaa myös päätyä gradun tekemisen aikoihin päätoimiseksi opettajaksi, jotta arjen jäsentely on mahdollisimman helppoa ja gradun laatiminen leppoisaa puuhastelua. Kesäisin kannattaa lähteä Pohjois-Norjaan

vuorotyöhön optimistisen iloisin mielin: "Kyllä maar se gradu täälläkin edistyy!". Vaan kotona Tampereella työpöytäni olikin salakavalan mustasukkainen: gradun työstäminen ei kerta kaikkiaan onnistunut missään muualla kuin sen ääressä. Niinpä tänä kesäkuisen aurinkoisena sunnuntai-iltapäivänä – työpöytäni ääressä – haluaisinkin esittää suuren kiitoksen perheelleni ja ystävilleni kaikesta tuesta ja kannustuksesta matkan varrella. Lämmin kiitos myös sydämellisille kollegoilleni TAMKin kielipalveluihin. Viimeisenä muttei vähäisimpänä kiitos kultaisellenoutajalleni Pepille siitä, että olet vienyt minut ulos vähintään kolmesti päivässä tuulettamaan ajatuksiani. Kiitos, tack, спасибо.

LÄHTEET

Aineistolähteet

BULGAKOV, MIHAIL 1974: *Kohtalokkaat munat. Satiireja ja muistelmia*. Helsinki:

WSOY. Käännös venäjältä suomeen: Esa Adrian.

BULGAKOV, MICHAIL 1977: *En hunds hjärta*. Uppsala: Almqvist & Wiksell. Käännös venäjältä ruotsiin: Lars Erik Blomqvist.

BULGAKOV, MIHAIL 1925 (julkaistu Neuvostoliitossa 1987): *Sobatše serdtse*. Moskva: Izdatel'stvo Eksmo.

JANSSON, TOVE 1957: *Taikatalvi*. Helsinki: WSOY. Käännös ruotsista suomeen: Laila Järvinen.

JANSSON, TOVE 1957: *Trollvinter*. Helsingfors: Schildts Förlags.

JANSSON, TOVE 1957: *Volšebnaja zima*. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo Azbuka. Käännös ruotsista venäjään: Ljudmila Braude.

SILLANPÄÄ, F. E. 1931: *Nuorena nukkunut eli vanhan sukupuun viimeinen vihanta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Kerho.

SILLANPÄÄ, F. E. 1931: *Silja: berättelse om ett gammalt släktträds sista gröna skott*. Otalampi: Sahlgrens Förlag. Uusi käännös suomesta ruotsiin: Fredrik Therman 1989.

SILLANPÄÄ, F. E. 1931: *Usopšaja v molodosti, ili poslednij pobeg starogo rodoslovnogo dereva*. Moskva: Panorama. Käännös suomesta venäjään: V. Smirnova.

Kirjallisuuslähteet

ABELIN, ÅSA 1999: *Studies in Sound Symbolism*. Göteborg: Göteborg University.

——— 2015: *Phonaesthemes and sound symbolism in Swedish brand names*. Göteborg: Göteborgs universitet.

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2215039015000028> (30.10.2015)

ALESTALO, MARJATTA – HÄMÄLÄINEN, EIJA 2008: *Venäjän kielioppi. Venäjää aikuisille*. Helsinki: Finn Lectura.

- ALIJEVA, SAMAJA AZEROVNA 1997: *Funktsional'no-semantitšeskij analiz zvukopodražatel'noj leksiki v sovremennom russkom jazyke*. Mahatškala: Dagestanskij gosudarstvennyj universitet.
- ANTTILA, RAIMO 1976: Affektiivis[-deskriptiivis-onomatopoeettis]ten sanojen asema kielen merkkisysteemissä. – *Virittäjä* 1976: 126–133.
- AVAKOV, SERGEI ARKADJEVIŠ 2007: *Zvukopodražatelnye slova russkogo jazyka v sravnenii s anglijskim i nemetskim*. Mahatškala: Dagestanskij gosudarstvennyj pedagogišeskij universitet.
- DAHL, ÖSTEN 2007: *Språkets enhet och mångfald*. Lund: Studentlitteratur.
- HAKULINEN, LAURI 1938: Mikä on luonteenomaista suomen kielen äännerakenteelle? – *Virittäjä* 1938: 269–280.
- HAMUNEN, MARKUS 2012: Koloratiivirakenne, liike ja tapa. – Ilona Herlin & Lari Kotilainen (toim.), *Verbit ja konstruktiot* s. 104–140. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELLQUIST, ELOF 1922: *Svensk etymologisk ordbok*. Lund: Lunds universitet.
<http://runeberg.org/svetym> (5.2.2017)
- HINTON, LEANNE – NICHOLS, JOHANNA – OHALA, JOHN (toim.) 1994: *Sound Symbolism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HEINSOO, HEINIKE – SAAR, EVA 2015: Sound symbolism of expressive verbs in Finnic languages (Estonian, Finnish, Ingrian, Votic). *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri* 6 s. 55–74.
- HÄNNINEN, ANNELI 2005: Sanoista ja motiiveista. – Nina Zaitseva (toim.), *Pribaltijsko-finskoje jazykoznanie: lingvogeografitšeskije issledovanija* s. 27–37. Petrozavodsk: Institut jazyka, literatury i istorii Karel'skogo nautšnogo tsentra.
- HÄKKINEN, KAISA 1989: *Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa*. Tietolipas 117. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- GNATCHUK, HANNA 2015: *Sound symbolism. A phonosemantic analysis of German and English consonants*. Saarbrücken: AV Akademikerverlag.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA-RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JARVA, VESA 2003: *Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- 2008: Suomen kielen ekspressiivisten sanojen ominaispiirteitä. – *Folia Uralica Debrececiensia* 15 s. 13–28.
- JÄNIS, MARJA 2006: *Venäjältä suomeksi ja suomesta venäjäksi*. Helsinki: Gummerus.
- JÄÄSKELÄINEN, ANNI 2013: *Todisteena äänen kuva. Suomen kielen imitatiivikonstruktiot*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KIVINIEMI, EERO 1971: *Suomen partisiippinimistöä: ensimmäisen partisiippin sisältävät henkilön- ja paikannimet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KNUUTILA, SINI 2010: *Kukki pirtin nurkassa eikä tossa laiskana silmän nähren. Deskriptiiviset ja onomatopoeettiset verbit Sääksmäen puhekielessä*. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- KOKKONEN, TARU 2013: *Kyselytutkimus synonyymisten nauramista ja itkemistä kuvaavien verbien merkityseroista*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- KOSKINEN, KAISA 2001: Ekvivalenssista erojen leikkiin – käännöstiede ja kääntäjän etiikka. – Mäkinen, Pirjo & Oittinen, Riitta (toim.), *Alussa oli käännös* s. 374–387. Tampere: Tampere University Press.
- KUIRI, KAIJA 2004: *Semantiikan peruskurssi*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- KULONEN, ULLA-MAIIJA 2010: *Fonesteemit ja sananmuodostus. Suomen kontinuaatiivisten U-verbijohdosten historiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUUSINEN, MARTTI – OLLIKAINEN, VEERA – SYRJÄLÄINEN, JULIA 2006: *Venäjä–suomi-suursanakirja*. Helsinki: WSOY.
- LAPPALAINEN, MARITA 2001: Käännetään suomeksi. – Mäkinen, Pirjo & Oittinen, Riitta (toim.), *Alussa oli käännös* s. 189–202. Tampere: Tampere University Press.
- LARJAVAARA, MATTI 2002: Puhuvat sanat. – *Virittäjä* 3/2002 s. 444–450.
- LESKINEN, HEIKKI 1991: Vielä nuoret nurisevat? Huomioita onomatopoeettisten sanojen tuntemuksesta ja tulkinnasta. – *Virittäjä* 95 s. 355–371.
- LESKINEN, HEIKKI 2001: Ekspressiivisanaston asema itämerensuomalaisten kielten tutkimuksessa. – Juha Leskinen (toim.), *Itämerensuomalaista ekspressiivisanaston tutkimusta* s. 7–20. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- LIUKKONEN, IRINA 2011: *Itku pitkästä ilosta. Deskriptiivis-onomatopoeettisten ilmaisujen semanttiset eroavuudet suomen ja venäjän kielessä – tarkastelun kohteena itku kuvaavat sanat*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- LÄNSIMÄKI, MAIIJA 1987: *Suomen verbikantaiset in:ime-johdokset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- MIKONE, EVE 2002a: *Deskriptiiviset sanat. Määritelmä, muoto ja kehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MIKONE, EVE 2002b: Ilmeikkäitä, eläviä, sattuvia sanoja. – *Virittäjä* 3/2002 s. 410–413.
- MÖIJER, KJELL 1998: *Svensk ordlära: att bilda ord*. Solna: Ekelund.
- NIKITINA, TATIANA 2012: Russian verboids: A Case Study in Expressive Vocabulary. – *Linguistics* 50 (2) s. 1–30.
- OITTINEN, RIITTA 2001: Tekstilaji ja strategia: ajatuksia kaunokirjallisuudesta kääntämisestä. – Mäkinen, Pirjo & Oittinen, Riitta (toim.), *Alussa oli käänös* s. 165–185. Tampere: Tampere University Press.
- PAJUNEN, ANNELI 1997: Tietoa äännesymboliikasta. – *Virittäjä* 3/1997 s. 477–480.
- RAVILA, PAAVO 1952: Onomatopoeettisten ja deskriptiivisten sanojen asema kielen äännesysteemissä. – *Virittäjä* 56 s. 262–274.
- RYTKÖNEN, AHTI 1935: Deskriptiivisistä sanoista. – *Virittäjä* 39 s. 90–102.
——— 1937: Koloratiivinen konstruktio. – *Virittäjä* 41 s. 95–104.
- SAEED JOHN I. 2009: *Semantics*. Oxford: Blackwell.
- SANDBERG, LAURA 2014: *Peruskoulun neljäsluokkalaisten ekspressiivisten verbien tuntemus*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- SAVOLAINEN, MARJA 1999: *Ahti Rytkönen ekspressiivisanatutkijana – oppihistoriallinen katsaus ekspressiivisanatutkimukseen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SHIBATANI, MASAYOSHI 1990: *The Languages of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SMAJIC, ALVIN 2010: *Översättning av onomatopoetiska uttryck i manga*. Lund: Lunds universitet.
- SVENSSON, MIKAEL 2012: *Översättning till svenska av japansk onomatopoetikon i manga*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- VARANTOLA, KRISTA 2001: Sanakirjoista ja sanakirjojen käyttäjistä. – Mäkinen, Pirjo & Oittinen, Riitta (toim.), *Alussa oli käänös* s. 215–238. Tampere: Tampere University Press.
- VEHMAS-LEHTO INKERI 2001: Kääntäjän työ. – Mäkinen, Pirjo & Oittinen, Riitta (toim.), *Alussa oli käänös* s. 35–49. Tampere: Tampere University Press.
- VORONIN, S. V. 1982: *Osnovy fonosemantiki*. Leningrad: Izdatel'stvo leningradskogo universiteta.

LIITTEET

LIITE 1. Ekspressiiviset verbit käännösvastineineen alun perin suomenkielisessä aineistossa (Sillanpää: Nuorena nukkunut)

Deskriptiivisiä verbejä merkitsee lyhenne DESKR., onomatopoeettisia verbejä lyhenne ONOM. ja neutraaleja verbejä lyhenne NEUTR.

Nuorena nukkunut	Verbin luokitus (su)	Silja: berättelsen om ett gammalt släktträds sista gröna skott	Verbin luokitus (ru)	Усопшая в юности	Usopšaja v junosti (translitteroitu)	Verbin luokitus (ve)
–, järvenpinnan kihelmöimistä (deskr. subst.)	–	hur vattenytan glittrar	DESKR.	–	–	–
–, kuului Tiltan moittivaa supatusta (onom. subst.)	–	Tilta grälade viskande	ONOM.	–	–	–
–, sotkuisella suullaan (neutr. adj.)	–	smackade med munnen	ONOM.	–	–	–
(ajatukset liikkuvat ja) sinkoilivat	DESKR.	tarnkarna flög hit oh dit och slungades i vidare banor	DESKR.	мысли кружились и летели	mysli kružilis' i leteli	NEUTR.
(Anna ei) hievahtanutkaan	DESKR.	(Anna) stod orörlig	NEUTR.	–	–	–
(antoi miehen puhua ja) ryiskellä (mahtirykäysää)	ONOM.	lät gubben prata och komma med sina myndiga harklingar	NEUTR. (onom. subst. harklingar)	не мешал ему говорить и громогласно откашливаться	ne mešal jemu govorit' i gromoglasno otkašlivat'sja	ONOM.
(asettua) kyyhöttämään	DESKR.	kura ihop sig	DESKR.	долго сидела нахохлившись	dolgo sidela nahohlivšis'	DESKR.
(eläimet) huusivat (rehua ja palvelijat palkkaa)	ONOM.	djuren ropade efter foder och tjänstefolket efter lön	NEUTR.	(скотина) требовала (корма, прислуга платы)	(skotina) trebovala (korma, prisluga platy)	NEUTR.
(hanurikin) remahti soimaan	DESKR.	dragspelet bröt ut	NEUTR.	наяривала	najarivala	NEUTR.
(hevonen) päristi kuuluvasti	ONOM.	en häst gnäggade högt	ONOM.	лошадь громко фыркала	lošad' gromko fyrkala	ONOM.

(hänen leukansa) värisi ankarasti	ONOM.	hakan skälvde våldsamt	NEUTR.	дрожал	drožal	DESKR.
(hänen näin) hääriessään	DESKR.	medan han höll på	DESKR.	при этом ему казалось	pri etom jemu kazalos' (Näin hänestä näytti siltä, että...)	NEUTR.
(livari) mennä kohmusi (kuoppaa kohden)	DESKR.	hur livari raglade iväg till källaren	DESKR.	вспотычку направился	vspotytšku napravilsja	NEUTR.
(itkun kiihkosta erottui) kuiskaavaa (puhetta)	ONOM.	hennes häftiga viskningar blandades med gråt	NEUTR. (onom. subst. viskningar)	зашептала сквозь бурные слезы	zašeptala skvoz burnye slezy	ONOM.
(Jussi) urahti	ONOM.	Jussi brummade	ONOM.	Юсси, словно спохватившись,...	Jussi, slovno spohvativšis'	ONOM.
(kahvikin) kakelteli (akan kurkussa)	ONOM.	hon var nära att sätta kaffet i vrångstrupen	NEUTR.	кофе не шел в горло старухе	kofe ne šel v gorlo staruhe	NEUTR.
(kaikki kanssa) rähjä	DESKR.	bråka	NEUTR.	—	—	—
(kaulaa hänen sormensa olivat) pusertaneet	DESKR.	hans fingrar nyligen klämt om halsen	DESKR.	сжимали его пальцы	sžimali ego pal'tsy	DESKR.
(keittiön pesästä) tuprahti joskus savua ilmaan	DESKR.	ur köksspisen välldet ibland rök	DESKR.	валили (клубы дыма)	valili (kluby dyma)	DESKR.
(kello) kilkahtanut	ONOM.	pinglade	ONOM.	звяркало	zvjarkalo	NEUTR.
(kivääri) törröttäen	DESKR.	med geväret lutat	NEUTR.	торчала (винтовка)	tortšala (vintovka)	DESKR.
(komennus) kajahti	ONOM.	ekade ett strängt kommando	NEUTR.	прозвучала (команда)	prozvutšala (komanda)	NEUTR.
(korpitielle kiireesti) lipitti (takaisin)	DESKR.	skyndande (tillbaka)	NEUTR.	поспешно засеменила обратно	pospešno zasemenila obratno	NEUTR.
(kottaraiset) viheltelivät	ONOM.	de första stararna kvittrade	ONOM.	пели	pele	NEUTR.
(kukaan ei tiennyt, mistä se)	DESKR.	varifrån den kom	NEUTR.	никто не знал отчего	nikto ne znal otšego	NEUTR.

tihkui						
(kun ei vaan) kajoa	DESKR.	men inte röra	NEUTR.	но только не лапать	no tol'ko ne lapat'	DESKR.
(kuulleensa leivosen) livertävän	ONOM.	hade hört lärkan drilla	ONOM.	слышали трели жаворонка	slyšali trelī žavoronka	NEUTR.
(kuului) hiipivää (liikettä)	DESKR.	hördes smygande steg	DESKR.	–, слышались чьи-то шаги (kuului jonkun askelia, subst.)	poslyšalis' tš'i-to šagi	–
(kuvasta) karisevat (pois epäoleelliset seikat)	DESKR.	(den bild) förlorar (alla oväsentliga drag)	NEUTR.	выпадают	vypadajut	NEUTR.
(kyökin puolella) hääri	DESKR.	(köket) stökade	DESKR.	суетилась	sujetilas'	DESKR.
(lumi) kajasti	DESKR.	skimrade snön	DESKR.	(снег) мерцал	(sneg) mertsal	DESKR.
(mieli) hehkui	DESKR.	flickans sinne glödde	DESKR.	с пылающей душой	s pylajušej dušoj	NEUTR.
(naisellisuutensa) sykki	DESKR.	(hennes kvinnlighet) blomstrade	NEUTR.	бился	bilsja	DESKR.
(osaisivat lakata) honkkeloimasta	DESKR.	nu kunde sluta upp med alla tokigheter	NEUTR.	перестала безобразить	perestala bezobrazit'	DESKR.
(otti) narisevilla (saappaillaan askeleita)	ONOM.	tog några steg med sina knarrande stövlar	ONOM.	прошел несколько шагов в скрипящих сапогах	prošel neskol'ko āgov v skripjastših sapogah	ONOM.
(pakarin ovi jo) narisikin	ONOM.	då knarrade kammardörren	ONOM.	скрипнула дверь пекарной	skripnula dver' pekarnej	ONOM.
(pienet tallukkaat) toussuavat	ONOM.	de små filtstövlarna klafsar	ONOM.	(маленькие таллуки так и) хлюстают (у него на ногах)	(malen'kie talluki tak i) hljustajut (u nego na nogah)	ONOM.
(povi) sykki pelon ahdistamatta	DESKR.	(hjärtat) dunkade (men inte av rädsla)	DESKR.	сердце в её груди билось, не стесненное страхом	serdtse v jejo grudi bilos', ne stesnennoje strahom	DESKR.
(professorikin) tulla paaksasi jo tietä pitkin ja humahti samassa pirttiin	DESKR.	professorn kom lunkande vägen fram och steg i detsamma bullrande in i stugan	DESKR.	тут в избу с шумом ворвался профессор	tut v izbu s šumom vorvalsja professor	DESKR.
(rinnan vasemmalla puolella)	DESKR.	(det) ryckte (otäckt till i vänstra	DESKR.	остро колнуло	ostro kolnulo	NEUTR.

jutkahti (ilkeästi)		sidan)				
(räystäiltä) tipahteli	ONOM.	droppade det	ONOM.	с стрех капало	s streh kapalo	ONOM.
(tyttö) hyräili	ONOM.	(flickan) gnolade	ONOM.	–	–	–
(ympäröivä rauha) syöksähti	DESKR.	(omgivningens frid) störtade sig	DESKR.	окружающий покой словно со свистом ворвался ("ympäröivä rauha kirjaimellisesti sähköksellä syöksyi")	okružajustšij pokoj slovno so svistom vorvalsja	DESKR.
(äijän) kekkalehtavan (rahoineen)	DESKR.	en sådan gubbe som strosar omkring och sprider sina pengar	DESKR.	подавался в город и сорил деньгами	podavalsja v gorod i soril den'gami	DESKR.
(äänet) körisivät	ONOM.	–, ei rakennetta	–	(голоса) хрипели	(golosa) hripeli	ONOM.
alkoi lievästi huohottaa	ONOM.	flämtade hon	ONOM.	ее даже брало удушье	jejo daže bralo uduš'e	NEUTR.
alkoi poreilla esiin isän vaistoja	DESKR.	började jäsa av fadersinstinkter	DESKR.	прорвался	prorvalsja	DESKR.
alkoi veikistellen puhella	DESKR.	började hon skämtsamt prata	NEUTR.	шутливо заметила	šutlivo zametila	NEUTR.
alkoivat urut hyräillä	ONOM.	orgeln ljuda	ONOM.	тихо запел орган	tiho sapel organ	NEUTR.
ei jäsentään hievahuttanut	DESKR.	rörde inte på sig	NEUTR.	–, совсем неподвижно (adverbi)	–, sovsem nepodvižno (adverbi)	–
emäntä luiskahtikin sisälle kuistin ovesta	DESKR.	slank värdinnan in genom dörren	DESKR.	скрылась	skrylas'	DESKR.
etteivät lahtarit luiskahtele nurkissanne	DESKR.	inte slaktarna stryker runt	DESKR.	чтобы лахтари не шныряли у вас во дворе	štoby lahtari ne šnyrjali u vas vo dvore	DESKR.
hamuili hänen käsivarttaan	DESKR.	höll henne i handen	NEUTR.	легонько играл ее рукой	legon'ko igral jejo rukoj	NEUTR.
harittaen	DESKR.	vidgas en aning	NEUTR.	навыкате	navykate	DESKR.
havahtui	DESKR.	vaknade Silja	NEUTR.	очнулась	otšnulas'	DESKR.
(he) rähättivät edelleen	ONOM.	(de) skrånade alltjämt	ONOM.	захотали	zahohotali	ONOM.
hehkui puna	DESKR.	ansikte glödde	DESKR.	щеки пылали (posket hehkuivat)	štšeki pylali	NEUTR.
heidän ohitseen syöksyi	DESKR.	störtade förbi dem	DESKR.	пронесся	pronessja	NEUTR.
helähtivät (ensi pisarat)	ONOM.	de första dropparna stänkte (stänkte = läiskähtivät, lisäksi	ONOM.	(первые капли молока) застучали	(pervye kapli moloka) zastutšali	ONOM.

		onom. subst. dropparna. Ei kuitenkaan helähtämistä.)				
hetkauttelemaan (sääriään)	DESKR.	slängde med benen	DESKR.	вихлять	vihljat'	DESKR.
hieraiten	DESKR.	gnida och massera	ONOM.	растереть	rasteret'	NEUTR.
hiipi myymälästä ulkosalle	DESKR.	smög ut ur butiken	DESKR.	тихо вышла, 317	tiho vyšla	NEUTR.
hiiviskeli (hänen perässään)	DESKR.	smög sig (efter honom)	DESKR.	украдкой бежала	ukradkoj bežala	NEUTR.
hiljaa keinua nytkytellyt	DESKR.	hade suddat och gungat stilla	DESKR.	покачиваясь	pokatšivajas'	DESKR.
hiukan pökertyneenä Kustaa naurahtaa	DESKR.	Kustaa skrattar virrigt	NEUTR.	–, наполовину в беспамятстве (subst.)	–, napolovinu v bespamjatstve (subst.)	–
hohotti	ONOM.	skrattade	NEUTR.	захотел	zahohotal	ONOM.
hoilasi	ONOM.	ropade	NEUTR.	горланила	gorlanila	ONOM.
horjuili	DESKR.	vacklade omkring	DESKR.	пошатываясь	pošatyvajas'	DESKR.
hykerrellen	ONOM.	–, rakenne puuttuu kokonaan	–	бодрствуя	bodrstvuja	NEUTR.
hykertyi peitteen alle	DESKR.	kröp ihop	DESKR.	сворачивалась калачиком позу	svoratšivalas' kalatšikom pozu	DESKR.
hykertyi syleilyntapaiseen asentoon	DESKR.	kröp ihop	DESKR.	приняла позу, как при объятии	prinjala pozu, kak pri objatii	NEUTR.
hymähti	ONOM.	smålog	NEUTR.	улыбалась	ulybalas'	NEUTR.
hymähtää	ONOM.	småskratta	NEUTR.	заулыбался	zaulybalsja	NEUTR.
hypähdellen	DESKR.	hoppande	DESKR.	подпрыгивая	podprygivaja	DESKR.
hypähti	DESKR.	vände	NEUTR.	сошел	sošel	NEUTR.
hyrähdellen	ONOM.	gnolande	ONOM.	напевая	napevaja	NEUTR.
hyräili	ONOM.	gnolade	ONOM.	напевала про себя	napevala pro sebja	NEUTR.
hyräillessään	DESKR.	hon redan gnolade hörbart	ONOM.	напевая	napevaja	NEUTR.
hyssyttellen	ONOM.	hyschande på varandra	ONOM.	шикая	šikaja	ONOM.
härnäillen	DESKR.	retades	NEUTR.	дразня	draznja	DESKR.
hätkähti	DESKR.	hela kroppen spratt till	DESKR.	содрогнулось	sodrognulos'	DESKR.
hätkähtäen	DESKR.	ska plötsligt spritta till	DESKR.	вздвогнув ни с того и с него	vzdrognuv ni s togo i s nego	
hätkähtää	DESKR.	rycker till	DESKR.	вздрагивает	vzdragivajet	DESKR.

hääri ruoanlaitossa	DESKR.	sysslade med att laga mat	DESKR.	отрываясь (=työntyä esiin, käännetty eri rakenteella)	otryvajas'	DESKR.
imaisi huuliaan	ONOM.	sög på läpparna	ONOM.	облизывал	oblizyval	ONOM.
imeskelivätkin	ONOM.	drog ju redan på den strängen	NEUTR.	удивляются	udivljajutsja	NEUTR.
innoissaan ähisten rupesi	ONOM.	ivrigt flåsande började	ONOM.	кряхтя	krjahtja	ONOM.
joku letkautti hänelle	DESKR.	kunde någon pika henne	NEUTR.	пошутил	pošutil	DESKR.
joku äijänkurkku nauraa hohotti jo täydellä pauhinalla	ONOM.	ur strupen på någon gubbe dånade skrattet för fullt	ONOM.	хохотал во все горло	hohotal vo vsje gorlo	ONOM.
jotka laajoina ja kosteina muljottivat suoraan päin ketä tahansa	DESKR.	som stora och fuktiga blängde rakt på alla	DESKR.	могли выдержать	mogli vyderšat'	DESKR.
joutilaana tassuttelee	ONOM.	traska omkring sysslolös	DESKR.	ходят	hodjat	NEUTR.
kajastelee	DESKR.	syns	NEUTR.	вырисовывается	vyrisovyvajetsja	NEUTR.
kaksi naista kiljuu	ONOM.	två kvinnor tjuter böner	ONOM.	–, от закливаний (subst.)	–, ot zaklivanij (subst.)	–
kanojen kurisevaa pakinaa	ONOM.	hördes hönornas kuttrande prat	ONOM.	слышалось квохтанье кур	–, slyšalos' kvohtan'je kur	–
karjui	ONOM.	röt	NEUTR.	присоединился рев	prisojedinijsja rev	NEUTR.
kehrää	ONOM.	spinner	NEUTR.	мурлычет	murlytšet	ONOM.
kellahti	DESKR.	säckade ihop	DESKR.	упал (=kaatui)	upal	NEUTR.
kevätuuhi puhalsi	ONOM.	vårvinden blåste	ONOM.	как бы не продуло ее весенним ветром	kak by ne produlo jejo vesennym vetrom	ONOM.
kiemurteleva salotie	DESKR.	en slingrande skogsstig	DESKR.	иввилистая	ivvilistaja	DESKR.
kihelmäytti (vähäisten ihmisten mieliä)	DESKR.	var det som skedde en nagel i ögat på många enkla människor	NEUTR.	взбудоражило	vzbudoražilo	DESKR.
kiiruhdin	DESKR.	så jag skyndade mig	NEUTR.	поспешил	pospešil	NEUTR.
kiiruhti ulos	DESKR.	skyndade ut	NEUTR.	поспешила	pospešila	NEUTR.
kilisevin (kelloin)	ONOM.	med klingande bjällror	ONOM.	–, под звон бубенцов (subst.)	–, pod zvon bubentsov (subst.)	–
kivahti Kierikka raa'asti letkauttaen	DESKR.	snäste Kierikka av en rå gliring	DESKR.	запальчиво крикнул	zapał'tšivo kriknul	ONOM.

kivahti Väinö	DESKR.	snäste Väinö	DESKR.	огрызнулся	ogryznulsja	DESKR.
kolisevilla rattaila	ONOM.	med skramlande kärra	ONOM.	гроыхающей (partisiippi)	gromyhajustšej (partisiippi)	ONOM.
kompuroivan	DESKR.	hörde hon någon klampa upp	DESKR.	тяжело взошел	tjaželo vzošel	NEUTR.
kukko kiekaisi	ONOM.	gol en trupp	ONOM.	прокукарекал (петух)	prokukarekal (petuh)	ONOM.
kuoli kupsahti (sinne)	DESKR.	dog där knall och fall	NEUTR.	– и хлоп! – там и помер ("hups ja sinne ja kuoli")	– i hlop! – tam i pomer	NEUTR. (onom. interjektio hlop)
kuorsasi	ONOM.	snarkade	ONOM.	храпел	hrapel	ONOM.
kura ritisi lapsen varpaitten välistä	ONOM.	klatschade leran mellan flickans tår	ONOM.	слякоть хлюпала	sljakot' hljupala	ONOM.
kurkisti	DESKR.	tittade hon in	NEUTR.	заглянула	zagljanula	DESKR.
kurotti (ne olkapään yli)	DESKR.	lade (dem över axeln)	NEUTR.	–	–	–
Kustaa ajatteli	NEUTR.	Kustaa grubblade	DESKR.	–	–	–
Kustaa vaikeri hengessä	ONOM.	Kustaa jämrade sig in tankarna	DESKR.	застонал про себя	zastonal pro sebja	DESKR.
Kustaan kirveenlyönnit kajahtelivat	DESKR.	det ekade av Kustaas hugg	NEUTR.	–	–	–
kuului väräjävä huokaus	DESKR.	skälvde hon till av en suck	DESKR.	–, трепетный (adj.)	–, trepetnyj (adj.)	–
laputa (sen hameisiin)	DESKR.	göm dig i hennes kjolar	DESKR.	беги к ней под юбку	begi k nej pod jubku	NEUTR.
lehmät ammuivat	ONOM.	korna råmade	NEUTR.	(коровы) замычали	(korovy) zamytšali	ONOM.
lijahtanut porstuan taitse	DESKR.	smet ner för trappan	DESKR.	проскользнув	proskol'znuv	DESKR.
livertelevät	ONOM.	nynnar en stund	ONOM.	выводит	vyvodit	DESKR.
luimahtaa sisään kissa	DESKR.	slinker det in en katt	DESKR.	проскальзывает	proskalzyvajet	DESKR.
lurittamaan renkutuksia	ONOM.	att gnola en underlig låt	ONOM.	напеть песенок	napet' pesenok	NEUTR.
läikähtää (maitoa maahan)	ONOM.	stänkte det lite mjölk på marken	DESKR.	(часть молока) выплеснулась	(tšast' moloka) vyplesnulas'	ONOM.
lässytti	ONOM.	fånades	DESKR.	проворчал	provortšal	DESKR.
malttanut olla supahtamatta	ONOM.	kunde inte låta bli att viska	ONOM.	не удержавшись, прошептала	ne uderžalis', prošeptala	ONOM.
massutti (suutaan)	ONOM.	smackade	ONOM.	чмокал (губами)	tšmokal	ONOM.

meni hytisten sisälle	DESKR.	gick huttrande in	DESKR.	дрожа от холода	droža ot holoda	DESKR.
mennä horjutteli pois päin	DESKR.	vacklade ut ur rummet	DESKR.	нетвердым шагом вишла из комнаты	netverdym šagom vyšla iz komnaty	NEUTR.
muistin kerä kirpoili	DESKR.	minnet nystades upp	DESKR.	разматывался	razmatyvalsja	DESKR.
mutisi	ONOM.	muttrade	ONOM.	пробормотал	probormotal	NEUTR.
mutta oikeata uhoovaa (pakisijaansa) ei se juttu enää saa	DESKR.	ingen kan reda ut hur historien egentligen hängde ihop	NEUTR.	но по-настоящему вдохновенно эту историю больше не расскажет никто	no po-nastojastšemu vdohnovenno etu istoriju bol'se ne rasskažet nikto	NEUTR.
nakkasivat (rivouden)	DESKR.	slängde fräckheter	DESKR.	отпускали сальность	otpuskali sal'nost'	NEUTR.
naljailevan Lempin ja litan kanssa	DESKR.	höll han på och skämtade med Lempi och lita	DESKR.	зубоскалил	zuboskalil	DESKR.
naristeli saappaitaan	ONOM.	knarrade med stövlarna	ONOM.	скрипя сапогами	skripja sapogami	ONOM.
nykäisi ('huomautti')	DESKR.	inflikade	NEUTR.	заметил	zametil	NEUTR.
nyyhki	ONOM.	snyftade	ONOM.	всхлипывала	vshlipyvala	ONOM.
nyyhkytti vähän aikaa	ONOM.	snyftade en stund	ONOM.	продолжала всхлипывать	prodalžala vshlipyvat'	ONOM.
nyyhkyttävä (vaimo puhkesi täyteen valitukseen)	ONOM.	då brast hustrun i ren och skär klagan (nyyhkyttävää ei käännetty)	DESKR.	–, без всхлипываний (subst.)	–, bez vshlipyvanij (subst.)	–
nyökkäsi hyväntahtoisesti	DESKR.	hälsade han välvilligt	NEUTR.	кивнул	kivnul	DESKR.
pahnat alkoivat hyöriä	DESKR.	bosset började virvla	DESKR.	зашуршала	zašuršala	DESKR.
pariskunta menee tasaisesti nytkyen	DESKR.	paret åker i väg i jämn lunk	NEUTR.	потряхиваясь	potrjahivajas'	DESKR.
paukahtaa	ONOM.	brakar det	ONOM.	тут раздается сильный хлопок	tut razdajetsja sil'nyj hlopok	NEUTR. verbi (onom. subst. hlopok)
paukahtivat (kirjan puiset kannet kiinni)	ONOM.	slogs bokens pärmar igen	NEUTR.	со стуком захлопнулись	so stukom zahlopnulis'	ONOM.

paukkuivat (ovet)	ONOM.	smällde det i dörrarna	ONOM.	захлопали (двери)	zahlopali (dveri)	ONOM.
penkiltä höristiin	ONOM.	mumlades	ONOM.	сказал — — донесся угрожающий возглас	skazal — donessja ugrožajustšij vozglas	NEUTR.
pilkkeet risahtelivat	ONOM.	klabbarna knakade	ONOM.	разваливались чурки	razvalivalis' tšurki	ONOM.
pillahti (joku sana jo ääneenkin)	DESKR.	kom ett och annat ord ganska högljutt	NEUTR.	ее слова уже прорывались вслух	jejo slova uže proryvalis' vslux	DESKR.
ponnahtavat	DESKR.	klämmer sedan i för fullt	DESKR.	разражается	razražajetsja	DESKR.
pulpahtavan	ONOM.	ett par karlar hördes skrattande prata	NEUTR.	хлынули	hlynuli	ONOM.
punnertui seisaalleen	DESKR.	reste sig	NEUTR.	встал	vstal	NEUTR.
puro juoksi lievästi kuohuten	ONOM.	en bäck rann med ett lätt skummande	—, onom. subst. ett skummande	чуть пенясь	tšut' penjas'	NEUTR.
pystyi vastauksellaan nujertamaan	DESKR.	kunde ge svar	NEUTR.	оборвать	oborvat'	NEUTR.
pääsi melkein häntä töytäisemään	DESKR.	nästan skuffade till henne	ONOM.	наткнулась	natknulas'	DESKR.
päästä sinne akkoja vaakkumaan	DESKR.	inte släpper in några kraxande gummor	DESKR.	не допускай, чтобы тут каркали бабы	ne dopuskaj, štoby tut karkali baby	DESKR.
pöyhkeilleeltä talolliselta	DESKR.	—, självgoda bönderna	—	—, кичливыми (adj.)	—, kitšlivymi (adj.)	—
raksautti (kiväärinsä vireeseen)	ONOM.	spände geväret	NEUTR.	щелкнул затвором	štšelknul zatvorom	ONOM.
rappaus varissut	DESKR.	hade fallit av	NEUTR.	отвалилась	otvalilas'	NEUTR.
retkahti Siljan sängylle	DESKR.	damp ner på Siljas säng	ONOM.	завалился	zavalilsja	NEUTR.
reuhaava	DESKR.	—, bråkig	—	был склонен буйнить	byl sklonen bujanit'	DESKR.
riippui	DESKR.	hängde	DESKR.	висела	visela	NEUTR.
risahtelee	ONOM.	—, ei rakennetta	—	потрескивает	potreskivajet	ONOM.
rupesi hätistämään lasta sisälle	DESKR.	skyndade in med barnet	NEUTR.	поспешил	pospešil	DESKR.
ryyppi (kahviaan)	ONOM.	drack kaffe	NEUTR.	прихлебывавшей кофе	prihlebyvavšej kofe	ONOM.
räyskäisi (sisar)	ONOM.	gapade	DESKR.	заметила	zametila	NEUTR.
rääkyen lentoon	ONOM.	lyfte en skriande nötskrika	NEUTR. (onom. subst. en skriande	с криком взлетела	s krikom vzletela	NEUTR.

			nötskrika)			
sanat väreilivät ilmassa	DESKR.	ord dallrade i luften	DESKR.	слова вибрировали в воздухе	slova vibririvali v vozduhe	DESKR.
sanoa lipsautti (nuori sisar)	DESKR.	slant det ur (yngsta systemen)	DESKR.	вырвалось вдруг у младшей сестры	vyrvalos' vdruk u mladšej sestry	DESKR.
se naukaisee ilkeästi	ONOM.	den jamar otäckt	ONOM.	мяучит	mjautšit	ONOM.
siemaisi (sen tyhjäksi)	DESKR.	drack ur det	NEUTR.	выпил ее до дна	vypil jeho do dna	NEUTR.
sieppasi huivinsa	DESKR.	ryckte till sig huvudduken	DESKR.	–	–	–
sieppasi hän työkalun	DESKR.	knyckte han redskapet	DESKR.	выхватывает	vyhvatyvajet	DESKR.
siinä hyppelisi	DESKR.	skulle hoppa på den	DESKR.	как будто там прыгает	kak budto tam prygajet	DESKR.
Silja osavasti survaisi suksensa	DESKR.	styrde Silja skickligt skidorna	NEUTR.	оттолкнулась	ottolknulas'	ONOM.
Siljakin siinä yritti nyhkyttään sanoa	ONOM.	Silja försökte snyftande viska	ONOM.	–	–	–
sipaisi polisongejaan	ONOM.	strök sig om polisongerna	DESKR.	поглаживая бакенбарды	poglaživaja	DESKR.
sitten lipittää (lapsi takaisin pirttiin)	DESKR.	sedan springer flickan tillbaka in i stugan	DESKR.	бежит	bežit	NEUTR.
sorisi (kahvinjuojien puhelu)	ONOM.	sorlade folket medan man drack kaffe	ONOM.	шумно разговаривали...	šumno razgovarivali	NEUTR.
supatti	ONOM.	viskade	ONOM.	пробормотал	probormotal	NEUTR.
supisivat keskenään aapisen ääressä	ONOM.	tisslade och tasslade vid abc-boken	ONOM.	шушукались	šušukalis'	ONOM.
survaisi (Hilmaa päin muurin nurkkaa)	DESKR.	skuffade Hilma mot muren	ONOM.	затолкал (Хильму в угол)	zatolkal	ONOM.
sykitti (kahta sydäntä)	DESKR.	hetsade (två hjärtan)	NEUTR.	заставляет биться	zastavljaet	NEUTR.
sähisten	ONOM.	med en stilla susning	–, onom. subst. en susning	–	–	–
sähisten	ONOM.	Oskari väste lite när han talade	DESKR.	–, хриплым голосом (subst.)	–, hriplym golosom (subst.)	–
sängystä kavutessaan	DESKR.	då hon blev ur sängen	DESKR.	вылезал из постели	vylezal iz posteli	NEUTR.
söpersi emäntä	ONOM.	pladdrade värdinnan	DESKR.	–, у хозяйки чуть не отнялся	–, u hozjaiki tšut' ne	NEUTR.

				язык (=emännältä melkein irtosi kieli)	otnjalas' jazyk	
takertui	DESKR.	grep	DESKR.	схватил	shvatil	DESKR.
takertuivat	DESKR.	hängde ihop	DESKR.	нанизывалось	nanizyvalos'	DESKR.
tallusteli ulkosalla	DESKR.	traskade omkring utomhus	DESKR.	была на дворе	byla na dvore	NEUTR.
tempaa hänet	DESKR.	släpar henne	DESKR.	(силой) вытаскивает	(siloj) vytaskivajet	DESKR.
tepasteli	DESKR.	stultade omkring	DESKR.	семенила	semenila	NEUTR.
tepasteli vähän aikaa lattialla	DESKR.	travade hon omkring på golvet	DESKR.	побегала	pobegala	NEUTR.
tepastelivat tiellä	DESKR.	vandrade vägen fram	NEUTR.	шли по дороге	šli po doroge	NEUTR.
tepastelleet [linnuista]	DESKR.	trippat omkring	DESKR.	семенили	semenili	NEUTR.
tirkistelleet	DESKR.	kisat	DESKR.	заглядывали	zagljadyvali	DESKR.
tirkisti silmillään	DESKR.	kisade med ögonen	DESKR.	подследовато моргая, смотрел	posledovato morgaja, smotrel	NEUTR.
tiuskaisi	ONOM.	sade kommandanten strängt	NEUTR.	огрызнулся	ogryznulsja	DESKR.
tivoo hetken käpäillään	DESKR.	trampar på stället	ONOM.	скребет лапами	skrebet lapami	DESKR.
tuijotti	DESKR.	stirrade	DESKR.	–	–	–
tuijottivat	DESKR.	–	–	тупо уставясь (puhek. katsoa, tuijottaa)	tupo ustavajas'	NEUTR.
tuiskuaa sisään lunta	DESKR.	det blåser in snö	ONOM.	наметаает	nametajet	NEUTR.
tulla toohasi	DESKR.	kom håsande	NEUTR. komma, partis. håsande deskr.	с шумом нагрязнул	s šumom nagrjanul	DESKR.
tulvi (tajuntaan)	DESKR.	(nu kände han den) flöda	DESKR.	хлынуло в сознание	hlynulo v sozdaniye	DESKR.
tympäisi	DESKR.	kände sig halvt äcklad av det	NEUTR.	осерчала	osertšala	NEUTR.
tyrkkäsi	DESKR.	gav kvinnan en knuff	NEUTR. (ono m. subst. en knuff)	толкнул	tolknul	ONOM.
tyttö hykersi	ONOM.	flickan snurrade runt	ONOM.	сжалась в комо	sžalas' v komo	ONOM.
tyttö hääri	DESKR.	flickan stökade	DESKR.	–	–	–

tyttö riuhtoo (vastaan)	DESKR.	flickan spjärnar emot	DESKR.	(с силой) одергивает	(s siloj) odergivajet	DESKR.
tänne livistänyt	DESKR.	dykt opp här	DESKR.	подскочить	podskotšit'	DESKR.
tärahäntänyt	DESKR.	hade brustit	DESKR.	с треском разлетелось	s treskom razletelos'	
täytyi hänen rykäistä	ONOM.	måste han harkla sig lite	ONOM.	откашливаться	otkašlivat'sja	ONOM.
urut puhkeavat hyräilemään	ONOM.	orgeln brister ut i en vacker sång (deskr. brista, mutta hyräily puuttuu)	DESKR.	помур лыкивает тихонько	pomur lykivajet tihon'ko	ONOM.
vahva tykyttävä napanuora	DESKR.	en stark bultande navelsträng	DESKR.	пульсирующей	pul'sirujušej	DESKR.
vaipui hossaavaan uneen	DESKR.	började snarka	ONOM.	захрапел	zahrapel	ONOM.
valmiina putoamaan	NEUTR.	färdigt att hoppa ut	DESKR.	готово было сорваться	gotovo bylo sorvat'sja	DESKR.
vanha pariskunta, joka usein motkotteli	DESKR.	det gamla paret som ofta klankade på varandra	DESKR.	ворчавшие	vortšavšie	DESKR.
vastaan tuulahtava ilma	ONOM.	luften som strömmade emot henne	DESKR.	опахнувший	opahnuvšij	ONOM.
veden kalvossa alkoi häämöittää etäinen pilkku	DESKR.	på vattenytan började man skymta en avlägsen punkt	DESKR.	обозначилось	oboznatšilos'	NEUTR.
vesi hiukan kohisikin	ONOM.	vattnet nästan sjöd	ONOM.	шумела	šumela	ONOM.
vihelteli hiljalleen	ONOM.	visslade tyst	ONOM.	тихонько насвистывая про себя	tihon'ko nasvistyvaja pro sebja	ONOM.
viimeinen sana sopertui	ONOM.	det sista ordet begravdes	NEUTR.	последнее слово заглохло невнятным бормотанием	posledneje slobo zaglohlo nevnjatnym bormotaniem	ONOM.
viivyskeli	DESKR.	dröjde	DESKR.	оставалась	ostavalas'	NEUTR.
viivyskeli vielä hiukan	DESKR.	dröjde ändå en stund	DESKR.	–	–	–
vilisee (järven pinta)	DESKR.	flimrar den där sjön	DESKR.	рябит	rjabit	DESKR.
virkkoi	DESKR.	sade	NEUTR.	молвил		NEUTR.
virnailee koko asialle	DESKR.	grinar livari åt hela saken	DESKR.	ухмыляется	uhmyljajetsja	ONOM.

vyöryi siihen oheen heti paljon muuta	DESKR.	virvlade det förbi en massa andra tankar	DESKR.	хлынуло	hlynulo	DESKR.
värähtivät (hermot)	DESKR.	nerverna dallrade i krampen	DESKR.	затрепетали (нервы)	zatrepetali (nervy)	DESKR.
vääntäytyi	DESKR.	tog sig in	NEUTR.	ввалился	vvalilsja	DESKR.
ynähti	ONOM.	svarade	NEUTR.	огрызнулась	ogryznulas'	ONOM.
ynähtäen	ONOM.	–, på ett ovanligt gnälligt sätt	–	–	–	–
ynähtävä (vastaus)	DESKR.	svarade hon gnällande	DESKR.	прозвучало мычание ("kuului mutina")	–, prozvutšalo mytšanye	–
ähisten	ONOM.	stöna	NEUTR.	покряхтывая	pokrjahtyvaja	ONOM.
äiti yskähteli	ONOM.	hostade mor ibland	ONOM.	покашливала	pokašivala	ONOM.
ärjäisee äijä	ONOM.	ryter gubben	NEUTR.	кричит	kritšit	ONOM.
ärjäisi	ONOM.	ekade	NEUTR.	крикнул	kriknul	ONOM.
ärähti	ONOM.	snäste	DESKR.	прикрикнула	prikriknula	ONOM.
örähti kurkkuunsa ja nenäänsä	ONOM.	klarade han strupen och näsan	NEUTR.	откашлялся, высморкался	otkašljalsja, vysmorkalsja	ONOM.

LIITE 2. Koloratiivikonstruktiot käännösvastineineen *Nuorena nukkuneessa*

suomeksi	ruotsiksi	venäjäksi	translitteroitu
joku äijänkurkku nauraa hohotti jo täydellä pauhinalla	ur strupen på någon gubbe dånade skrattet för fullt	хохотал во все горло	hohotal vo vse gorlo
kuoli kupsahti	dog knall och fall	– и хлоп! – там и помер ("hups ja sinne ja kuoli")	– i hlop! – tam i pomer
mennä horjutteli (pois päin)	vacklade ut ur rummet	нетвердым шагом вышла из комнаты	netverdym šagom vyšla iz komnaty
mennä kohmusi	raglade iväg	вспотычку направился	vspotytšku napravilsja
oli hiljaa keinua nytkytellyt	hade suddit och gungat stilla	покачиваясь	pokatšivajas'
sanoa lipsautti (nuori sisar)	slant det ur (yngsta systemen)	вырвалось вдруг у младшей сестры	vyrvalos' vdruk u mladšej sestry

tulla paaksasi	kom lunkande	с шумом ворвался	s šumom vorvalsja
tulla toohasi	kom håsande	с шумом нагрязнул	s šumom nagrjanul

LIITE 3. Ekspressiiviset verbit käännösvastineineen alun perin ruotsinkielisessä aineistossa (Jansson: *Trollvinter*)

Deskriptiivisiä verbejä merkitsee lyhenne DESKR., onomatopoeettisia verbejä lyhenne ONOM. sekä neutraaleja verbejä lyhenne NEUTR.

Taikatalvi	Verbin luokitus (su)	Trollvinter	Verbin luokitus (ru)	Волшебная зима	Volšebnaja zima (translitteroitu)	Verbin luokitus (ve)
(hampaat) kalisten	ONOM.	(med) skallrande (tänder)	ONOM.	стуча (зубами)	stutša (zubami)	ONOM.
(hiljaa) kuiskaillen (lumi lakaisi)	ONOM.	med ett svagt viskande sopade snön (viskande onom. subst., sopade neutr. verbi)	NEUTR.	снег разметало по льду	sneg razmetalo po l'du	NEUTR.
(keltaisen liekin) leiskahtavan	DESKR.	(en gul låga) springa upp	DESKR.	взметнулось ввысь желтое пламя	vzmetnulos' vvis' želtoje plamja	DESKR.
(kyyneleet) kihosivat	DESKR.	fick tårar i ögonen	NEUTR.	(слезы) выступили	(slezy) vystupili	DESKR.
(lämmin ilma) höyrysi	DESKR.	for ångande (varm luft)	NEUTR.	хлынула (волна теплого пара)	hlynula (volna teplogo para)	DESKR.
(messinkimusiikki) karisti (lumen puista)	DESKR.	skakade	DESKR.	(от которой с деревьев) посыпался (снег)	(ot kotoj s derev'jev) posypalsja (sneg)	NEUTR.
(Muumipeikko) tupsahti	ONOM.	åkte	NEUTR.	въехал	vjehal	NEUTR.
(märkä lumi alkoi) vyöryä (katolta) alas	DESKR.	(uppe på taket började den våta snön att) rasa ner	DESKR.	(с крыши дома начал медленно) сползать (мокрый снег)	(s kryši doma natšal medlenno) spolzat' (mokryj sneg)	NEUTR.
(seisoi) hievahtamatta	DESKR.	stod orörlig	NEUTR.	застыл на месте	zastyl na meste	NEUTR.
(sävel) vilahti	DESKR.	(melodi) sprang hastigt	DESKR.	(мелодия) пронеслась	(melodija) proneslas'	NEUTR.
(tarjotin) rämähti	ONOM.	slängde (silverbrickan)	ONOM.	со звоном упал (на пол)	so zvonom upal (na pol)	NEUTR.

(lattialle)		skramlande				
(tuhka) pöllysi	DESKR.	(askan) rök	NEUTR.	(зола) поднялась (серым облаком ввысь)	(zola) podnjalas' (serym oblakom vvis')	NEUTR.
(tuuli) puhalsi (suoraan salonkiin)	ONOM.	(vinden) kom farande (rätt in i salongen)	NEUTR.	(ветер) ворвался (прямо в гостинию)	(veter) vorvalsja (prjamo vo gostiniju)	DESKR.
(viima) puhalsi (suoraan luolaan)	ONOM.	(vinden) låg (rakt in i grottan)	NEUTR.	(ветер) задувал (прямо пещеру)	(veter) zaduval (prjamo peštšeru)	ONOM.
haihtui (pimeään)	DESKR.	flöd (ihop mörkret)	DESKR.	растворилась (в темноте)	rastvorilas' (v temnote)	NEUTR.
hangannut	ONOM.	gnott	ONOM.	начистила	natšistila	NEUTR.
haukkoi	DESKR.	tappade	DESKR.	поскользнувшись	poskol'znuvšis'	NEUTR.
heilui	DESKR.	gungade	DESKR.	закачался	zakatšaljsa	DESKR.
helisi	ONOM.	klirrade	ONOM.	позвякивала	pozvjakivala	NEUTR.
hieroi (nenäänsä)	DESKR.	gnodde sig	ONOM.	потерла мордочку	poterla (mordotšku)	NEUTR.
hihkaisi	ONOM.	hojtade	ONOM.	заорав (во все горло)	zaorav (vo vse gorlo)	NEUTR.
hiiviskelevät	DESKR.	smyger	DESKR.	слоняются	slonjajutsja	DESKR.
hinattiin	DESKR.	släpades upp	DESKR.	(кто-то) тащил	(kto-to) taštšil	DESKR.
hoilasi	ONOM.	hojtade	ONOM.	горланил	gorlanil	ONOM.
huokaisi	ONOM.	suckade	ONOM.	вздыхал	vzdyhal	ONOM.
huokaisi	ONOM.	suckade	ONOM.	вздыхнул	vzdohnul	ONOM.
hurahti	DESKR.	åkte	NEUTR.	съехал	sjehal	NEUTR.
hurautti	DESKR.	satte av	NEUTR.	помчалась	pomtšalas'	NEUTR.
huusi	ONOM.	hojtade	ONOM.	кричал	kritšal	ONOM.
huusi	ONOM.	skrek	ONOM.	закричал	zakritšal	ONOM.
hyppeli (ristiin rastiin)	DESKR.	skuttade (kors och tvärs)	DESKR.	прыгал (между деревьями)	prygat (meždu derev'jami)	DESKR.
hyppeli (umpimähkään sinne tänne)	DESKR.	skuttade (planlöst hit och dit)	DESKR.	(бестолково) скакал (туда-сюда)	(bestolkovo) skakal (tuda-sjuda)	DESKR.
hyppäsivät	DESKR.	skuttade	DESKR.	спрыгнули	sprygnuli	DESKR.
häärivän	DESKR.	vimla	DESKR.	суетится	sujetitsja	NEUTR.
höristi	DESKR.	spetsade	DESKR.	навострила	navostrila	DESKR.
istua kyyhötti	DESKR.	hukade	DESKR.	сидела	sidela	NEUTR.
istui nyyhkyttäen	ONOM.	satt och snyftade	ONOM.	всхлипывала, сидя	vshlipyvala, sidja	ONOM.
istuiivat vaikeroiden	DESKR.	satt och beskärmade	DESKR.	сидели и канючили	sideli i kanjutšili	DESKR.

		sig				
juoksi	NEUTR.	kilade	DESKR.	стал бегать	stal begat'	NEUTR.
jyrisevät	ONOM.	mullrande	ONOM.	грохочущие	grohotšuššie	ONOM.
jyskytti	ONOM.	bultade	ONOM.	забарабанил	zabarabanil	ONOM.
kajahti	ONOM.	bröt	ONOM.	раздался	rasdzalsja	NEUTR.
kierähti	DESKR.	rullade	DESKR.	перекаtilась	perekatilas'	NEUTR.
kiipesi kompastellen ylös	DESKR.	klättrade snubblande upp	DESKR.	спотыкаясь, он карабкался вверх	spotykajas', on karabkalsja vverh	DESKR.
kiiruhti	DESKR.	brukade kila	DESKR.	бежала	bežala	NEUTR.
kiisi	DESKR.	kom farande	NEUTR.	катился	katilsja	NEUTR.
kiitänyt	DESKR.	kajkat	DESKR.	подкатила	podkatila	NEUTR.
kipaisisi	DESKR.	skulle hon kila	DESKR.	(тут же) кинется	(tu že) kinetsja	DESKR.
kiskoi (hopeatarjottimen lumesta)		halade fram (silverbrickan ur snön)	DESKR.	(сказала Малышка Мю) доставая (из снега серебряный поднос)	(skazala Malyška Mju) dostavaja (iz znega serebranyj podnos)	NEUTR.
kohisevan	ONOM.	brumma	ONOM.	бормочет	bormotšet	ONOM.
kuiskasi	ONOM.	viskade	ONOM.	прошептал	prošeptal	ONOM.
kuljeskeli	DESKR.	vankade	DESKR.	ковыляла	kovyljala	DESKR.
kulkea tömisti	ONOM.	gick stampande	ONOM.	громко топая	gromko topaja	ONOM.
kyyhötti	DESKR.	satt	NEUTR.	– ei ole; näkokulmaero (su/ru: olio kyyhötti ve: Muumipeikkoa katsoi)	–	–
käpertyi	DESKR.	rullade ihop sig	DESKR.	зарывался	zaryvalsja	DESKR.
kökötti (pahvilaatikko)	DESKR.	stod (en stor papperkartong)	NEUTR.	стояла (большая картонная коробка)	stojala (bolšaja kartonnaja korobka)	NEUTR.
kömpi	DESKR.	kravlade sig upp	DESKR.	выбрался	vybralsja	DESKR.
lehautti	DESKR.	lyfte	DESKR.	(чуть) приподнял	(tšut' pripodnjal)	NEUTR.
leijailevien (hiutaleiden)	DESKR.	(sakta) fallende (snöflingor)	NEUTR.	падающих (пушистых снежинок)	padajuštših (pušistih snežinok)	NEUTR.
lentää laapottivat	DESKR.	flaxade långsamt	DESKR.	медленно взмахивая крыльями, полетели	medlenno vmahivaja kryl'jami, poleteli	NEUTR.
liehuvilla (huom. revontulista)	DESKR.	fladdrande	DESKR.	колыхавшимися	kolyhavšimisja	DESKR.

lipui	DESKR.	gled	DESKR.	соскользнула	soskol'znula	DESKR.
liukui	DESKR.	hasade	DESKR.	сползал	spolzal	DESKR.
loikoi	DESKR.	låg	NEUTR.	лежал	ležal	NEUTR.
loimahti	DESKR.	klädde sig (ögonblickligen i flammar)	NEUTR.	занялся мгновенно	zanjalsja mgnovenno	NEUTR.
luiskahti	DESKR.	halkade	DESKR.	скатился	skatilsja	DESKR.
maleksivat hitaasti	DESKR.	strövade långsamt	DESKR.	медленно двинулись	medlenno dvinulis'	NEUTR.
melunnut	NEUTR.	väsnavts	NEUTR.	шумел	šumel	ONOM.
mietti	NEUTR.	grubblade	DESKR.	раздумывала	razdumyvala	DESKR.
mumisi	ONOM.	mumlade	ONOM.	пробормотал	probormotal	NEUTR.
mätkähti	ONOM.	satte sig	NEUTR.	шлепнулся	šlepnulsja	ONOM.
napsahtelua	ONOM.	knäppa	ONOM.	(что-то) щелкает	(što-to) štšelkajet	NEUTR.
narskui	ONOM.	knarrade	ONOM.	скрипел	skripel	ONOM.
natinaa	ONOM.	knaka	ONOM.	(что-то) трещит	(što-to) treštšit	ONOM.
nelistää	DESKR.	galopperar	DESKR.	умчится галопом	umtšitsja galopom	NEUTR.
nuuhki	ONOM.	nosade	ONOM.	обнюхала	obnuhala	ONOM.
nykäisi	DESKR.	ryckte	DESKR.	подергал	podergal	DESKR.
nyökkäsi	DESKR.	nickade	DESKR.	кивнул	kivnul	DESKR.
näpersi (laatikon kannesta kulman auki)	DESKR.	petade upp (ett hörn av locket)	DESKR.	расковырял (уголок крышки)	raskovyrjal (ugolok kryški)	DESKR.
paiskasi	ONOM.	slängde upp	ONOM.	распахнул	raspahnul	NEUTR.
paukuttaa (rumpuja)	ONOM.	dunka (på trummorna)	ONOM.	(начали) бить (барабаны)	natšali bit' (barabany)	NEUTR.
pihistänyt	DESKR.	knyckt	DESKR.	стацил	staštšil	DESKR.
pisteli	DESKR.	stack	DESKR.	кольнуло	kol'nulo	DESKR.
pisti alahuulensa törrölleen	DESKR.	stack ut underläppen	DESKR.	выпятив нижнюю губу	vypjativ nižnjuju gubu	DESKR.
polkivat (käpälillään lunta)	DESKR.	stampade (med tassarna i snön)	ONOM.	(они) топтались (на снегу)	(oni) toptalis' (na snegu)	ONOM.
pujahti	DESKR.	slank in	DESKR.	свернул	svernul	DESKR.
pujahti	DESKR.	smet	DESKR.	шмыгнул	šmygnul	DESKR.
putosi lätsähtäen	ONOM.	föll med ett plopp	NEUTR.	"Бац!" плюхнулся	"Bats!" pljuhnulsja	ONOM.
puuskahti	ONOM.	utbrast	NEUTR.	воскликнул	voskliknul	NEUTR.

pyrättävää	DESKR.	tätt fallande	NEUTR.	густо падающий	gusto padajuštšij	NEUTR.
pysähtyi töksähtäen	DESKR.	stannade han häftigt	NEUTR.	резко остановился	rezko ostanovilsja	NEUTR.
pyyhälsivät	DESKR.	skyndade	DESKR.	перебегали	perebegali	NEUTR.
pökkäsi	ONOM.	dunkade	ONOM.	похлопывая	pohlopyvaja	ONOM.
raaputtamasta	ONOM.	för att krafsa	ONOM.	щекотать	štšekotat'	ONOM.
rapistella	ONOM.	rassla	ONOM.	загромыхал	zakromyhal	ONOM.
ravisti	DESKR.	gjorde	NEUTR.	заставил	zastavil	NEUTR.
riuhtaisi (oven sepposen selälleen)	DESKR.	slog upp (dörren på vid gavel)	NEUTR.	(широко) распахнул (дверцты)	(široko) raspahnul (dvertsy)	DESKR.
ryntäsi	DESKR.	rusade	DESKR.	бросился	brošilsja	DESKR.
ryntäsi	DESKR.	rusade	DESKR.	ринулся	rinulsja	DESKR.
ryntäsi pystyyn	DESKR.	rusade upp	DESKR.	вскочил	vs kotšil	DESKR.
ryntäsivät	DESKR.	rusade	DESKR.	ринулись	rinulis'	DESKR.
rypistää	DESKR.	rynka	DESKR.	сморщить	smorštšit'	DESKR.
ryömi	DESKR.	kröp	DESKR.	влез	vlez	NEUTR.
ryömi	DESKR.	kröp	DESKR.	переполз	perepolz	NEUTR.
ryömi	DESKR.	kröp	DESKR.	полз (по снегу)	polz (po snegu)	NEUTR.
ryömi takaisin katolle	DESKR.	kröp	DESKR.	вылезла на крышу	vylezla na kryšu	NEUTR.
ryömii syliin	DESKR.	kryper opp i min famn	DESKR.	карабкается ко мне на колени	karabkajetsja ko mne na koleni	DESKR.
ryöpsähti	DESKR.	föll	NEUTR.	обрушился	obrušilsja	DESKR.
rämisevää	ONOM.	smattrande	ONOM.	гремящая	gremjaštšaja	ONOM.
rämisevään	ONOM.	skrällande	ONOM.	от громких звуков (ei verbiä)	–	–
rämisteli	ONOM.	skramlade	ONOM.	загрохотал	zagrohotal	ONOM.
rämpi	DESKR.	trevade sig fram	DESKR.	приковыляла	prikovyljala	DESKR.
rämpi (ja ryömi)	DESKR.	kravlade (och kröp)	DESKR.	полз (и полз)	polz (i polz)	NEUTR.
räpyttelemään	DESKR.	att blinka	DESKR.	замограли	zamograli	DESKR.
räväytti	DESKR.	slog hon upp	NEUTR.	открыла	otkryla	NEUTR.
sieppasi	DESKR.	fick tag	NEUTR.	схватив	shvativ	DESKR.
sirisee	ONOM.	frasar	ONOM.	скрипит	skripit	ONOM.
sojottivat jäykkinä	DESKR.	stod styva	NEUTR.	твердо стояли	tverdo stojali	NEUTR.
sulki silmänsä	NEUTR.	blundade	DESKR.	закрыв глаза	zakryl glaza	NEUTR.

syöksyi	DESKR.	kom rusande	DESKR.	ринулся	rinulsja	DESKR.
sähisi	ONOM.	fräste	ONOM.	шипели	šipeli	ONOM.
taapersi	DESKR.	tassade	ONOM.	брел	brel	NEUTR.
takertui	DESKR.	klibbade sig fast	DESKR.	залеплял	zalepljal	DESKR.
tallusti	DESKR.	stampade	ONOM.	тяжело ступая, он двинулся	tjaželo stupaja, on dvinulsja	NEUTR.
talsi	DESKR.	vandrade	NEUTR.	пробираясь	probirajas'	NEUTR.
tarpoi	DESKR.	hasade	DESKR.	побежал	pobežal	NEUTR.
tassutteli	ONOM.	tassade	ONOM.	подкрался	podkralsja	DESKR.
tuhahti	ONOM.	fnös (fnysa)	ONOM.	фыркнула	firknula	ONOM.
tuijotti	DESKR.	stirrade	DESKR.	установился	ustavilsja	NEUTR.
tuijotti	DESKR.	stirrade	DESKR.	удивленно тараща глаза	udivlenno taraštša glaza	DESKR.
tuli töristämään torveaan	ONOM.	började med sin hormusik	NEUTR.	начал трубить	načsal trubit'	ONOM.
tulla harppoi	DESKR.	kom klivande	DESKR.	крупными шагами подошел	krupnymi šagami podošel	NEUTR.
tulla mätkähti	ONOM.	damp ner	ONOM.	вывалился	vyvalilsja	NEUTR.
tulla räpytti	DESKR.	kom flaxande	DESKR.	прилетели хлопая крыльями	prileteli hlopaja kryl'jami	ONOM.
tulla tarpoi (rinnettä ylös)	DESKR.	kom hasande (uppför sluttningen)	DESKR.	с трудом волоча ноги	s trudem volotša nogi spuskalsja	DESKR.
tulvahti	DESKR.	tog emot	NEUTR.	обдала	obdala	DESKR.
tuprahti	DESKR.	steg	NEUTR.	метнулся	metnulsja	DESKR.
tuprusi	DESKR.	rykte ut	DESKR.	вился	vilsja	DESKR.
tyrkkäsi	DESKR.	fick en puff	NEUTR.	подтолкнул	podtolknul	DESKR.
tyrkkäsi (oven auki)	DESKR.	knuffade upp (dörren)	DESKR.	распахнула (дверь)	raspahnula (dver')	DESKR.
tömähti (suuri lumikimpale)	ONOM.	dunsade (ett stort snöflak)	ONOM.	срывались (снежные шапки)	sryvalis' (snežnye šapki)	DESKR.
törrötti	DESKR.	stack rakt upp	DESKR.	стояло торчком	stojala tortškom	NEUTR.
töykki	ONOM.	dunkade	ONOM.	толкала	tolkala	ONOM.
ujellusta kaakeliuunissa (ei verbiä)	ONOM.	snöstormen som tjöt i kagelugnen	ONOM.	(снежного бурана,) завывавшего (в изразцовой)	(snežnogo burana,) savyvavšego (v izraztsovoj)	NEUTR.
ulvoivat	ONOM.	sjöng	NEUTR.	выли	vyli	ONOM.
vaelteli (huoneesta toiseen)	DESKR.	vankade (från rum till rum)	DESKR.	бродил (из комнату в комнату)	brodil	NEUTR.

vajosi	DESKR.	sjönk ner	NEUTR.	окунулся	okunulsja	NEUTR.
varisi	DESKR.	föll sakta ner	NEUTR.	высыпалось	vysypalos'	DESKR.
vettä noruvia räystäitä	DESKR.	takdropp substantiivi-ilmaisu 'pisaroita katolta', ei verbiä	–	–, капель с крыш	–, kapel' s kryš substantiivi-ilmaisu 'pisaroita katolta', ei verbiä	–
vieri	DESKR.	rullade över	DESKR.	барахтаясь	barahtajas'	DESKR.
vihelteli (hyvin hiljaa)	ONOM.	visslade (mycket sakta)	ONOM.	(тихонечко) насвистывал	(tihonetško) nasvistyval	ONOM.
viilettivät	DESKR.	for	NEUTR.	скользили	skol'zili	NEUTR.
viipotti kuuntelevasti sivulle päin	DESKR.	lyssnade åt sidan	NEUTR.	повисло	povislo	NEUTR.
vikisi (koko ajan itseksseen)	ONOM.	gnällde (hela tiden för sig själv)	ONOM.	(непрестанно) всхлипывая	(neprestanno) vshlipyvaja	ONOM.
vilahti	DESKR.	for	NEUTR.	промчалось	promtšalos'	DESKR.
vilisti		kilade	DESKR.	забегал	zabegal	NEUTR.
vilistivät	DESKR.	myllrade	DESKR.	высыпали	vysypali	DESKR.
vingahdellen	ONOM.	gnällande	ONOM.	повизгивая	povizgivaja	ONOM.
vyörytti laineitaan	DESKR.	rullade in	DESKR.	подкатывали волны	podkatyvali volny	DESKR.
väijyi	DESKR.	stod	NEUTR.	затаилось	zatailos'	DESKR.
vääntäen	DESKR.	vevade	DESKR.	вертела	vertela	DESKR.
yhtyi taivaanrannan pimeyteen	NEUTR.	flöt ihop med horisontens mörker	DESKR.	сливалось с темным небом	slivalos' s temnym nebom	DESKR.

LIITE 4. Koloratiivikonstruktiot käänkösvastineineen *Taikatalvessa*

suomeksi	ruotsiksi	venäjäksi	translitteroitu
istua kyyhötti	hukade	сидела	sidela
kulkea tömistä	gick stampande	громко топая	gromko topaja
lentää laapottivat	flaxade långsamt	медленно взмахивая крыльями, полетели	medlenno vzmahivaja kryl'jami, poleteli

tulla harppoi	kom klivande	крупными шагами подошел	krupnymi šagami podošel
tulla mätkähti	damp ner	вывалился	vyvalilsja
tulla räpytti	kom flaxande	прилетели хлопая крыльями	prileteli hlopaja kryl'jami
tulla tarpoi	kom hasande	с трудом волоча ноги спускался	s trudom volotša nogi spuskal'sja

LIITE 5. Ekspressiiviset verbit käännösvastineineen alun perin venäjänkielisessä aineistossa (Bulgakov: *Sobatše serdtse*)
 Deskriptiivisiä verbejä merkitsee lyhenne DESKR., onomatopoeettisia verbejä lyhenne ONOM. ja neutraaleja verbejä lyhenne NEUTR.

Koiran sydän	Verbin luokitus (su)	En hunds hjärta	Verbin luokitus (ru)	Собачье сердце	Sobatše serdtse (translitteroitu)	Verbin luokitus (ve)
–	–	snyftade	ONOM.	–, с всхлипыванием	–, s vshlipyvanijem (onom. subst.)	–
–, hampaiden posliini- ja kultakruunut irvessä	–	grinade med alla sina guld- och porslinskrönor	DESKR.	оскалил фарфоровые и золотые коронки	oskalil farforovye i zolotye koronki	NEUTR.
–, lumipyörteeseen	–	en spiral av virvlande snö	DESKR.	–, снежным винтом	–, snežnym vintom	–
–, ovikellon rimputus	–	ringklockan drillade	ONOM.	рассыпной звоночек пролетел	rassypnoj svonotšek prolotek	NEUTR.
–, se nyt oli sellaista raisua telmimistä	–	–, ja, och så blev det gräl	–	ну, повздорили	nu, povzdorili	DESKR.
(lumituisku) riuhtaisi (hamosen polviin)	DESKR.	(kjolen) for (upp över knäna)	NEUTR.	юбчонку взбила до колен	jubtšonku vzbila do kolen	NEUTR.
aavistus vihlaisti šarikia jo aamulla	ONOM.	redan på morgonen pinades Sjarik av onda aningar	NEUTR.	Шарика кольнуло предчувствие	šarika kol'nulo predšuvstvie	NEUTR.
ahmaistuaan (lihan)	DESKR.	hunden svalde	NEUTR.	слопав его	slopav ego	NEUTR.
ahmivat	DESKR.	–	–	жрут	žrut	ONOM.
ahtakaapa nyt kalloonne	DESKR.	skriv nu det på näsan	NEUTR.	зарубите себе на носу	zarubite sebe na nosu	NEUTR.
alkoi harppailla edestakaisin huoneessa	DESKR.	så började han stega fram och tillbaka i rummet	NEUTR.	начал мерять комнату	natšal merjat' komnatu	NEUTR.

alkoi oitis jyskyttää nyrkeillään oveen	ONOM.	började genast dundra med knytnävarna mot dörren	ONOM.	изнутри тотчас загрохотал кулаками в дверь	iznutri totšas zagrohotal kulakami v dver'	ONOM.
alkoi raastaa heiveröistä Šarikovia	DESKR.	började slita den stackars svage Sjarikov	DESKR.	стал выдирать щуплого Шарикова	stal vydirat' štšuplogo Šarikova	DESKR.
alkoi torkkua häpeästä	NEUTR.	slumrade till av skam	DESKR.	задремал	zadremal	DESKR.
asunnossa pärähti terävä soitto	ONOM.	i lägenhet hördes en genomträngande signal	NEUTR.	ударил резкий звонок	udaryl rezkij zvonok	NEUTR.
Bormenthal huusi	ONOM.	ropade Bormenthal	ONOM.	кричал Борментал	kritšal Bormental	ONOM.
Bormenthal karjaisi	ONOM.	skrek Bormenthal	ONOM.	закричал Борментал	zakritšal Bormental	ONOM.
Bormenthal kiirehti professorin luo	DESKR.	Bormenthal störtade fram till honom	DESKR.	Борментал подлетел к нему	Bormental podletel k nemu	DESKR.
Bormenthal paukautti oven kiinni	ONOM.	Bormenthal smällde igen dörren	ONOM.	Борментал захлопнул дверь	Bormental zahlopnul dver'	ONOM.
Darja Petrovnan väkevät kädet raahasivat jotakin	DESKR.	Med sina kraftiga händer kom Darja Petrovna släpande på något	DESKR.	В могучих руках Дарья Петровна воокла что-то	V mogutših rukah Darja Petrovna vokokla tšto-to	DESKR.
ehti tempautua vapaaksi	DESKR.	han hann slita sig loss	DESKR.	но ещё раз пес успел вырваться	no ještsjo raz pes uspel vyrvat'sja	DESKR.
en ehtinyt ähkäistäkään	ONOM.	jag hann inte blinka	DESKR.	я опомниться не успела	ja opomnit'sja ne uspela	NEUTR.
ettei niitä (kalosseja) kähvelletä	DESKR.	ingen släpar iväg med dem	DESKR.	чтобы кто-либо их не сташил	tštoby kto-libo ih ne statšil	DESKR.
Filipp Filippovitšin iloinen ääni jysähti jostakin	ONOM.	mullrade Filipp Filippovitjs glada röst någonstans	ONOM.	веселым голосом бухнули где-то слова Филиппа Филипповича	veselym golosom buhnuli gde-to slova F. F.	ONOM.
Filipp Filippovitšin kasvot karahtivat punaisiksi	DESKR.	Fippi Filippovitj blev blodröd i ansiktet	NEUTR.	Филипп Филиппович налился кровью	F. F. nalilsja krov'ju	NEUTR.
haihtunut (porttikäytävä)	DESKR.	smälte bort	DESKR.	растаяла	rastajala	NEUTR.
hamuili koiran jalkoja	DESKR.	försökte gripa tag i hundens ben	DESKR.	хватая пса за ноги	hvataja psa za nogi	DESKR.
harppasi keittiön poikki	DESKR.	stegade F.F. tvärs över köket	NEUTR.	пересек кухню	peresek kuhnju	NEUTR.
harppasi ovelle	DESKR.	han stegade fram till dörren	NEUTR.	шагнул к двери	šagnul k dveri	NEUTR.
harppasi Šarikovia kohti	DESKR.	gick till storms mot Sjarikov	NEUTR.	наступал Ф.Ф. — на Шарикова	nastupal F. F. — na Šarikova	NEUTR.
haukahti	ONOM.	gläfsste	ONOM.	тявкнул	tjavknul	ONOM.
haukahti häijysti	ONOM.	hojtade ilsket	ONOM.	гавкнул злобно	gavknul slobno	ONOM.

haukahti vaimeasti	ONOM.	gläfsste han lätt	ONOM.	легонько потявквал	legon'ko potjavkal	ONOM.
haukkaa tuosta	DESKR.	–	–	выкуси	vykusi	NEUTR.
havahtui	DESKR.	vaknade	NEUTR.	очнулся	otšnulsja	NEUTR.
heilautti vain toivottomasti kättään	DESKR.	slog bara uppgivet ut med händerna	DESKR.	только отчаянно махнул рукой	tol'ko otšajanno	DESKR.
heittäytyi	DESKR.	lutade sig tillbaka	NEUTR.	откинулся	otkinulsja	NEUTR.
heittäytyi	DESKR.	slängde sig	DESKR.	навалилась	navalilas'	DESKR.
heittäytyi	DESKR.	sträckte ut sig	DESKR.	привалился	privalilsja	DESKR.
helähti ikkuna	ONOM.	hördes det dova ljudet av krossat glas	NEUTR.	треснуло стекло	tresnulo steklo	DESKR.
hengähti	ONOM.	pustade	ONOM.	отдуваясь	otduvajas'	ONOM.
henkäisi	ONOM.	drog efter andan	NEUTR.	переведа дух	perevedja duh	NEUTR.
heristi nyrkkiään	DESKR.	skakade knytnävarna	DESKR.	потрясая кулаками	potrjasaja kulakami	DESKR.
heristi sormeaan	DESKR.	hötte med fingret	DESKR.	грозя пальцем	grozja pal'tsem	DESKR.
hihitti	ONOM.	fnittrade	ONOM.	хихикнул	hihiknul	ONOM.
hihitti	ONOM.	fnissade	ONOM.	хихикнул	hihiknul	ONOM.
hokkavilla kasvoilla oli taistelunhaluinen ilme	DESKR.	med ansiktet blossande av stridslystnad	DESKR.	с боевым и пылающим лицом	s bojevym i pylajustšim litsom	NEUTR.
hohti valkeus	DESKR.	det blev alldeles vitt	NEUTR.	забелело	zabelelo	NEUTR.
hotkaisi kerralla	DESKR.	slukade den i två munsbitar	DESKR.	сожрал её в два счета	sožral jejo v dva stšeta	DESKR.
huitaisee (minut)	DESKR.	slå ihjäl mig	DESKR.	пришибет меня	prišibet menja	DESKR.
huitaisi	DESKR.	viftade	DESKR.	отмахнулась	otmahnulas'	DESKR.
huitaisi luudallaan neitiä korvalla	DESKR.	sopade till den lilla damen över örat	DESKR.	помелом съездила по уху барышню	(pomelom) sjezdila (po uhu baryšnju	NEUTR.
huitoi käsillään	DESKR.	slog avvärjande ut med händerna	NEUTR.	замахал на него руками	zamahal na nego rukami i voskliknul	DESKR.
huohotti	ONOM.	flämtade efter luft	ONOM.	задохся	zadohsja	ONOM.
huojahteli	DESKR.	vaggade	DESKR.	покачался	pokatšalsja	DESKR.
huojahteli	DESKR.	vaggade till	DESKR.	колыхнулась	kolyhnulas'	DESKR.
huojahti	DESKR.	tvekade	DESKR.	качнулся	katšnulsja	DESKR.
huokaisi	ONOM.	suckade	ONOM.	вздohnул	vzdohnul	ONOM.
huokaisi syvään	ONOM.	suckade tungt	ONOM.	длинно вздохнул	dlinno vzdohnul	ONOM.

huoneeseen syöksyi	DESKR.	in störtade	DESKR.	ворвалась	vorvalas'	DESKR.
huudahti	ONOM.	utbrast	NEUTR.	воскликнул	voskliknul	NEUTR.
huudahti	ONOM.	skrek	ONOM.	крикнул	kriknul	ONOM.
huudahti	ONOM.	ropade	ONOM.	крикнул	kriknul	ONOM.
huudahti	ONOM.	skrek	ONOM.	вскричал	vskritšal	ONOM.
huudahti	ONOM.	utbrast	NEUTR.	воскликнул	voskliknul	NEUTR.
huudahti huolestuneesti	ONOM.	utbrast oroligt	NEUTR.	тревожно воскликнул	trevožno voskliknul	NEUTR.
huudahti surullisesti	ONOM.	utbrast Filipp Filippovitj sorgset	NEUTR.	горестно воскликнул	gorestno voskliknul	NEUTR.
huusi	ONOM.	utbrast F.F.	NEUTR.	воскликнул Ф.Ф.	voskliknul F. F.	NEUTR.
huusi	ONOM.	vrålade	ONOM.	закричал	zakritšal	ONOM.
huusi	ONOM.	skrek	ONOM.	кричала	kritšala	ONOM.
huusi vihaisesti	ONOM.	kom det ilsket från F.F.	NEUTR.	сердито крикнул	serdito kriknul	ONOM.
huusi yli muiden	ONOM.	vrålade F.F. och överröstade Bormenthal	NEUTR.	перекричал Ф.Ф.	perekritšal F. F.	ONOM.
huuteli	ONOM.	ropade	ONOM.	кричал	kritšal	ONOM.
huuteli joka suuntaan	ONOM.	skrek åt alla håll	ONOM.	закричал на все стороны	zakritšal na vse storony	ONOM.
hymähteli	ONOM.	grymtade	ONOM.	хмыкая	hmykaja	ONOM.
hypähteli	DESKR.	hoppade	DESKR.	прыгала	prygala	DESKR.
hypähteli	DESKR.	det hoppade	DESKR.	прыгало	prygalo	DESKR.
hypähti	DESKR.	hoppade till	DESKR.	подпрыгнул	podprygnul	DESKR.
hyräili	DESKR.	nynnade	ONOM.	напевал	napeval	NEUTR.
hyräili	DESKR.	sjöng	NEUTR.	пел	pel	NEUTR.
hyräili "Pyhän Niilin rantamille"	ONOM.	nynnade mellan tänderna på "Nilens heliga stränder"	ONOM.	напевал сквозь зубы "К берегам священным Нила"	napeval skvosz' zuby "K beregam svjastšennym Nila"	NEUTR.
hämärä mateli	NEUTR.	skymningen kom krälände	DESKR.	полезли сумерки	polezli sumerki	DESKR.
hän alkoi paisua kuin kalkkunakukko	NEUTR.	han började burra upp sig som en kalkon	DESKR.	он стал надуваться, как индейский петух	on stal naduvat'sja, kak indeiskij petuh	NEUTR.
hän ei kestänyt enää vaan purskahti nauruun	DESKR.	han orkade inte längre utan brast i skratt	DESKR.	не выдержал и засмеялся	ne vyderžal i zasmejalsja	NEUTR.
hän heilautti veistä	DESKR.	han svingade sin kniv	DESKR.	взмахнув ножичком	vzmahnuv nožitškom	DESKR.
hän heittäytyi oma-	DESKR.	han slängde sig själv i famnen	DESKR.	он сам бросился	on sam brosiljsja	DESKR.

aloitteisesti syliin ja						
hän hymähti	ONOM.	grymtade han bara	ONOM.	он хмыкнул	on hmyknul	ONOM.
hän jyrisi	ONOM.	dundrade han	ONOM.	гремел он	gremel on	ONOM.
hän karjaisi	ONOM.	vrålade han	NEUTR.	заревел он	zarevel on	NEUTR.
hän riuhtaisi toisen käsineen kädestään	DESKR.	han slet av sig ena handsken	DESKR.	сорвал одну перчатку	sorval odnu pertšatku	DESKR.
hänen kasvonsa kiilsivät	DESKR.	det glänste om hans ansikte	DESKR.	лицо его замаслилось	litso ego zamaslilos'	DESKR.
hänen katseensa luiskahti parketin ruutuihin	DESKR.	han vindade ner mot rutorna på parkettgolvet	DESKR.	глаза его скозились к шашкам паркета	glaza ego skosilis' k šaškam parketa	DESKR.
hänen kenkensä narskuivat	ONOM.	på knarrande skosulor	ONOM.	Шариков, скрипя сапожным рантом	Šarikov, skripja sapožnym rantom	ONOM.
hänen käyntinsä oli huojahtelevaa	DESKR.	han gick med vaggande steg	DESKR.	походка у него была развалистая	pohodka u nego byla razvalistaja	DESKR.
hänen mielessään vilahti nopeasti kuva	DESKR.	plötsligt tyckte han sig se en tavla	NEUTR.	в голове у него вдруг мелькнула картина	v golove u nego vdrug mel'knula kartina	DESKR.
hänen päänsä välkähteli hopeisesti	DESKR.	det stod en silverglans kring hans huvud	NEUTR.	голова его сверкала серебром	golova ego sverkala serebrom	DESKR.
hänen silmiinsä kihosi vettä	DESKR.	fick tårar i ögonen	NEUTR.	причем глаза его налились слезами	pritšem glazs ego nalilis' slezami	DESKR.
hänen silmälasinsa välkähtivät	DESKR.	det gnistrade om hans glasögon	DESKR.	очки его блеснули	otški ego blesnuli	DESKR.
hänen silmälasinsa välkähtivät	DESKR.	det blixtrade om hans glasögon	DESKR.	очки сверкнули	otški sverknuli	DESKR.
hätkähti	DESKR.	rös	DESKR.	вздвогнул	vzdrognul	DESKR.
hätkähti hieman	DESKR.	kände en lätt rysning	NEUTR.	несколько передернуло	neskol'ko peredernulo	DESKR.
hääri järvessä	DESKR.	stökade omkring i sjön	DESKR.	ерзал в озере	jerzal v ozere	DESKR.
höpisi	DESKR.	hade pladdrat någonting	DESKR.	болтала	boltala	DESKR.
hörppivät	ONOM.	–	–	лакают	lakajut	DESKR.
ilmaisi protestinsa huutelemalla käheästi	ONOM.	protesterade med hesa skrik	NEUTR., onom. subst. skrik	выразив протест хриплыми криками	vtraziv protest hriplymi krikami	NEUTR., onom. subst. krikami
inahdakaan	ONOM.	ger inte ett ljud ifrån sig	NEUTR.	–, ни звука	–, ni zvuka	–
instrumentit kalisivat	ONOM.	det slamrade om instrumenten	ONOM.	гремели инструменты	gremeli instrumenty	ONOM.
irvistellä	DESKR.	gör grimaser	DESKR.	морщится	morštšitsja	DESKR.

isäpapasta rähisette ihan suotta	ONOM.	Vad lilla gubben beträffar, så har ni ingen anledning	NEUTR.	и насчет папаши — это вы напрасно	i nastšet papaši – eto vy naprasno	NEUTR.
jalat hetkahtivat	DESKR.	benen vek sig under honom	DESKR.	ноги согнулись	nogi sognulis'	DESKR.
johtui – – näykkäistyn tohtori Bormenthalin tulosta	DESKR.	det berodde – – den en gång hundbitne doktor Bormenthal uppenbarade sig (ilmestyä ruots., tulla suom.)	NEUTR.	–, благодаря появлению тяпнутого некогда доктора Борменталья	–, blagodarja pojavleniju tjapnutogo nekogda doktora Bormentalja	–
jokin loikki	DESKR.	någonting skuttade	DESKR.	что-то запрыгало	tšto-to zaprygala	DESKR.
jokin murahteli paistinpannussa	ONOM.	det fräste i stekpannan	ONOM.	на сковороде ворчало	na skovorodke vortšalo	ONOM.
joku vaikersi kellon sisässä vielä	ONOM.	det stönade fortfarande inne i klockan	NEUTR.	внутри ещё что-то стонало	vnutri jestšjo tšto-to stonalo	NEUTR.
jos tarvelet vatsasi	DESKR.	när du får magknip	NEUTR.	когда у тебя живот схватит	kogda u tebja život shvatit	DESKR.
jyrisi Filip Filippovitš	ONOM.	dundrade Filipp Filippovitj	ONOM.	гремел Ф.Ф.	gremel	ONOM.
jyrähti komento	ONOM.	dundrade ett kommandoord	ONOM.	загremела команда	zagremela	ONOM.
jyrähti ovelta	ONOM.	dånade i dörren	ONOM.	загremел в дверях	zagremel v dverjah	ONOM.
jyskytti vielä kerran nyrkillä oveen	ONOM.	Filipp Filippovitj dundrade med knythäven mot dörren igen	ONOM.	ещё раз погрохотал кулаками в дверь	jestšjo raz pogrohotal kulakami v dver'	ONOM.
jysäytti päänsä seinään	ONOM.	han stötte huvudet i väggen	ONOM.	стукнувшись головой об стену	stuknuvšis' golovoj ob stenu	ONOM.
jysäytti takaraivonsa kaappiin	ONOM.	stötte nacken mot skåpet	ONOM.	стукнулся затылком об шкаф	stuknulsja zatyikom ob škaf	ONOM.
jähmettyi liikkumattomaksi	DESKR.	hejdade	DESKR.	остановил	ostanovil	NEUTR.
jähmettyi nojatuoliin	DESKR.	stelnade i fåtöljen	DESKR.	застыл в кресле	zastyl v kresle	NEUTR.
jännittyi	DESKR.	kröp ihop till en fjäder	DESKR.	спружинился	spružinilsja	DESKR.
järsi kynttään katse parkettiin suunnattuna	DESKR.	bitit på naglarna, slagit ner blicken och tittat i golvet	NEUTR.	грыз ноготь, потупив глаза в паркет	gryz nogot', potupiv glaza v parket	DESKR.
kaatoi valkoisen ämpärin	NEUTR.	vräkte omkull en vit burk	DESKR.	вывернул на пол белое ведро	vyvernul na pol beloje vedro	NEUTR.
kaikki kolme läiskäyttivät kätensä yhteen	ONOM.	alla tre slog ihop händerna	NEUTR.	все трое всплеснули руками	vse troje vsplesnuli rukami	ONOM.
kapusi	DESKR.	den for upp	NEUTR.	взобрался	vzobraljsja	NEUTR.

karjahteli	ONOM.	varvid han samtidigt skrek	NEUTR.	крича при этом	kritša pri etom	ONOM.
karjahti	ONOM.	vrålade	ONOM.	рявкнул	rjavknul	ONOM.
karjahti	ONOM.	röt	ONOM.	зарычал	zarytšal	ONOM.
karjaisi	ONOM.	hojtade	ONOM.	возопил	vozopil	NEUTR.
karjaisi raivostuneesti	ONOM.	utbrast irriterat	NEUTR.	раздраженно воскликнул	razdraženno voskliknul	NEUTR.
karjaisi raivostuneesti	ONOM.	skrek ursinnigt	ONOM.	яростно крикнул	jarostno kriknul	ONOM.
karjui	ONOM.	röt	ONOM.	кричал	kritšal	ONOM.
karjui naama punaisena	ONOM.	Filipp Filippovitj blev purpurröd och vrålade	ONOM.	Филипп Филиппович, багровея, прокричал	Filipp Filippovič, bagroveja, prokritšal	ONOM.
karjui raivoissaan	ONOM.	vrålade i fullt raseri	ONOM.	в бешенстве закричал	v bešenstve zakritšal	ONOM.
kasvot työntyivät	DESKR.	ansikte stack fram	DESKR.	лицо просунулось	litso prosunulos'	DESKR.
katse luimisteli	DESKR.	flackade de (ögonen) åt alla håll	DESKR.	они бегали во все стороны	oni begali vo vse storony	NEUTR.
katsoi Šarikoviin	NEUTR.	stirrade på Sjarikov	DESKR.	взгляделся в Шарикова	vzgljadelsja v Šarikova	NEUTR.
katsoi ankarasti	NEUTR.	blängde strängt	DESKR.	глянул строго	gljanul strogo	NEUTR.
kauhu kaikkosi	DESKR.	fasan var borta	NEUTR.	ужас исчез	užas ustšez	NEUTR.
kavahti pystyyn	DESKR.	stegrade sig	DESKR.	усы встали дыбом	usy vstali dybom	NEUTR.
keikautti päänsä kenoon	DESKR.	böjde på nacken	DESKR.	задрал голову	zadral golovu	NEUTR.
keittiöstä kuului Darja Petrovnan nurina	NEUTR., deskr. subst. nurina	från köket hördes Darja Petrovna muttra något	ONOM.	из кухни слышалась воркотня Дарьи Петровны	iz kuhni poslyšalas' vorkotnja Darji Petrovny	NEUTR.
kello helähti viisi kertaa	ONOM.	pendylen slog fem	NEUTR.	часы прозвенели 5	tšasy prozveneli 5	NEUTR.
kepillään kopisteleva eukko	ONOM.	–, en gammal gumma med käpp	–	–, старуха с клюкой	–, staruha s kljukoj	–
kiepsahdettuaan	DESKR.	den snodde sig runt	DESKR.	покрутившись немного	pokrutivšis' nemnogo	DESKR.
kiepsahti äkkiä vapaaksi	DESKR.	–	–	вдруг, изловчившись	vdrug, izlovtšuvšis'	DESKR.
kiilsi	DESKR.	lyste	DESKR.	засяло	zasjalo	DESKR.
kilisi	ONOM.	det ringde	ONOM.	прозвенело	prozvenelo	NEUTR.
kiljaisi	ONOM.	ropade	ONOM.	закричала	zakritšalo	ONOM.
kiljaisi	ONOM.	utbrast	NEUTR.	воскликнул	voskliknul	NEUTR.
kiljaisi kimakalla äänellä	ONOM.	skrek Filip Filippovitj i falsett	ONOM.	крикнул Ф.Ф.	kriknul F. F.	ONOM.
kiljaisi Zina	ONOM.	skrek Zina	ONOM.	закричала Зина	zakritšala	ONOM.

kimalteli hilpeästi ja himmeästi kultaketju	DESKR.	glimmade en guldkedja med matt, munter glans	DESKR.	радостно и неярко засверкала золотая цепь	radostno i nejarko zasverkala zolotaja tsel'	DESKR.
kirskui hiljaa	ONOM.	det gnällde stilla	ONOM.	тихо визжал	tiho vizžal	ONOM.
kohautteli olkapäitään	DESKR.	ryckte på axlarna	DESKR.	пожал плечами	požal pletšami	DESKR.
kohautti olkapäitään	DESKR.	ryckte på axlarna	DESKR.	пожал плечами	požal pletšami	DESKR.
kohautti olkapäitään kuin kuningas	DESKR.	ryckte majestätiskt på axlarna	DESKR.	королевски вздергивая	korolevski vzdergivaja	DESKR.
kohotti kulmakarvojaan	DESKR.	höjde på ögonbrynen	DESKR.	поднял брови	podnjat brovi	NEUTR.
koira popsi	DESKR.	satte hunden i sig	NEUTR.	пес сожрал	pes sožral	DESKR.
koira pyöri	DESKR.	medan han snurrade runt	DESKR.	–, во время верчения	–, vo vremja vertšeniya	–
koira pyörähti ympäri	DESKR.	hunden snodde runt	DESKR.	пес извернулся	pes izvernulsja	DESKR.
koira pärskähti	ONOM.	hunden frustade	ONOM.	пес фыркнул	pes fyrknul	ONOM.
koira repäisi kuoren	DESKR.	hunden slet av skinnet	DESKR.	пес оборвал кожуру	pes oborval kožuru	DESKR.
koira ryömi rähmällään	DESKR.	hunden krälade på magen	DESKR.	пес полз, как змея, на брюхе	pes polz, kak zmeja, na brjuhe	DESKR.
koira rääkäisi äkkiä nojatuolista	ONOM.	gläfsste hunden plötsligt från fåtöljen	ONOM.	вдруг гавкнул пес с кресла и встал	vdrug gavknul pes s kresla i vstal	ONOM.
koira sipristeli hellyttävästi silmiään	DESKR.	hunden plirade bevekande mot henne	DESKR.	умильно щурил глаза пес	umil'no stšuril glaza pes	DESKR.
koira uikutti surkeasti	ONOM.	gnällde hunden klagande	ONOM.	жалобно заскулил пес	žalobno zaskulil pes	ONOM.
koira ulvai	ONOM.	gnällde hunden	ONOM.	взвыл	vzvyl	ONOM.
koira väläytti itsekseen	DESKR.	tänkte hunden spydigt	NEUTR.	сострил мысленно пес	sostril myslenno pes	DESKR.
koiran valkea iho paistoi turkkiin ajellusta aukosta	NEUTR.	hundens vitaktiga hud glimmade fram under den rakade pälsen	DESKR.	из-под выстриженной шерсти засверкала беловатая кожа собаки	iz-pod vystrižennoj šersti zasverkala belovataja koža sobaki	DESKR.
kolahdus kuului kautta koko huoneiston	NEUTR., onom. subst. kolahdus	det knakade i hela lägenheten	ONOM.	хрястнуло по всей квартире	hrjastnulo po vsej kvartire	ONOM.
kolahtaen	ONOM.	–, med en smäll, onom. subst. smäll	–	звучно парадная дверь	zvutšno paradnaja dver'	NEUTR.
kolhittu	ONOM.	sönderslagen	ONOM.	битое	bitoje	NEUTR.
koputti rystysillään oveen ja huusi	ONOM.	knackade med knogarna mot dörren och skrek	ONOM.	постучал костяшкой пальца в дверь и крикнул	postutšal kostjaškoj pal'tsa v dver' i kriknul	ONOM.
kouraisi polttavasti	DESKR.	klämde ihop min mage i heta vågor	DESKR.	поднял с брюха жгучими	podnjat s brjuha žgutšimi	DESKR.

mahalaukkuani				волнами	volnami	
kuiskaili	ONOM.	viskade	ONOM.	шептал	šeptal	ONOM.
kuiskasi käheästi	ONOM.	viskade som om han försökte kväva henne	ONOM.	шепнул удушливо	šepnul udušlivo	ONOM.
kuka ei mistään hinnasta potkaise kylkeen	DESKR.	skulle sparka	DESKR.	ткнуть носком сапога	tknut' noskom sapoga	DESKR.
kultahampaat tuikahtelivat	DESKR.	munnen gnistrade som ett gulstaket	DESKR.	–	–	–
kuorsasi	ONOM.	snarkade till	ONOM.	всхрапнул	vshrapnul	ONOM.
kuplat poksahdelivat koiran aivoissa	ONOM.	nu brast bubblorna inne i hundens hjärna	DESKR.	какие-то пузыри лопались в мозгу пса	kakie-to puzyri lopalis' v mozgu psa	ONOM.
kupli	ONOM.	det bubblade	ONOM.	пузырилось	puzyrilos'	ONOM.
kurkkivat keittiön avoimelta ovelta	DESKR.	öppnade köksdörren och tittade ut	NEUTR.	открыв рты, в отчаянии смотрели на дверь	otkryv rty, v otšajanii smotreli na dver'	NEUTR.
kurkotti ottamaan karahvin	DESKR.	sträckte Sjarikov fram mot karaffen	DESKR.	потянулся к графинчику	potjanulsja k grafintšiku	DESKR.
kutsui koiraa	NEUTR.	ropade på hunden	DESKR.	окликнул пса	okliknul psa	ONOM.
kuuli kiihtyneen äänen rääkäisevän yläpuolellaan	ONOM.	gläfsste en upprörd stämma över huvudet på honom	ONOM.	взволнованный голос тявкнул над головой	vzvolnovannyj golos tjavknul nag golovoj	ONOM.
kuului juoksuaskeleita ja kolinaa	NEUTR., onom. subst. kolinaa	snabba steg klampade på	ONOM.	забегали шаги, застучали	zabegali šagi, zastutšali	ONOM.
kuului mutinaa	NEUTR., descr. subst. mutinaa	hördes en röst som mumlade någonting	ONOM.	бубнил голос	bubnil golos	ONOM.
kuului veden kohinaa	NEUTR., onom. subst. kohinaa	vattnet kom brusande	ONOM.	зашумела вода	zašumela voda	ONOM.
kyllä ne nyt kurmottavat	DESKR.	då får man väl smörj	NEUTR.	ну, будут драть	nu, budut drat'	DESKR.
kylpyhuoneessa se kirottu piru kyykkii	DESKR.	han sitter i badrummet, den eländiga figuren	NEUTR.	в ванной проклятый черт сидит	v vannoj prokljatyj tšert sidit	NEUTR.
Kyyneleet olivat töhrineet hänen ehostuksensa.	DESKR.	–, med sina målade förgråtna ögon	–	сверкая заплаканными размазанными глазами.	sverkaja zaplakannymi razmazannymi glazami	NEUTR.

käpertyi	DESKR.	kröp ihop	DESKR.	корчась	kortšas'	DESKR.
käpertyneenä	DESKR.	–, i ett litet knyte	–	–	–	–
käytävästä ajoi kirskuen penkki	ONOM.	ur korridoren kom en liten bänk gnisslande	ONOM.	из коридора со скрежетом выехала скамеечка	iz korifora so křežetom vyjehala skamejetška	NEUTR.
laahata	DESKR.	släpa	DESKR.	волочить	volotšit'	DESKR.
laahaudun	DESKR.	jag får kravla	DESKR.	поползу	popolzu	DESKR.
lasinsirpaleita lakaistiin	NEUTR.	det knastrade om de hopsopade glasbitarna	ONOM.	захрустели выметаемые стекла	zahrusteli vymetajemye stekla	ONOM.
lauleli	NEUTR.	gnolade	ONOM.	запел	zapel	NEUTR.
lauleli	NEUTR.	nynnade	ONOM.	напевало	napevalo	NEUTR.
laulu raikaa	DESKR.	–, många visor	–	–, много песен	–, mnogo pesen	–
lautasliina oli kääraisty	DESKR.	–, servietter vikta	–	–, салфетки свернутые	–, salfetki svernutyje	–
lehahti tulipunaiseksi	DESKR.	rodnade våldsamt	NEUTR.	покраснел	pokrasnel	NEUTR.
leveä kiiltävä panta	DESKR.	–, ett brett blankt halsband	–	широкий блестящий ошейник	širokij blestšustšij ostšeinik	DESKR.
levität sitä (vettä) pitkin koko huoneistoa	NEUTR.	tänker du blöta ner hela lägenheten	DESKR.	по всей квартире гоняешь	po vsej kvartire gonjaješ'	DESKR.
leyhähti patterista lämpöä	DESKR.	det drog varmt från värmeledningen	NEUTR.	повеяло теплом от труб	povejalo teplom ot trub	DESKR.
liukui takamuksellaan	DESKR.	kanade på baken	DESKR.	ехал на зад	jehal na zadu	NEUTR.
livahti kapeasta raosta	DESKR.	smet genast ut bakvägen genom en smal springa i dörren	DESKR.	просочился в узкую щель на черную лестницу	prosotšilsja v uzkuju stšel' na tšernuju lestnitsu	DESKR.
loikki	DESKR.	hoppade	DESKR.	прыгая	prygaja	DESKR.
loikki	DESKR.	trampade	DESKR.	давя	davja	DESKR.
loikki	DESKR.	hoppade	DESKR.	метался	metalsja	DESKR.
luikahti ovesta	DESKR.	lyckades han smita ut genom dörren	DESKR.	брызнул в дверь	bryznul v dver'	DESKR.
luiskahtivat	DESKR.	domnade	DESKR.	отвалились	otvalilis'	DESKR.
lumimyrsky alkoi pyörittää	DESKR.	slungade henne runt	DESKR.	на улице её начало вертеть	na ulitse jejo natšalo vertet'	DESKR.
lumimyrsky paukutti	ONOM.	snöyran knattrade	ONOM.	вьюга захлопала	v'juga zahlopala	ONOM.

luukku lennähti jyrähtäen auki	ONOM.	ugnsluckan for upp med en smäll	NEUTR., onom. subst. en smäll	заслонка с громом отпрыгивала	zaslonka c gromom otprygivaja	DESKR.
lyijykynällä hoipertelevin kirjaimin	DESKR.	–, med sneda blyertsbokstäver	–	–, косыми буквами карандашом	–, kosymi bukvami karandašom	–
lysähti terävien lasinsirpaleiden päälle	DESKR.	dråsade rakt ner på de vassa glasbitarna	DESKR.	валясь прямо на острые стекла	valjas' prjamo na ostrye stekla	DESKR.
läikytti viiniä	ONOM.	spille ut rödvin	ONOM.	расплескал вино	raspleskal vino	ONOM.
läimäytti kämmenensä pöytään	ONOM.	smällde handflatan i bordsduken	ONOM.	шлепнув ладонью по скатерти	šlepnuv ladon'ju po skaterti	ONOM.
läiskäytti (päälleni kiehuva vettä)	ONOM.	det där heta vattnet han hällde över mig	DESKR.	врезал он кипя точком	vzrezal on kipja totškom	DESKR.
läiskäytti käsiään	ONOM.	slog ihop händerna	NEUTR.	всплеснул руками	vsplesnul rukami	ONOM.
lämpökaappi naksahdelti	ONOM.	det knastrade i stekugnen	ONOM.	духовой шкаф потрескивал	duhovej škag potreskival	ONOM.
maailma kiepsahti ylösalaisin	DESKR.	vändes hela världens uppochner	NEUTR.	весь мир перевернулся вверх	ves' mir perevernulsja kverhu	NEUTR.
maapallo törmää taivaan akseliin	DESKR.	skulle jorden törna emot den himmelska axeln	DESKR.	земля налетит на небесную ось	zemlja naletit' na nebesnuju os'	NEUTR.
maiskautteli	ONOM.	smackade	ONOM.	причмокивал	pritšmokival	ONOM.
maistettuaan viiniä Filipp Filippovitš lauhtui hieman	DESKR.	Filipp Filippovitj hade blivit bättre till mods efter vinet	NEUTR.	Ф.Ф. несколько подобрел после вина	F. F. nesko'ko podobtel posle vina	NEUTR.
mateli mahallaan	DESKR.	kröp på magen	DESKR.	полз на брюхе	polz na brjuhe	DESKR.
matot vaimensivat äänet huoneistossa	NEUTR.	mattorna dämpade alla ljud i lägenheten	ONOM.	ковры глушили звуки в квартире	kovry glušili svuki v kvartire	ONOM.
miekat yhteen kalskahtaa	ONOM.	där hörs klingor växla slag	NEUTR.	раздается стук мечей	razdajetsa stuk metšej	NEUTR.
mies haukuskeli kiihtyneesti	ONOM.	nu gläfsste mannen i upphetsningen	ONOM.	человек возмущенно лаял	tšelovek vozmustšenko lajal	ONOM.
mies pudisteli moittivasti päättään	DESKR.	mannen skakade förebrående på huvudet	DESKR.	человек покрутил укоризненно головой	tšelovek pokrutil ukoriznenno golovoj	NEUTR.
mies rapsutti poskeaan	ONOM.	mannen rev sig på kinden	NEUTR.	человек почесал щеку	tšelovek potšesal stšeku	DESKR.
mies yskäisi käheästi	ONOM.	mannen rosslade hest	ONOM.	человек кашлянул сипло	tšelovek kašljanul siplo	ONOM.
minä yritin napata sitä	DESKR.	jag tänkte ta den jäveln i benen	NEUTR.	а я стал его, подлеца, за ноги	a ja stal jego, podpletsa,	DESKR.

penetelettä koivesta kiinni				хватать	za nogi hvatat'	
mulkaisi Bormenthaliin	DESKR.	han sneglade på Bormenthal	DESKR.	покосившись на Борменталья	pokosivšis' na Bormentalja	DESKR.
mummo sipaisi	ONOM.	baddade gumman	ONOM.	старуха обтерла	staruha obterla	NEUTR.
murahteli	ONOM.	fräste	ONOM.	ворчало	vortšalo	ONOM.
murahti surumielisesti	ONOM.	muttrade sorgset	ONOM.	печально буркнул	petšalno burknul	ONOM.
murjoi tumpin tuhkakuppiin	DESKR.	smula sönder fimpen i skålen	DESKR.	долго мял окурок в раковине	dolgo mjal okurok v rakovine	DESKR.
murskattu	DESKR.	sargad	NEUTR.	изломанное	izlomannoje	DESKR.
mutisi	ONOM.	umlade	ONOM.	бормотал	bormotal	NEUTR.
mutisi	ONOM.	varpå rösten	NEUTR.	замялся	zamjalsja	ONOM.
mutisi jotain	ONOM.	muttrade någonting	ONOM.	что-то бормотал	tšto-to bormotal	NEUTR.
mutisi varomattomasti	ONOM.	framkastade oförsiktigt	NEUTR.	сквозь нее неосторожно вымолвил	skvoz' nejo neostorožno vymolvil	ONOM.
muutaman kerran vilahtivat sanat "rikolliset ainekset"	DESKR.	flera gånger hördes ordet "brott"	NEUTR.	несколько раз звучало русское слово "уголовщина"	neskol'ko raz zvutšalo ruskoje slovo "ugolovstšina"	NEUTR.
myönsi ja huokaisi	ONOM.	bekräftade F.F. med en suck	NEUTR.	вздохнув, подтвердил	vzdohnuv, podtverdil	ONOM.
mätkähti valtava tiikerijuovainen kissa	ONOM.	ut dråsade två skärvor, följda av en ohyggligt stor tigerrandig katt	ONOM.	из него вывалились два осколка, а за ними выпал громаднейших размеров кот в тигровых кольцах	iz nego vyvalilis' dva oskolka, a za nimi vypil gromadneiših razmerov kot v tigrovych kol'tsah	DESKR.
mätti jotakin lihamyllyyn	DESKR.	malde ner någonting i köttkvarnen	DESKR.	что-то вертела в мясорубке	tšto-to vertela v mjasorubke	NEUTR.
mölähti hämmentyneesti	ONOM.	umlade Filipp Filippovitj förläget	ONOM.	растерянно промычал	rasterjanno promytšal	ONOM.
möyri	DESKR.	drog ut	NEUTR.	вырывала	vyryvala	NEUTR.
nainen kiljaisi heleästi	ONOM.	kom det gällt från kvinnan	NEUTR.	звонко крикнула женщина	zvonko kriknula ženstšina	ONOM.
nainen vihelsi	ONOM.	kvinnan visslade till	ONOM.	женщина посвистала	ženstšina posvistala	ONOM.
naisen väärityneet kasvot leiskuivat sen silmissä	DESKR.	kvinnans vanställda ansikte for upp och ner	NEUTR.	запрыгал белый передник и искаженное женское лицо	zaprygal belyj perednik i iskažennoje ženskoje	DESKR.

					litso	
nakkaavat	DESKR.	slänger upp	DESKR.	выкинут	vykinut	DESKR.
naksahti	ONOM.	knäppte till	ONOM.	щелкнула	stšelknula	ONOM.
naksutti sormiaan	ONOM.	knäppte med fingrarna	ONOM.	пощелкала пальцами	postšelkala pal'tsami	NEUTR.
napsautti hampaat	ONOM.	gnisslade han tänder	ONOM.	лязгнул зубами	ljazgnul zubami	ONOM.
napsutteli sormiaan	ONOM.	knäppte med fingrarna	ONOM.	пощелкал пальцами	postšelkal pal'tsamy	ONOM.
ne (askeleet) kopisivat jossakin	ONOM.	de (steg) klampade iväg någonstans	ONOM.	они (шаги) постукивали где-то	oni (šagi) postukivali gde-to	ONOM.
neiti sipsutti kuluneessa takissaan	ONOM.	med kappan på följde hon efter Sjarikov	NEUTR.	в вытертом пальтишке она шла следом за Шариковым	v vytertom pal'tiške ona šla sledom za Šarikovym	NEUTR.
nielaiset mukisematta	DESKR.	svälja med hull och hår	DESKR.	–, ешь его с кашей	–, ješ' jeho s kašej	NEUTR.
niin oppii tarvelemään esineitä	DESKR.	så att han förstår hur det går när man har sönder saker och ting	NEUTR.	чтобы он знал, как вещи портить	tštoby on znal, kak vestši portit'	NEUTR.
nuolaista kenkäänne	DESKR.	slicka era skor	DESKR.	лизнуть сапожок	liznut' sapožok	DESKR.
nuuhkaisi huolestuneesti nahkatakkiaan	ONOM.	nosade bekymrat på sin jacka	ONOM.	понюхал куртку озабоченно	ponjuhal kurtku ozabotšenko	ONOM.
nykäisi	DESKR.	ryckte	DESKR.	дернул	dernul	DESKR.
nykäisi viiksiään	DESKR.	ryckte i sin mustasch	DESKR.	дернул усом	dernul usom	NEUTR.
nyökkäsi	DESKR.	nickade	DESKR.	кивнул головой	kivnul golovoj	DESKR.
näykki	DESKR.	bet omkring sig	NEUTR.	оргызался	ogryzalsja	DESKR.
näykkäisee	DESKR.	nyper	DESKR.	тяпнет	tjapnet	DESKR.
näykkäistä nilkkaan	DESKR.	bita i vristen	NEUTR.	тяпнуть за лодыжку	tjapnut' za lodyžku	DESKR.
näykkäistä proletaarista liikavarpaista jalkaa	DESKR.	hugga honom i hans proletära liktorsnfot	DESKR.	вот бы тяпнуть за пролетарскую мозолистую ногу	vot by tjapnut' za proletarskuju mozolistuju nogu	DESKR.
oikeassa olemisen tietoisuus säihkyi jopa hänen rubiinistaan	DESKR.	att han hade rätt fick till och med hand falska rubin att flamma upp	NEUTR.	сознание его правоты загорелось у него даже в рубине	soznanie ego pravoty zagorelos' u nego daže v rubine	NEUTR.
olet ruhjonut kuonoani luudalla	DESKR.	har han inte möblerat om nosen på mig med borsten	NEUTR.	ты морду уродовал мне	ty mordu urodoval mne	NEUTR.
oli paiskannut	ONOM.	slängde	DESKR.	швырнул	švyrnul	DESKR.
oli pirstoutunut	DESKR.	slaget i bitar	NEUTR.	вдребезги разбитый портрет	vzdrebezgi razbityj portret	NEUTR.

otsalle oli kihonnut hikeä	DESKR.	svetten bröt fram på pannan	NEUTR.	на лбу проступил пот	na lbuprostupil pot	NEUTR.
otti vauhtia	NEUTR.	slängde sig fram	DESKR.	размахнулся	razmahnulsja	DESKR.
ovenpielessä riippui valkoinen paperiarkki	DESKR.	på dörrposten hängde ett vitt pappersark	DESKR.	у двери в приемную висел белый лист бумаги	u dveri v prijemnuju visel belyj list bumagi	DESKR.
ovet paukkuivat	ONOM.	det smällde i dörrarna	ONOM.	захлопали двери	zahlopali dveri	ONOM.
ovi avautui pehmeästi	NEUTR.	dörren gled upp	DESKR.	дверь мягко открылась	dver' mjagko otkrylas'	NEUTR.
ovi lennähti	NEUTR.	dörren spärrades upp	DESKR.	дверь распахнулась	dver' raspahnulas'	ONOM.
paikaan hänet portaita alas	ONOM.	slänga Sjvonder utför trappan	DESKR.	сброшу с лестницы	sbrošu s lestnitsy	NEUTR.
paiskasi käsineen lattiaan	ONOM.	kastade den på golvet	NEUTR.	швырнул на пол	švyrnul na pol	DESKR.
paiskasi puhelimen rajusti kiinni	ONOM.	dängde han luren i klykan	ONOM.	хлестко всадил трубку в рога	hlestko vsadil trubku v roga	NEUTR.
paiski töitä levähtämättä	ONOM.	arbetade oavbrutet	NEUTR.	работал не покладая рук	rabotal ne pokladaja ruk	NEUTR.
parkuu	ONOM.	viner	ONOM.	ревет	revet	NEUTR.
paukahteli (lieska)	ONOM.	sparkade (elden)	NEUTR.	стреляло (пламя)	streljalo (plamja)	ONOM.
paukahti ovi	ONOM.	smällde en dörr	ONOM.	дверь хлопнула	dver' hlopnula	ONOM.
paukautti oven kiinni mummon mentyä	ONOM.	smällde han igen dörren efter henne	ONOM.	тряхнул дверю за старухой	trjahnul dverju za staruhoy	ONOM.
pelästynyt Šarikov karjui	ONOM.	hojtade den förskräckte Sjarikov	ONOM.	орал испуганный Шариков	oral ispugannyj Šarikov	NEUTR.
pesuvadit rämisivät	ONOM.	pottor och kärl dråsade omkull	ONOM.	обрушились тазы	obrušilis' tazy	ONOM.
pihisi	ONOM.	väste	ONOM.	шипела	šipela	ONOM.
pirstonut kaikki ikkunat	ONOM.	slår ut alla fönster	NEUTR.	выбила все стекла	vybila vse stekla	NEUTR.
Poligraf mutisi	ONOM.	muttrade Poligraf men mycket svagt	ONOM.	пробормотал Полиграф, но очень вяло	probormotal Poligrad, no otšen' vjalo	NEUTR.
popsivatkin (hyvin)	DESKR.	käka (ordentligt)	DESKR.	—	—	—
puhelin soi niin riivatusti	NEUTR.	nu skrällde telefonen som besatt igen	ONOM.	как оглашенный загремел телефон	kak oglašennyj zagremel telefon	ONOM.
pulveria pöllähti	DESKR.	skakade bort ett moln av svett	DESKR.	выбросив из неё облако потной пудры	vybrosiv iz nejo oblako potjoj pudry	NEUTR.
pumpuli mäiskähti takaisin	ONOM.	ännu en gång var de över honom med bomullen	NEUTR.	и ещё раз облепили	i ještšjo raz oblepili	NEUTR.
puraistu järjesteli	NEUTR.	den hundbitne städade	NEUTR.	тяпнутый убирал	tjapnutyj ubiral	ONOM.
puristi huulensa tiukkaan	DESKR.	bet ihop läpparna	NEUTR.	сжал губы	sžal guby	DESKR.

puristi Šarikovia kevyesti kurkusta	DESKR.	klämde till kring halsen på Sjarikov	DESKR.	чуть-чуть притиснул горло Шарикова к шубе	tšut'-tšut' pritisnul gorlo Šarikova k šube	DESKR.
purskahti mahtavaan nauruun	ONOM.	gapskrattade	NEUTR.	захохотал так, что во рту у него засверкал золотой частокол	zahohotal kak, tšto bo rtu u nego zasverkal zolotoj tšastokol	ONOM.
pää heittelehti avuttomasti	DESKR.	huvud slog hjälplöst	NEUTR.	голова его беспомощно колотилась	golova jeho bespomostšno kolotilas'	DESKR.
pöllytti lunta	DESKR.	blåste snö	ONOM.	замела (ei lumi-sanaa ollenkaan)	zamela	NEUTR.
raapi takaraivoaa	ONOM.	kliade han sig i nacken	DESKR.	он почесал затылок	on potšesal zatylok	NEUTR.
raapivat parkettia	ONOM.	snubblade mot parketten	DESKR.	заплетались по паркету	zapletalis' po parketu	NEUTR.
raastoi kuin raivokas pyöveli	DESKR.	slet hon som en ursinnig bödel	DESKR.	сдирала, как яростный палач	sdirala, kak jarostnyj palatš	DESKR.
raivasi tietä	DESKR.	han banade väg	DESKR.	расчищая дорогу	rastšistšaja dorogu	DESKR.
ravisti päättään	DESKR.	skakade F.F. lätt på huvudet	DESKR.	мелко потряс головой	melko potrjas golovoj	NEUTR.
ravisti päättään	DESKR.	vred på huvudet	DESKR.	повертел головой	povertal golovoj	NEUTR.
ravisti Šarikovia kuin perunasäkkiä	DESKR.	skakade Sjarikov som en säck potatis	DESKR.	тряхнула Шарикова, как мешок с картофелем	trjahnula Šarikova, kak mešok s kartofelem	DESKR.
repeteeri helähteli lempeästi	ONOM.	inne på kontoret hördes den språda klangen från repetururet	NEUTR.	нежно звенел репетир	nežno svenel repetir	NEUTR.
repeteerikello helähti taivaallisesti	ONOM.	repeterur stämde upp ett himmelskt ljud	NEUTR.	небесно заиграл репетир	nebesno saigral repetir	NEUTR.
retkahti voipuneena ja pehmenneenä nojatuoliin	DESKR.	slocknade plötsligt och sjönk ner i fåtöljen	DESKR.	потух, обмяк, завалился в кресло	potuh, obmjak, zavalilsja v kreslo	DESKR.
riepotti	DESKR.	braskade	DESKR.	взметнула	vzmetnula	DESKR.
riistääkseen minulta osan siitä	DESKR.	för att ta ifrån mig en bit av den	NEUTR.	с целью отнять часть её	s tselju otnjat' tšast' jejo	NEUTR.
ripotteli suolaa	DESKR.	strödde salt på	DESKR.	посыпала солью	posypala sol'ju	ONOM.
riuhtaisi oven auki	DESKR.	slog upp dörren	NEUTR.	распахнул дверь	raspahvul dver'	ONOM.
riuhtoa ovea	DESKR.	slita i den	DESKR.	стал её рвать	stal jejo rvat'	DESKR.
riuhtoi pitsimyyttyä kahisevien hameidensa alta	DESKR.	slängde fram en skrynklig spetstrasa under sina frasande kjolar	DESKR.	выбрасывала из-под шумящих юбок	vybrasывala iz-pod šumjastših jubok	DESKR.
roiskahti valon viuhka	DESKR.	stänkte upp hela solfjädrar av ljus	DESKR.	разбрызгивая веера света	razbryzgivaja vejera sveta	DESKR.

rojahti sohvalle	DESKR.	dråsade ner på skinnsoffan	DESKR.	а сам обрушился — в кожу дивана	a sam obrušilsja — v kožu divana	DESKR.
ropisi kautta koko huoneiston	ONOM.	spreds ut över hela lägenheten	NEUTR.	сыпались в это время по всей квартире	sypalis' v eto vremja po vsej kvartire	ONOM.
rummutti sormillaan pöytää	ONOM.	trummade med fingrarna mot bordet	ONOM.	забарабанил пальцами по столу	zabarabanil pal'tsami po stolu	ONOM.
ruokapöydässä nikotteleminen vie muilta ruokahalun	ONOM.	mm ni hickar vi bordet, så förlorar vi andra aptiten	ONOM.	икание за столом отбивает у других аппетит	ikanije za stolom otbivajet u drugih appetit	NEUTR., onom. subst. ikanije
ruokasalissa alkoivat lautaset oitis kalista	ONOM.	man började omgående slamra med tallrikat inne i matsalen	ONOM.	в столовой тотчас застучали тарелками	v stolovoj tottšas zastutšali tarelkami	ONOM.
ryömi joka nurkkaan	DESKR.	den kröp in i alla vrår	DESKR.	заползла во все углы	zapolzla vo vse ugly	DESKR.
rämisytti porttia	ONOM.	ven i portgången	NEUTR.	загremела воротами	zagremela vorotami	ONOM.
räpytteli painaviksi käyneitä luomiaan	DESKR.	slöt sina tunga ögonlock	NEUTR.	захлопывая отяжелевшие веки	zahlopyvaja otjaželebšie veki	DESKR.
rääkäisi äkkiä	ONOM.	gastade	NEUTR.	рявкнул вдруг	rjavknul vdrug	ONOM.
salpasi	NEUTR.	hejdade	NEUTR.	перехватила	perehvatila	DESKR.
Šarikov äyskäisi äkkiä	DESKR.	gläfsste plötsligt Sjarikov	ONOM.	вдруг хмуро гавкнул Шариков	vdrug hmuro gavknul Šarikov	ONOM.
Šarikov ei yrittänytkään reuhtoa	DESKR.	—	—	Шариков, не отрываясь	Šarikov, ne otryvajas'	DESKR.
Šarikov horjui	DESKR.	Sjarikov vacklade till	DESKR.	тот, шатаясь	tot, šatajas'	DESKR.
Šarikov huoahhti käheällä äänellä	ONOM.	sade Sjarikov som kippade efter andan	NEUTR.	говорил, перехватывая воздух	govoril, perehvatyvaja vozduhu	ONOM.
Šarikov kyristyi	DESKR.	Sjarikov kurade ihop sig	DESKR.	Шариков съежился и промолчал	Šarikov sježilsja i promoltšal	NEUTR.
Šarikov mulkaisi kiukkuisesti ja ironisesti professoriin	DESKR.	Sjarikov började snegla lömskt och ironiskt på professorn	DESKR.	Шариков злобно и иронически начал коситься на профессора	Šarikov zlobno i ironitšeski natšal kosit'sja na professora	DESKR.
Šarikov mutisi loukkaantuneesti	ONOM.	muttrade Sjarikov sårat	ONOM.	обидчиво забубнил Шариков	obidtšivo zabubnil Šarikov	ONOM.
Šarikov nakkasi lasin sisällön kurkkuunsa	DESKR.	Sjarikov slängde i sig glasets innehåll i ett enda drag	DESKR.	Шариков выплеснул водку в глотку	Šarikov vyplesnul vodku v glotku	DESKR.

Šarikov siemaisi sillä välin votkansa	DESKR.	Samtidigt lyckades Sjarikov svälja ner sin vodka.	DESKR.	Шариков в это время изловчился и проглотил водку	Šarikov v eto vremja izlovčilsja i iroglotil bodku	ONOM.
Šarikov uikahti synkästi	ONOM.	gnällde Sjarikov dystert	ONOM.	хмуро подвывал Шариков	hmuro podvyval Šarikov	ONOM.
Šarikov välittömästi sujautti taskuunsa	DESKR.	Sjarikov stoppade direkt i fickan	NEUTR.	Шариков немедленно заложил в карман пиджака	Šarikov nemedlenno založil v karman pidžaka	NEUTR.
Šarikov yritti reuhtoa vastaan	DESKR.	Då gjorde Sjarikov ett försök att sparkas	NEUTR.	Шариков сделал попытку брыкаться	Šarikov sdelał popytku brykat'sja	DESKR.
Šarikovin silmät pälyilivät	DESKR.	flackade med blicken	DESKR.	тот бегал глазами	tot begal glazami	NEUTR.
Schwonder typertyi	DESKR.	Svonder kom av sig	NEUTR.	Швондер оторопел	Švonder otoropel	DESKR.
se ehti vielä hypähtää sivuun	DESKR.	han hann ännu rygga tillbaka	DESKR.	он успел ещё отпрянуть	on uspel jestšjo otprjanut'	DESKR.
se lysähti	DESKR.	ramlade han	DESKR.	завалился	zavalilsja	DESKR.
se tuns lievää huimausta	NEUTR.	surrade det lätt i huvudet	ONOM.	у него легонько кружилась голова	u nego legon'ko kružilas' golova	NEUTR.
se tuuppaili ovea	DESKR.	släntrade han mot dörren	DESKR.	он боком лез в дверь	on bokom lez v dver'	NEUTR.
seisoivat hievahtamatta	DESKR.	stelnade till	DESKR.	застыли	zastyli	DESKR.
sen kun popsii vain	DESKR.	–	–	лопает	lopajet	DESKR.
siemaisi konjakin loppuun	DESKR.	drack ur sin konjak	NEUTR.	допивая коньяк	dopivaja kon'jak	NEUTR.
siemaisi lasillisen vettä	DESKR.	svalde ett glas vatten i en enda klunk	DESKR.	одним духом выпил стакан воды	odnim duhom vypil stakan vody	NEUTR.
sieppasi (makupalan)	DESKR.	tog emot	NEUTR.	псу закусу, принятую тем	psu zakusu, prinjatuju tem	NEUTR.
sieppasi kelluvan möykyn	DESKR.	plockade han upp den dallranden klumpen	DESKR.	Филипп Филиппович выхватил болтающийся комочек	vyhvatil boltajustšijsja komotšek	DESKR.
silmillään, jotka välkähtelivät kuin hänen silmälasiansa sangat	DESKR.	med en blick lika glänsande som guldbågarna på sina glasägon	DESKR.	блестящими, как золотые обода его очков, глазками	blestjastšimi, kak zolotye oboda jego otškov, glazkami	DESKR.
silmäänsä räpäyttää	DESKR.	blinka	DESKR.	мигнуть	mignut'	DESKR.
singahti	DESKR.	skuttade	DESKR.	выпрыгнула	vyprygnula	DESKR.
singahti takaisin	DESKR.	for tillbaka	NEUTR.	отлетев назад	otletev nazad	NEUTR.
sinkoilevaan	DESKR.	varifrån det skimrade	DESKR.	изрыгавшего	izprygavšego	DESKR.
sipaisi intiimisti ja hellästi	DESKR.	lade han sin behandskade hand	NEUTR.	провел рукой интимно и	provel rukoj intumno i	NEUTR.

koiran mahaa		smeksamt och helt intimt		ласково по Шарикову животу	laskovo po Šarikovu životu	
sipaisi karheita hiuksiaan	ONOM.	rättade till sitt sträva hår	NEUTR.	пригладил жесткие волосы	prigladil žestkie volosy, kašljanul i osmotrelsja	NEUTR.
sipaisi tuuheita viiksiään	DESKR.	rättade han till sina täta mustacher	NEUTR.	расправил пушистые усы	raspravil pušistvye usy	NEUTR.
sipristeli	DESKR.	plirade	DESKR.	щурился	stšurilsja	DESKR.
sipristi silmiään	DESKR.	plirade	DESKR.	прищуря глаз	pristšurja glaz	DESKR.
sipristi silmiään	DESKR.	plirade mot honom	DESKR.	прищурился	pristšurilsja	DESKR.
sipristi silmänsä	DESKR.	han kisade	DESKR.	он прищурился	on pristšulisja	DESKR.
sipristi ylpeästi silmiään	DESKR.	plirade högdraget	DESKR.	горделиво прищурившись	gordelivo pristšurivšis'	DESKR.
sipsutti	ONOM.	fortsatte	NEUTR.	проследовал	prosledoval	NEUTR.
sitten alkoi ulina	NEUTR., ono m. subst. ulina	så började han skälla	NEUTR.	и начинался вой	i natšinalsja voj	NEUTR.
sitten he alkoivat hääriä	DESKR.	sedan blev de nervösa som ett par mördare i full panik	NEUTR.	затем оба заволновались, как убийцы, которые спешат	zatem oba zavolnovalis', kak ubiitsy, kotorye spešat'	DESKR.
sitten hän meni keittiön ovelle	NEUTR.	därefter dök han upp i köksdörren	DESKR.	появился в дверях кухни	pojavilsja v dverjah kuhni	NEUTR.
sitten se lysähti	DESKR.	han låg ner	NEUTR.	затем ослаб, полежал	zatem oslab, poležal	NEUTR.
sitä raahattiin niskasta	DESKR.	släpades han i nackskinnet	DESKR.	его с гвалтом волокли	jego s gvaltom volokli	NEUTR.
sivalsi toistamiseen	DESKR.	gjorde ett andra snitt	NEUTR.	полоснул второй раз	polosnul vtoroj raz	NEUTR.
sujautti nenänsä kainaloon	DESKR.	stack in näsan i armhåla	DESKR.	сунул нос под мышку	sunul nos pod myšku	DESKR.
sujautti rahat	DESKR.	stoppade pengarna	NEUTR.	засунул деньги	zasunul den'gi	DESKR.
sukelsi	NEUTR.	kom nu utfarande	NEUTR.	вынырнул	vynyrnul	DESKR.
syöksyi sinne	DESKR.	F.F. störtade dit	DESKR.	ринулся туда	rinulsja tuda	DESKR.
syöksähti keittiöstä	DESKR.	ut ur köket kom Zina farande	NEUTR.	из кухни выскочила Зина	iz kuhni vyskotšila Zina	DESKR.
sähisi kuin vuotava paloletku	ONOM.	väste som en punkterad slang	ONOM.	–, что тот с шипением, похожим на шипение дырявого шланга	–, tšto tot šipenijem, pohožim na šipenije dyrjavogo šlanga	–, onom. subst. šipenije
säntäsi professorin perään	DESKR.	for ut efter honom	NEUTR.	выскочил за ним вслед	vyskotšil za nim vsled	DESKR.
särisi	ONOM.	skramlade	ONOM.	дребезжащим	drebezžastšim	ONOM.
takertui mattoon	DESKR.	hakade sig fast i mattan	NEUTR.	цеплялся за ковер	tseplsjašja za kover	DESKR.

takin rinnuksessa kökötti kivi	DESKR.	en juvel tittade fram på kavajslag	NEUTR.	торчал драгоценный камень	tortšal dragotsennyj kamen'	DESKR.
talon ikkunat helähtivät	ONOM.	fönsterrutorna darrade i huset	ONOM.	окна в доме дрогнули	okna v dome drognuli	ONOM.
terä rahisi	ONOM.	det knastrade ordentligt under eggen	ONOM.	сильно хрустело под лезвием	sil'no hrustela pod lezvijem	ONOM.
tiedemiehet olivat käryttäneet huoneen savua täyteen	DESKR.	vetenskapsmännen hade fyllt hela rummet med rök	NEUTR.	учение, накурив полную комнату	utšenie, nakuriv polnuju komnatu	NEUTR.
tuhautti nenäänsä	ONOM.	snörvlade	ONOM.	сопя носом	sopja nosom	ONOM.
tuhautti nenäänsä	ONOM.	pustade	ONOM.	засопел	zasopel	ONOM.
tungeksivat matolla	DESKR.	trampade på mattan	ONOM.	потоптались на ковре	potoptalis' na kovre	ONOM.
tunki (lautasliinan)	DESKR.	placerade	NEUTR.	заложив	založiv	NEUTR.
tunki lautasliinan kauluksensa alle	DESKR.	stoppade han servietten innanför kragen	NEUTR.	запихнул салфетку за воротничок	zapihnul salfetku za vorotnitšok	DESKR.
tunki sormensa kainalossa olevasta reiästä	DESKR.	nu rev han med fingrarna i ärmfodret	NEUTR.	он пальцами пошарил в подкладке под рукавом	on pal'tsami pošaril v podkladke pod rukavom	NEUTR.
tuomio väijyi hänen selkänsä takana	DESKR.	slutet stod bakom hans rygg	NEUTR.	рок стоял у него за плечами	rok stojal u nego za pletšami	NEUTR.
tuuppasi Šarikovin vastaanottohuoneeseen	DESKR.	motade han ut Sjarikov i mottagningsrummet	DESKR.	вытеснил его в приемную	vytesnil ego v prijemnuju	DESKR.
tyrkkäsivät	DESKR.	stoppade på mig	NEUTR.	подсунули мне	podsunuli mne	DESKR.
työnsi huulensa törölle	NEUTR., deskr. subst. törölle	putade med läpparna	DESKR.	оттопырил губы	ottopyрил gubi	DESKR.
työntyi portista	DESKR.	hon slank ut	DESKR.	прорвалась за ворота	prorvalas' za vorota	DESKR.
tämä jokin pani vastaan	NEUTR.	detta något spjärnade emot	DESKR.	это что-то упираясь	eto tšto-to upirajas'	NEUTR.
tämä räpytti silmiään	DESKR.	Sjarikov blinkade	DESKR.	тот поморгал глазами	tot pmorgal glazami	NEUTR.
täriseviä käsiään	DESKR.	darrande händer	DESKR.	мелкой дрожью прыгающие руки	melkoj drož'ju prygajustšie ruki	DESKR.
tärisi	DESKR.	skakade	DESKR.	трясся	trjassja	DESKR.
täristä	DESKR.	skakar	DESKR.	дрожит	drožit	DESKR.
tärveltyneestä kyljestä	DESKR.	från hans sargade sida	NEUTR.	изпорченный бог	izportšennyj bog	NEUTR.
tökki sormeaan niihin	DESKR.	han hötte åt dem med fingrarna	DESKR.	тыча в них пальцами	tytša vnih pal'tsami	DESKR.

tökkäsi nopeasti kostean pumpulitupon	DESKR.	stoppade hastigt en fuktig bommullstuss	DESKR.	быстро ткнул псу в нос ком влажной ваты	bystro tknul psu v nos kom vlažnoj vaty	DESKR.
tökkäsi siihen sideharsontupon	DESKR.	stoppade in en bit gasbinda	DESKR.	ткнул в нее комком марли	tknul n neje komkom marli	DESKR.
tökätkää sen kuono huuhkajaan	DESKR.	sätt hans nos mot ugglan	NEUTR.	мордой его потычьте в сову	mordoj jeho potytš'te v sovu	DESKR.
tölkit helähtelivät etäällä vaimeasti	ONOM.	långt borta klirrade det dovt om glasburkarna	ONOM.	в отдалении глухо позвякивали склянки	v otdalenii gluho pozvjakivali skljangki	NEUTR.
tölkit helähtelivät kaapissa	ONOM.	i skåpet slamrade flaskorna	ONOM.	в скафу зазвенели склянки	v skafu zazveneli skljangki	ONOM.
tömisti laakerikengillään lattiaan	ONOM.	stampade han i parketten med sina lackerade fötter	ONOM.	посучил лакированными ногами по паркету	posutšil lakirovannymi nogami po parketu	DESKR.
törrötöti	DESKR.	stack	DESKR.	торчал	tortšal	DESKR.
törrötöti ruskea sikari	DESKR.	stack det fram en brun cigarrfimp	DESKR.	торчал коричневый окурок сигары	tortšal koritšnevij okurok sigary	DESKR.
uikahti	ONOM.	jämrade han plötsligt	NEUTR.	вдруг заскучал	vdrug zaskutšal	NEUTR.
uikutti	ONOM.	ylade	ONOM.	воя	voja	ONOM.
ulisi (lieska)	ONOM.	larmade elden	ONOM.	бушевало пламя	buševalo plamja	ONOM.
ulko-ovi helähti kaukana	ONOM.	så hördes långt borta en signal i dörren	NEUTR.	далеко звенела входная дверь	daleko svenela vhodnaja dver'	NEUTR.
ulvaisi	ONOM.	ylade	ONOM.	подвыл	podvyl	ONOM.
ulvaisi siellä heikosti omalle kuvalleen	ONOM.	därinne ylade han stillsamt mot sin spegelbild	ONOM.	легонько подвыл там на свое собственное отражение	legon'ko podvyl tam na svoje sobstvennoe otryaženie	ONOM.
ulvon	ONOM.	ylar	ONOM.	вою	voju	ONOM.
unohdettu uuni humisi	ONOM.	det susade i den övergivna spisen	ONOM.	заброшенная плита гудела	zabrošennaja plita gudela	ONOM.
urahteli (kansien alla)	ONOM.	kluckade	ONOM.	клокотала	klokotala	ONOM.
uunissa humisi kuin tulipalossa	ONOM.	det susade som en brasa om spisen	ONOM.	в плите гудело, как на пожаре	v plite gudelo, kak na požare	NEUTR.
valossa uiskenteli loputtomasti esineitä	NEUTR.	ljuset flödade över en hel bråte med föremål	DESKR.	свет заливал целую бездну предметов	svet zalival tseluju bezdnu predmetov	DESKR.
vapisevilla sormillaan	DESKR.	med darrande fingrar	DESKR.	дрожащими пальцами	drožaštšimi pal'tsami	DESKR.
vapisi	DESKR.	ryste	DESKR.	подрожал	podrožal	DESKR.
vasen kätensä nytkähteli	DESKR.	hans västra hand darrade	DESKR.	левая его рука с папироской	levaja jeho ruka s	DESKR.

				чуть вздрагивала	papiroskoj tšut' vzdragivala	
vastasi jyrähtävällä äänellä	ONOM.	svarade med dundrande röst	ONOM.	громовым голосом ответил	gromovym gosom otvetil	NEUTR.
veitsi singahti hänen käteensä kuin itsestään	DESKR.	kniven skuttade upp i handen på honom liksom av sig själv	DESKR.	нож вскочил к нему в руки как бы сам собой	nož vskotšil k nemu v ruki kak by sam soboj	DESKR.
vesi kohisi	ONOM.	rasslade det i vattenledningen	ONOM.	загремела вода	zagremela voda	ONOM.
vesi kohisi	ONOM.	vattnet började susa i rören	ONOM.	вода зашумела по трубам	voda zašumela po trubam	ONOM.
vesi pauhasi kylpyhuoneessa kumeasti ja uhkaavasti	ONOM.	inne i badrummet vrålade vattnet dovt och hotfullt	ONOM.	вода в ванной редела глухо и грозно	voda v vannoj revela gluho i grozno	NEUTR.
vihelsi	ONOM.	visslade han	ONOM.	—	—	—
vihelsi	ONOM.	visslade	ONOM.	посвистал	posvistal	ONOM.
vihlasi epämiellyttävä aavistus	ONOM.	Poligraf, som på morgonen gripits av onda aningar	DESKR.	Полиграф, которого утром кольнуло скверное предчувствие	Poligraf, ktorogo utrom kol'nulo skvernoje predtšuvstvie	DESKR.
viisi vuotta minä tongin aivolisäkkeitä	DESKR.	jag har suttit här i fem år och petat ut hjärnbihang	DESKR.	ведь я пять лет сидел, выковыривая придатки из мозгов	ved' ja pjat' let sidel, vykovyrivaja pridatki iz mozgov	DESKR.
vikisi	ONOM.	gnällde	ONOM.	скулил	skulil	ONOM.
vilahti ilmassa	DESKR.	skymtade förbi i luften	DESKR.	мелькнул в воздухе	mel'knul v vozduhe	DESKR.
vilisevän	DESKR.	dansade	NEUTR.	порхали	porhali	DESKR.
vilkaisi	DESKR.	kikade	DESKR.	заглянул	zagljanul	DESKR.
vilkaisi kelloon	DESKR.	tittade på klockan	NEUTR.	поглядел на часы	pogljadel na tšasy	DESKR.
vingahteli	ONOM.	gnydde	ONOM.	подвывал	podvyval	ONOM.
vinkaisi Šarikov	ONOM.	pep Šjarikov	ONOM.	взвизгнул Шарики	vzvizgnul Šarikov	ONOM.
voihkaisi	ONOM.	skrek	ONOM.	охнула	ohnulo	ONOM.
välkkyi	DESKR.	gnistrade	DESKR.	засверкало	zasverkalo	DESKR.
väänteli	DESKR.	grimaserade med läpparna	DESKR.	кривя губы	krivja guby	DESKR.
ynähti	ONOM.	muttrade	ONOM.	хмыкнул	hmyknul	ONOM.
Zina kuiskasi pelästyneesti	ONOM.	viskade Zina ängsligt	ONOM.	шепнула испуганно Зина	šepnula ispuganno Zina	ONOM.
äkkiä jysäytti	ONOM.	rände plötsligt	ONOM.	вдруг ударил	vdrug udaril	ONOM.

äkkiä loksautti hampaitaan	ONOM.	gnisslade han plötsligt tänder	ONOM.	вдруг лязгнул зубами	vdrug ljazgnul zubami	ONOM.
äyskäisi	DESKR.	bet Filipp Filippovitj av	NEUTR.	огрызнулся Филипп Филиппович	ogryznulsja F. F.	DESKR.
äyskäisi	DESKR.	skällde	DESKR.	гавкнул	gavknul	ONOM.
äyskäisi Šarikov	DESKR.	gläfsste Sjarikov	ONOM.	отлаял Шариков	otlajal Šarikov	DESKR.
äyskäsi Filip Filippovitš	DESKR.	röt Filipp Filippovitj	ONOM.	рявкал Ф.Ф.	rjavkla F.F.	ONOM.
ääni kärtti	DESKR.	fortsatte den envisa rösten	NEUTR.	приставал голос	pristavil golos	NEUTR.
äärimilleen pingottunut Bormenthal	DESKR.	Bormenthal som var spänd till det yttersta	NEUTR.	до последней степени взвинченный Борменталь	do poslednej stepeni vzvintšennyj Bormental'	DESKR.